

**T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI**

**ÇORUM HASANPAŞA KÜTÜPHANESİ 19 Hk 25231
NUMARADA KAYITLI MECMÛ'A-İ EŞ'ÂR ADLI
ESERİN TRANSKRİPSİYONU, İNCELENMESİ VE
MESTAP'A GÖRE TASNİFİ (1b-34b)**

Yüksek Lisans Tezi

Celil CENGİZ

Çorum 2021

**ÇORUM HASANPAŞA KÜTÜPHANESİ 19 Hk 25231 NUMARADA
KAYITLI MECMÛ'A-İ EŞ'ÂR ADLI ESERİN
TRANSKRİPSİYONU, İNCELENMESİ VE MESTAP'A GÖRE
TASNİFİ (1b-34b)**

Celil CENGİZ

**Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk-İslam Edebiyatı Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Hiclâl DEMİR**

ÇORUM 2021

KABUL VE ONAY

Celil CENGİZ tarafından hazırlanan *Çorum Hasanpaşa Kütüphanesi 19 Hk 25231 Numarada Kayıtlı Mecmû'a-i Eş'âr Adlı Eserin Transkripsiyonu, İncelenmesi ve Mestap'a Göre Tasnifi (1b-34b)* başlıklı bu çalışma, 07/05/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

(Prof. Dr. Mustafa ARSLAN) (Başkan)

İmza

(Doç. Dr. Seydi KİRAZ)

İmza

(Doç. Dr. Hiclâl DEMİR) (Danışman)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

İmza

Prof. Dr. Muhammed Asif Yoldaş
Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı beyan ederim. (07/05/2021)

.....
Celil CENGİZ

ÖZET

CENGİZ, Celil. *Çorum Hasanpaşa Kütüphanesi 19 Hk 25231 Numarada Kayıtlı Mecmû'a-i Eş'âr Adlı Eserin Transkripsiyonu, İncelenmesi ve Mestap'a Göre Tasnifi (1b-34b)*, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2021.

Arapça cem' (toplama) kökünden gelen *mecmûa* kelimesi “düzenlenmiş, biriktirilmiş unsurların tamamı” anlamında kullanılmaktadır. Mecmûalar; yazıldıkları döneme ait edebî zevki yansıtmaya, divan ve cönklerde yer almayan bazı şiirleri içermeye, bilinmeyen şâirleri ortaya çıkarmaya gibi özelliklere sahiptir.

Bu çalışmada, *Mecmû'a-i Eş'âr*'ın (1b-34b) varakları arasındaki şiirlerinin transkripsiyonu ve incelenmesi yapılmıştır. Eserin tamamı 106 varaktan oluşup müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir. *Mecmû'a-i Eş'âr*'ın incelenen kısmında 82 şâire ait 193 adet şiir tespit edilmiştir. İki şiirin şâiri tespit edilememiştir. Şiirler genel olarak 15-20. yy. arasında yaşayan divan ve halk şâirlerine aittir. Ancak ağırlık olarak 19. yy.'da yaşayan şâirlerin şiirlerinden oluşmaktadır. Çalışmamıza esas olan bölümde (1b-34b) 119 gazel, 5 müseddes, 4 müstezad, 2 muhammes, 2 murabba, 1 terkîb-i bend, 3 kıt'a; 56 koşma ve 1 semai yer almaktadır. Ayrıca şiirlerin arasına yazılmış, bazıları anonim bazıları şâiri belli 15 beyit bulunmaktadır. *Mecmû'a-i Eş'âr*'daki şiirlerin şekil ve içerik özellikleri incelendi. Daha sonra ise metnin transkripsiyonuna yer verildi. Yapılan inceleme neticesinde Mecmûa'da; Fuzûlî gibi zirve şâirlerin şiirlerinin yanı sıra Nâzî, Haşmet, 'Aynî gibi daha az bilinen şâirlerin şiirlerine de yer verildiği görülmüştür. Ayrıca ismine kaynaklarda rastlayamadığımız şâirler de (Farık, Muhlis vb.) tespit edilmiştir. Bu çalışmalar neticesinde, gün yüzüne çıkarılan bu *Mecmûa*'nın dönemin şiir zevki ve şâirlerin sanat anlayışları hakkında fikir vereceği ve Türk edebiyatı tarihi bakımından aydınlatıcı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kavramlar: Mecmû'a-i Eş'âr, mecmûa, klasik Türk şiiri, Türk halk şiiri

ABSTRACT

CENGİZ, Celil. *Transcription and examination of the work called “Mecmû'a-i Eş'âr” (1b-34b), registered at the library (Çorum Hasanpaşa Kütüphanesi, 19 Hk 25231) (Master Thesis), Çorum, 2021.*

The word ‘mecmua’ (journal), which is derived from the Arabic origin ‘cem’ (collect), has been used as ‘all the things collected and organized. ‘Mecmuas’ have characteristics such as reflecting the literary taste, including some poems not included in ‘divans’ and ‘cönks’, bringing the unknown poets to light, of their era. In this work, the transcription and examination of the poems between the leaves “1b-34b” of *Mecmû'a-i Eş'âr* has been carried out. The whole work consists of 106 leaves and it's date of copying and copyist are unknown. 193 poems written by 83 poets were identified in the examined part of the *Mecmû'a-i Eş'âr*. The poet of two poem could not be identified. Poems in general belong to the poets of Classical Ottoman Poetry and folk-literature, lived in between 15th and 19th century. However, it is mostly consisted of the poems of the poets who lived in the 19th century. There are 119 gazels, 5 müseddes', 4 müstezads, 2 muhammes', 2 murabba, 1 terkîb-i bend, 3 kıt'a; 56 koşmas and 1 semai in our subject of study (1b-34b). Moreover, there are 15 couplets written in between the lines of poems, some of which the poets are identified and the remaining is unanimous. Later, the transcripion of the text is included. As a result of the examination, within the journal, it is seen that the poems of the unknown poets like Nâzî, Haşmet, Aynî have been included as well, together with the poems of the top poets like Fuzûli. Furthermore, the poets like Farık, Muhlis etc. have been identified, with whom we are not able to encounter throughout the resources. Been brought to light as consequent of these studies, it is considered that this journal will give an idea about the taste of poem of the era and the poets' sense of art, and will be enlightening in terms of the history of Turkish literature.

Keywords: *Mecmû'a-i Eş'âr*, mecmua, classical Turkish poetry, Turkish folk poem

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar DİZİNİ.....	vii
KISALTMALAR.....	viii
ÖNSÖZ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MECMU'A-İ EŞ'AR'DA ŞİİRİ BULUNAN ŞAİRLER

1.1. ŞAİRLER.....	3
1.2. KAYNAKLARDA İSMİ GEÇMEYEN ŞAİRLER.....	20
1.3. NAZİM ŞEKİLLERİ.....	22
1.3.1. Klasik Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri.....	22
1.3.2. Türk Halk Edebiyatı Nazım Şekilleri.....	27
1.4. EDEBÎ SANATLAR.....	29
1.5. NAZİRE ŞİİRLERİ.....	35
1.6. BEYİTLERİ EKSİK ŞİİRLER.....	36
1.7. MÜFREDLER.....	37

İKİNCİ BÖLÜM

MECMU'A-İ EŞ'AR'DAKİ ŞİİRLERİN İÇERİK ÖZELLİKLERİ

2.1. DİNÎ-TASAVVUFÎ UNSURLAR.....	38
-----------------------------------	----

	Sayfa
2.1.1. Allah.....	38
2.1.2. Peygamberler.....	39
2.1.2.1. Hz. Muhammed	39
2.1.2.2. Hz. İsa.....	39
2.1.2.3. Hz. Musa.....	40
2.1.2.4. Hz. Yusuf.....	40
2.1.2.5. Hz. Âdem.....	41
2.1.3. Diğer Dinî-Menkıbevi Şahıslar	42
2.1.3.1. Hz. Ali.....	42
2.1.3.2. Hz. Hüseyin.....	42
2.1.3.3. İbrahim Bin Edhem.....	43
2.1.3.4. Hz. Mevlânâ.....	43
2.1.3.5. Hz. Lokman.....	44
2.1.3.6. Hızır.....	44
2.1.3.7. Hallâc-ı Mansûr.....	45
2.1.3.8. Hasan bin Sâbit.....	46
2.1.3.9. Âdil Şâh.....	46
2.1.3.10. Senâî / Külhânî-i Lâyhâr	46
2.1.3.11. Hamevî, Ahmed bin Muhammed.....	47
2.1.4. Dinî Unsurlar-Terimler.....	47
2.1.4.1. Azrail	47
2.1.4.2. İsrâfil.....	48
2.1.4.3. Bezm-i Elest	48
2.1.4.4. Kadir Gecesi.....	48
2.1.4.5. Bayram (İyd)	49
2.1.4.6. Sıla-i Rahim.....	49
2.1.4.7. Kanaat	50
2.1.4.8. Ahiret Günü (Yevmü'l-Mead)	50
2.1.4.9. Sırat Köprüsü	50
2.1.4.10. Cennet, Cehennem	51
2.1.4.11. Tuba Ağacı	52

	Sayfa
2.1.5. Ayetler, Hadisler ve Kudsî Hadisler.....	52
2.1.5.1. Ayetler.....	52
2.1.5.2. Hadisler ve Hadis-i Kudsîler.....	53
2.1.6. Esmâ-i Hüsnâ.....	54
2.2. AŞK KAHRAMANLARI.....	55
2.2.1. Leylâ ve Mecnûn.....	55
2.2.2. Ferhâd ile Şîrîn.....	56
2.2.3. Vâmık ile Azrâ.....	57
2.2.4. Varka ile Gülşah.....	58
2.2.5. Kerem ile Aslı.....	58
2.3. MİTOLOJİK ŞAHIS VE UNSURLAR.....	59
2.3.1. Rüstem.....	59
2.3.2. Nuşîrevân.....	59
2.3.3. Cem.....	59
2.3.4. İskender.....	60
2.3.5. Dârâ.....	60
2.3.6. Bihzad.....	61
2.3.7. Hüsrev.....	61
2.3.8. Kahraman.....	62
2.3.9. Sâm / Zâl.....	62
2.3.10. Ankâ.....	63
2.4. TARİHÎ ŞAHSİYETLER.....	63
2.4.1. Hülâgu Han.....	63
2.4.2. Eflâtun.....	63
2.5. KÜLTÜREL UNSURLAR.....	64
2.5.1. Yer İsimleri.....	64
2.5.1.1. Anadolu'da Bulunan Yer İsimleri.....	64
2.5.1.2. Anadolu Toprakları Dışında Bulunan Yer İsimleri.....	65
2.5.2. Atasözleri ve Deyimler.....	67
2.5.2.1. Atasözleri.....	67
2.5.2.2. Deyimler.....	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MECMU'A-İ EŞ'AR'IN MESTAP TABLOSUNDA GÖSTERİLMESİ

	Sayfa
3.1. MECMÛ'A-İ EŞ'ÂR'A AİT MESTAP TABLOSU.....	70

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇEVİRİYAZILI (TRANSKRİPSİYONLU) METİN

4.1. YAZMA TAVSİFİ.....	89
4.2. YAZMA HAKKINDA NOTLAR.....	90
4.3. ÇEVİRİYAZILI (TRANSKRİPSİYONLU) METİNDE DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR.....	91
4.4. OSMANLICA TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	92
4.5. MECMÛ'A-İ EŞ'ÂR ÇEVİRİYAZILI (TRANSKRİPSİYONLU) METİN.....	93
SONUÇ.....	231
KAYNAKLAR.....	233
ELEKTRONİK KAYNAKLAR.....	238
ŞAİRLER	241

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1.1 Nazire Şiirleri Tablosu.....	35
Tablo 1.2 Mecmûa'daki Beyitleri Eksik Şiirler Tablosu.....	36
Tablo 3.1 Mecmû'a-i Eş'âr'a Ait MESTAP Tablosu.....	70

KISALTMALAR

G.	:Gazel
K.	:Koşma
MÜSD.	:Müseddes
MÜST.	:Müstezad
MUH.	:Muhammes
MUR.	:Murabba
T.	:Terkîb-i bend
KT.	:Kıt'a
SE.	:Semâî
no.	:Numara
s.	:Sayfa
yy.	:Yüzyıl
Ö.	:Ölüm yılı

ÖN SÖZ

Türk edebiyatı; kökeni asırlar öncesine dayanan, değişik coğrafyalarda temas ettiği medeniyetlerden bünyesine değerler katarak adeta bir çığ gibi büyüyen, köklü ve zengin bir edebiyattır. Başlangıcı şifâhî (sözlü) olsa da ilerleyen yüzyıllar içinde yazıyla kalıcı hâle gelmiş ve tekâmül etmiştir. Türk edebiyatının gelişimini etkileyen birçok unsur bulunsa da gelişiminde kırılma noktası İslâm dininin kabulü olmuştur. İslâmiyet'in kabulünden sonra Türk edebiyatı temelde ikiye ayrılmıştır: Birinci edebiyatımız, İslâmiyet öncesi edebiyatımızın devamı sayılan ve halka hitap eden Türk halk edebiyatıdır. Halk edebiyatı sagu, sav, destan ve koşuk türlerini içeren sözlü edebiyatın mirasçısıdır. Halk edebiyatı; âşık edebiyatı, sözlü edebiyat, millî edebiyat gibi isimlerle de anılmaktadır. İkinci edebiyatımız ise “divan edebiyatı, havas edebiyatı, İslâmî edebiyat” gibi isimlerle de anılan “Klasik Türk Edebiyatı”dır. Bu edebiyat, İslâmî değerlerin ve bunun akabinde Arapça ve Farsça kelimelerin şiire girmesi ile oluşmuştur. Zengin Türk kültürel mirasına başta Arap ve Fars kültürlerinin oluşturduğu doğu kültürünün katılmasıyla oluşmuş ve yüzlerce yıl devam edip olgunlaşmıştır. Klasik Türk edebiyatı, Batı medeniyetinin etkisine girdikten sonra maalesef yavaş yavaş etkisini yitirmiştir.

Gerek klasik gerekse halk edebiyatımızın aydınlatılması, klasik şairlerimizin şiirlerinin yer aldığı divanlar ve halk şairlerimizin şiirlerinin toplandığı cönkler aracılığı ile olur. Bunun yanında zamanın antolojisi sayılan tezkireler de klasik şiirimizin önemli kaynaklarıdır. Edebiyat tarihimizi dolaylı yoldan aydınlatma da en önemli kaynaklardan biri de mecmûalardır. Bu noktadan hareketle alana bir katkı sağlamak amacıyla Çorum ilinde bulunan “Hasanpaşa Yazma Eserler Kütüphanesi”nde 25231 numarasında kayıtlı *Mecmû'a-i Eş'âr* adlı el yazması eserin 1b-34b arasında yer alan şiirlerinin transkripsiyonunu ve incelemesini yapıp *Mecmûa*'yı tanıtmaya çalıştım.

Bu tez çalışması, giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında mecmûalar hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra *Mecmû'a-i Eş'âr* ile ilgili ana hatlarıyla bilgi verilmiştir. Birinci bölümde, şairler ve nazım şekilleri tanıtılmıştır. İkinci bölümde şiirlerin içerik özellikleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde *Mecmû'a-i Eş'âr* “MESTAP Tablosu”nda gösterilmiştir. Dördüncü bölümde yazma tavsifi yapıp bölümün en sonunda *Mecmû'a-i Eş'âr*'ın incelenen kısmının transkripsiyonu yapılmıştır. Sonuç

bölümünde, *Mecmû'a-i Eş'âr*'ın Türk edebiyatı tarihine kazandırması beklenen faydalarından bahsedilip en son bölümde kaynaklar ve şairler fihristine yer verilmiştir. Bu tez çalışmamı, azamî hassasiyetle gerçekleştirsem de bazı hatalarım olabilir. Bununla beraber tüm temennim, bu tezin bundan sonra yapılacak çalışmalara bir katkısının bulunmasıdır.

Tezim bu aşamaya gelinceye kadar her zaman bana yardımcı olup zaman ayıran çok değerli hocam Doç. Dr. Hiclâl DEMİR'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Elif AYAN NİZAM'a da teşekkür ederim. Bu uzun çalışma sürecinde bana manevi desteğini esirgemeyen sevgili eşim Yasemin CENGİZ'e ve kızım Nevra ile oğlum Mehmet Emin'e de sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mayıs, 2021

Celil CENGİZ

GİRİŞ

Arapça “cem” kökünden türemiş olan mecmua kelimesi; “toplanıp biriktirilmiş, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi” olarak tanımlanmaktadır. Seçilmiş yazılardan meydana getirilen yazma kitaplara da mecmûa denilmektedir (Devellioğlu, 2007, s. 596). Şairlerin elimize geçen eserleri, hem halk hem de klasik Türk edebiyatı için başlıca kaynaklardır. Bu kaynaklara destek olarak şiire ilgi duyan; şiir zevkine sahip kişilerce farklı hacim, tarih ve konularda yazılmış mecmûa olarak isimlendirdiğimiz eserler de mevcuttur. Mecmûalar, genelde şiir meraklılarınca oluşturulmuş eserlerdir. Şiir mecmûalarını diğer edebî türlerden ayıran en büyük özelliklerden biri de herhangi bir kural, kaideye göre oluşturulmamış olmalarıdır. Mecmûalar tamamen müstensihlerinin kişisel zevk ve tercihinine göre yazılmaktadır. Mecmûalar; ölçü, şekil, boyut, yüzyıl gibi hiçbir ölçüte dikkat edilmeden de derlenebilmektedir. Şairler farklı yüzyıllardan, farklı zümrelerden olabilirler. Şairler, değişik nazım şekilleri ve konularda Türkçe’nin yanında Arapça ve Farsça’yı da kullanmış olabilirler (Köksal, 2012, s. 412).

Agâh Sırrı Levend’e göre mecmûalar aşağıdaki şekilde tasnif edilir:

- a) Nazire mecmûaları,
- b) Meraklılarca toplanmış, birer antoloji niteliğinde seçme şiir mecmûaları,
- c) Türlü konulardaki risalelerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmûalar,
- d) Aynı konudaki eserlerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmûalar,
- e) Tanınmış kişilerce hazırlanmış, birçok yararlı bilgileri, fıkraları ve özel mektupları kapsayan mecmûalar (Levend, 1984, s. 166-167).

Mehmet Gürbüz, mecmûaları aşağıdaki şekilde sınıflandırmıştır:

1. Şiirlerin şekil özelliklerine göre oluşturulan şiir mecmûaları
2. Şiirlerin konularına göre oluşturulan şiir mecmûaları
3. Nazire mecmûaları
4. Şairlerin aidiyeti/mensubiyeti esasına göre hazırlanan mecmûalar
5. Bir mensubiyet ilişkisi gözetmeksizin belirli şairlerin divanlarını bir araya getirmeyi amaçlayan mecmûalar (Köksal, 2012: 108-112).

Mecmûalar dönemlerinin edebî zevklerini değerlendirmek, şairlere bakış açısını görmek açısından oldukça önemli eserlerdir. Hiçbir divanda ya da cönkte yer

almayan bazı şiirler mecmûalarda bulunabilmektedir. M.F. Köksal'a göre mecmûaların edebiyat tarihine birçok katkısı vardır: Adı geçmeyen, unutulmuş şairlere ve onların şiirlerine mecmûalarda rastlanır. Bilinen şairlerin bilinmeyen, bulunmayan şiirlerine rastlanılabilir. Şairlerin divanlarındaki şiirlerinin farklı şekillerine (fazla veya eksik beyitler, nüsha farkları vs.) tesadüf edilebilir. Mecmûalarda bilinmeyen ya da biliniş örneği tespit edilemeyen eserler de bulunabilir. Mecmûalarda; kullanılmayan nazım şekilleri, görülmeyen kafiye tipleri, farklı aruz kalıpları bazen de şairlerin hayatıyla ilgili bilgilere de ulaşılabilir. Bazı şiir mecmûalarında, değişik şairler olmakla beraber özellikle bir şairin şiirlerinin yoğun olduğu görülür. Mecmûalar, kendisi de şair olan kişiler tarafından tertip edilirse dönemin genel beğeniyle ilgili önemli ipuçları verir. İncelenen *Mecmû'a-i Eş'âr*'da, Köksal'a göre mecmûaların edebiyat tarihine olan katkılarından birçoğunun bulunduğunu tespit ettik (Köksal, 2012, s.417-421). Çalışmamızı MESTAP (Mecmûaların Sistematik Tasnifi Projesi) kapsamında gerçekleştirdik. MESTAP projesinin öncelikli amacı Mecmûaların –cönkler de dahil- düzenli bir şekilde sınıflandırılması ve dökümlerinin yapılmasıdır. Bu amaçla MESTAP tarafından hazırlanan “Manzum Bölümler Tablosu” tezimizde kullanılmıştır. Bu bilgilerden hareketle Çorum Hasanpaşa El Yazmaları Kütüphanesi'nde ulaştığım 25231 numarası ile kayıtlı *Mecmû'a-i Eş'âr* isimli eserin transkripsiyonunu yapıp içindeki şiirlerin şekil ve anlam özelliklerini incelemek amacıyla bu çalışmaya başladık. *Mecmû'a-i Eş'âr*, Ağâh Sırrı Levend'e ait sınıflandırmada “meraklılarca toplanmış, birer antoloji niteliğinde seçme şiir mecmûaları” sınıfına girmektedir. Ancak Mehmet Gürbüz tarafından yapılan mecmûa sınıflandırmalarından hiçbirine direkt olarak girmemekle beraber 5. maddeye “*Bir mensubiyet ilişkisi gözetmeksizin belirli şairlerin divanlarını bir araya getirmeyi amaçlayan mecmûalar*” daha yakındır.

Mecmû'a-i Eş'âr'ın incelenen kısmında (1b-34b) 119 gazel, 6 müseddes, 4 müstezad, 2 muhammes, 2 murabba, 1 terkîb-i bend, 3 kıt'a; 55 koşma ve 1 semâî yer almaktadır. Yapılan diğer tespitlerin hepsi diğer bölümlerde değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MECMÛ'A-İ EŞ'ÂR'DA ŞİİRİ BULUNAN ŞAİRLER

1.1. ŞAİRLER

Mecmû'a-i Eş'âr'ın incelenen kısmında (1b-34b) 83 şair tespit edilmiştir. İki şiirin (93 ve 171 no.lu) ise mahlas beyti bulunmadığı ve yapılan araştırmalarda bu şiirlerle ilgili bilgiye ulaşılamadığı için şairleri tespit edilememiştir. Aşağıda kimliği net olarak tespit edilen şairler bulunduğu gibi vezin, konu, üslup vb. gibi özelliklerden yola çıkılarak haklarında tahminde bulunulan şairler de bulunmaktadır. Aynı mahlası kullanan birçok şair olduğu için *Mecmû'a-i Eş'âr*'da bulunan bazı şiirlerin kime ait olduğu tam tespit edilememiştir. Bazen şiirlerin hangi şaire ait olabileceklerine dair görüşler sunulup bazen de fikir beyan edilememiştir. Çalışmada, şairler hakkındaki temel araştırma kaynağı *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS) Projesi*'dir. *TEİS* dışında genel internet arama motorlarından yararlanılmıştır. Tanınmış şairler hakkında “basılı kaynaklar”a başvurulmuştur. Şair açıklamalarında “yapılan araştırmada” ifadesi ile kastedilen *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS) Projesi*'dir. Bunun için şair açıklamalarında bu projeden tekrar bahsedilmemiştir. Şairler mahlaslarına göre alfabetik olarak sıralanarak haklarında bilgi verilmiştir.

Âkif (Âkif Paşa, d. 1787 - ö. 1845)

Âkif Paşa, 19. yy. Türk siyasi hayatında önemli mevkilerde (dışişleri bakanı, içişleri bakanı, mutasarrıflık) görev yapmış ve inişli çıkışlı bir hayatı olmuştur. Aslen Yozgatlıdır. Özellikle *Adem Kasidesi* ve incelenen *Mecmû'a*'da da yer alan torununun ölümü üzerine hece ölçüsü ile yazdığı mersiyesi oldukça meşhurdur. Paşa'nın şiirleri ilk kez *Münşeât-ı el-Hâc Âkif Efendi* adlı eserin “Eş'ar-ı el-Hâc Âkif Efendi” adlı bölümünde yer almış ve 1843 yılında basılmıştır (Andı ve Saraç, 1997, s. 2). İncelenen *Mecmû'a*'da 9 gazeli ve 1 koşması vardır.

Ârif (Hacı Âli Arif / 1806-1863)

143 no.lu gazelin şairinin mahlası “Kâmil” olarak geçmektedir. Ancak bu şiir Hacı Âli Arif isimli şaire aittir (Ercan, 1998, s.132). Yüksek öğrenimini İstanbul'da

yaptıktan sonra Çorum'da Kurdoğlu Süleyman Ağa Medresesi'ne müderris olmuştur. Sonra müftü olarak atanmıştır. Şiirlerinde Ârif mahlasını kullanan şairin tek eseri Çorum Halk Kütüphanesi'nde bulunan 228 sayfalık divanıdır.

Aynî (Aynî, Antepli / 1766-1837)

Asıl adı Hasan olan Antepli Aynî, divan şiirinin tüm inceliklerine vakıftır. Manzum tarih söylemede Türk edebiyatının en iyi şairlerindendir. Şairliği çok güçlü değildir (Demirel, 2008, s.375). *Mecmûa*'daki 160 ve 173 no.lu gazellerin şairidir.

Bâkî (1526-1600)

16. yy.'da yaşamış divan edebiyatının en büyük şairlerinden biridir. Asıl adı Mahmut Abdülbâkî'dir. Sultanü'ş-Şuârâ (Şairler Sultanı) unvanına sahiptir. Oldukça neşeli, hoş sohbet ve nüktedan birisidir. Kanuni Sultan Süleyman zamanında ismi zirve yapmıştır. *Mecmûa*'da 125 no.lu gazelin şairidir.

Bezmî

183 no.lu müseddesin Bezmî mahlaslı şairi hakkında yapılan araştırmada bu mahlası kullanan 10 şair tespit edilmiştir. Ancak 183 no.lu müseddesin hangisine ait olduğu tespit edilememiştir.

Ceyhûnî (Çördük Oğlu Ömer / 1835-1910)

Edebiyatta Erzurumlu, Karslı ve Zileli olmak üzere 3 Ceyhunî vardır. Ancak yaşadığı coğrafya, üslubu (aruz vezniyle şiir yazması) dikkate alındığında *Mecmûa*'daki Ceyhunî, Zileli Ceyhunî'dir. Ceyhûnî'nin ustası Erzurumlu Emrah'ın yetiştirdiği Tokatlı Nuri'dir. Bundan dolayı Erzurumlu Emrah üslubu onda da hakimdir. Ceyhunî Çorum'da evlenip hayatının kalan kısmını orada geçirdi ve Çorum'un Alaca ilçesinde vefat etti. *Mecmûa*'da 1 gazeli ve 4 koşması bulunmaktadır (Ercan, 1998, s.175).

Dâ'î (Ahmed-i Dâ'î / d. ?? - ö. 1421?)

Aslen Germiyanlıdır. Türkçe ve Farsça divanları vardır. 124 no.lu gazelin şairidir. Orijinali 6 beyit olan gazelin *Mecmûa* 'ya 3 beyti alınmıştır. Şiirin altında Dâ'î notu düşülmüştür. Hem lirik hem de tasavvûfî şiirleri vardır.

Derûnî

Yapılan araştırmada edebiyatta Derûnî mahlasını kullanan 12 şair olduğu tespit edilmiştir. *Mecmû'a-i Eş'âr*'da daha çok bölgesel şairler ağırlıklı olduğundan 74 no.lu müseddesin Yozgatlı Derûnî'ye ait olması kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca Yozgatlı Derûnî'nin aruzla da şiir yazdığının bilinmesi, tasavvufa düşkün olması ve 74 no.lu müseddesin bir "Kerbela Mersiyesi" olması bu fikrimizi desteklemektedir (Görkem, 2019).

Ekrem (Recaizade Mahmut Ekrem / d. 1847-ö. 1914)

19. yy.'da eser veren ve yenilikçi edebiyatın kuruculuğunu üstlenen II. dönem Tanzimat şairidir. *Mecmûa*'daki 181 no.lu gazel Ekrem'e aittir.

Emrâh (Erzurumlu Emrâh / ? - ö. 1860-1861)

Erzurum'un Palandöken ilçesinin Tambura köyünde doğmuştur. Hayatı hakkında değişik rivayetler bulunmaktadır. Kastamonu, Konya, Trabzon, Sinop, Çankırı, Niğde ve Sivas illerinde bulunduğu rivayet edilmiştir. Medrese öğrenimini yarıda bırakmıştır (Erkal, 2014, s.13-15). Hem halk hem de klasik edebiyat türünde şiirler yazmıştır. *Mecmû'a-i Eş'âr*'daki Emrâh mahlaslı klasik şiirlerin tamamına -yazımında bazı farklılıklar bulunsa da- *Erzurumlu Emrâh Divanı*'nda yer verilmiştir. Emrâh mahlaslı halk şiirleri de konu ve üslup özellikleri dikkate alındığında Emrah'a ait olduğu anlaşılmaktadır. *Mecmû'a*'da 5 gazel, 9 koşma, 2 müstezad ve 1 müseddes bulunmaktadır.

Emrî (Emrullâh / ? - ö. 1575)

Mecmûa'da 81 no.lu gazel Emrâh mahlaslı olarak yazılsa da kaynaklarda Emrî'ye ait olduğu belirlenmiştir (Saraç, 2002, s.98). Emrî'nin divanı ve muammaları vardır. Tezkirelerde özellikle muamma yazma ve tarih düşürme ile çok alakadar olduğu bildirilmektedir (Saraç, 2014).

Fatîn (Dâvud Fatîn / 1814 - 1866)

19 no.lu gazeli Fatîn mahlaslı bir şair yazmıştır. Yapılan araştırmada, bu gazele hiçbir yerde ulaşılamamıştır; ancak Fatîn mahlasını kullanan bir divan şairi tespit edilmiştir. Bundan dolayı 19 no.lu gazelin 19. yy.'da yaşayan Davud Fatîn'e ait olduğu düşünülmüştür. Davud Fatîn, Drama doğumlu olup Kahire'de amcasının yanında olgunlaşıp edebiyatı öğrenmiş ve *Hâtimetü'l-Eş'âr* isimli bir tezkire yazmıştır. Davud Fatîn'in değişik nazım şekillerinde yazılmış 481 manzumesi bulunmaktadır (Erdoğan, 2014).

Fâzıl

172 no.lu gazeli Fâzıl mahlaslı bir şair yazmıştır. Yapılan araştırmada Fâzıl mahlasını kullanan 20. yy.'ın ilk çeyreği, 19.yy. ve öncesinde 7 şair olduğu tespit edilmiştir. Ancak 172 no.lu gazelin hangisine ait olduğu tespit edilememiştir.

Fehîm (Fehîm-i Kadîm / 1848-1912)

Asıl adı Mustafa'dır. Aslen Halepli, Arap kökenli bir aileden gelmektedir. Çok erken yaşta (20) vefat etmesine rağmen bir divanı bulunan 17. yy. divan şairidir. Önce Dakîkî mahlasını kullanmış sonradan mahlasını Fehîm olarak değiştirmiştir (Yıldız, 2020). *Mecmûa*'da 163 no.lu kıt'a ona aittir.

Fehmî (Fehmî Hüsâm Dede)

Yapılan araştırmada, Türk edebiyatında Fehmî mahlaslı 25 şair tespit edilmiştir. Ancak 6 no.lu gazel, Şeyh Galip'in bir şiirine yazılmış nazireye benzediği için kendisi de bir Mevlevi olan *Fehmî Hüsâm Dede* tarafından yazılması kuvvetle muhtemeldir.

Fehmî (Fehmî, Zileli)

Mecmû'a-i Eş'âr'da 28 no.lu koşmada Fehmî mahlası kullanılmıştır. Fehmî mahlaslı birçok şair olsa da 28 no.lu şiirin halk şiiri olması, *Mecmû'a-i Eş'âr*'ın genelde 18 ve 19. yy.'a ait şiirleri içermesi ve daha çok bölgesel şairlere yer vermesini göz önünde bulundurduğumuzda, bu koşmanın Zileli Fehmî'ye ait olması kuvvetle muhtemeldir.

Fennî (Yozgatlı Fennî / 1850-1918)

Yozgatlı'dır. Asıl adı Mehmed Sa'îd Fennî'dir. Fennî'nin elde olan tek eseri *Dîvân*'ıdır. Ali Şakir Ergin tarafından yayımlanmıştır (Ergin, 1996). Hem klasik edebiyat hem de halk edebiyatı türlerinde şiirler yazmıştır. *Mecmûa*'da 71 ve 82 no.lu gazeller Fennî'ye aittir.

Fevrî (Fevrî, Ahmed / ? - ö. 1571)

Mecmû'a-i Eş'âr'daki 34. no.lu gazele kaynaklarda ulaşılamadı. Ancak divan edebiyatında tespit edebildiğimiz Fevrî mahlaslı üç şair vardır. Bu şairlerden Fevrî Ahmed'in müstakil bir divanı olması ve kaynaklarda atasözleri, deyimler gibi halk söyleyişlerini şiirlerde kullanmaktan hoşlandığının bildirilmesi bize 34. no.lu gazelin kuvvetle muhtemel onun tarafından yazıldığını göstermektedir (Kalpaklı, 2020).

Fıtnat (Fıtnat Hanım, Zübeyde / ? -1780)

18. yy.'da yaşamış kadın şairdir. Bir *Dîvân*'ı bulunmaktadır. *Dîvân*'ında toplam 6 na't, 4 kaside, 48 tarih, 1 manzum arzuhâl, 59 gazel, 10 eksik gazel, 1 tahmis, 1 müseddes, 2 kıta, 1 rubai, 10 nazm, 25 müfred, 4 lugaz, 36 muamma, 4 şarkı vardır (Çeçen, 2020). *Mecmûa*'da 180 ve 191 no.lu gazeller Fıtnat Hanım'a aittir.

Figânî (Seyyid Ahmed / 1814-1895)

19. yy.'da yaşamış halk âşığıdır. Hem divan hem de halk edebiyatı türünde şiirler yazmıştır. Figânî, şiirlerinde genel olarak aşk, dünyanın faniliği, felekten şikâyet, din ve tasavvuf konularını işlemiştir. Şairin aruzla söylediği 93 şiiri bulunmaktadır. Bu şiirler, 48 divan, 38 semai ve 10 kalenderiden oluşmaktadır (Tek, 2013). *Mecmûa*'da 189 no.lu koşma Figânî'ye aittir.

Fu'âd (Mehmed Fuâd Paşa, Keçecizâde / 1815 - 1869)

Mecmû'a-i Eş'âr'daki 22. no.lu gazele yapılan araştırmada ulaşılamadı. Ancak Fu'âd mahlasını kullanan tek divan şairinin Mehmed Fuâd Paşa olduğu tespit edildi. Onun için 22 no.lu gazeli de onun yazdığı düşünülmektedir.

Fuzûlî (1483 - 1556)

Asıl ismi Mehmet'tir. Ömrünün büyük kısmını Kerbela ve Bağdat şehirlerinde geçirmiştir. Necef'teki Hz. Ali türbesinde türbedarlık yapmıştır. Türkçe, Arapça ve Farsça şiirler yazmıştır. Divan edebiyatının en büyük şairlerinden birisidir. Türkçe eserleri: *Fuzûlî Dîvânı*, *Leylâ ve Mecnûn*, *Beng ü Bâde*, *Hadîs-i Erbain Tercümesi*, *Sohbetü'l-Esmâr*, *Hadikatü's-Süedâ* ve *Mektuplar*'dır. *Mecmûa*'da 9 gazeli bulunmaktadır.

Gâlib (Gâlib, Mehmed Sa'îd Paşa /1763 - 1829)

Mecmû'a-i Eş'âr'daki 38 no.lu murabbaya ve 162. no.lu muhammese yapılan araştırmada ulaşılamamıştır. Ancak yaşadığı dönem (19. yy.), dil ve üslup özelliklerini göz önünde bulundurduğumda bu şiirlerin Gâlib mahlasını kullanan Mehmed Sa'îd Paşa'ya ait olma ihtimali çok yüksektir. Mehmed Sa'îd Paşa'nın bir *Dîvânçe*'si vardır. *Fransa Sefâretnâmesi* isimli eseri meşhurdur.

Gâlib (Abdulhalîm Gâlib /? - 1876)

19. yy. divan şairidir. *Mutayyebât-ı Türkiyye* adlı *Dîvân*'ı vardır. *Dîvân*'ı 55 varaktır ve divanında genellikle müstehcen içerikli şiirler vardır. Amasya'da bir süre mutasarrıflık yapmıştır (Aksoyak, 2015). *Mecmûa*'daki 13 no.lu gazelin şairidir.

Gevherî (? - ?)

Genel görüşe göre 17. yy. âşıkleri arasında olduğu kabul edilir. Hem aruz hem de hece ölçüsüyle şiirler yazsa da aruzda pek başarılı olamamıştır. V. Mahir Kocatürk tarafından tamamı Gevherî şiirlerinden oluşan *Mecmûa-i Eş'ar-i Gevherî* isimli bir cönk "Çorum İl Halk Kütüphanesi"nde bulunmuştur (Alptekin, 2015). *Mecmûa*'daki 46 no.lu koşmanın şairidir.

Hakkı (İsmail Hakkı Bursevî / 1653 - 1724)

Gerçek ismi İsmail Hakkı Bursevî'dir. 18. yy. divan ve tekke şiiri türlerinde örnekler vermiş bir âlim şairdir. Bursa'da uzun bir dönem yaşadığı için Bursevî mahlasıyla tanınır. Üsküp, Veleze, Usturumca gibi Balkan şehirlerinde mensubu olduğu Celvetiye tarikatının temsilcisi olarak halkı irşad ile vazifelendirilmiştir. İsmâil Hakkı

Bursevî dinî-tasavvûfî ağırlıklı şiirler yazmıştır (Yurtsever, 1990, s. 1-15). *Mecmûa*'daki 8 no.lu gazelin şairidir.

Haşmet (Mehmed Abbas Efendizâde / ?-1768)

18. yy. divan şairidir. İstanbul'da değişik medreselerde müderrislik yapmıştır. Divan sahibidir. *Mecmûa*'daki 179 no.lu gazelin şairidir.

Hükmî (? - ?)

Mecmû'a-i Eş'âr'daki 127 no.lu koşmada Hükmî mahlası kullanılmıştır. Yapılan araştırmada Hükmî mahlaslı sadece 1 halk şairi olduğunu tespit edilmiştir. Sadece Turgut Koca'nın *Bektaşî Nefesleri ve Şairleri* isimli eserinde 18. yy.'da yaşayan Hükmî isimli Bektaşî bir âşıktan bahsedilmektedir (Koca, 1990). 127 no.lu koşmanın ona ait olması ihtimal dâhilindedir.

İbn Kemâl (Kemâlpaşa-zâde / 1469? - 1534?)

16. yy.'da yaşamış, Amasya veya Tokat doğumlu ilim adamı ve şairdir. İbn Kemal, Osmanlı uleması arasında ilmî kudretinden dolayı “muallim-i evvel” (birinci üstad hoca) olarak anılır. Yavuz Sultan Selim'e vermiş olduğu –Safeviler, Memlûklülere- savaş fetvaları ile ünlüdür. *Mecmûa*'daki 185 no.lu gazelin şairidir.

İffet (İffet Mehmed Efendi? 1843 - 1896)

Mecmû'a-i Eş'âr'daki 130 no.lu koşmada İffet mahlası kullanılmıştır. Yapılan araştırmada 1920 ve öncesi dönemde yaşayan 9 İffet mahlaslı şair tespit edilmiştir. Ancak bunlardan sekizinin divan şairi olması ve İffet Mehmed Efendi'nin halk şairi ve Çorumlu olması göz önüne alındığında *Mecmûa*'daki İffet'in İskilipli Mehmet Efendi olma ihtimali çok kuvvetlidir. İskilipli Mehmet Efendi'nin *Divân-ı İffet* adında yazma bir divanı vardır. Erzurumlu Emrah ve Tokatlı Nuri'nin şiir biçimini izlediğini kendisi bir şiirinde dile getirmiştir (Ercan, 1991, s.214).

İffet (Bursalı Seyyid Mehmed Emîn / ? - 1840)

Bursa'da doğmuştur. Kumaş tüccarı Hacı Şerîf Ağa'nın oğludur. Bir *Dîvân*'ı vardır. Değişik medreselerde müderrislik yapmıştır. Toplam 1059 beyitten oluşan bu küçük *Dîvân*'da 5 kaside, 127 gazel, 15 tarih, 2 tahmîs, 2 şarkı, 1 mesnevî, 8 kıt'a, 15 müfred yer almaktadır (Arslan, 2014). *Mecmûa* 'daki 35 no.lu gazelin şairidir.

İzzet

Yapılan araştırmada divan şiirinde 24 İzzet/İzzetî mahlaslı şair olduğunu gördüm. Ancak son beytinde “Dūzah u cennet degül ancak rıza-yı pirdür” mısrasını kullanması tasavvûfî dünya görüşüne mensup olabileceğini göstermektedir. Çorumlu olması ve bir şeyhin oğlu olmasından dolayı 193 no.lu gazelin Nakşibendi Şeyhi Ethem Baba'nın oğlu İzzet olması kuvvetle muhtemeldir (Ercan, 1991, s.148).

Kâtibî (17. yy. / ? - ?)

Mecmûa 'daki 140 no.lu koşmanın şairidir. Ancak metinde mahlası okunamamaktadır. Yapılan araştırmada bu koşmanın Âşık Kâtibî'ye ait olduğunu tespit edilmiştir (Güldoğan, 2011, s.534). Hayatı hakkında çok az bilgi vardır. Bir şiirinde, IV. Murat'ın Bağdat seferinden bahsetmesi ve Evliyâ Çelebi'nin de ondan bahsetmesi, bize onun 17. yy.'da yaşadığını göstermektedir (Ergün, 1933, s.22).

Kâzım Paşa (Mûsâ Kâzım, Koniçeli / 1821 - 1890)

19. yy.'da eser vermiştir. Asıl adı Musa olup bir divanı vardır. İnişli çıkışlı bir meslek hayatı olmuştur. Aziz Mahmûd Hüdâyî Türbesi'ne defnedilmiştir. *Mecmûa* 'daki 113 no.lu sosyal bir hiciv örneği olan gazelin şairidir.

Kuddusî (Borlu Kuddusî, Ahmed / 1769-1849)

Tekke şiirinde Kuddûsî Baba diye bilinen divan şairidir. “Şeyh Ahmed, Maraşîzâde” adlarıyla da anılır. Mahlasıyla ilgili olarak “Allah'ın ‘Kuddûs’ ismine mazhar olduğunu, bu aşk deryasına düştüğünü” ifade etmiştir. Şiirlerinde Kadirilik ve Halvetilik gibi tarikat öğretilerine de yer vermiştir (Ergun, 2015). *Mecmûa* 'daki 35 no.lu gazelin şairidir.

Leylâ (Leylâ Hanım / ? - 1848)

19. yy.'da yaşamış kadın divan şairidir. Tüm hayatını edebiyata adayan ve şakaya, espiyeye dayalı bir yaşamı vardır. Yaşadığı dönemde daha çok şarkı ve mersiyele bilinmektedir. Ününü şiire getirdiği yenilikten ziyade cisiyetine borçludur (Güner, 2016, s.vii). Bir *Divan*'ı vardır. Hemen hemen bütün divan şiiri türlerinde eser vermiştir. *Mecmûa*'daki 2 no.lu müstezâd ve 27 no.lu gazelin şairidir.

Marâşî

Yapılan araştırmada Mar'âşî mahlasını kullanan 3 şair tespit edilmiştir. Bunlar: Hamamcı-zâde Hâfız-ı Mar'aşî, Halîl-i Mar'aşî ve Sa'deddîn-i Mar'aşî'dir. Üçüde didaktik, dinî-tasavvûfî türde şiirler yazmıştır. Halîl-i Mar'aşî'nin 16.yy.'da yaşaması, Hamamcızâde H. Mar'aşî ve S. Mar'aşî'nin 19. yy.'da yaşamaları 135 no.lu gazelin son iki şair tarafından yazılma ihtimalinin daha kuvvetli olduğunu göstermektedir. Ancak gazelin şairi kesin olarak tespit edilememiştir.

Muhibbî (Kanûnî Sultan Süleyman)

Osmanlı devletinin en büyük padişahlarından biri olan Kanunî, aynı zamanda en güçlü kaleme sahip şairlerinden biridir. Coşkun Ak, Kanunî hakkında şu tesbitte bulunur: Dîvân şairleri arasında 2799 gazeli ile en çok şiir yazan şairlerdendir. Hayatı savaşlar ve devlet işleri ile geçen Muhibbî'nin şiire zaman ayırıp asırlarca dillerde dolaşacak mısralar kaleme alması onun bu alanda da muhteşem olduğunu kanıtlamaktadır (Ak, 2001, s. 171-172). *Mecmûa*'da Muhibbî'ye ait 6 gazel bulunmaktadır.

Müşâk (Bitlisli Müştâk Baba / 1759 - 1832)

Mecmû'a-i Eş'âr'daki 36 ve 167 no.lu müstezadlar Müştâk mahlaslı bir şair tarafından yazılmıştır. Müştâk hakkında yaptığım araştırmada 167 no.lu müstezâtını M. K. GÜNDOĞDU'nun *Geçmişten Bugüne Bitlis Güzideleri* isimli araştırma yazısında bulunmuştur (Gündoğdu, 2015, s. 68). Dolayısıyla 36 no.lu müstezadın da 167 no.lu müstezâd gibi Bitlisli Müştâk Baba tarafından yazıldığını düşünmekteyiz.

Nâbî (Yûsuf Nâbî Efendi / 1642 - 1712)

Aslen Urfalı olup fakir bir ailede dünyaya gelmiştir. 24 yaşında İstanbul'a gelip tahsil görmüş, sonra ömrünün 25 yılını İstanbul'dan ayrılarak geldiği Halep'te geçirmiştir. Osmanlı'nın duraklama döneminde yaşaması ve halkla iç içe olması bazı düzensizlikleri görmesini sağlamıştır. Bundan dolayı şair kendinde bir sorumluluk hissetmiş ve genelde didaktik tarzda şiirler yazmıştır. İleride kendi adıyla anılacak olan "hikemî" şiir akımının öncüsü olmuştur. *Mecmûa*'daki 186 no.lu gazel Nâbî'ye aittir. Ayrıca Nâbî'den alınmış bir müfred beyit de bulunmaktadır.

Nâ'ilî (Nâ'ilî-i Kadîm, Mustafa /? - 1666)

Hayatı hakkında oldukça az bilgi vardır. İran şiirinden çok etkilenmiş ve Sebki-Hindu akımının Türk edebiyatındaki en başarılı temsilcisi olmuştur. İnce duyguları soyut ve ahenkli şiirlerle anlatmıştır. *Mecmûa*'daki 154 no.lu gazel şaire aittir.

Nâzım

Yapılan araştırmada eserlerinde aruz ölçüsünü kullanan Nâzımî mahlaslı 10 şair tespit edilmiştir. Ancak 122 no.lu gazelin hangisine ait olduğu belirlenememiştir.

Nâzî (Yozgatlı Nâzî / 1869-1902)

Nâzî *Mecmûa*'da en çok şiiri bulunan şairdir. Nâzî, Yozgat'ta doğup yetişmesine rağmen medrese eğitimi alıp divan şiirinde de güzel örnekler vermiştir. Koşmaları oldukça içten ve liriktir. Dili sade ve akıcıdır. Maalesef o zamanlar tedavisi çok zor olan ilerlemiş hemoroidden hiç rahat görmemiş, kısacık ömrü ağrı ve acılar içinde geçmiştir. Şiirlerinde ayrılık, acı ve güzel günlere özlem duymasının en büyük sebebi çektiği hastalıktır. Delikanlılık çağlarında anne ve babasını yitirmiş, 5 yaşındaki oğlunun ölümüne şahit olmuştur. İlk sevdiği hafif meşrep bir kadını unutamamış ve şiirlerinin birçoğunu ona yazmıştır. Maalesef daha 33 yaşındayken hayata gözlerini yummuştur (Oğuz, 1992). *Mecmûa*'nın incelenen kısmında 15 koşma, 20 gazel, 1 muhammes bulunmaktadır.

Necâtî (Necâtî Bey, Îsâ / 1446? – 1509)

15. yy. divan şairidir. Asıl adı İsa'dır. Bir *Divan*'ı vardır. *Divan*'ında 25 kaside, 650 gazel bulunmaktadır. Özellikle âşıkâne gazelleri ile dikkat çekmiştir. Kasideleri ise hayallerle doludur. İdrîs-i Bitlisî tarafından Hüsrev-i Rûm (Anadolu şairlerinin sultanı) olarak anılmıştır. *Mecmûa* 'daki 139 no.lu gazel Necâtî'ye aittir.

Necib (Âşık Necib? / 19.yy. 2. yarısı)

Mecmû'a-i Eş'âr'daki 73 no.lu semaîde Necib mahlası kullanılmıştır. Yapılan araştırmada 20. yy.'a kadar Necib mahlasını kullanan halk edebiyatında Sivaslı Âşık Necib dışında bir şair tespit edilememiştir. 19. yy.'ın 2. yarısında yaşadığı tahmin edilmektedir. Sivas'ta doğup yaşamıştır. Şiirlerinde sade bir dil kullanmıştır. Bazı şiirleri, Eflatun Cem Güney'in *Halk Şiiri Antolojisi* adlı eserinde yayımlanmıştır (Gümüş, 2015).

Nedîm (Ahmed / 1681 - 1730)

18. yy. Lale Devri şairi de olarak bilinen divan şairidir. Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın himayesinde rahat ve lüks içinde yaşamıştır. Rindane, şuh gazelleri ve şarkılarıyla meşhurdur. 1730'da Patrona Halil İsyanı olarak bilinen isyanda öldürülmüştür. *Mecmûa* 'daki 95 no.lu gazel şaire aittir.

Nefî (Ömer Efendi / 1572?- 1635)

Erzurum'un Hasankale ilçesindedir. Kaside türünün en güzel örneklerini vermiştir. Divan edebiyatında hiciv denince ilk akla gelen isimdir. Hicivlerini içeren *Sihâm-ı Kazâ* eserinin yanı sıra Türkçe ve Farsça divanları da bulunmaktadır. *Mecmûa* 'daki 29 ve 32 no.lu gazeller Nefî'ye aittir.

Neş'et (Hoca Süleyman Neş'et Efendi / 1735 - 1807)

Hoca Neş'et olarak bilinmektedir. 18.yy.'da Farsça'yı en iyi bilen alim olarak tanınır. Önce Mevlevilik sonra Nakşibendilik yoluna girmiştir. Verdiği eserlerinden ziyade yetiştirdiği öğrencileriyle (Şeyh Gâlip) meşhurdur. Ayrıca İran edebiyatının etkisini sebk-i hindi akımı ile yeniden hissettiren şairdir. *Mecmûa* 'daki 5 no.lu gazel şaire aittir.

Nûrî (Tokatlı Nûrî / 1824? - 1884?)

Yapılan araştırmada Tokatlı Nûrî'nin medrese tahsili yapmadığı ve ilk hocasının babası olduğu tespit edilmiştir. Erzurumlu Emrah'tan etkilenmiş ve aralarında usta-çırak ilişkisi başlamıştır. O da ustası gibi halk âşığı olsa da hem halk hem de divan edebiyatında eser vermiştir. *Mecmû'a-i Eş'âr*'da, Nûrî mahlaslı şiirlerin bazılarında cönklerde rastlanıldı. Ayrıca aruz ölçüsüyle yazılan şiirlerinin çok olması ve ustası Erzurumlu Emrah'ın dil ve üslup özelliklerine benzemesinden dolayı *Mecmû'a-i Eş'âr*'daki Nûrî mahlaslı şiirlerin tamamının Tokatlı Nûrî'ye ait olma ihtimali çok kuvvetlidir. 18 no.lu koşma aslında Erzurumlu Emrah'a ait olup Nûrî mahlasıyla yazılmıştır (Akman, 2013). *Mecmû'a-i Eş'âr*'da Tokatlı Nûrî'ye ait 6 koşma, 6 gazel, 1 müseddes yer almaktadır.

Ömer (Âşık Ömer / 1621 - 1707)

Doğum ve ölüm yeri ve zamanı belli değildir. Divan ve halk şiiri türlerinde eserler vermiştir. Kendine ait bir *Divan*'ı vardır. Âşık Ömer'in şiirlerinde musiki oldukça önemli bir yer tutar. Bestelenmiş birçok şiiri vardır. *Mecmû'a-i Eş'âr*'daki 79 ve 141 no.lu koşmalar Âşık Ömer'e aittir.

Pertev

Mecmû'a-i Eş'âr'daki 84 no.lu gazelde Pertev mahlası kullanılmıştır. Divan edebiyatında Pertev mahlasını kullanan 10 şair tespit edilmiştir. Ancak *Mecmû'a*'daki 84 no.lu gazelin hangisine ait olduğu tespit edilememiştir.

Râğb (Koca Râğb Paşa / 1699 - 1763)

18. yy. divan şairidir. Değişik edebi türlerde birçok eser vermiştir. Daha çok Nâbî tarzı hikemi şiirleriyle meşhurdur. Bir *Divan*'ı vardır. Fıtnat Hanım ile karşılıklı latife ve nazireleri vardır. 18. yy.'da Nedîm ve Şeyh Galip'ten sonra gelen en meşhur şâirdir. *Mecmû'a-i Eş'âr*'daki 80 ve 182 no.lu gazeller Koca Râğb Paşa'ya aittir.

Râşid

Mecmûa 'daki 77 no.lu gazelde Râşid mahlası kullanılmıştır. Yapılan araştırmada Râşid mahlasını kullanan 29 şairin varlığı belirlenmiştir. Ancak *Mecmûa* 'daki 77 no.lu gazelin hangi Râşid'e ait olduğu saptanamamıştır.

Remzî

97 no.lu koşmada "Remzî" mahlası kullanılmıştır. Yapılan araştırmada, Remzî mahlasını kullanan 4 şairin varlığı belirlenmiştir. Ancak *Mecmûa* 'daki 97 no.lu koşmanın hangi Remzi'ye ait olduğu saptanamamıştır.

Rızâ (Hacı Ali Rızâ Efendi /1830 – 1902)

46, 57, 157 ve 192 no.lu gazeller Rızâ mahlaslı bir şair tarafından yazılmıştır. Yapılan araştırmada Rızâ mahlasını kullanan 25 şair tespit edilmiştir. *Mecmû'a-i Eş'âr*'daki Rızâ mahlaslı şiirlerin hangi Rıza'ya ait olduğu kesin olarak saptanamamıştır. Ancak ömrünün son yıllarında Çorum'da memurluk görevini yaparken vefat edip oraya defnedilen Hacı Ali Rızâ Efendi olma ihtimali yüksektir.

Rûhî

55 no.lu gazel Rûhî mahlaslı bir şair tarafından yazılmıştır. Yapılan araştırmada 18. ve 19. yy. divan şairleri arasında 6 şairin Rûhî mahlasıyla şiirler yazdığı tespit edilmiştir. *Mecmû'a-i Eş'âr*'da daha çok bölgesel şairler ağırlıklı olduğundan bu şairin Sivaslı Rûhî olma ihtimali diğerlerine göre daha yüksektir (Kaya, 2014).

Sâbit (Bosnalı Sâbit, Alâaddin , Ali / ? - 1712)

Divan edebiyatı şairlerinden Sâbit mahlasını kullanan 6 şair vardır. Başka bir *Mecmûa* 'da yer alan 44 no.lu gazelin Bosnalı Sâbit'e ait olduğu belirlenmiştir (Ağyıldız, 2019 s.376). Sâbit, deyim ve atasözlerine şiirlerinde yer verip söz sanatları ve kelime oyunlarına sıklıkla başvurmuştur. Gündelik hayatı her yönüyle yansıtan özgün bir divan şairidir.

Sâbiti (? - ?)

Çorum eski müftüsü Hacı Ali Arif'in oğludur. İyi bir öğrenim gördü. Aruz ölçüsüyle yazdığı şiirlerin yanısıra heceyle koşma ve deyişler de yazmıştır (Ercan, 1991, s.196). 145 no.lu koşmanın şairidir.

Safâ

Yapılan araştırmada Safâ mahlasını kullanan 11 şair olduğunu tespit edilmiştir. Ancak 132 no.lu gazelin hangisine ait olabileceği tespit edilememiştir.

Sâmî (Arpaemînzâde Mustafâ / ? - 1734)

Sâmî'nin şiirlerinde musikiye önem vermesi ve tasavvuf terimlerini kullanması Mevlevîlikten etkilendiğini göstermektedir. Bir *Divan*'ı vardır. 47 no.lu gazel bu divanında yer almaktadır.

Sebâtî (Hâfız Mehmed Sebâtüddîn Efendi? / 1846 - 1904)

Yapılan araştırmada divan edebiyatında Sebâtî mahlasını kullanan 2 şair olduğu tespit edilmiştir. Ancak gerek Amasya'da uzun süre yaşaması gerekse bir divanının olması 85 no.lu gazelin şairinin Hafız Mehmed Efendi olmasının yüksek bir ihtimal olduğunu göstermektedir (Arslan, 2014).

Seyrî (Yozgatlı Seyrî ? 1852?- 1917)

129 ve 131 no.lu gazeller ve 90 no.lu koşma Seyrî mahlaslı bir şair tarafından yazılmıştır. Yapılan araştırmada divan edebiyatında Seyrî mahlasını kullanan 2 divan şairi olduğu tespit edilmiştir. *Mecmû'a-i Eş'âr*'daki şairin Yozgatlı Seyrî olma ihtimali oldukça yüksektir. Çünkü diğer Seyrî, Bosnalıdır ve günümüze herhangi bir eseri ulaşmamıştır. Ayrıca Yozgatlı Seyrî'nin hem hece hem de aruz ölçüsüyle şiirler yazması ve medrese mezunu olması bu görüşümü desteklemektedir (İnci, 2013).

Sezâyî (Şeyh Hasan Sezâyî Efendi / 1670 - 1738)

Sezâyî mahlası, Niyâzî-i Mısırî tarafından verilmiştir. Âşıkane ve ârifane şiirler yazmıştır. 78 no.lu gazelin Şeyh Hasan Sezâyî'ye ait olduğu kesindir. 58 no.lu gazel de dil ve üslup özellikleri bakımından aynı olduğu için onun da aynı şaire ait olduğu düşünülmektedir.

Tâlib

Yapılan araştırmada divan edebiyatında Talib mahlasını kullandığı bilinen 16 şair olduğunu tespit edilmiştir. 41 no.lu gazelin hangisine ait olabileceğini saptanamamıştır.

Tevfik

Yapılan araştırmada aruz ölçüsüyle eser veren “Tevfik” mahlasıyla yazan 17 şair tespit edilmiştir. Ancak 136 no.lu gazelin şairi olan Tevfik’in kim olduğunu tespit edilememiştir.

Türâbî (İbrahim / 1785 - 1875)

19. yy.’da yaşayan Bulgaristan doğumlu tekke şairidir. Aydın bir şairdir. Âşıkâne ve dervişâne şiirleri vardır. Bektaşi dervişi olarak bilinir ve zamanında Afyon halkı tarafından çok sevilmiştir. Hece ve aruz ölçüsüyle şiirler yazmıştır (Sarı, 2020). *Mecmû’a-i Eş’âr*’daki 151 ve 158 no.lu gazeller Türâbî’ye aittir.

Ulvî

Başta *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* olmak üzere yaptığım araştırmada aruz ölçüsüyle eser veren, divan edebiyatında Ulvî mahlasını kullanan 8 şair tespit ettim. Ancak *Mecmû’a-i Eş’âr*’daki 50 no.lu gazelin hangi Ulvî’ye ait olduğunu tespit edemedim.

Vâsıf (Yağcıoğlu Ömer Kâhya? ? - 1893)

Mecmû’a-i Eş’âr’da 165 no.lu şiirin türünün koşma olması ve halk şairleri arasında Vâsıf mahlasını kullanan sadece bir şairin bulunması bize Zileli Vâsıf’ı işaret etmektedir. Koşmada Çorum, Tokat, Merzifon gibi yerleşim yerlerini anması da bu düşünceimizi desteklemektedir.

Vâsıf (Vâsıf Osman Bey / ? - 1824-25)

Gerçek ismi Osman'dır. Enderun'da yetiştiği için Enderunlu Vâsıf diye isimlendirilmiştir. Mir Vâsıf olarak da anılır. *Mecmû'a-i Eş'âr*'daki 112 no.lu müseddes ve 7 no.lu gazelin şairidir.

Yahyâ (Şeyhülislâm Yahyâ / 1561 -1644)

17. yy.'da yaşamıştır. *Divan* sahibidir. Şeyhülislâm Yahyâ, bir gazel şairidir. Hayatın güzelliklerinden, özelliklerinden bahsetmiştir. *Mecmû'a-i Eş'âr*'daki 164 no.lu gazelin şairidir.

Yavuz Sultân Selîm (Selîmî)

Osmanlı Hükümdarı Sultan II. Beyazıd'dan sonra tahta geçen Yavuz Sultân Selîm 1467-1468? yılında, Amasya'da doğmuştur. Sert mizaçlı olması ve atak bir insan olduğu için Yavuz diye hitap edilmiştir. Şair olarak "Selîmî" mahlasını kullanmıştır. Sehî Bey ve Latifi gibi ilk tezkirecilerimiz Selîmî'nin kesinlikle Türkçe şiir yazmadığını bildirmişlerdir (İsen, 1980, s.49-50; Canım, 2000, s.49-151). Son zamanlarda yapılan bir çalışmada ise Selîmî'ye ait olduğu ilmî yöntemlerle kanıtlanmış 28 adet Türkçe şiir ortaya çıkarılmıştır (Köksal 2019: 267-326). *Mecmûa*'da 16 no.lu gazel Selîmî'ye aittir.

Zahmî (? - 19. yy.)

Zahmî mahlasını kullanan divan edebiyatında da halk edebiyatında da Zahmî mahlaslı iki şair vardır. 67 no.lu gazel divan şiiri olduğu için 19. yy. divan şairi, Tekirdağ'da yaşayan Zahmî olması kuvvetle muhtemeldir (Çakır, 2015).

Zârî (Zârî, Ahmet Kamil Tanrıdağ? 1853 / 1941)

Âşık edebiyatında Zârî mahlasını kullanan 3 şair bilinmektedir. Ancak *Mecmû'a-i Eş'âr*'da yöresel şairler öne çıktığı için 138 no.lu koşmanın Yozgatlı Zârî'ye ait olduğunu düşünmekteyim.

Zekâî

Edebiyatta “Zekâî” mahlasıyla bilinen iki şair vardır. Bunlardan Kıbrıslı Mehmed Zekâî Efendi’nin hiçbir eseri günümüze ulaşmamıştır. Dil ve üslup özellikleri incelendiğinde 152 no.lu gazelin Taşkoprîzâde Zekâî Ahmed Efendi’ye ait olduğu düşünmekteyim (Selçuk, 2014).

Zeyneb (Zeyneb Hatun, Zeynünnisâ / ? - 1474-1475)

15. yy.’da yaşamıştır. Divan edebiyatının ismi ve şiirleri bilinen ilk kadın şairidir. *Mecmû’a-i Eş’âr*’daki 37 no.lu gazelin şairidir.

Ziyâ (Ziyâ, Yusuf? / 1858 - 1921)

Ziyâ mahlasını kullanan 7 divan şairi bulunmaktadır. *Mecmû’a-i Eş’âr*’daki 148 no.lu şiir koşmadır. Yaptığım araştırmada 19. yy. ve öncesi Ziya mahlasını kullanan 1 halk şairi saptanmıştır. Bundan dolayı 148 no.lu şiiri Yusuf Ziyâ’nın yazması kuvvetle muhtemeldir (Çakır, 2015).

Zühre (? - 19. yy.)

Şairin mahlasının geçtiği tek yer Murat Uraz’ın *Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri* adlı eseridir. 178 no.lu gazelin şairidir. Sadece 19. yy.’da yaşadığı tahmin edilmektedir. Uraz’ın eserinde 4 beyti bulunurken *Mecmû’a-i Eş’âr*’da 5 beyti bulunmaktadır (Uraz, 1933, s.59).

1.2. KAYNAKLARDA İSMİ GEÇMEYEN ŞAİRLER

Aşağıda ele alınan şairler, yapılan araştırmada isimlerine ya hiçbir kaynakta rastlanılmayan ya da şiirin dahil olduğu gelenekte (halk şiiri, divan şiiri) ismi geçmeyen şairlerdir.

Ejderî

119 no.lu koşmanın şairidir. Halk edebiyatında “Ejderî” mahlaslı bir şair tespit edilememiştir.

Fâruk

Yapılan araştırmada, 94, 174 ve 175 no.lu gazellerde Fâruk mahlası kullanılmıştır. Faruk mahlasını kullanan sadece bir şair tespit edilmiştir: *Diyarbakırlı Faruk Efendi*. Ancak şiirler (174, 175) fes giyiminin övülmesi ile ilgilidir. 1826 yılında fes zorunlu oldu. Diyarbakırlı Faruk Efendi 1786’da vefat etmiştir. Dolayısıyla bu gazellerin şairi olamaz. Bu mahlası kullanan başka bir şair tespit edilememiştir.

İsmet

Divan şiirinde İsmet mahlasını kullanan 8 şair bulunmaktadır. 98 no.lu koşma bir halk şiiridir. Ancak İsmet mahlaslı 20. yy. öncesi bir halk şairi tespit edilememiştir.

Latifî

144 no.lu koşmanın şairidir. Türk halk edebiyatında Latifî mahlaslı bir şaire rastlanmamıştır. Divan edebiyatında 4 şair bu mahlası kullanmıştır; ancak onlardan da hece ölçüsü ile yazan bir şaire ulaşılamamıştır.

Muhlis

12 ve 187 no’lu koşmaların şairidir. Halk edebiyatında Muhlis mahlaslı bir şaire rastlanmamıştır. Ancak Muhlis mahlaslı 15 divan şairi var. Bu şairlerden de hece ölçüsü ile yazan bulunmamaktadır. *Mecmû’a-i Eş’âr*’daki Muhlis’in kim olduğu tespit edilememiştir.

Subhî

153 no.lu koşmanın “Subhî” mahlaslı şairine hiçbir kaynakta rastlanılmadı. Divan edebiyatında “Subhî” mahlasını kullanan 11 şair tespit edildi; ancak onlardan da hece ölçüsünü kullanan tespit edilemedi.

1.3. NAZIM ŞEKİLLERİ

Mecmû'a-i Eş'âr'da klasik Türk edebiyatı ve halk edebiyatına ait değişik nazım şekilleri kullanılmıştır. Klasik edebiyatımıza ait şiirlerde en çok kullanılan nazım şekli gazel, halk edebiyatımıza ait şiirlerde ise koşmadır. *Mecmû'a-i Eş'âr*'ın incelenen kısmında 119 gazel, 6 müseddes, 4 müstezad, 2 muhammes, 2 murabba, 1 terkîb-i bend, 3 kıt'a; 55 koşma ve 1 semâî olmak üzere 193 şiir olduğu tespit edilmiştir.

1.3.1. Klasik Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri

Gazel:

Eserde en çok kullanılan nazım şekli gazeldir. Gazellerin çok büyük bir çoğunluğu din dışı konularda yazılmıştır. Toplam 119 gazelden 10'u dinî konularda yazılmıştır. Üçü sosyal olayları (fes giyimi) ele almıştır. Beşi ise sosyal-toplumsal eleştiri konularında olup kalan yüz üç gazel ise dünyevi aşkı konu edinmiştir. Gazellerin tamamının nazım şekli tarafımızca tespit edilmiştir. Çalışmamızda bütün nazım şekilleri yazılış sırasına göre en üstte sıra numarası, altta köşeli parantez içinde nazım şekli ve yanında şairin mahlası [Gazel / Fuzûlî], en altta ise vezni olacak şekilde sıralanmıştır. Gazellerin büyük çoğunluğunun mahlası mürettip tarafından üstü çizilmek suretiyle işaretlenmiştir. Mahlası olup işaretlenmeyen gazeller de (93 ve 135 no.lu) bulunmaktadır. Ayrıca mahlas bulunmayan bazı gazellerin (124, 182, 185 no.lu) altına mürettip tarafından şairin mahlası yazılmıştır.

Mecmû'a-i Eş'âr'da bazı gazellerin tamamına değil birkaç beytine yer verilmiştir. Bu durum dipnotlarda ve eksik nazım birimleri tablosunda ayrıntılı olarak belirtilmiştir. *Mecmû'a-i Eş'âr*'da yer alan gazellerin bir kısmının da halk şairleri (Yozgatlı Nâzî, Erzurumlu Emrâh vb.) tarafından yazılması dikkat çekmektedir. Bu durum Cemal Kurnaz'ın belirttiği gibi 19. yy.'da halkın sanat, kültür seviyesinin yükselmesi sonucunda halk şairlerinin de divan şiirine yöneldiğinin bir delilidir (Kurnaz, 1997).

Müseddes:

Müseddes, altı mısradan oluşmuş, genelde 5 ile 7 bent arasında yazılan bir divan edebiyatı nazım şeklidir. Her konuda yazılabilmekle beraber genelde felsefi ve tasavvûfi konular ağırlıklıdır. Kafiye örgüsü (aaaaaa-bbbba-ccccca...) şeklinde devam eden müseddeslere “müzdeviç müseddes”, kafiye örgüsü (aaaaaa-bbbbcc-ddddee...) diye devam eden müseddeslere “mütekerrir müseddes” denir.

Mecmû'a-i Eş'âr'da 6 adet müseddes yer almaktadır. Erzurumlu Emrâh'a ait 4 bentten oluşan “mütekerrir müseddes”te şair şiirini; Allah'ın hizmetine adadığını söylemektedir. Ayrıca aşağıdaki bendden “pîr-i mukaddes, vefk-i Muhammed” diye hitab ettiği bir şeyhin emrine girdiğini anlaşılmaktadır:

*Çıkardum bu mü'essir nüshayı bir ism-i aqdesden
Müsaḥḥar eyledüm dīvānı bir vefk-i Muhammedden
Kelāmı feḥm idenler añlasun bu müseddesden
Bu feyzi almışam **Emrâh** bir pîr-i muḳaddesden
Ḳelāmumda faşihâne feşâḥat riḳḳatüm vardur
Özümde ḥüsn ü himmet hem sözümde kuvvetüm vardur*

(Emrâh, MÜSD.65)

Tokatlı Nûrî'ye ait 70 no.lu 4 bentten oluşan “mütekerrir müseddes” ise hem dünyadan şikâyeti konu alan hem de dünyevi aşkı anlatan bir müseddestir.

Derunî mahlaslı şaire ait 74 no.lu 5 bentten oluşan mütekerrir müseddes nazım türü olarak mersiye'dir. Edebiyatta “Kerbela Mersiyesi” ya da “Maktel-i Hüseyin” olarak bilinen nazım türüdür. Maktel-i Hüseyin, “Hz. Hüseyin ve yakınlarının Kerbelâ'da şehid edilmesini konu alan eserlerin genel adı"dır (Güngör, 2003, s. 456). Kerbela mersiyesi hakkında yaptığım araştırmamda hiçbir kaynakta bu müseddes'e rastlamadım. Bu mersiyede Hz. Hüseyin'in; babası Hz. Ali'nin ciğerinin parçası, annesi Fatıma'nın kuzusu ve Hz. Muhammed'in ise iki gözünün nuru, torunu olduğu her bendin son iki mısrasında tekrar edilmektedir:

*Şehîd olunca o şâhum geldi aynada birâz ervâh
Didiler şehîdlik mübârek olsun saña ey şâh
Başın kesik cismi ‘uryân didiler kim canum âh vâh
Buña taḥammül olunmaz şabr virsün hemân Allâh
Ciger-pâresi ‘Alînüñ kızısı Fâḫımanuñdur
İki gözlerünüñ nûrı ḫafîdi Muştafânuñdur*

(Derunî, MÜSD.74)

Enderunlu Vâsîf'a ait 112 no.lu 8 bentten oluşan “mütekerrir müseddes” felsefi tarzda yazılmış bir şiirdir. Daha çok nasihatnâme özellikleri barındırır. Her bendinde farklı öğütler verilen müseddesin son iki mısrasında tekrar eden temel düşünce “Dünyada marifetin her acıyı kendine zevk etmek olduğu ve bu dünyanın neşesinin de acısının da gelip geçici olduğu”dur.

Müstezad:

Divan edebiyatında her mısra veya beytin sonunda aynı veznin bir cüzüyle yazılmış birer kısa mısra bulunan manzumedir. “Gazeli ‘mef’ûlü/mefâ’îlü/ mefâ’îlü/fa’ûlün’ kalıbında düzenleyen ve her dizenin arasına ‘mef’ûlü/fa’îlün’ kalıbı ile kısa dizeler ekleyerek oluşturan nazım biçimi” (Parlatır, 2016, s. 1205) dir.

Mecmû’-a-i Eş’âr’da 4 adet müstezad yer almaktadır. 2 no.lu Leylâ Hanım tarafından yazılan müstezad 10 beyitten oluşmaktadır. Dünyevi aşk konusunda yazılmıştır. Müştâk tarafından yazılan 36 no.lu müstezad 14 beyitten oluşmaktadır. Onun da konusu aşktır. Müştâk tarafından yazılan ikinci müstezad örneği ise 167 no.lu müstezaddır. Dinî-tasavvûfi konuda yazılmıştır ve 10 beyitten oluşur:

(...)

Vaḫdetde nazâr eylese ger çeşm-i mü’eddîb

Biñ reşk oluruz hep

Bir ‘âşık-ı dîdâr-ı ḫudâvend-i cilâyız

Müştaḫ-ı cemâliz

(...)

(Müştaḫ, MÜSD. 36)

Emrâh tarafından yazılan 56 no.lu müstezad 14 beyitten oluşmaktadır. Konusu klasik Türk şiirinde önemli yer tutan zahid-sofu karşılaştırmasıdır:

(...)

Zâhid beni ta‘n eyleme kim mescide gelmez

Râh-ı Haqı bilmez

Ben mu‘tekifem kûşe-i meyhâne bañadur

Mescid de sañadur

(...)

(Emrâh, MÜSD. 56)

Muhammes:

Divan şiirinde beşlikler hâlinde yazılan ve genelde her bendin sonundaki beşinci mısrası kafiyeli olan nazım şeklidir. *Mecmû‘a-i Eş‘âr*’da 2 adet muhammes tespit edilmiştir. Genellikle dinî-tasavvûfî konularda yazılır. Yozgatlı Nâzî’ye ait muhammes (aaaaa-bbbba-cccca...) 4 bendden oluşmuş ve aşk konusunda yazılmıştır. Son mısrası tekrar edildiği için mütekerrir muhammes türüne örnektir:

Açılmış penpe güller gül ruhında gül-feşanlıkdür

Bahâr-ı hüsnüne haflar erişmiş yâsemenlikdür

‘İtîrlî zülfî kâkül şânelenmiş feslegenlikdür

Şağın kûyından ey Nâzî tolaşma incimenlikdür

Cefâ vü cevrden el çekme olmaz herçi-bâd-âbâd

(...)

(Nâzî, MUH. 52)

Gâlib’e ait muhammes ise son mısrasının kafiyeleri uyduğu (aaaaa-bbbba-cccca...) için müzdevic muhammes türüne örnektir. 7 bendden oluşmuş ve aşk konusunda yazılmıştır. Bu muhammesin bir bendi aşağıya alınmıştır:

Zerrîn kadehi neyleyem ol sîm-bedensiz

Ansız içemem bâdeyi ol içse de bensiz

Çabuğ büzüşür sâzı sözi bağı düzensiz

*Her vech ile ol şūḥ güzel gerdeni bensiz
Ḥulķında da ḥüsninde ki gūyā ki dehensiz*

(Gâlib, MUH.162)

Murabba:

Genellikle felsefe ve aşk konusunda yazılan ve son mısrası kendi arasında kafiyeli olan divan edebiyatı nazım şeklidir. *Mecmûa*'da yalnızca bir adet murabba bulunmaktadır. Gâlib'e ait dinî-tasavvûfî bir murabbadır. Hz. Muhammed'in "Sabır, başarının anahtarıdır." hadis-i şerifini açıklayan murabbada bu hadis her dörtlüğün sonunda tekrar edilir:

*Böyle iḥbār eyledi ol ḥāce her dosda
Tev'em itmişdür Ḥudā 'ömr ile yüsri **Gâlibā**
Şāhid-i maḳşūd olur şabr ile bir gün rû-nümā
Fah̄r-i 'ālem buyırur "Es şabru miḳtāḥul ferec"*

(Gâlib, MUR.38)

Terkîb-i Bend:

Mecmûa'da bütün olarak varlığını tespit ettiğim bir terkîb-i bend yoktur. Ancak 171 no.lu şairini belirleyemediğim şiir konu olarak felsefî-dinî içerikli bir parçadır. 8 beyitten oluşmaktadır. Kafiye örgüsü ilk 7 beyitte "aa, ba, ca, da, ea, fa, ga" şeklinde iken 8. beyitte tekrar "bb" şeklinde yazılmıştır. Kafiye örgüsünün bu şekilde olması ve konusu bu şiirin terkîb-i bendden alınan bir bend olduğunu göstermiştir. Bent ayrıca "Bağdatlı Rûhî"nin *Terkîb-i Bendine* bir naziredir:

*Şanmañ bizi kim silsile-i 'aql ile mestüz
Dīvāneleriz kayd-ı kalemde hem-destüz*

(...)

*Her yaremize baķ yine bir naķş-nümündür
Āyine gibi gerçi każā ile şikestüz*

Kıt'a:

Arapça “parça, bölüm” gibi anlamlara gelmektedir. Genelde 2 beyitin ard arda getirilmesiyle oluşur. Matla ve mahlas beyitleri bulunmaz. Ama nadiren de olsa 2 beyitten fazla yazılan kıt'alar da vardır. Bunlar kıt'a-ı kebîre (büyük kıt'a) olarak isimlendirilir.

Mecmû'a-i Eş'âr'ın incelenen bölümünde 3 kıt'a bulunmaktadır. Fehim tarafından yazılan 4 beyitten oluşan kıt'a-ı kebîre (büyük kıt'a) örneğidir. 53 ve 54 no.lu manzumeler de Nâzî'ye ait kıt'a-ı kebîre örnekleridir:

Sebeb-i rif'at olur ğam yime üftâde iseñ

Bir binâ tâ ki ħarâb olmaya ma' mûr olmaz

Terk-i taklîd iderek vâşıl-ı Ħak ol şüfî

Yoĝsa her düzd ki berdâr ola Maşûr olmaz

Dil-i gürg zîb-i silâĝ ile secî' olmaz merd

Pençe-i şîr-i muşavverde belî zûr olmaz

Dil ki ħûn oldı naşîĝat anı itmez işlâĝ

Ħûsn-i tedbîr ile mey bir daĝı engûr olmaz

(Fehim, KT. 163)

1.3.2. Türk Halk Edebiyatı Nazım Şekilleri

Koşma:

Halk edebiyatında en çok kullanılan nazım şeklidir. Koşmalar 11'li hece ölçüsü ve dörtlük şeklinde yazılırlar. Genellikle ilk dörtlükte (aaab, abab, abxb) şeklinde değişebilen kafiye örgüleri kullanılsa da sonraki dörtlüklerde ilk üç mısra aynı, dördüncü mısralar kendi aralarında kafiyelidir (cccb, dddb...). Koşmalar her konuda yazılabilir.

Mecmû'a-i Eş'âr'da 55 adet koşma tespit edilmiştir. Bu koşmaların çoğunluğu mecâzî aşk konusunda yazılmıştır. Az da olsa dinî konularda yazılan koşmalar da

vardır. Nâzî'ye ait koşmada dünyanın geçici ve tek sınımlacak varlığın Allah olduğu düşünçesi savunulmuştur:

*Yalvar ey dil sen de her-dem Sübhâna
İlticâ et dâ'im luğf-ı mestâna
Nâzîyâ fakr ile devr-i cihâna
Şu'le-i dîdâre yana gelmişiz*

(Nâzî, K.156)

Bazı koşmalarda ise öğüt, nasihat verilmektedir. Baba Figânî'ye ait koşmadan alınan aşağıdaki örnek dörtlükte; âlimlerin nasihatlerini dinlemek, alçakların kapısına adım atmamak, dengi olan insanlarla konuşmak gibi öğütler verilmektedir:

*Göñül diñle naşîhatin 'âlimüñ
Muhânnet bâbına başma kademüñ
Emsâliyle konuşmayan âdemüñ
Olur altun ismi pul yavaş yavaş*

(Figânî, K.189)

Semâî:

Halk edebiyatında 8'li hece ölçüsü ile yazılan, özel bir ezgiyle söylenen, en az 3 en fazla 5 dörtlükten oluşan nazım şeklidir. *Mecmû'a-i Eş'âr*'da sadece 1 semâî tespit edilmiştir. Necîb'e ait aşağıda örnek verilen şiir, güzelleme türünde yazılmış bir semai örneğidir:

*Çudretiyle bak Hüdânuñ
Melek-simâda çifteler
Tuğfesi budur zamânuñ
İki arada çifteler*

*Mor menekşe sünbül gibi
Hoş söyle şîr bülbül gibi
Tâze açılmış gül gibi
Henüz güşâde çifteler
(...) (Necîb, SE.73)*

1.4. EDEBÎ SANATLAR

Şairlerin anlatımı etkileyici kılmak, zenginleştirmek ve söze renk katmak amacıyla kullandıkları anlam sanatlarına edebi sanatlar ya da söz sanatları denir. Çalışmamda edebi sanatlara yer vermemim amacı, Cem DİLÇİN'in de dediği gibi söz sanatlarının edebi metinlerin anlaşılmasında ve yorumlanmasında çok önemli bir yere sahip olmasıdır (Dilçin, 1983, s.405). Metinlerin daha iyi yorumlanmaları ve anlaşılmaları için söz sanatlarını inceledi. Ancak sanatların örnek sayılarını sınırlı tutuldu. *Mecmûa*'da bulunan değişik edebî sanatlara bazı örnekler vereceğim:

Teşbih (Benzetme): Nâzî'ye ait aşağıdaki beyitte şair hasreti kılıca benzeterek teşbih sanatı yapmıştır:

Tîğ-i asret yaralar açdı dile zaħm üstine
Cānumı almak diler bak ‘ādetā ‘ālem bu yā
(Nâzî, G.3)

Tenâsüp (Uygunluk): Fehmî aşağıdaki beyitte “dirîğ (korumak), tabîb, merhem, devâ” gibi birbiriyle alakalı kelimeleri kullanarak “tenasüp” sanatı yapmıştır:

Dirîğ itme tabîbüm ‘āşikuñdan merhem-i luţfuñ
Sarılsan hecr olan ‘āşık devā ister mi ister ya
(Fehmî, G.6)

Tezat (Zıtlık): Fuzûlî'ye ait aşağıdaki beyitte kavuşmak (vasl) ile ayrılık (fırkat); zulmet (karanlık) ile rûşen (aydınlık) kelimeleri arasında “tezat” sanatı yapılmıştır:

Vasl adrin bilmedüm fırkat belāsın çekmedin
Zulmet-i hecr itdi çok mübhem işi rûşen baña
(Fuzûlî, G.9)

Safâ'ya ait beyit örneğinde ise şair, ismi ile hayatı arasındaki tezatı mizâhi bir şekilde yansıtmıştır:

Ġarîbem melülem cefâ-dîdeyem ben
Şafâ gördüğüm yoħdur ismüm Şafâdur (Safâ, G.132)

Leff ü neşr (Sıralı Açıklama): Aşağıdaki beyitte ilk dizedeki kelimeler ile ikinci dizedeki kelimeler açıklanarak “leff ü neşr” sanatı yapılmıştır:

*Cān ü ten oldukça benden derd ü gam eksük degül
Çıhsa cān hāk olsa ten ne cān gerek ne ten baña*

(Fuzûlî, G.9)

Tecrid (Ayırma): Şairlerin kendilerine seslenmelerine rağmen kendilerini başka birine ya da varlığa hitap ediyormuş gibi göstermelerine tecrit sanatı denir. Fuzûlî’ye ait aşağıdaki beyitte şair gönlüne hitap ederek şahsını gönlünden ayırmıştır:

*Ġamze-i tîgi çekdi ol māh olma gāfil ey gönül
Kim muķarrerdür bugün ölmek saña şiven baña*

(Fuzûlî, G.9)

Nidâ (Seslenme): Nâzî aşağıdaki beyitte “eyvah” diyerek “nida” sanatına örnek vermiştir:

*Fülk-i gönül bahr-i aşğdan yel almış
İklîm-i Aceme tıydum yol almış
Eyvāh nidem nāzlı yāri il almış
Vaşlın da bir oldı ğurbet de baña*

(Nâzî, K.10)

İrsal-i Mesel (Atasözü söyleme): Gâlib, aşağıdaki beyitte “Gün doğmadan neler doğar.” atasözüne yer verip “irsal-i mesel” sanatı yapmıştır:

*Leyle-i hecr ü firāka kıl taħammül çekme gam
Toğmadan gün bak neler peydā olur ‘ālem bu yā*

(Gâlib, G.13)

İktibas (Alıntı yapma): Şiirde ayet veya hadislerden alıntı yapma sanatıdır. Emrâh aşağıdaki beyitte dipnotta belirtilen ayetten alıntı yaparak “iktibas” sanatı yapmıştır:

*Sırrıhū zāhirde hū evveld[e] āhirde hū
Ey haqīkat sırrı sübhān ellezi¹ İsrā” hū dost*

(Emrâh, G.33)

Hüsn-i Talil (Güzel neden bulma): Şair aşağıdaki beyitte balın lezzetini sevdiğinin dudaklarından aldığını söyleyerek doğal bir olayı güzel bir sebebe bağlamış, “hüsn-i talil” sanatı yapmıştır:

*‘Asel bu lezzeti leblerden almış
Kudret kalemiyle kaşların çalmış
Tarayup zülfini bir yaña şalmış
Gerdāndan yanağa var yavaş yavaş*

(Muhlis, K.187)

Teşhis (Kişileştirme): Nâzî’ye ait aşağıdaki beyitte şair saba rüzgârını casus gibi düşünerek teşhis (kişileştirme) sanatı yapmıştır:

*Eyleme Nâzî eşef bir dem vişâl-i yâr için
Ka‘be-i kûy-ı dil-ārāya şabā cāsūs olur
(Nâzî, G.108)*

İstiare (Eğretileme): Benzetmenin ana öğelerinden (benzeyen, benzetilen) sadece birisini kullanarak yapılan edebî sanattır. Aşağıdaki beyitte şair sevgilisini Hz. Yusuf’a benzetmiştir. Ancak benzeyen (sevgili) şiirde geçmemiştir. Açık istiare sanatına örnektir:

*Mağsadiñ söyle nedir ey Yūsuf-ı mışr-ı hüsün
Dildeki endüh gam Ken‘ân ile seyyân olur*

(Nâzî, G.109)

Rücû (Dönme): Tekrar etmek, geri dönmek anlamına da gelen bu sanatta şairler söyledikleri sözü geri çevirip daha kuvvetlisini kullanırlar. Ahmet-i Dâî’ye ait aşağıdaki

¹ İsrâ 17/1: Allah eksikliklerden münezzehtir.

beyitte şair sevdiğinin güzelliğine iltifat ettikten sonra bir önceki iltifatından vazgeçerek daha kuvvetli bir iltifatta bulunmuştur. Yani “rücû” sanatı yapmıştır:

*Āyā ḥ̣uṛṣīd-i meh-peyker cemālūñ müşterī-manzar
Ne manzar manzar-ı ṭālī^ç ne ṭālī^ç ṭālī^ç-i enver*

(Dâî, G.124)

Mübalağa (Abartma): İsminden de anlaşılacağı üzere bir durum ya da olayın olduğundan çok daha fazla büyütülmesi, abartılmasıdır. Ulvî, aşağıdaki beyitte üzüntüsünden dolayı gözyaşlarının Tunca ve Meriç nehirleri gibi aktığını söyleyerek mübalağa yapmıştır:

*Sīneden gözlerümüñ yaşı revān oldı yine
Beñzer ol şehre kim içinde aḳa Ṭunca Meriç*

(Ulvî, G.50)

İstifham (Soru sorma): Anlamı kuvvetlendirmek için cevap beklemezsiniz soru sormadır. Fennî’ye ait beyitte şair sevgilisinin güzelliği karşısında ne yapabileceğini sorup Eflâtun’un bile aklını yitireceğini söyleyerek bu sanata örnek vermiştir:

*Neylesün Fennî Felâṭūn olsa tedbiri bozar
Çünkü bezm-i ḥüsnüne ‘āḳıl giren şeydā çıkar*

(Fennî, G.82)

Nâzî’ye ait beyitte şair yine gurbette çektiğinin ayrılık değil de ne olduğunu cevabını bildiği hâlde sormaktadır:

*Ġurbet ilde çekdigüm hicrān degül de yā nedür
Çağlayan çeşmümdeki giryān degül de yā nedür*

(Nâzî, G.101)

Tecâhül-i Ārif (Bilmezlikten gelme): Şairin, bir anlam inceliği yaratmak amacıyla bildiği bir şeyi bilmezlikten gelmesidir. Nedîm’e ait örnekteki beyitte, Nedîm’in aslında kendisinin esir olduğunu bilmemesi gibi bir durum söz konusu olamaz. Ancak şair bu durumu bilmezlikten gelerek sevgilisine sormaktadır:

*Nedim-i zārı bir kâfir esir itmiş işitmişdüm
Sen ol cellād-ı dîn ol düşman-ı kâfir misûñ kâfir*

(Nedim, G.95)

Tekrir (Yineleme): Sözüñ anlamını kuvvelendirmek için kelime ya da kelime gruplarının ard arda sıralanmasıdır. Âşık Ömer'e ait aşağıdaki dörtlükte birçok kelime tekrar edilerek tekrir sanatı yapılmıştır:

*Derdi hayret hayreti hayret seri seyrân ider
Merdi gayret gayreti gayret eri uryân ider
Derdi hasret hasreti hasret ciğeri kân ider
Cür'eti nem nem nemi nem nem nemi emrindedür*

(Ömer, K.79)

Tariz (İğneleme): Herhangi bir kişiyi, toplumu ya da düzeni eleştirmek amacıyla yapılan sanattır. Kâzım'a ait aşağıdaki beyitlerde şair devri, yenilikleri iğnelemiştir. Okullarda fıkıh, farzlar yerine Fransızca'nın ibadet gibi öğretilmesini; pardon, bonjur gibi yabancı sözcüklerin güzel konuşma gibi görülmesini eleştirmiştir:

*Mekteb ü medresede fikh u ferâ'iz yerine
Okumağ şimdi Fransızca 'ibâdet gibidür
Hele 'pardon' [gibi] 'bonşuvar' gibi halı-ı kelâm
Eylemek hâşılı ibrâz-ı belâgat gibidür*

(Kâzım, G.113)

Marâşî'ye ait beyitlerde şair, insanlara yaranamayıp her ne yaparsa yapsın arkasından konuşulacağını iğneli bir dille anlatmıştır:

*Açılsam gönceler-veş halk içinde bî-edeb dirler
Mecâlisde sükût itsem sefil-i pür-gâzab dirler
Tev[â]zu' eylesem a'lâya ednâya kıyâm itsem*

Bu müstehzî bir âdemdür fûrû-mây[e]-neseb dirler

(Marâşî, G.135)

İştikak (Türetme): Aynı kökten türeyen kelimeleri şiirde beraber kullanmak demektir. Âşık Ömer'e ait aşağıdaki dörtlükte her mısradaki aynı kökten türeyen birçok kelime kullanılmıştır:

Ey perî kan kan kanı kanda nezâket var imiş

Serserî ten ten teni tende harâret var imiş

Ey Ömer sen sen seni sende feşâhat var imiş

Quvveti cem cem cemi cem cem cemi emrindedür

(Ömer, K.79)

Telmih (Hatırlatma): Herkes tarafından bilinen geçmişte yaşanmış bir olayı ya da kişiyi hatırlatma sanatına denir. Fuzûlî'ye ait aşağıdaki beyitte Hz. Âdem'e meleklerin secde etmesi olayı hatırlatılmıştır:

Secde-gâh itmişler ehl-i 'aşk mihrâb-ı kaşuñ

Qılmadan hayli melâ'ik secde-i 'Âdem henüz

(Fuzûlî, G.161)

Zeyneb Hanım'a ait aşağıdaki beyitte de şair, Hızır Aleyhisselam ve Zülkarneyn olarak da bilinen İskender'i anmış ve onların meşhûr seyahatlerini hatırlatmıştır:

Âb-ı hayât olmayıcağ kismet ey gönül

Biñ yıl gerekse Hızır ile seyr-i Sikender it

(Zeyneb, G.37)

1.5. NAZİRE ŞİİRLERİ

Mecmû'a-i Eş'âr'da yaptığım incelemede, bazı gazellerin nazire olduğu tespit edilmiştir. *Mecmû'a*'da 568 ki bu nazirelerin tespiti yapılırken öncelikle vezin, redif birlikteliği; sonra muhteva göz önünde bulundurulmuştur. Aşağıda tabloda matla beyitleri verilen gazellerden soldaki beyitler zemin şiire, sağdakiler ise *Mecmû'a*'daki nazireye aittir. Şiirlerden hangisinin zemin şiir olduğu konusunda, şairlerin yaşadığı yıllar göz önünde bulundurulmuştur:

Tablo 1.1: Nazire Şiirleri Tablosu

Zemin Şiir	Nazire
Sâgar-ı habâb-ı mevce-i mehtâbdır bu şeb Fânus bahr-ı nûrda girdâbdır bu şeb Şeyh Gâlib	Oldukda zülfî içre o meh-rû nihân bu şeb Pür-nür itdi kevnî o mâh-ı nihân bu şeb (Fu'âd, G.22)
Gönülde aşk-ı bî-pervâ mekân ister mi ister yâ Hümâ-yı evc-i himmet âşiyân ister mi ister yâ Şeyh Gâlib	Gönül bir nev-civân bir edâ ister mi ister ya Vişâliyle hemân zevk ü şafâ ister mi ister ya (Fehmî, G.6)
Bir yüzden idi yâr ile üslûb-ı muhabbet Hattıyla erişti hele mektûb-ı muhabbet Nedîm	Âh kim düşeli başıma sevdâ-yı muhabbet İtdi beni Mecnûn gibi şeydâ-yı muhabbet (Bursalı İffet Efendi, G.35)
Bu bezm-gehde o kim bî-nasîb-i himmet imiş Piyâle-gîr-i mey-i nâ-güvâr-ı minnet imiş Nâbî	Çinâ-yı kalbe sebep devlet-i kanâ'at imiş Cihânda cây-ı şafâ küşe-i ferâgat imiş (Fitnat Hanım, G.180)
Sâgar-ı habâb-ı mevce-i mehtâbdır bu şeb Fânus bahr-ı nûrda girdâbdır bu şeb Şeyh Gâlib	Yâd-ı ruhsârûnla [eşküm] cüy-bâr itdüm bu şeb Dâğlarla sînemi reşk-i bahâr itdüm bu şeb (Leylâ Hanım, G.27)
Açıl bağın gül ü nesrîni ol ruhsârî görsünler Salın serv ü sanevber şive-i refâtî görsünler Bâkî	Şalın ey serv-i nâzum 'âşıkân refâtî görsünler O nağl-i kâmet o kâdd-i kıyâmet-vârî görsünler Şebâtî

1.6. BEYİTLERİ EKSİK ŞİİRLER

Yapılan çalışmada nazım birimleri eksik olan 22 gazel, 1 müstezad tespit edilmiştir. Bu şiirlerin numaraları, nazım şekilleri, şairleri ve eksik olan nazım birimleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 1.2: Mecmûa'daki Beyitleri Eksik Şiirler Tablosu

Şiir No'su	Nazım şekli	Şair	Eksik Olan Nazım Birimleri
7	Gazel	Sâmî	3, 6, 7 ve 9. beyitler
8	Gazel	İsmail Hakkı Bursevî	3 ve 5. beyitler
21	Gazel	Fuzûlî	4. beyit
24	Gazel	Fuzûlî	3 ve 6. beyitler
34	Gazel	Fevrî	3. beyit
37	Gazel	Zeyneb Hanım	3. beyit
41	Gazel	Bursalı Talip	4. beyit
44	Gazel	Muhibbî	3 ve 4. beyitler
51	Gazel	Âkif Paşa	2. beyit
56	Müstezad	Erzurumlu Emrah	3 ve 4. kıtalar
66	Gazel	Muhibbî	2. beyit
71	Gazel	Fennî	4, 6 ve 7. beyitler
78	Gazel	Hasan Sezâyî	2. beyit
81	Gazel	Emrî	5. beyit
82	Gazel	Fennî	6. beyit
95	Gazel	Nedîm	3 ve 6. beyitler
151	Gazel	Türâbî	7. beyit
154	Gazel	Nâ'îlî	2. beyit
161	Gazel	Fuzûlî	5. beyit
170	Gazel	Fuzûlî	3, 5 ve 6. beyitler
179	Gazel	Haşmet	2. beyit
185	Gazel	İbn-i Kemal	6. beyit
188	Gazel	Erzurumlu Emrah	2, 3 ve 4. beyitler

1.7. MÜFREDLER

Mecmû'a-i Eş'âr'ın incelenen bölümünde bazı şiirlerin arasına 15 adet müfred beyit yazılmıştır. Bu beyitlerin yazılmasında herhangi bir düzen ya da kural yoktur. Müstensihin hoşuna giden beyitleri şiir aralarına eklediğini düşünüyorum. Ayrıca müstensihin sayfa altında kalan boşlukları değerlendirmek için de böyle bir şey yapmış olacağı düşünülebilir. Bu beyitlerden bazılarının şairi bellidir:

*Görelî zülfünü bilmem ki ne hâl oldu baña
Aklımı başıma devşirme muhâl oldu baña*

Nihâd Hafîd Şerîf Paşa

*Cevri gönlümdür çeken gözdür gören ruhsârûnî
Allâh Allâh kâm alan kimdür çeken kimdür ta'ab*

Fuzûlî

Bazı beyitlerin ise şairi belli değildir, anonimdir:

*Ol perî göstermeyüp rüyın tutar şandum niķâb
Şoñra bildüm haķa ruhsârından eylermiş hicâb*

Şairi belli olmayan beyitlerin büyük çoğunluğu öğüt verici tarzdadır:

*Kimün oğulı iseñ turma edeb kesb it kim
Ney vâreste ider ķabristândan o edeb*

*Kişi oldur ki ider kendini kendi meşhûr
Aña âdem mi dirüz dirse fülândur baña eb*

İKİNCİ BÖLÜM

MECMÛ'A-İ EŞ'ÂR'DAKİ ŞİİRLERİN İÇERİK ÖZELLİKLERİ

2.1. DİNÎ-TASAVVUFÎ UNSURLAR

Mecmû'a-i Eş'âr hakkında yapılan çalışmanın bu kısmında dinî-tasavvufî unsurlar ana hatlarıyla incelenecektir. Dinî-tasavvufî unsurları incelememdeki amaç, özellikle son yüzyıllarda (18-20. yy.) dinî terimlerin klasik edebiyat ve halk edebiyatını ne derecede etkilediğini tespit etmektir. Ayrıca değişik dinî unsurların şiirlerde ne şekilde kullanıldığının anlaşılması için böyle bir incelemeye gerek görülmüştür.

2.1.1. Allah

İncelenen *Mecmû'a-i Eş'âr*'da Allah isminin geçtiği şiirler başta gazeller ve koşmalardır. Az da olsa diğer türlerde ve müfred beyitlerde de bulunmaktadır. Şiirlerde “Allah” isminin yanısıra “Hudâ, Yâ Rab, Yezdân, lem-yezel” kelimelerine de yer verilmiştir.

Yozgatlı Nâzî'ye ait koşmada Allah'tan yardım, deva istenmektedir:

Meded senden kâ'inâti var itdün
Marîzem Hâlıkum devâ yetişdür
Şabır ihsân eyle Hudâ yetişdür
Yâ Rab 'âkıbet-i şafâ yetişdür

(Nâzî, K.118)

Kuddîsî'ye ait gazelde şair, Allah âşıklarına hitap ettiği mısradaki “Yezdân” kelimesini kullanmıştır. Nâzî'ye ait dörtlükte ise “lem-yezel” ismi ile yine Allah anılmıştır:

Yokdur cihânda nesne [kim] halk eylemiş Mevlâ 'abeş
Zâhid şanur 'uşşâk-ı Yezdân olısar hâşâ 'abeş

(Kuddîsî, G.40)

*İtmegil bu cevri-nā-sāzı güzel
Hāzırdır her işde çünki “İem yezel”
Bî-vefâ oldıguñ bilmezdüm ezel
Didüm dönme olmaz cānānum saña*

(Nâzî, K. 14)

2.1.2. Peygamberler

2.1.2.1. Hz. Muhammed

Hz. Muhammed (sav) Cenâb-ı Allah'ın gönderdiği en son ve en büyük Peygamber'dir. Na't, Hz. Muhammed'i övmek ve onun vasıflarını anlatmak amacıyla kaleme alınan şiirlere verilen genel isimdir (Parlatır, 2016, s. 1267). *Mecmûa*'da na't türünde aşağıda matla ve makta beyitleri alınan bir gazelin yanı sıra bazı şiirlerde de Hz. Muhammed övülmüş ve kendisine dualar edilmiştir:

*Cemālūñ nūrına nisbet güneş bî-nūr bî-ferdür
Güneş sensūñ ki zerrātuñ nebilerle velilerdür*

*Āyā şāh-ı rusül rahmet **Sezâyi** derdmendüñdür
Kapuñ bekler kadīm-i hizmetüñde ‘abd-i kemterdür*

(Sezâyî, G.78)

2.1.2.2. Hz. İsa

Dört büyük peygamberden biri olan Hz. İsa; ölüyü diriltmesi, dünyaya yeniden Mesîh olarak geleceğine inanılması ve bebek iken konuşması gibi mucizeleri ile edebiyatta yer alır. Şairler Hz. İsa'ya canlandırıcı, müjdeleyici özellikleri ile telmihte bulunurlar.

Mecmûa'daki bazı şiirlerde Hz. İsa'nın ismi Mesîh olarak anılır. Genellikle annesi Hz. Meryem ile Hristiyanlık temasıyla beraber zikredilmişlerdir. Aşağıdaki Fuzûlî'ye ait gazelden alınan beyit bunun bir örneğidir:

Perde-i çeşmüm maķām itmışdi bir tersâ-beçe

Olmadan mehd-i Mesîhâ dāmen-i Meryem henüz

(Fuzûlî, G.161)

Yine Fıtnat Hanım'a ait aşağıdaki beyitte Hz. İsa'nın az sözle çok şey anlatmasına dair göndermede bulunulmuştur:

*İcrā-yı füsūn [zūlf-i] siyehfāmına maḥşūş
İ'cāz-ı Mesīhā leb-i gülfāmına maḥşūş*

(Fıtnat, G.191)

2.1.2.3. Hz. Mûsâ

Hz. Mûsâ, edebiyatta genelde yed-i beyzâ (nurlu el), Kızıl Deniz'in yarılması ve Tur Dağı'na Allah'ın tecelli etmesi mucizeleri ile yer almıştır. *Mecmûa*'da 192. gazelde yer alan aşağıdaki beyitte Allah'ın Tur Dağı'na tecelli etmesi olayına telmih yapılmıştır:

*Gel hemân pîr ü Mûsayı tecellî olsa gör
Tûr dağından gör nûr-ı pertev-i didârı hülûş*

(Rızâ, G.192)

2.1.2.4. Hz. Yûsuf

Hz. Yûsuf edebiyatta genellikle güzelliği, Mısır sultanı oluşu ve babası Hz. Yakup'tan ayrılması neticesinde çektiği acılar ile anılır.

Mecmû'ada bulunan Nâzî'ye ait bir gazel ve koşmada Hz. Yûsuf, Mısır'ın güzellik sultanı olarak anılmıştır. Ken'an ili de aynı şiirlerde zikredilerek Hz. Yûsuf'a telmihte bulunulmuştur:

*Maḥşaduñ söyle nedir ey Yûsuf-ı mısr-ı ḥüsün
Dildeki endüh gam Ken'ân ile seyyân olur*

(Nâzî, G.104)

*Derd ile sînemde yareler nihân
Ey ḥüsn-i Yûsufum kıan ağlar Ken'ân
İstemez bezmde sanṭur u kemân
Var iken sevdigüm sende o ḥüb ses*

(Nâzî, K.177)

Aşağıdaki beyitte ise Hz. Yûsuf'u kaybettikten sonra babası Hz. Yakup'un yaşadığı ev için kullanılan “hüzünler kulübesi” anlamına gelen “külbe-i ahzân” terimi, âşığın gönül evindeki hüznü anlatmak için kullanılmıştır:

*Yürüdi seyl-âb-ı hicrân kim harâb etmek diler
Külbe-i ahzânımı devrânı neyler bilmeyüz*

(Nâzî, G.155)

Mecmûa'da şairini tespit edemediğim 93 no.lu gazelde yine Hz. Yusuf'un Mısır'ın sultanı olmasına ve Züleyha'ya telmihte bulunulmuştur:

*Göñül bu fânî dünyadaki her maḥbûba kul olmaz
Olcaḡ Yûsuf-ı Mısri Züleyhâ-yı zamân ister*

(?, G.93)

2.1.2.5. Hz. Âdem

Hz. Âdem insanlığın atası olduğu için “ebü'l-beşer”, Kur'ân-ı Kerîm'de² seçkin olarak bildirildiği için “Safîyyullâh” diye anılır. Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Âdem üç yönden zikr edilir: Hz. Âdem'in değersiz topraktan yaratılması, en değerli varlık olan insanoğlunun atası olması ve peygamber olması (Bolayır, 1988, s. 358) dir.

Hz. Âdem, yasak meyveyi yemesi, Şeytan'ın kendisine secde etmemesi ile anılmaktadır. Aşağıda Nâzî'den alınan bir dörtlükte Allah'ın “Kün:ol” emrinin tecellisiyle Hz. Âdem'in dünyaya gönderilmesine atıfta bulunulmuştur:

*Kün emri var etdi arz u semâyı
Âdemde görürsün bu mâcerâyı
Konup göçer 'âlîm kârbân-serâyı
Biz iki kapulu ḡâna gelmişüz*

(Nâzî, K.156)

Aşağıdaki Fuzûlî'den alınan beyitte ise meleklerin Hz. Âdem'e secde etmesi olayına telmihte bulunulmuştur:

² Âl-i İmrân 3/33: “Şüphesiz, Allah, Âdem'i, Nûh'u, İbrahim soyunu ve İmran soyunu birbirinden gelmiş birer nesil olarak seçip âlemlere üstün kıldı...”

*Secde-gāh itmişler ehl-i ‘aşk mihrāb-ı kaşuñ
Kılmadan hayli melā’ik secde-i Ādem henüz*

(Fuzûlî, G.161)

2.1.3. Diğer Dinî-Menkıbevî Şahıslar

2.1.3.1. Hz. Ali

Dördüncü Halife Hz. Ali, edebiyatta en çok ismi geçen halifedir. Hayatı, sözleri ve savaşları ile anılır. *Allah’ın Aslanı*, *Allah’ın Kılıcı* olarak vasıflandırılmıştır. Kılıcı *Zülfikar* ve atı *Düldül* de şiirlerde onunla anılırlar. Hz. Ali ile ilgili olarak *Mecmû’a-i Eş’âr*’daki bir bendde Bezmî, sevdiğinin güzelliğini anlatırken Hz. Ali ve kılıcı *Zülfikar*’ı anmıştır. Sebâtî’ye ait bir beyitte ise Hz. Ali’nin “Allah’ın Kılıcı” unvanına atıfta bulunulmuştur:

(...)

*O kaşlar zülfikār şekli ‘Ali olsa mâşâ’llāh dir
Cemālün nūrını gören veli olsa mâşâ’llāh dir*

(...)

(Bezmî, MÜSD.183)

*Kaşuñ kavsi şafâ mıdur ya seyf-i Hudā mıdur
Gelüp şîr-i vegālar hep bu zülfikārı görsünler*

(Sebâtî, G.85)

2.1.3.2. Hz. Hüseyin

Peygamber Efendimiz’in torunu, Hz. Ali ve Hz. Fatma’nın oğulları olan Hz. Hüseyin; 10 Ekim 680’de İslâm tarihinde Kerbelâ hadisesi olarak bilinen acı olayla şehîd edilmiştir (Fığlalı, 1998, s. 521). Hz. Hüseyin’in Emevîler tarafından çölde on gün susuz bırakılarak katledilmesi Müslümanları derinden etkilemiş ve zamanla oluşan acı mersiyelelere yansımıştır (Güngör, 2003, s. 456). Edebiyatımızda ise bu konuyla ilgili “Kerbelâ mersiyeleleri” ya da “maktel-i Hüseyin” denilen bağımsız kitap ya da şiirler yazılmıştır. *Mecmûa*’da, Derûnî tarafından yazılmış bu olayı anlatan bir mersiye bulunmaktadır. 5 bentten oluşan bu mersiyeenin bir bendi örnek olarak aşağıya alınmıştır:

*Şāh Hüseyiñ ‘āşıkları oldılar Yezīde düşmān
Çeküp destüme teberi çalaydum hane-i hemān
Kesdiler başın o şāhuñ itdiler cismin kızıl kan
Maḥremde şusuzlıqdan yanup cigeri tutuşan
Ciger-pāresi ‘Alīniñ kızısı Fātımanıñdur
İki gözleriniñ nūrı ḥafīdi Muştafāniñdur*

(Derûnî, MÜSD.74)

2.1.3.3. İbrâhim bin Edhem

Hakkında İslâm dünyasında pek çok menkıbeler bulunan zâhid, sûfi ve muhaddistir. Genç yaşta takva yoluna giren İbrahim bin Edhem’in aslen Horasanlı olduğu, Belh hükümdarının oğlu ya da torunu olup zengin ve asil bir aileden geldiği rivayet edilmektedir (Öngören, 2000, s. 293). Edebiyatımızda da İbrahim bin Edhem; dünyaya dair her nimeti terk edip Allah’a yönelme duygusunun en önemli örneklerindendir. Aşağıdaki dörtlükte Âşık Ceyhûnî, fani dünyadaki saltanatından ayrıldığından beri kendi hâline İbni Edhem’in bile ağladığını belirterek İbrahim bin Edhem’in hayatına gönderme yapmıştır:

*Biñ kere boşaldı tıoldı bu dünyā
Kime bākî kaldı ‘ālem-i eşyā
Salṭanat katından olalı cūdā
Bu ḥālime İbni Edhem kan ağlar*

(Ceyhûnî, K.126)

2.1.3.4. Hz. Mevlânâ

Türk-İslâm edebiyatının en meşhur âlim ve ediplerinden olan Hz. Mevlânâ, genellikle Mevlevîlik yolundan giden şairlerce çok sık anılmaktadır. *Mecmû’a-i Eş’âr*’daki Abdulhalîm Gâlib’e ait bir gazelde Hz. Mevlânâ’nın yoluna girenlerin Mevlânâ’nın sırlarına sahip olacağı bildirilmektedir:

*Sikkesi altına Ğâlib kim girüp olursa kul
Maḥrem-i esrâr-ı Mevlânâ olur ‘ālem bu yā*

(Gâlib, G.13)

2.1.3.5. Hz. Lokmân

Hz. Lokman; hakkında birçok menkıbeler bulunmaktadır. Peygamber mi yoksa veli mi olduğu tartışılan; ama çoğunlukla hikmet sahibi olduğu kabul edilen bir şahsiyettir. *Kur'ân-ı Kerîm*'in 31. Suresi onun adıyla isimlendirilmiştir. Yüce Allah tarafından da kendisine hikmet verildiği bildirilen Hz. Lokman, her alanda âlim bir şahıstır (Harman, 2003, s. 205-206). Ancak Hz. Lokman'ın hikmeti halk arasında daha çok tıp alanında öne çıkarılmış ve "Lokman Hekim" diye anılmasına sebep olmuştur. Aşağıdaki beyitte Âşık Emrâh, çaresiz kaldığını ve derdinin Lokman'a bildirilmesini isteyerek ondan şifa beklemektedir:

Çâresiz kaldum tabîbüm çâre-sâz eyle beni

Başîñ için derdümi Loqmâna bildür baq nedür

(Emrâh, G.69)

Yine aşağıda Nâzî'den alınan beyitlerde çaresiz bir hastalık için Lokman Hekim'den medet beklenmektedir:

Göz göz oldı âh kim dilde hasret yarası

Gelmedi derde devâ Loqmâni neyler bilmeyüz

(Nâzî, G.155)

Nâzî saña ger olsa da Loqmân-ı şifâ bî-hâsıl

Heyhât gönül derdine bir çâre mi maşşuş

(Nâzî, G. 190)

2.1.3.6. Hızır

İsrail oğullarından olup peygamber olduğu iddia edilmektedir. Âb-ı hayatı bulup içerek ölümsüzlüğe kavuştuğu kabul edilir (Levend, 2017, s. 168). Halk arasında çok zor durumda kalanlara son anda yetiştiğine inanılır. Aşağıdaki beyitte de şair Zeyneb Hanım, bir insanın kısmeti yoksa İskender gibi Hızır ile bin yıl seyahat etse de muradına eremeyeceğini bildirmiştir:

Âb-ı hayât olmayıcağ kısmet ey gönül

Biñ yıl gerekse Hızır ile seyr-i Sikender it

(Zeyneb, G.37)

Recaizâde Mahmut Ekrem'in bir gazelinden alınan aşağıdaki beyitte, yaşanılan devrin bozukluğu anlatılırken ölümsüzlük suyu için bile kimsenin Hızır'a minnet etmeyeceği söylenmiştir:

*Şerbet-i la'1-i lebüñ zehr-âbe-nüş-ı ye'sidür
Hızır için âb-ı hayâta [ğayrı] minnet kılmamış*

(Ekrem, G.181)

2.1.3.7. Hallâc-ı Mansûr

Hallâc-ı Mansûr 'Ene'l Hak' dediği için derisi yüzülerek öldürülen bir sofidir. Hallâc-ı Mansûr'un dinî-tasavûfî görüşleri kendisinden sonra yüzlerce yıl örnek alınmıştır. Tabii ki en meşhur sözü ve inancı da "Ene'l Hak: Ben Allah'ım" deyişidir. Bu konu hakkında da kendisi "Eğer Allah'ı tanımıyorsanız eserini tanıyınız, işte o eser benim, ben Hakk'ım; çünkü ebediyen Hak ile Hakk'ım." diyerek aslında şirk koşmadığını ve yaratılan her şeyde Allah'ın sanatını gördüğünü söylemiştir (Uludağ, 1997, s. 378-379). Edebiyatta özellikle bu son sözleriyle ele alınan Hallâc-ı Mansûr, incelenen Mecmûa'da da birçok şiirde anılmıştır. Aşağıdaki dörtlükte şair kendisinin de aşk yüzünden Mansur gibi darağacında öleceğini bildirmiştir:

*Bu aşka düşeli oldum serserî
Dîvâne-meşreb olur ekserî
Diyâr-ı ğurbetde 'âşık Ejderî
Yeri Maşşûr gibi dâr olur gider*

(Ejderî, K.119)

Nâilî'ye ait aşağıdaki beyit ve İffet'e ait dörtlükte de yine Hallâc-ı Mansûr'un idam edilmesine telmihte bulunulmuştur:

*Virüp tezelzül-i Maşşûr[1] sâķ-ı 'arşâ tamâm
Hudâ Hudâ diyerek pây-ı dâra dek giderüz* (Nâilî, G.154)

*İster Maşşûr gibi dâra taķ beni
Pervâne mişâli nâra yaķ beni
İster öldür süngü-vâre çaķ beni
Fermân senüñdür hepsi cigerüm yâr* (İffet, K.130)

2.1.3.8. Hasan bin Sâbit

“Hz. Peygamber’i, ashabını ve İslâm dinini müşriklerin hicivlerine karşı şiirleriyle savunduğu için ‘şâirü’n-nebî’, ebu’l-hüsam (keskin kılıç sahibi) ve ebu’l-mudarrîb (iyi savaşçı) unvanlarıyla tanınmıştır” (Elmalı, 1997, s. 399). Kendisi İslâm dinini kâfirlere karşı savunmasıyla meşhur bir şairdir. Aşağıdaki beyitte de Aynî, şiir türlerini Hasan bin Sabit gibi yücelere çıkaracağını bildirmektedir:

*Feyz-i aḳdesden olup ṭab‘ıma ‘Aynî imdād
Şi‘riñ envā‘ını Ḥassān gibi a‘lā yaparız*

(Aynî, G.160)

2.1.3.9. Âdil Şâh

Hindistan’ın güneyinde hükümlük süren bir Türk hükümdarı olan Âdilşâh (15. yy.), Müslüman ve Hinduların dinlerine yönelik yaptıkları tartışmalara katılmış, sanatı ve sanatçıyı himaye etmiştir (Karagözoğlu, 2018, s. 355). Nûrî, kaderden şikâyet ettiği bir dörtlükte Âdil Şâh’ın ülkesinin bile kendisine zindan olduğunu söylemiştir:

*Dehride ne güldüm ne murād aldum
Hemān sebū gibi ṭoldum boşaldum
Ne ḳara günlerde ḳapandum ḳaldum
Zindān oldı mülk-i ‘Âdilşāh baña*

(Nûrî, K.18)

2.1.3.10. Senâî / Külhânî-i Lâyhâr

Külhânî-i Lâyhâr, Külhan (hamam) da yaşadığı için bu ismi almıştır. Lâyhâr (suyu sıkılmış üzüm artığı) ile beslendiği içinde kendisi “Lâyhâr” ismiyle de anılmıştır. Fakirlik ve dünyaya tenezzül etmemenin sembolüdür (Levend, 2017, s. 148). Senâî, İran’ın ilk mutasavvuf şairidir. Onun şiirleri açık, akıcı ve mükemmeldir. Mevlânâ, Ferîdüddin Attâr, Sa’dî gibi büyük şairleri etkisi altına almıştır. Sade, günlük konuşma dilini kullanır. Geniş bir düşünce dünyası vardır ve özgürce ifadeler kullanmıştır (Savi, 2009, s. 502). Gazne sultanlarının (İbrâhim, III. Mesud ve Behram Şah) himayesinde zenginlik içinde yaşayan Senâî, Külhânî Lâyhâr ile tanışınca hayatı değişir. Eski hayatını terk edip o da hamam külhanlarında yaşamaya başlar. Fakirlik yolunu seçip şiirlerini şahıslar için değil Allah ve evrensel duygular için yazar.

Nâilî, aşağıdaki beyitte fakirlik yoluna Senaî gibi girerek Allah'ın sırlarını arayacağını bildirmiş ve Külhânî-i Lâyhâr'a kadar gideceğini söylemiştir:

*Ṭarîḳ-i fâḳada hem-kefş olup Senayîye
Cenâb-ı Külḫanî-i Lâyḫâre dek gideriz*

(Nâilî, G.154)

2.1.3.11. Hamevî, Ahmed b. Muhammed

Hama asıllı olduğu için Hamevî, Mısır'da yetiştiği için Mısırî nisbeleriyle anılan Hanefî mezhebi fıkıh âlimlerindedir (Sinanoğlu, 1997, s. 456). Ulvî, divan edebiyatında klasik bir tartışma olan hoca-sofu, mutasavvıf-din adamı tartışmasında fıkıh âlimi Hamevî'yi anmıştır. Hoca dediği din adamına, Hamevî'den okuduğu fıkıh bilgilerini kendisine okumamasını söylemektedir:

*Şatma ey ḫâce nebât-ı Ḥamevîden bize ḫiç
Dehen-i yâr turur iken şekerüñ ez şuyın iç*

(Ulvî, G.50)

2.1.4. Dinî Unsurlar-Terimler

2.1.4.1. Azrâil

Azrâil, dört büyük melekten biridir ve ölüm meleği olarak bilinir. *Mecmû'a-i Eş'âr*'daki Tokatlı Nûri'ye ait dörtlükte şair sevdiğine kavuşmak için Azrâil'den canını almasını istemiştir. Hoca Neş'et'e ait beyitte ise şair, sevdiğinden ayrılığın ucunda ölüm de olsa sevdiğine küstüğünü söylemiştir:

*Gice gündüz ağlar bî-çâre sâ' il
Nûri Ḥaḳdan her ne gelürse ḳâ'il
Rûḫım kabz eylesün gelsün 'Azrâ'il
Yetişdürsün yâre tiz ḡarîb ḡarîb*

(Tokatlı Nûri, K. 26)

*'Azrâ'il ol' firâḳuñ saña itmeme ser-fürü
Ḥâşılı cânım iseñ itdüm fedâ küsdüm saña*

(Neş'et, G.5)

2.1.4.2. İsrâfil

İsrâfil isimli meleğin ismi *Kur'ân-ı Kerîm*'de direkt olarak zikredilmemiştir. Ancak yaptığı görevden söz edilmiştir. Kıyamet gününü anlatan ayetlerde (Neml 27/87, Zümer 39/68) sura ilk üflenişle dünyanın düzeninin alt üst olacağı ve ikinci üfleniş ile insanların hesap meydanına çağrılacağı bildirilir. Bütün İslâm âlimlerinin ortak görüşü bu görevi yapacak meleğin İsrâfil olacağıdır (Cebeci, 2001, s. 180). *Mecmû'a-i Eş'âr*'da Emrâh'a ait bir beyitte İsrâfil isimli meleğe ve kıyamet gününe değinilmiştir:

Şûr-ı İsrâfil gibi rûz-ı kıyâmet beklerüm

Ol sebebden nefha-i mu'ciz-beyânım dildedür

(Emrâh, G.68)

2.1.4.3. Bezm-i Elest

Araf Suresi'nde³ bahsedilen elest meclisinde Cenab-ı Allah'ın insanlara "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sorduğu ve tüm insanların "Evet" diyerek cevap verdiğinden bahsedilir. İnsanların bu olay ile sorumluluk altına girdiklerine ve bundan dolayı hesap gününde "Haberimiz yoktu, bilmiyorduk." diyemeyeceklerine inanılır. Edebiyatımızda da bu olay "Bezm-i Elest ya da Kâlû Belâ" diye geçer (Yavuz, 1992, s. 106). *Mecmû'a-i Eş'âr*'daki terkîb-i bende ait bir beyitte ise şair *elest meclisi*'nin sırları içinde bir neşe içinde olduğunu söylemiştir:

Bengî gibi pek sâde görünmekdeyiz ammâ

Bir neş'e-i keyfi[yyeti]n esrâr-ı Elestiz

(..., T.171)

2.1.4.4. Kadir Gecesi

Kadir kelimesi "şeref, yücelik, güç" gibi anlamlara gelir. İslâm inancına göre *Kur'ân-ı Kerîm*'in indirilmeye başladığı ve bin aydan daha hayırlı olduğuna inanılan bir gecedir. *Kur'ân-ı Kerîm*'de bu gecenin adıyla inen Kadir Suresi vardır (Özerverli, 2001, s. 124). Divan edebiyatında ise Kadir Gecesi genelde şanslı, hayırlı, uğurlu kişiler ve olaylar için kullanılır. Hoca Neş'et'e ait aşağıdaki beyitte saadetli, uğurlu bir gece olarak zikredilmiştir:

³ Araf 7/172: Rabbin Âdemoğulları'ndan -onların sırtlarından- zürriyetlerini alıp bunları kendileri hakkındaki şu sözleşmeye şahit tutmuştu: Ben sizin rabbiniz değil miyim? "Elbette öyle! Tanıklık ederiz." dediler. Böyle yaptık ki kıyamet gününde "Bizim bundan haberimiz yoktu." demeyesiniz...

Öyle maḥzūnum ki olsa leyle-i ḳadr-i sa‘īd
Gelse bu eṣnāda eyyām-ı mübārek rûz-i ‘īyd

(Neş‘et, G.5)

2.1.4.5. Bayram (İyd)

Müslümanlar için kutsal olan bayramlar divan edebiyatında da bir mazmun olarak geçer. Divan edebiyatında bayramdan “iyd” diye bahsedilir. İyd-i fitr, Ramazan Bayramı; iyd-i adhâ, Kurban Bayramı demektir. Divan şiirinde âşîğın bayramı olarak kabul edilen sevgiliyi görme, onunla buluşma, bakışlarına mazhar olma gibi mutlu duygular âşîğın iydi yani bayramıdır. Ayrıca bayramlarda sevgililerin birbirlerini görme ihtimali arttığından, bayramlar âşîklar için bir sevinç sebebidir. Hoca Neş‘et’e ait aşağıdaki beyitte çok hüznü olduğunu söyleyen şair bir an önce bayram gününün gelmesini ve moralinin düzelmesini istemektedir. Çünkü bayram günü sevgilisini görebilme ihtimali vardır:

Öyle maḥzūnum ki olsa leyle-i ḳadr-i sa‘īd
Gelse bu eṣnāda eyyām mübārek rûz-i ‘īyd

(Neş‘et, G.5)

Yine aşağıdaki dörtlükte Nâzî, en büyük bayramı sevgiliyle buluşacağı an olarak tanımlamaktadır:

Başuñ için olsun ey gül-i aḥmer
Nâzî vaşlıñdan bîgâne bir haber
Nerede gelürse bir iyd-ı ekber
Ağam paşam şāhum ḳurbānım saña

(Nâzî, K.14)

2.1.4.6. Sıla-i Rahim

Sıla-i rahim “Kan bağı veya evlenme ile oluşan akrabalık bağlarını koruma, ilişkiyi kesmeme, akrabayı gözetme ve yardım etmek” anlamına gelen dinî bir terimdir. Sıla-i rahimden bazı ayetlerde⁴ dolaylı olarak bahsedilmiştir. Birçok hadiste de bu konudan bahsedilmiştir. Sevabı hemen verilen ibadet, anne, baba ve öbür yalanları

⁴ Nisa 176/1: Adını anarak birbirinizden dilek ve istekte bulunduğunuz Allah’a saygısızlıktan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir.

ziyarettir (Yılmaz, 2013, s. 278). Marâşî'den alınan aşağıdaki beyitte de şair sevgilisinin yılda bir kez sila-i rahim için geldiğini söylemiştir:

*Şıla-i rahm için ol şüh gelürse yılda bir kerre
Bendeñe bu gice gündüz yatar leb-be-leb dirler*

(Marâşî, G.135)

2.1.4.7. Kanaat

“Aç gözlü olmamak, kısmetine razı olmak” gibi anlamlara gelen ve İslâm'da beklenen bir davranış olan kanaat, Nef'î'ye ait bir beyitte geçmektedir. Beyitte şair, her kötü şeye sinek gibi tenezzül edilmemesini ve kanaat edilmesi gerektiğini söylemiştir:

*Her lâşeye el urma şağın olma meges-veş
Kim Kâf-ı kanâ' atdedür 'anķā-yı muħabbet*

(Nef'î, G.35)

2.1.4.8. Âhîret Günü (Yevmü'l-Meâd)

İnsanların hepsinin birden dirilip Allah'a kavuşacakları, hesap verecekleri güne Âhîret Günü (Yevmü'l-Meâd) denir. Aşağıda Nâzî'den alınan beyitte şair, Allah'ın lütuflarına şükrettikten sonra âhîret gününün bir gün geleceğini bildirmektedir:

*Biñ şükür elķāfina Ħaķķuñ eli “yevmu'l me'ād”
Kıldı bir ferzend iħsān u ināyet sa'd[ā]bād*

(Nâzî, G.53)

2.1.4.9. Sırat Köprüsü

Birçok dinde kabul edilen cennet ve cehennem arasında olduğuna inanılan bir köprüdür. İslâm dinine göre de Müslümanların manevi durumlarına göre yavaş, hızlı, zor, kolay vb. şeklinde geçebilecekleri; ancak inanmayanların ve kâfirlerin üzerinden geçerken Cehennem'e düşeceklerine inanılan köprüdür. *Mecmû'a-i Eş'âr*'da Âkîf'e ait aşağıdaki beyitte şair “Sırat Köprüsü”nden bahsederken ondan korktuğunu, feryat ettiğini belirtmiştir:

*Ne cem'-i şervet-i dünyā ne kesb-i rāħat-ı uķbā
Bu bāzār-ı kabāda 'Ākifā şırātdan feryād*

(Âkîf, G.51)

2.1.4.10. Cennet-Cehennem

Bütün dinlerde Cennet ve Cehennem kavramları geçmektedir. İyi insanların gideceği yerin Cennet, kötü insanların gidecekleri yerin ise Cehennem olduğuna inanılır. Fuzûlî'ye ait aşağıdaki beyitte şair sevgilisinin yanında olmayı o kadar istemektedir ki eğer Cennet'e (Ravza-i Rıdvan) heveslenirse "Kâfir olayım." anlamına gelen bir cümle söylemiştir:

*Yār kūyunda müselmānlar ger olsaydı yerim
Kāfirem ger ravza-i Rıdvāna eylersem heves*

(Fuzûlî, G.176)

İzzet'e ait aşağıdaki beyitte ise şair "amacının Cennet değil, pirinin rızasını kazanmak" olduğunu söyler:

*Dūzah u cennet degül ancak rızā-yı pîrdir
Pāyına havf u recā ile tevessülden garaż*

(İzzetî, G.193)

Emrâh'a ait aşağıdaki dörtlükte ise cennet ehline hizmet edeceklerine inanılan huri ve gilman meleklerinden ve zezem suyundan bahsedilmiştir:

*Bu hūsn-i şūretde ey melek-sīmā
Ne vaşfuñ hūrīde ne gilmānda var
La' l-i lebiñ gibi 'işret-i ihyā
Ne āb-ı zezemde ne Loqmānda var* (Emrâh, K.147)

2.1.4.11. Tûbâ Ağacı

İslâm dünyasında "tûbâ" kelimesiyle ilgili değişik görüşler vardır. Tûbâ kelimesinin "güzellik, iyilik, göz aydınlığı" gibi anlamlara geldiği ya da Cennet'te var olan bir ağaç olduğuna dair görüşler vardır. Divan edebiyatında ise Tûbâ Ağacı, sevgili yerine kullanılır. Sevgilinin boyu, yürüyüşü Tûbâ Ağacı'na benzetilir. Nâzî'den alınan aşağıdaki muhammeste şair sevgilisinin yürüyüşünün, boyunun Tûbâ ağacını bile boyun eğdireceğini söyleyerek mübalağa yapmıştır:

*Edāsı hūb şadāsı hoş girişme 'aşk nev-icād
Hırām-ı kaydına ref'târına Tûbâ olur münkād*

*Ne mümkün nakş ide zeynide hüsün görüp Biḥzād
Nigāh-ı mest-i nāzından ider āhūlar istimdād
Cefā vü cevrden el çekme olmaz herçi-bād-ābād*

(Nâzî, MUH.52)

2.1.5. Âyetler, Hadisler ve Kudsî Hadisler

2.1.5.1. Âyetler

Mecmû'a-i Eş'âr'daki bazı şiirlerde şairler, ayetlerden alıntılar yaparak savunmak istedikleri duygu ya da düşüncüyü desteklemek istemişlerdir. Ancak ayetler direkt olarak değil içinden alıntı yapılarak sezdirilmiştir. Şiirlerde ayet ya da hadis kullanmaya divan şiirinde “iktibas” adı verilir. Gâlib'den alınan aşağıdaki beyitte insanlara umut aşılama için şair, İnşirah Suresi'nde yer alan “Feinne me'al'usri yüsren”⁵ ayetine yer vermiştir:

*‘Usr u yüsra kıl tefekkür dâ'imā düfakda ol
Gündüz olur leyle-i zulmi olur ‘âlem bu yâ*

(Gâlib, G.13)

Aşağıda yer alan beyitlerde ise İsrâ Suresi 1. ayeti “Allah eksikliklerden münezzehdir.”, İhlâs Suresi 1. ayeti “De ki: O Allah birdir.”, Âlâ suresi 1. ayeti “Rabbinin ‘Âlâ’ ismini tesbîh et.” anlamlarına gelen ayetler yer almıştır:

*Sırrihū zāhirde hū evveld[e] āḥirde hū
Ey ḥaḳīḳat **sırrı sübhān ellezi İsrā** hu dost
Her maḳāmında kerāmet keşf olur ‘āşıqlara
Ḳul hüvallahū ehadi aldı kıl lā-meşā hū dost*

*Zikr ü fikrūmdür seniñ **ism-i şerifūñdür** müdām
Çün buyurduñ **Sebbih isme Rabbi** gel a‘la hū dost*

(Emrâh, G.33)

⁵ İnşirâh 94/5: Zorlukla beraber bir kolaylık var.

Kur'ân-ı Kerîm'de birçok surede geçen Cenab-ı Allah'ın "Kün:Ol" emrini içeren Nâzî'ye ait bir dörtlüğe *Mecmûa*'da yer verilmiştir:

Kün emri var etdi arz u semâyı
‘Âdemde görürsün bu mâcerâyı
Çonup göçer ‘âlim kârbân-serâyı
Biz iki kapulu hâna gelmişiz

(Nâzî, K.156)

2.1.5.2. Hadîsler ve Hadîs-i Kudsîler

Peygamberimiz Hz. Muhammed tarafından söylenmiş olan sözlere hadîs ya da hadîs-i şerîf denir. *Mecmû'a-i Eş'âr*'da bazen hadisler direkt olarak alınmış bazen de tıpkı ayetlerde olduğu gibi alıntı yapılarak atıfta bulunulmuştur. Aşağıda Sezâyî'ye ait na'tta yer alan bir beyitte "Men reânî fe kad rael Hakk: Beni düşte gören, kuşkusuz beni görmüştür..." (Yılmaz, 2013, s. 527) hadîs-i şerîfine işaret edilmiştir.

Yeter ‘uşşâka müjde men reânî kim buyurmuşsun
Seni görmeklük ile Hakkı görmek bes-i bihterdür

(Sezâyî, G.78)

Mecmûa'da bulunan Gâlib'e ait murabbada Hz. Muhammed'in "Es-sabru miftahul ferec: Sabır başarının anahtarıdır." (Yılmaz, 2013, s. 593) hadîs-i şerîfini açıklayan bir dörtlük yer almaktadır. Murabbadan bir dörtlük örneği aşağıya alınmıştır:

İregör bâb-ı tevekkülde iķâmet rûz şeb
İrtikâ-yı sülle-i câha taķamüldür sebeb
Pek büyük tebşîr işte bu hadîş-i müntaķab
Faķr-i‘âlem buyırur Esşabru miftaķul ferec

(Gâlib, Mur.38)

Hz. Muhammed'in, *Kur'ân-ı Kerîm* dışında Allah'a dayandırarak söylediği hadîslere kudsî hadîs denir (Yılmaz, 2002, s. 318). Aşağıda Hakkı'dan alınan beyitte "Küntü kenzen mahfiyyen fe ahbebtü en u'refa fe halaktü'l-halka li ya'rifânî: Ben, gizli bir hazine idim, bilinmeyi diledim, bunun için yaratıkları yarattım." (Yılmaz, 2013, s. 396) hadîs-i kudsîsine atıfta bulunulmuştur:

*Küntü kenzâdan vücûda geldi ol bir yekpâre
Ol güherden saçdı yüz biñ gevher-i bî-intihâ*

(Hakkı, G.8)

2.1.6. Esmâ-i Hüsnâ

Kelime olarak “en güzel isimler” anlamına gelmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’de Allah’ın isimleri 100’den fazladır. Ancak Esmâ-i Hüsnâ bunların hepsini içine almakla beraber özellikle bu tabirle 99 tanesi kastedilmektedir (Topaloğlu, 1995, s. 404). Araf Suresi 180. ayette “En güzel isimler Allah’ındır, bu güzel isimlerle O’na dua edin...” diye geçen ve Esmâ-i Hüsnâ diye bildiğimiz Allah’ın isimlerinin bazıları *Mecmû’a-i Eş’âr*’daki şiirlerde yer almaktadır. Aşağıdaki dörtlükte Allah’ın dört ismi (Hâlik, Hakîm, Basîr, Alîm) geçmektedir:

*Ey çıralı hayrani kutan **h**allâk-ı zamîr
Koyma bu Nâzîyi gurbetde esîr
Hakîmsiñ ‘alîmsiñ semî‘sin başîr
Şimdi yolda gözi yârini bekler*

(Nâzî, K.150)

Mecmû’a-i Eş’âr’daki bazı şiirlerde “El-Hâlik: Yaratıcı” ismi geçmektedir. Aşağıda Müştâk ve Kuddisî’den alınan beyitlerde örnekleri verilmiştir:

***H**allâk-ı ezel hüsn-i şûretde yaratmış
Ögmiş de yaratmış*

(Müştâk, Müst.36)

*Küffârı bir itmesinde hikmeti çokdur **H**âlikuñ
Pes dime Naşrânî Yahūdî müşrik ü tersâ ‘abeş*

(Kuddisî, G.40)

Emrâh'tan alınan aşağıdaki beyitte, şair daima Allah'ın isimlerini zikrettiğini söyleyip ayrıca bu konuyu içeren bir ayete⁶ yer vermiştir:

*Zıkr ü fikrûmdür senüñ **ism-i şerifüñdir** müdām
Çün buyurduñ “**Sebbih isme rabbi**” gel a‘la hū dost*

(Emrâh, G.33)

Aşağıdaki dörtlükte Allah'ın “hiç yoktan, kusursuz yaratan” anlamına gelen “El-Bârî” ismi geçmektedir:

*Seyriyâ kimde var bu çeşm-i maħmūr
‘İkâb-ı **Bârî**den olmağdayuz dūr
Sen bildigüñ gibi neşterüñi ur
Ben de yarelerim bağlayayım yār*

(Seyrî, K.131)

Aşağıdaki dörtlükte “doğru yolu bulduran, kurtuluşa erdiren” anlamına gelen “El-Hâdî” ismi geçmektedir:

*Emrâh bu sevdâdan alır murâdı
Hidâyet eylerse eger ol **Hâdî**
Toğunma yârüme ey ecel bâdı
Yavrum küçücükdür bir dānecikdür*

(Emrâh, K. 149)

2.2. AŞK KAHRAMANLARI

2.2.1. Leylâ ve Mecnûn

Aşk denildiği zaman hem Türk, hem İslâm âleminde hatta çoğu Asya kavimlerinde ilk akla gelen kişiler Leylâ ve Mecnûn'dur. Leylâ ile Mecnûn hem halk hem de divan edebiyatımızda daha çok kavuşamayan, acı çeken âşıklar için kullanılan en yaygın benzetmedir. *Mecmû'a-i Eş'âr*'da da değişik şiirlerde sıkça kullanılmıştır. Aşağıda bazı şiirlerden örnekler verilmiştir.

⁶ Âlâ 87/1: Rabbinin “Âlâ” ismini tesbih et.

Nâzî'nin bir koşmasından alınan alttaki dörtlükte şair kendisini Mecnûn'a, sevdiğini de Leylâ'ya benzetmiştir:

*Vaşluñ gözedirim rûz [u] şeb dildâr
Şarılmasun ince o bele ağıyâr
Bu Nâzi Mecnûnuñ sevdigüm her-bâr
Şırma zülüflerüñ Leylâlanıyor*

(Nâzî, K.110)

Kuddûsî'ye ait beyitte ise şair, mecâzi aşkın İlâhi aşka eş olup insanı ilahi aşka ulaştırdığını bildirmiştir:

*'Aşk-ı mecâzî kañtara 'aşk-ı haķiki[ye] eşit
Zann itme şûfî 'aşk 'abeş Mecnûn 'abeş Leylâ 'abeş*

(Kuddûsî, G.40)

Gâlib'e ait aşağıdaki beyitte ise şair, ilk mısırada daima Leylâ'ya âşık bir Kays olacağı gerçeğinden hareketle her güzelin bir âşığı olacağını söyler. İkinci mısırada ise bir güzele bin âşığın talip olacağını, bunun dünyanın bir düzeni olduğunu bildirir:

*Dâ'imâ bir Kays-ı Leylâ olur 'âlem bu yâ
Bir güle biñ bülbül-i şeydâ olur 'âlem bu yâ*

(Gâlib, G.13)

Ayrıca eski edebiyatta şairler çektikleri aşk acısının şiddetini göstermek için Mecnûn'un aşkının daha meşhûr olduğunu ama kendilerinin ondan daha çok acı çektiklerini ima ederler. Aşağıdaki beyitte de Fuzûlî herkesin efsane olan Mecnûn'u bildiğini, Mecnûn'un dermanı olan bir hastalığa tutulduğunu; ama kendisinin dermansız bir derde (platonik aşk) tutulduğunu bildirmiştir:

*Beni zıkr itmez el efsâne-i Mecnûna mâ'ildür
Ne beñzer ol baña derdi anuñ dermâna kâbildür*

(Fuzûlî, G.75)

2.2.2. Ferhâd ile Şîrîn

Türk ve İran kaynaklarında geçen bir aşk hikâyesidir. Aslı Nizâmî-i Gencevî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* adlı eserine dayanır. Horasan sultanı Mehmene, birbirine âşık olan Ferhâd ile Şîrîn'i ayırır. Amasya Beyi Hürmüz Şah, durumdan haberi olunca Mehmene ile savaşıyor ve Ferhâd ile Şîrîn Amasya'ya gelirler. Hürmüz Şah'ın oğlu Hüsrev, Şîrîn'e âşık olur ve babası onu bu sevdadan vazgeçiremez. Hürmüz Şah, Ferhat'tan dağı delip Amasya'ya su getirmesini ister. Ancak Ferhat tam dağı delip suyu getireceği gün Şîrîn'in öldüğü yalanına inanır ve hayatına son verir (Albayrak, 1995, s. 388-389). Böylece Leylâ ile Mecnûn gibi Ferhâd ile Şîrîn de efsane âşıklar arasına katılır. *Mecmû'a-i Eş'âr*'da da birçok yerde isimleri geçmiştir. Örneğin aşağıdaki beyitte Bâkî, mihnet ve gam çekmede Ferhâd'a bile yol göstereceğini belirtmiştir:

*Bî-sütûn-ı ğamda Bâkî seng-i miñnet kesmede
Şöyle üstâd oldı kim Ferhâda şan'at gösterür*

(Bâkî, G.125)

Fuzûlî'ye ait aşağıdaki beyitte şair, Ferhâd'ın feryadının dağdan gelmediğini, Şîrîn'in hayalinden geldiğini belirtmiştir. Bî-sütûn Dağı'nda Ferhâd'ın feryat ederek vefat etmesi olayına telmihte bulunmuştur:

*Kûh feryâdı şadâsın virdi Ferhâduñ dimeñ
Nağş-ı Şîrîndür virür âvâz olup feryâd-res*

(Fuzûlî, G.176)

2.2.3. Vâmık ile Azrâ

Aslında köken olarak bir Yunan efsanesine dayanan bu halk masalı İranlılar tarafından "Vâmık ile Azrâ" ismi verilerek İslâmlaştırılmıştır. Diğer aşk hikâyelerinin tersine "Vâmık ile Azrâ" birçok engellemelere, acı çekmelerine rağmen sonunda kavuşmuşlardır (Ayan, 1998, s. 3). Sebâtî örnek beyitte, Vâmık'ı ve diğer âşık erkek kahramanları anarak kendi sevgilisinin güzelliğini görmelerini istemiştir:

*Çanı Ferhâd çanı Mecnûn çanı Vâmık çanı Varça
Çamûsı yâr tutmuşlar gelüp bu yâri görsünler* (Sebâtî, G.85)

2.2.4. Varka ile Gülşah

Edebiyatımızda ilk *Varğa ve Gülşâh*, Gazneli Mahmud adına Ayyûkî tarafından Farsça yazılmıştır. Eserin gerçek kahramanları Urve ile Afrâ'dır. Urve amcasının kızı Afrâ'ya âşık olur ve istenilen mihri ödeyemeyince Afrâ ile evlenemez. Afrâ başka bir adamla evlendirilir. Bunun acısına dayanamayan Urve vefat eder. Kısa süre sonra da Afrâ da vefat eder ve Urve'nin yanına gömülür. Ayyûkî bu hikâyenin kahramanlarının adını "Urve ile Afrâ" yerine "Varka ile Gülşah" diye değiştirir (Öz, 2012, s. 515). Sebâtî de bu hikâyenin erkek kahramanı Varka'yı diğer âşık erkek kahramanlarla beraber anıp kendi sevgilisinin güzelliğini görmelerini söyler:

Ķanı Ferhâd Ķanı Mecnûn Ķanı VâmıĶ Ķanı VarĶa
Ķamûsı yâr tutmuşlar gelüp bu yâri görsünler

(Sebâtî, G.85)

2.2.5. Kerem ile Aslı

Anadolu ve Azerbaycan sahasında meşhur olan *Kerem ile Aslı* isimli âşıkları anlatan Türk halk hikâyesidir. Çocuğu olmayan bir bey ile keşişin bir keramet ile çocuklarının olması ve keşişin karısının bu çocukları ayırmak için yaptığı olayları konu edinir. Beyin oğlu olan Mirzâ (Kerem) ile keşişin kızı Aslı büyünce birbirlerine âşık olurlar. Bin bir badire atlattıktan sonra tam kavuştukları gün kızın anası Aslı'ya sihirli, düğmeleri açılmayan bir elbise giydirir. Kerem tüm uğraşlarına rağmen elbiseyi açamaz ve bir ah çekip yanar. Aslı da onun küllerini saçlarıyla süpürürken o da tutuşur ve ölür (Türkmen, 2002, s. 283). Zârî de örnekteki dörtlükte sevgilisi için Kerem gibi hiç durmadan yandığını söyleyerek hikâyeye telmihte bulunmuştur:

‘Aşkuñ ile çerâĶ oldum hele ben
Senüñ için düşdüm dilden dile ben
Kerem gibi yanıyorum Ķâlâ ben
Hiç söyünmez içerümden közüñ yâr

(Zârî, K.138)

2.3. MİTOLOJİK ŞAHIS VE UNSURLAR

Çalışmanın bu kısmı, daha çok İslam etkisi haricinde olan bir takım kişiler ve unsurların Türk şiirine etkilerini ve Türk şiirinde nasıl kullanıldıklarını göstermek amacıyla hazırlanmıştır.

2.3.1. Rüstem

Rüstem, mitolojik İran kahramanlarından biridir. Edebiyatta kahramanlıkları ve maceralarıyla meşhurdur. Firdevsi'nin *Şehnâme*'sinde adı çok geçer (Levend, 2017, s. 168). Mecmûa'da Ceyhûnî ve Nâzî, sevdiklerini devirlerinin Rüstem'i olarak görmektedirler:

*Rüstem-i zamân [u] şūh-ı cihân-bân
Ġamzeler kızıl kan meded el-amân
Kalıyor sitemle âfet-i devrân
Gör ki başımıza ne od alıyor*
(Ceyhûnî, K.103)

*Tab'-ı Rüstem olsa 'âşık tîğ-i ğamze bende var
Korğmasun illâ ki Nâzî derdmend-ğûdur dimiş*
(Nâzî, G.184)

2.3.2. Nüşirevân

İran'da Sasaniler sülalesine mensup bir hükümdardır. Adaleti ve fütuhâtı ile meşhurdur (Levend, 2017, s. 165). Nâzî'ye ait bir dörtlükte şair, sevdiğinin Nüşirevân'a elçiler gönderdiğini belirtmiştir:

*Hâkim-i müjgâniñ taht-ı hâkâna
Elçiler göndermiş Nüşirevâna
Mîve-i hüsnuñde sâde bir dâne
Şeftâlûsı bâğistânda bulunmaz*
(Nâzî, K.159)

2.3.3. Cem

İran'da Pişdadiyan sülalesine mensup dördüncü ve en büyük hükümdardır. Sonradan "şid" (ışık) unvanı ilave edilerek Cemşid diye anılmıştır. Şarabın icadı,

Nevruz Bayramı Cemşîd'e isnat olunur (Levend, 2017, s. 159). Ayrıca bir de "câm-ı Cem" (Cem'in kadehi) diye bir tabir vardır. Bu tabirle kastedilen iki mana vardır: Birincisi bu kadehin içinde "âb-ı hayât" (ölümsüzlük suyu) bulunmasıdır. İkincisi ise Cem'in bu kadehe bakarak her şeyi görmesidir (Yazıcı, 1993, s. 42). Aşağıda Fıtnat Hanım'dan alınan beyitte, Cem'in şarabının zevkinin aslında kadehinden geldiği söylenilerek Cem'in kadehine telmihte bulunulmuştur:

Fıtnat Cem-i devrândur alan destine şanma

Keyfiyyet-i şahbâ-yı Cemüñ cāmına maḥşûş

(Fıtnat, G.191)

2.3.4. İskender

Tarihte ismi geçen iki İskender vardır. Birisi Kur'an'da geçen Zülkarneyn de denilen Büyük İskender, diğeri Makedonya Kralı (Filip'in oğlu) Büyük İskenderdir (Levend, 2017, s. 163). İskender-i Zülkarneyn, bir gün Hızır Aleyhisselam ile beraber yola çıkar. Âb-ı hayât denilen ölümsüzlük suyunu Hızır Aleyhisselam bulur. Bu sudan içer. Daha sonra İlyas Aleyhisselam da atıyla bu suya girer ve sudan içerler. Tam İskender içeceği sırada su kaybolur. Böylece İskender-i Zülkarneyn ölümsüz olamaz. Aşağıda Zeyneb Hanım'dan alınan beyitte şair kısmet değilse hiçbir şeyin elde edilemeyeceğini anlatmak için bu olaya telmihte bulunulmuştur:

Âb-ı hayât olmayıcaḳ kısmet ey gönül

Biñ yıl gerekse Hızır ile seyr-i Sikender it

(Zeyneb, G.37)

2.3.5. Dârâ

Makedonya Kralı Büyük İskender ile yaptığı savaşta yenilmiş ve kaçarken ölmüş Keyaniyan sülalesinden gelen İran hükümdarıdır (Levend, 2017, s. 163). Dârâ, edebiyatta gücü ve şaşaaı temsil etmesinin yanı sıra Makedonya Kralı Büyük İskender'e yenilip hayatını kaybetmesi yüzünden dünya mal ve itibarının geçici olduğunu anlatmak için de kullanılmıştır. Muhibbî'ye ait aşağıdaki beyitte dünyanın kimseye kalmadığını anlatmak için İskender, Dârâ ve Hüsrev'e atıfta bulunulmuştur:

*‘İbret al İskender ü Dārā vü Husrevden gönül
Kimseye meyl itmemişdür zerrece bu şâl-i çerç*

(Muhibbî, G.48)

2.3.6. Bihzâd

İran’ın en meşhur ressamlarından biridir (Levend, 2017, s. 171). 1450 yılından sonra doğup 1535/1536? yılında vefat ettiği bilinmektedir. Resim ve minyatür sanatının kurucusu olarak bilinir. Fırçasının adeta sihirli olduğu, tasvirlerinin çok başarılı olduğu söylenir. Tezhip ve nakış sanatında son derece muazzam bir sanatçıdır (Çağman, 1992, s. 148). Nâzî’ye ait bir muhammesten alınan aşağıdaki beşlikte şair sevgilisinin güzelliğini Bihzâd’ın bile nakşedemeyeceğini söylemektedir:

*Edâsı hûb şadâsı hoş girişme ‘aşk nev-icâd
Hırâm-ı kaydına refâtına Tübâ olur münkâd
Ne mümkün nakş ide zeynide hüsün görüp Bihzâd
Nigâh-ı mest-i nâzından ider âhûlar istimdâd
Cefâ ü cevreden el çekme olmaz herçi-bâd-âbâd*

(Nâzî, MUH.52)

2.3.7. Hüsrev

Hüsrev, Hürmüz’ün oğludur. İran’da hükümdarlık yapmış ve Şîrîn’e olan aşkıyla meşhur bir kahramandır (Levend, 2017, s. 166). Sâsânî hükümdarları içerisinde kadın ve eğlenceye düşkünlüğü ile bilinir. Hüsrev-i Pervîz olarak da anılır. Hüsrev, “*Hüsrev ile Şîrîn*” hikâyesinin erkek kahramanıdır. Ayrıca Bâdâverd adındaki büyük hazinesiyle meşhurdur (Yıldırım 2008:397). Hüsrev, Divan edebiyatında hazineleri ile anılır. Aynı zamanda divan şiirinin genelini aksine sevgilisi Şîrîn’e kavuştuğu için edebiyatta ayrı bir yeri vardır. Selîmî ise aşağıdaki beyitte, kendisini devrin Hüsrev’i olarak gördüğünü belirtmiştir:

*Selîmî-veş lebûñ vaşfin idüp Şîrîn kelâm ile
Zamānuñ himmetünle Hüsrev-i devrānyuz cānā*

(Selîmî, G.16)

Aşağıdaki beyitte ise Muhibbî, Dârâ ve İskender'in yanı sıra gönlüne dünyanın fani olduğunu anlayıp ibret alması için Hüsrev'i de örnek göstermiştir:

*‘İbret al İskender ü Dârâ vü Husrevden gönül
Kimseye meyl itmemişdür zerrece bu şâl-i çerh*

(Muhibbî, G.48)

2.3.8. Kahramân

İran Pişdadiyan sülalesinden Tahmurs'un oğlu olup “Kahramân-ı Kâtil” lakabını taşıyan bir pehlivandır (Levend, 2017, s. 158). Klasik şiirimizde Kahraman'dan daha çok bahsedilen kılıcı gamgamdır. Bu kılıç elmadan yapılmıştır ve geceleri aydınlatır, çok parlaktır. Edebiyatta genelde gamgam ve Kahramân benzetmesi devlet adamları (vezir, sadrazam vb.) ve onların silahlarını övmek için kullanılır. Ancak Nef'î'den alınan aşağıdaki beyitte, şair sevgilisinin gamzesini mızrağa, bakışlarını ise Kahramân'ın kınından çekilmiş kılıcına benzetmektedir. Kahramân'ın katil yönü öne çıkarılmıştır:

*Çeşm-i mestî tiğ çekmiş gamzeden bir Kaḫramân
Ebrû-yı müşgîn bir şemşîrden ḫâlî kırâb*

(Nef'î, G.32)

2.3.9. Sâm / Zâl

İran mitolojisinde geçen Sâm yine başka bir mitolojik kahraman olan Nerimân'ın oğludur. İran hükümdarı Feridûn tarafından kendisine “dünya pehlivanı” unvanı verilmiştir. Edebiyatta kahramanlık, cesaret örneği olarak kullanılır (Yıldırım, 2008, s. 148). Zâl ise Sâm'ın oğludur. Saçı, kaşığı, kirpikleri beyaz olduğu için uğursuz sayılarak dağa atılan ve dağda Simurg tarafından beslenen, beyazlığından dolayı “koca karı” anlamına gelen Zâl adı verilen mitolojik kahramandır (Levend, 2017, s. 167). Zekâî'den alınan aşağıdaki beyitte şair çektiği acılara kimsenin dayanamayacağını iddia ederek kahramanlığıyla meşhur Sam'ı, oğlu Zâl ve torunu Rüstem ile birlikte anmıştır:

*Yine ‘âşık çeker ḫavî cefâyı dest-i himmetle
Ḫatı yaydır anı çekmez ne Zâl ü Sâm [ü] Rüstemler*

(Zekâî, G.152)

2.3.10. Ankâ

Kaf dağında yaşadığına inanılan, büyük ve güzel kanatlı bir mitolojik kuştur. Divan edebiyatında kanaat sahibi insanlar için kullanılan bir semboldür (Levend, 2017, s. 185). Ankâ, çok yükseklerde uçan, ölümsüz bir kuştur. Bundan ötürü “asla ulaşılamayan hedefler, sevgililer”in sembolüdür. Bu kuşun gölgesinin ise “uğur, baht, talih” getirdiğine inanılır. Nâzî’ye ait aşağıdaki beyitte de şair, sevgilisi için kanaatkâr anlamında “anka-meşreb” deyimini kullanmıştır:

*Bî-vefâ dirler niçün nâmun tıyan üftâdeler
Hiç dimezler meşrebi ‘anķā güzel budur dimiş*

(Nâzî, G.184)

2.4. TARİHÎ ŞAHSİYETLER

2.4.1. Hülâgu Han

“Cengiz Han’ın torunu, Tuluy’un oğludur. İran’da hükümet süren İlhaniye Devletini tesis etmiştir” (Levend, 2017, s. 152). Türk edebiyatında daha çok sevgilinin acımasızlığını, yıkıcılığını belirtmek için kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitte de şair sevgilisinin tahammül sınırlarını yaktığını, bütün dünyayı yaktığını belirtmiştir:

*Tahammül mülkini yıķduñ Hülāgū hān mısuñ kāfir
Amān dünyāyı yıķduñ āteş-i sūzān mısuñ kāfir*

(Nedîm, G.95)

2.4.2. Eflâtun

Divan şiirlerinde Eflatun; akıl, hikmet ve doğru karar anlamında kullanılan bir Yunan filozofudur (Levend, 2017, s. 171). Genelde şiirlerde “Felatun” diye yazılır. Aşağıdaki şiirde şair sevgilisini görünce Eflatun’un bile aklını yitireceğini belirtmiştir:

*Neylesün Fennî Felâṭun olsa tedbiri bozar
Çünkü bezm-i hüsnüne ‘ākıl giren şeydā çıkar*

(Fennî, G.82)

2.5. KÜLTÜREL UNSURLAR

2.5.1. Yer İsimleri

Çalışmanın bu kısmının hazırlanmasındaki amaç, özellikle 18. yy. ve sonrasında yazılan şiirlerimizin etkilendikleri kültürel coğrafyayı belirlemektir. Ayrıca *Mecmûa*'daki şairlerin ağırlıklı olarak yaşadıkları coğrafyayı tespit edebilmek için de böyle bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

2.5.1.1. Anadolu'da Bulunan Yer İsimleri

Mecmû'a-i Eş'âr'da Anadolu toprakları üzerinde bulunan bazı il ve ilçelerin isimleri geçmektedir. Örneğin Nûrî'ye ait aşağıdaki dördlükte Trabzon, Van illeri ve Şirvan ilçesinin isimleri yer alır:

*Birisi Şirvânlı birisi Vanlı
Dağistanlı Hanlı Tırabuzanlı
Birisi de Nûrî şöhretli şanlı
Dertli-i dehr olanı hay cigerüm yâr*

(Nûrî, K.115)

Vâsîf'a ait koşmadan alınan iki dördlükte ise İstanbul, Kayseri, Edirne, Tekirdağ (tag-ı tekfur), Diyarbakır, Çorum illeri ve Merzifon ilçesinin ismi geçmektedir:

*Gezsem İstanbulu Urum içini
Yedi kral ile Kırım içini
Kayseri Merzifon Çorum içini
Anuñ gibi nergistânda bulunmaz*

*Beni Neccâr Ebû Mısrî Hâkerî
Bosna Edirneyi Tağ-ı tekfurı
Bağdâdı Başrayı Diyâr-ı Bekri
Belki böyle Kürdistânda bulunmaz*

(Vâsîf, K.165)

Aşağıda yer alan beyitte ise Edirne'den geçen Tunca ve Meriç nehirlerinin isimleri anılmıştır. Şair ne kadar çok gözyaşı döktüğünü anlatmak için gözyaşlarını Tunca ve Meriç nehirlerine benzetmiştir:

Sīneden gözlerimüñ yaşı revān oldı yine

Beñzer ol şehre kim içinde aқа Tunca Meriç

(Ulvî, G.50)

2.5.1.2. Anadolu Toprakları Dışında Bulunan Yer İsimleri

Aşağıdaki dörtlüklerde Hindistan, Çin ve Çölistân (Pakistan'da bir çöl) isimleri geçmektedir:

Kuḥl-ı dīdelerüñ şāh-ı ḥübānum

Nerk ü semīn Hindistānda bulunmaz

Açmış verd-i rüyuñ gönca fidānum

Öyle bir gül gülistānda bulunmaz

Gelmez mi ḥātıra giryān oldıgum

Şem'a-i vaşluña sūzān oldıgum

O āhū nigāhuñ ḳurbān oldıgum

Nāzī Çinde Çölistānda bulunmaz

(Nāzî, K.159)

Aşağıdaki beyitlerde ise Çin ve Doğu Türkistan bölgesinin eski ismi olan Hoten ve bugün Afganistan, Tacikistan ve İran toprakları arasında yer alıp tarihte değerli taşlarıyla tanınan Bedeşân'ın ismi anılmıştır:

Şu'arā zülfüni beñzetse ḥaṭāen müşge

Varıruz Çin ü Ḥoten mülkini çalup çaparız

(Aynî, G.160)

Ben nice cān virmeyem şol lebleri mercāna kim

Böyle bağrı taş iken la'l-i Bedaḥşān imrenür

(Necâtî, G.139)

Aşağıdaki beyitte ise Kandehâr (Afganistan) ve Mısır anılmıştır:

İderse kand-i lebûñ hâtır-ı mezâka huṭūr

Diyâr-ı Mısra degül Kāndehāra dek giderüz

(Nâilî, G.154)

Şimdiki ismi “Sri Lanka” olan Hindistan’ın güneyindeki ada, divan şiirinde Serendip Adası olarak geçmektedir. Serendip, İslâm inancına göre Hz. Âdem’in Cennet’ten kovulduktan sonra dünyaya indirildiği yer olarak bilinmektedir. Orada Hz. Âdem’in iki yüz yıl boyunca ağlayıp tövbe ettiği için bölgede çok değerli taşların çıktığına ve her türlü baharatın yetiştiğine inanılır. Onun için de Nûrî aşağıdaki dörtlükte derdinin çok büyük olduğunu, ondan dolayı Serendip’e gitse derman bulamayacağını söylemektedir:

Derdüm gördi Nûrî el çekdi ṭabîb

Sızlıyor vücūdum mişl-i ‘andelîb

Eger veren olsa kūh-ı Serendîb

Olmaz bu derdime tay cigerim yâr

(Nûrî, K.114)

Bir koşmadan alınan aşağıdaki dörtlükte ise Çin ve Hindistan ile Maçin (Güney Çin’de bir bölge), Semerkant, Keşmir, Yemen gibi yerlerin isimleri geçmiştir. İkinci dörtlükte ise Bosna, Bağdat ve Basra şehirlerinin isimleri geçmektedir. Şair doğuda ve batıda zenginliği, güzelliği, kültürü açısından meşhur olan değişik yerlerin isimlerini saymaktadır. Bundaki amaç, sevgilisinin güzelliğine dünyanın hiçbir yerinde rastlanamayacağını anlatmaktır:

Çîn-i Māçîn ile Semerqandını

Koymasam şehirler gezsem kendini

Gözü Keşmîri Yemen Hindini

Belki mişli Hindistānda bulunmaz

Beni Neccār Ebū Mıṣrî Hâkerî

Bosna Edirneyi ṭağ-ı tekfurı

Bağdādı Başrayı Diyâr-ı Bekri

Belki böyle Kürdistānda bulunmaz

(Vâsıf, K.165)

2.5.2. ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

İncelenen *Mecmûa*'da, özellikle nasihat ya da hiciv içeren şiirlerde atasözleri ve deyimler kullanılmıştır. *Mecmûa* çalışmasının amacı folklorik öğeleri belirlemek olmadığı için bu bölümde atasözlerin, deyimlerin tamamı alınmamıştır. Sadece bu kültür öğelerinin *Mecmûa*'daki şiirlerde nasıl kullanıldığını tespit etmek ve şiire kattığı anlam zenginliğini göstermek amacıyla bu sanatların bir kısmı gösterilmiştir.

2.5.2.1. Atasözleri

Mecmûa'da tespit edilen atasözleri ve deyimlerin bazıları şunlardır:

“Herkesin kısmeti ayağına gelir.” atasözüyle aynı anlama gelen bir mısra aşağıdaki dördlükte kullanılmıştır:

Hindiler gibi tolaşmağdan cihānı vazgeç
Ḳısmetüñ ayağıña gelse gerekdür ir ü geç
Şadme-i dehre taḥammül eyle ya hu itme geç
Faḫr-i ‘ālem buyırur “Es şabru miftāḫul ferec”

(Gâlib, MUR.38)

“Gün doğmadan neler doğar.” atasözü Gâlib’e ait beyitte kullanılmıştır:

Leyle-i hıcr ü firāḳa kıl taḥammül çekme ğam
Toğmadan gün baḳ neler peydā olur ‘ālem bu yā

(Gâlib, G.13)

“Bir elin nesi var, iki elin sesi var.” atasözüyle aynı anlama gelebilecek bir söz grubu Fennî’ye ait beyitte kullanılmıştır:

Ne ḳadar ğayret idilse sesi çıkmaz bir eliñ
Vaḫanıñ lezzeti cem‘ıyyet-i yārān iledür

(Fennî, G.71)

“Kaderde yazan başa gelir.” atasözü Vâsıf’a ait bir müseddeste kullanılmıştır:

Kim olur zor ile maşşūdına reh-yāb-ı zafer
Gelür elbette zuhūra ne ise hükm-i kader

(Vâsıf, MÜSD.112)

“Para her kapıyı açar.” atasözüyle aynı anlama gelen bir cümle aşağıdaki dörtlüğün üçüncü dizesinde kullanılmıştır:

Gel bugün meydāna gir var ise elde sīm ü zer
Yoğ ise söyleme şağın ol cināne hayr [ü] şer
Bu cihānda ağçesiz iş bitmez ey ‘Āşık ‘Ömer
Uğramazlar yanuña destüñde fermān görseler

(Ömer, K.141)

2.5.2.2. DEYİMLER

Anlatıma bir akıcılık, güzellik katmak amacıyla kullanılan; genelde mecaz anlamlı olan kalıplaşmış kelime gruplarına “deyim” denir. Şairler; ele aldıkları duygu ve düşüncüyü güzelleştirmek, desteklemek amacıyla şiirlerinde deyimlere yer verirler. Bir müstezattan alınmış aşağıdaki beyitlerde dikkatle dinlemek anlamına gelen “kulak vermek” ve isteğimiz dışında meydana çıkan ama hoşumuza giden durumlar için kullanılan “canıma minnet” deyimleri geçmektedir:

Feryādımı gördükce benim ey gül-i ra‘nā
Güş itmedüñ aşlā

Mağfice efendüm bu gice eylesek ‘işret
Pek cānuma minnet

(Leylā, MÜST.2)

Aşağıda yer alan değişik dizelerde, birini fazla şımartmak anlamında kullanılan “yüz vermek”; çok üzölmek, ağlamak anlamına gelen “kan ağlamak”; kişinin hālını sormak anlamına gelen “hāl hatır sormak” ve beddua olarak kullanılan “gözü çıkmak” deyimleri kullanılmıştır:

Vâşıfa yüz virüp açılmış sâki şad-berg-i el-nāz
Bir iki gündür bu yüzden infi‘ālüm var sana

(Vâsıf, G.7)

Yārelense cān u dil kılmaz teraḥḥum yār aña
Ḳana dönse gözyaşı itmez naẓar dildār aña

(Muhıbbî, G.4)

Vuşlat-ı dildār ile bir gün feyiz-yāb olmadum
Anuñ için Nūriyā ḥāṭır [u] ḥālüm şorma hıç

(Nūrî, G.49)

Zārînüñ semāya erişdi zārı
Nereden de sevdüm vefāsız yārı
Bir daḥı ismüñi añmayam bārı
Gözi çıksuñ senüñ gibi kızun yār

(Zārî, K.138)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MECMU'A-İ EŞ'AR'IN MESTAP TABLOSUNDA GÖSTERİLMESİ

TABLO 3.1: Mecmû'a-i Eş'âr'a Ait MESTAP Tablosu

Sıra No	Ya. Nu.	Mahlas	Matla' beyti/ bendi/ dörtlüğü	Makta	Nazım şekli Nazım birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
1	1b	Emrâh	Öyle süzânam ki âteş-hâneler ağlar baña Şem'ime hayrân olup pervâneler ağlar bana		Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	
2		Leylâ	Feryâdımı gördükçe benüm ey gül-i ra' nâ Güş itmedün aşlâ		Mütezâd / 10		---/ ---/ ---/ --- ---/ ---	
3		Nâzi	Cevr kılmakdan uşanmaz dil-rübâ 'âlem bu yâ Artırur dilde keder zûlm ü cefâ 'âlem bu yâ		Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	
4	2a	Muhibbî	Yârelense cân u dil kılmaz teraḥḥum yâr aña Ḳana dönse gözyaşı itmez nazar dildâr aña		Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	
5		Neş'et	Ey cefa-cû cevre mâ'il dil-rübâ küsdüm saña Ey felek-meşreb hezârân âşinâ küsdüm saña Gördigün her yâr ile tarḥ ü tekellûf eyleyen Ehl-i dil ḳudreti bilmez bî-vefâ küsdüm saña		Şarkı Murabba / 5		---/ ---/ ---/ ---	
6		Fehmî	Gönül bir nev-civân bir edâ ister mi ister ya Vişâliyle hemân zevḳ ü şafâ ister mi ister ya		Gazel / 5	Nazire	---/ ---/ ---/ ---	Yapılan araştırmada,, bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.
7	2b	Vâşif	Meyle şâyân ey gönül bir verd-i âlum var saña Bülbül olmaḳsa murâduñ gül-nihâlüm var saña		Gazel / 7		---/ ---/ ---/ ---	
8		Hakḳı	'Aşḳdur ser-levḫa-i mecmû' a-i sırr-ı Ḥudâ Mekteb-i 'irfânda 'aşḳ ile iderler ibtidâ		Gazel / 8		---/ ---/ ---/ ---	

TABLO 3.1'in devamıdır.

9		Fuzûlî	Dostum ' âlem senüñçün ger olur düşmen baña Gam degül zirâ yetersün dost ancağ sen bana	Gazel / 7		---/ ---/ ---/ ---	
10	3a	Nâzî	Ezel yoldaş idi ğam bende eyvâh Şimdi iş oldu haşretin baña Felek şundi cām-ı zehri âh vâh Gerçi vaşlın çağı firkatde bana	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	
11		Ceyhûnî	Ey dil korğarsañ yâr siteminden Verem el çekdirir elbet neler yâ Bir şeydâ ayrılrsa gönçe gülden Âh u enin idüp bağrın deler yâ	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	Yapılan araştırmada, bu koşmaya kaynaklarda rastlanmamıştır.
12		Muḥlis	Görmedüm keremün ey kaḥbe felek Şu ihsânları bād itdün baña Münâsib görmedüm bu ğaddârlığuñ Ġamum düşmenleri şād itdün bana	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	Yapılan araştırmada, bu koşmaya kaynaklarda rastlanmamıştır.
13	3b	Ġâlib	Dâ'imâ bir Qays u Leylâ olur ' âlem bu yâ Bir güle biñ bülbül-i şeydâ olur ' âlem bu yâ	Gazel 7		---/ ---/ ---/ ---	
14		Nâzî	Küsme baña amân şey-i ḥübânım Biñ cāndan ḥayrānum sulṭānum saña Şubḥa dek kan ağlar çeşm-i giryānum Eylemez mi te'sir efgānum saña	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	
15		Ceyhûnî	Yoğla var mı nâzeninüm dehrîde fâ'ik saña Gel gül-i penbeden güller kuşan lâvıq saña	Gazel / 4		---/ ---/ ---/ ---	Yapılan araştırmada, bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.
16	4a	Selîmî	Muḥabbet şâhınuñ bir bende-i fermānıyuz cānâ Gedâ-yı küy-i ' aşkuz âlemün sulṭānıyuz cānâ	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	
17		Muḥibbî	Qarşuñda ben pervāneyem sen şem'î tâbānsuñ baña ' Aşkuñla ben divāneyem sen âfet-i cānsuñ bana	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	
18	4b	Nurî	Gözden yād ideli gül yüzlü yârüm Hem-dem oldu eyvâh seherğâh baña Bir daha görmezsem ol şivekârüm Şimden şoñra eyvâh baña vâh bana	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	

TABLO 3.1'in devamıdır.

19		Faḫn	‘Älem içre ey gönül bir dil-rübâ lâzım saña Çünkü düşdün rāh-ı aşka rehnümâ lâzım saña	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	Yapılan araştırmada, bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.
20		Emrāh	Dumū‘-ı hicrāna boyandı gönül Bir kıatre lebünden içse kıanar yā Eger yanmaz ise bu nār-ı ‘aşka Bu tende āhumla bađn yanar yā	Koşma / 3	Lirik şiir	11’li hece ölçüsü	Yapılan araştırmada, bu koşmaya kaynaklarda rastlanmamıştır.
21	5a	Fuzūli	Benüm tek hiç kim zār ü periřān olmasun yā Rab Esir-i derd-i ‘aşk u dāđ-ı hicrān olmasun yā Rab	Gazel / 6		---/ ---/ ---/ ---	
22		Fu‘ād	Olduđda zūlfi içre o meh-rū nihān bu řeb Pür-nūr itdi kevnı o māh-ı nihān bu řeb	Gazel / 5	Nazire	--/ --/ --/ --	Yapılan araştırmada, bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.
23		Nūri	Ėurbet ilde ben vařanda çeřm-i fettānum Ėarib Yā niçün āh [u] eninüm zūlf-i periřānum Ėarib	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	
24	5b	Fuzūli	Kūh-ken řirine öz nařın çeküp virmiş firib Gör ne cāhildür yonar řaşdan özine bir raķib	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	
25		Nāzi	Āh cān illerinde cānān ararken Geldi bu Ėuřuma ses Ėarib Ėarib Gördüm nāzlı yārüm zūlfün řararken Egilmiş bir yana fes Ėarib Ėarib	Koşma / 3	Lirik şiir	11’li hece ölçüsü	
26		Sa‘il	Zāhidler řaķķumda itmüşler i‘ lām Gel kātib fermānum yaz Ėarib Ėarib Bir imdād itmezse yaradan Mevlām Olmaz bu Ėönlümüz řād Ėarib Ėarib	Koşma / 3	Lirik şiir	11’li hece ölçüsü	
27	6a	Leylā	Yād-ı ruřsāruñla [eřküm] cūy-bār itdüm bu řeb Dāđlarla sinemi reřk-i bahār itdüm bu řeb	Gazel / 9	Nazire	---/ ---/ ---/ ---	
28		Fehmi	Ayrılık Ėunleri geldi sulřānım Ağlayup idelüm zār Ėarib Ėarib Unutma du‘ ādan kıaşı kemānum Yād eyle ismümi var Ėarib Ėarib	Koşma / 4	Lirik şiir	11’li hece ölçüsü	Yapılan araştırmada, bu koşmaya kaynaklarda rastlanmamıştır.
29	6b	Nef‘i	Bildi[rü]rdüm derdümi bir āh ile cānāne hep Korķarum sūz-ı derünümde felekler yana hep	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	

TABLO 3.1'in devamıdır.

30		Ākif	Ḳulüb-ı ehl-i ḥaḳ memnūn-ı her-kār-ı kaderdūr hep Mezākında sihām-ı cevır [ü] miḥnet ney-şekerdūr hep	Gazel / 5			---/ ---/ ---/ ---
31	7a	Nurî	Ḥazān ile geĉdi gülşen-i bostān Aĝla şimdengirü var ĝarîb ĝarîb Ḥarāba yüz tutdı bezm-i gülîstān Eyle dertli bülbül zār ĝarîb ĝarîb	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	
32		Nef'î	Göz ucıyla ' aşîka geh luḫ ider ĝāhî ' itāb Bir su'āle yer ḳomaz ol ĝamze-i ḥāzır-cevāb	Gazel / 5			---/ ---/ ---/ ---
33	7b	Emrāḥ	Ey muḳaddes ıssı ḳudret ḥālîḳ valāşā hū dost Kāf u nūndan kā'ināti var iden Mevlā hū dost	Gazel / 5			---/ ---/ ---/ ---
34		Fevrî	Kendi miḳdāruñdan ey dil herkesi a'lä gözet Zerreyi mihr-i münevver ḳatreyi deryā gözet	Gazel / 4			---/ ---/ ---/ ---
35		İffet	Āh kim düşeli başıma sevdā-yı muḥabbet Aldı beni Mecnūn gibi şeydā-yı muḥabbet	Gazel / 5	Nazire		---/ ---/ ---/ ---
36	8a	Müştaş	Ey serv-i sehî ḳāmeti bostān-ı melāḥat Ṭübā-yı nezaket	Müstezād/ 14			---/ ---/ ---/ --- ---/ ---
37		Zeyneb	Arz eyle ' arızuñ güli şerm ile te'sir it Ḳademinde işveñi ṭübāya hem-ser it	Gazel / 5			---/ ---/ ---/ ---
38	8b	Ġalib	Hindiler gibi tolaşmaḳdan ciḥānı vazgeç Ḳismetüñ ayaĝıña gelse gerekdür ir ü geç Şadme-i dehre taḥammül eyle yā hū itme geç Faḫr-i ' ālem buyırur <i>Es şabru miftāḫu'l-ferec</i>	Murabba/ 6			---/ ---/ ---/ ---
39		Nūrî	Zîr-i fesden ey peri zülfüñ yine itmiş ḫurūc Her ṫarafdan her biri ejder gibi göstermiş uç	Gazel / 5	Muamma		---/ ---/ ---/ ---
40	9a	Ḳuddîsi	Yokdur ciḥānda nesne [kim] ḫalk eylemiş Mevlā 'abeş Zāhid şanur 'uşşāk-ı Yezdān olısar ḥāşā 'abeş	Gazel / 7			---/ ---/ ---/ ---
41		Ṭalib	Deḥānı fikr-i ĝam-ı cān-ı zāruma bā' iş Ḥayāl-i ḥālî dil-i dāĝdāruma bā' iş	Gazel / 4			---/ ---/ ---/ ---

Bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.

TABLO 3.1'in devamıdır.

42	9b	Nāzī	Yare açdı tığ-i cānān sīneme yokdur ' ilāç Sen de ey dil āh ile bu dīdeden hūnān şaç	Gazel / 6			-.--/ -.--/ -.--/ -.--
43		Nāzī	Çurılırsa ' aşkıñ bāzārı kande Benüm derdlüleriñ dermānı dī geç Şorarlarsa bu ne sevdādur sende Dildür ārzü ider cānānı dī geç	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	
44		Şābit	Alup āğūş-ı merāma yāri rām itmek de güç Yārsüz ' azm-i temennā-yı merām itmek de güç	Gazel / 5			-.--/ -.--/ -.--/ -.--
45	10a	Muhibbī	Meclis-i meyde öper çün leb-i dildārı kadeh Ölice eyleyeler toprağımı bārī kadeh	Gazel / 5			..--/ ..--/ ..--/ ..--
46		Rızā	Ser-hoqqa-i la' lin-i nemekdār müferrih Ma' cūn-ı feraḥ-baḥş-ı leb-i yār müferrih	Gazel / 4			-.--/ -.--/ -.--/ -.--
47		Samī	Bezm-i pāk-i hūsne ziverdür o zūlf ü ḥāl ü rüh Dūd-ı ' anber micmer-i zerdür o zūlf ü ḥāl ü rüh	Gazel / 5			-.--/ -.--/ -.--/ -.--
48		Muhibbī	Olmuşam ben mübtelā günden güne pā-māl-ı çerḥ Böyledür olmaz ' aceb çünki ezelden ḥāl-ı çerḥ	Gazel / 5			-.--/ -.--/ -.--/ -.--
49	10b	Nūri	' Aşğam yok bir nefes şabr u kararum şorma hiç Taşa çaldım şışe-i nāmūs u ' arım şorma hiç	Gazel / 6			-.--/ -.--/ -.--/ -.--
50		Ulvī	Şatma ey ḥ' āce nebāt-ı ḥameviden bize hiç Dehen-i yār тұrur iken şekerüñ ez suym iç	Gazel / 5			..--/ ..--/ ..--/ ..--
51	11a	Ākif	Degül cevr-i felekden şekve devrāndan feryād Şu vaḥşet-ḥānede nā-būdī-ı yārāndan feryād	Gazel / 6			..--/ ..--/ ..--/ ..--
52		Nāzī	Edāsı ḥūb şadāsı hoş girişme ' aşk nev-icād Ḥurām-ı kaydına refātına Tūbā olur münkād Ne mümkün nakş ide zeynide ḥūsın görüp Biḥzād Nigāh-ı mest-i nāzından ider āhūlar istimdād Cefā vü cevrden el çekme olmaz herçi-bād-ābād	Muhammes / 4			..--/ ..--/ ..--/ ..--
53	11b	Nāzī	Biñ şükür eltāfına Ḥaḳkuñ eli yevmu' l me' ād Kıldı bir ferzend iḥsān u ināyet sa' dbād	Kıt'a-i Kebire / 7	Tarih Düşürme		-.--/ -.--/ -.--/ -.--

TABLO 3.1'in devamıdır.

54	Nâzî	Ḥabbezâ mîr niḥâduñ şulb-i pâkînden yine Toğdı bir maḥdûm-i sa' d-aḥter şükür vâlâ-nijâd	Kıt'a-i Kebire / 7	Tarih Düşürme	---/ ---/ ---/ ---	
55	Rûhî	Murğ-ı dil ' anḳâdur olmaz degme bir rişte ile bend İster ol zülf-i muḳayyed gibi bir miskîni bend	Gazel / 3		---/ ---/ ---/ ---	Yapılan araştırmada, bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.
56	12a	Emrâh	' Aşḳuñ ezeli ' âşîka ilhâm-ı Ḥudâdur Bir neşve-nümâdur	Müstezâd / 14	---/ ---/ ---/ --- ---/ ---	
57	12b	Rızâ	Bâde-i la' lûñ ḥayâli âb-ı kevşerden lezîz Fikr-i ruḥsârûñ ḥabîbâ şehd ü şekkerden lezîz	Gazel / 6	---/ ---/ ---/ ---	Yapılan araştırmada, bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.
58		Sezâyi	Câm-ı sır şunsa eger yâr gelür câna lezîz Cân dirîğ eyler isen çün gele câna lezîz	Gazel / 58	---/ ---/ ---/ ---	
59	13a	Muḥibbî	Leşker-i ğam âh kim dil kişverin yağma ider Aneḳ anuñ def ini câm-i mey-i ḥamrâ ider	Gazel / 5	---/ ---/ ---/ ---	
60		Nâzî	Bezmd e mey al da baḳ neler söyler Biñ şive nâz ile yâr çıtır pıtır Âteş-i ' aşḳuñla şürünmek neyler Yaḳdı cigergâhum nâr çıtır pıtır	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü
61		Emrâh	Benüm gönüm sensiz ârâm eylemez Ya sen naşıl eglenirsün bensiz yâr Görüp serv-i ḳaddûñ ḥırâm eylemez Ḳalem ḳaşlı sîm gerdanlı beñsiz yâr	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü
62	13b	Âkif	Olmasa vâşıl-ı meşşâta-i taḳdîr-i Ḳadîr Ḥüsn-i şüret mi bulur rûy-ı ' arûs-ı tedbir	Gazel / 6	---/ ---/ ---/ ---	
63		Nâzî	Bülbülem pür-nağme-i âhum fiğânüm dildedür Bâğ-ı ' aşḳ içre ḳurbânüm var dâstânüm dildedür	Gazel / 4	---/ ---/ ---/ ---	
64		Nâzî	Kişver-i gönüm ḥarâb itdûñ behey fermânlı yâr Böyle mi va' d eyledüñ haydi yalan peymânlı yâr	Gazel / 5	---/ ---/ ---/ ---	

TABLO 3.1'in devamıdır.

65	14a	Emrâh	Ben ol bir şahş-ı sulţānum ki ‘ālî himmetüm vardır Hakikat ehliyem her şahş ile ünsiyetüm vardır Der-i valā-yı pîre nice yıllar hizmetüm vardır Kitâb-ı ‘aşkı tefsîr eylemekde kudretüm vardır Benüm biñ böyle süzişli mü‘ eşşir şohbetüm vardır Anıñçün zümre-i ‘irfân içinde şohretüm vardır	Müseddes / 4		.---/ .---/ .---/ .---	
66		Muhibbî	Gülşen-i hüsnüñ gören firdevs-i a‘ lādan geçer Cür‘ a-i la‘ lüñ içen cām-i muşaffādan geçer	Gazel / 4		---/ ---/ ---/ ---	
67	14b	Zahmî	Yâ İlâhî kıl kerem nâzîl cānānum hastedür Çıkmıyor fikr-i hayālümden civānum hastedür	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	Yapılan araştırmada, bu gazete kaynaklarda rastlanmamıştır.
68		Emrâh	Öyle bir pervâne-veş ‘aşkum ki yārüm dildedür Öyle hayrānum ki ‘aşk-ı sūz-ı yārüm dildedür	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	
69		Emrâh	Ey dil bu ahvālümü hūbāna bildür bağ ne dir Ruhları al gözleri mestāna bildür bağ ne dir	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	
70	15a	Nürî	Ben ol bülbül-i zārum ki ğamdan bir fiğānum var Dehānum dürcüdir bağr-ı ‘ademden dür-feşānum var Velâkin bu bāzār sermayeden hayli ziyānum var Ne bir eglence yār buldum ne bir kaşı kemānum var Fakat ‘ālemde bir gül yüzli nâzik nev-civānum var Fedâ bâğında ğonce nev-nihâl bir gül fidānum var	Müseddes / 3		.---/ .---/ .---/ .---	
71		Fenni	Feyz-i ebnā-yı beşer dide-i giryān iledür Revnağ-ı rüy-ı çemen kaçre-i bārān iledür	Gazel / 6		---/ ---/ ---/ ---	
72	15b	Emrâh	Senüñ hüsn-i cemālün rengini gülşende görmişler Dehānuñ teng-i resmin ğonce-i nev-ħande görmişler Benüm sūz-ı derūnum şeklini külħanda görmişler Senüñ envār-ı hüsnüñ seyr idenler bende görmişler Benüm esrār-ı ‘aşkum isteyenler sende görmişler Seni bende beni sende bağıp bir tende görmişler	Müseddes / 4		.---/ .---/ .---/ .---	
73		Necîb	Kudreyle bağ Hūdānuñ Melek-simāda çifteler Tuħfesi budur zamānuñ İki arada çifteler	Semaî / 4	Lirik Şiir	8’li hece ölçüsü	Yapılan araştırmada, bu semaiye kaynaklarda rastlanmamıştır.

TABLO 3.1'in devamıdır.

74	16a	Derûnî	Bugün ay mâh-ı mâtemler mahrem vaqti anuñdur Güş idüp diñle bu vaşfı kelâm-ı kibriyânuñdur Çeküp seyfini münkre haml iden Murtezânuñdur Kerbelâda kân ağlayan sülâle enbiyânuñdur Ciger-pâresi ' Alinûñ kuzısı Fâtımanuñdur İki gözlerünün nûri hafidi Muştâfânuñdur	Müseddes / 5	Mersiye (Kerbela Mersiyesi)	---/ ---/ ---/ ---	Yapılan araştırmada, bu müseddes kaynaklarda rastlanmamıştır.
75		Fuzûlî	Beni zıkr itmez el efsâne-i Mecnûna mâ'ıldür Ne beñzer ol baña derdi anuñ dermâna kıbildür	Gazel / 4		---/ ---/ ---/ ---	
76	16b	Fuzûlî	Âh eyledüğüm serv-i hırâmânuñ içündür Kân ağladığum gonca-ı hândânuñ içündür	Gazel / 7		--/ ---/ ---/ --	
77		Râşid	Uğra yâre ey şabâ benden peyâm olsun götür Hâl-i zârum bildür[e] bir çift kelâm olsun götür	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ --	Yapılan araştırmada, bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.
78		Sezâyi	Cemâlün nûrına nisbet güneş bî-nür bî-ferdür Güneş sensün ki zerrâtuñ nebîlerle velîlerdür	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	
79	17a	Ömer	Vağdeti dem dem demi dem demi emrindedür Vuşlatı em em emi em em emi emrindedür Kaddi kâmet kâmeti kâmet kıyâmet gösterür Şoşbeti fem fem femi fem fem femi emrindedür	Koşma / 4	Lirik Şiir	15'li hece ölçüsü	
80		Râğıb	Hârâbatı görenler her biri bir hâletin söyler Safâsun naql ider rindân zâhid şikletin söyler	Gazel / 7		---/ ---/ ---/ ---	
81		Emrî	Senün fülül beñün varsa benüm dâğ-ı siyâhum var Senün sünbül şaçun varsa benüm de dūd-ı âhum var	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	
82	17b	Fennî	Hâlümi cânânuma arz eyleşem şekvâ çıkar İtmesem sabır taħammül itsem istiğnâ çıkar	Gazel / 6		---/ ---/ ---/ --	
83		Nürî	Nedir ey tıfl-ı dil-cû sende bu müjgân [u] ebrûlar Şikenli çinli perçemler zırhlı halkalı mûlar	Gazel / 7		---/ ---/ ---/ ---	
84		Pertev	Dirilmüş güyâ ruğ-ı dilber hem ağlar hem güler Şanki berâber şafağ peyker hem ağlar hem güler	Gazel / 7		---/ ---/ ---/ --	Yapılan araştırmada, bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.

TABLO 3.1'in devamıdır.

85	18a	Şebâî	Şalın ey serv-i nâzum ' aşıkân ref'târî görsünler O nahl-i kâmet o qadd-i kıyâmet-vârî görsünler	Gazel / 9	Nazire	---/ ---/ ---/ ---	Yapılan araştırmada, bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.
86		Âkif	'Azîmet-i nîgehûn dilleri şikâre midür Nühüfte fitnelertün şimdi aşikâre midür	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	
87		Âkif	Serüm peymâne-i şahbâ-yı sevdâ-yı muhabbetdür Dilüm dürr-i yetim-i dürc-i deryâ-yı muhabbetdür	Gazel / 7		---/ ---/ ---/ ---	
88	18b	Âkif	Göñül her dilberün meftûnı olmaz hayli serkeşdür Velî ol gâmezî fettânı bilmezsin ne dilkeşdür	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	
89		Âkif	Ne dem ki bezmde ol şüh-i ' işve-ger bulunur Hayâl-hâne-i ' uşşâkda neler bulunur	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	
90		Seyrî	Cemâlün şem'ine yanmağlum pervânelikdendir Muhabbet râhını hiç bilmemiş ayâneliklendir	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	Yapılan araştırmada, bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.
91		Âkif	Sâgar-ı dîde-i ' aşıkda nem olmaz da n' olur Dil-i bî-çârede hün-ı elem olmaz da n' olur	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	
92	19a	Nâzî	Gülşen içre bir gül-i ra' nâ ki hûb oynar güler Pek tıfildur âfetüm destinde tûb oynar güler	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	
93		?	Semend-i ' aşka atıldı göñül bir nev-civân ister Velî her serve meyl itmez enîs-i mihrîbân ister	Gazel / 5	Nazire	---/ ---/ ---/ ---	
94		Fâruk	Kim ki etfâl ile hem-demligi mu' tād eyler Özini mâhre-i.....zâd eyler	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	Yapılan araştırmada, bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.
95	19b	Nedîm	Taḥammül mülkini yıkdıñ Hülâgü hân mısuñ kâfir Amân dünyâyı yaqdıñ âteş-i süzân mısıñ kâfir	Gazel / 6		---/ ---/ ---/ ---	
96		Âkif	Müstakbel ü mâzî aña kim hâl-i hâzırdur Yek-reng-i fenâ ' ârif-i pākîze-nazardur	Gazel / 7		---/ ---/ ---/ ---	
97		Remzî	Beni Mecnûn itdi bir ülfet ile Çeşmi ser-hoş şalınışı bayğım yâr Biñ cân baḥş iden bir muhabbet ile Hüsni şîrin muhabbeti şarğın yâr	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	Yapılan araştırmada, bu koşmaya kaynaklarda rastlanmamıştır.

TABLO 3.1'in devamıdır.

98	20a	İşmet	Şaçun büklümleri gönül bağdır O ceylân bakışun ' aklı dağıdır Hep ovalar yeşillere büründi Servi gibi şalınmanun çağdır	Koşma / 4	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	Yapılan araştırmada, bu koşmaya kaynaklarda rastlanmamıştır.
99		Nâzi	Meftunum sevdiğim nâzik edâna Şâhin gibi kara gözler süzgündür Şirin güftâr ile bülbül şadâna Cân şayanmaz zîrâ bağrum üzgündür	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	
100		Nûri	Seyre çıkmış bir canân kim görse derdin tâzeler Vechine mu' tâd idinmiş perçemin yelpazeler	Gazel / 5		-. - / -. - / -. - / -. -	
101	20b	Nâzi	Ġurbet ilde çekdiğim hicrân degül de yâ nedür Çağlayan çeşmümdeki giryân degül de yâ nedür	Gazel / 5	Lirik Şiir	-. - / -. - / -. - / -. -	
102		Nâzi	Bir gülse gülüm biñ gül-i ħandâna bedeldür Rûyındaki gül-penbe gülistâna bedeldür	Gazel / 5		.. - / .. - / .. - / .. -	
103		Ceyhûnî	Dostlar kıyâm idün kalkun ayağa Nezâket tahtunun şâhi geliyor Kim büyütmiş kim getürmüş bu çağa Tîg-i ħamzeleri sinem deliyor	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	
104		Nâzi	Cây-ı istignâya yol buldum rehâ bilmem nedür Dâm-ı ħüsünde esirüm reh-nümâ bilmem nedür	Gazel / 5		-. - / -. - / -. - / -. -	
105	21a	Nâzi	Bu meşâm-ı câna büylar perçemistândan gelür Nâfe-i müşkîn-i zülfün ' anberistândan gelür	Gazel / 5		-. - / -. - / -. - / -. -	
106		Nâzi	Cânumı yâre fedâ eyler isem de yeridür Ehl-i ' aşk cümle anun şivesinde çâkeridür	Gazel / 5		.. - / .. - / .. - / .. -	
107		Nâzi	Bende cân kurbânuñam yâre didüm minnetlenür Sevdiğim bilmem neden ħavf eyleyüp ħaşyetlenür	Gazel / 5		-. - / -. - / -. - / -. -	
108		Nâzi	Dil ümid-i iltifât-ı ħamzeye me' nüs olur Şanma ' aşık rû' yet-i didârdan me' yüs olur	Gazel / 5		-. - / -. - / -. - / -. -	

TABLO 3.1'in devamıdır.

109	21b	Nāzī	Güş iden āh u enīnüm şubḥ-dem sūzān olur Kim görirse ḥūn-ı çeşmüm dīdesi giryān olur	Gazel / 7		---/ ---/ ---/ --	
110		Nāzī	Görünce gül yüzün senün ey güllüm Eyvāh ‘aķıl başdan yağmalanıyor Nīce zār itmesün dil-i bülbülüm Vechünde gonceler ḥamrālanıyor	Koşma / 4		11’li hece ölçüsü	
111		Nāzī	Tāze bir refā [r] ile baķ tāze cānānum gelür Tāze gül-ruḥ tāze ruḥşār tāze ḥandānum gelür	Gazel / 6		---/ ---/ ---/ --	
112	22a	Vāşıf	Kim olur zor ile maķşūdına reh-yāb-ı zafer Gelür elbette zuhūra ne ise ḥükm-i kader Ḥaķķa tefvīz-i umür it ne elem çek ne keder Kıl sözüm ‘ārif iseñ güş-ı kabüle gevher Mīḥneti kendüye zevķ itmedür ‘ālemde ḥüner Gam [ü] şādī-i felek böyle gelür böyle gider	Müseddes / 8		---/ ---/ ---/ --	
113	22b	Kāzım	Politika ḳodı ad şimdi müdarāya kibār Ser-fürü eylemek efrence dirāyet gibidür	Gazel / 12	Hicviye	---/ ---/ ---/ --	Yapılan araştırmada, bu gazete kaynaklarda rastlanmamıştır.
114	23a	Nūri	Bir kez nigāh eyle ey kemān-ebür Dildiñ bağrum itdiñ nāy cigerim yār Baķduķca ḳaşlaruñ cānuma ḳarşu Elif ḳaddüm olur yay cigerüm yār	Koşma / 3	Lirik Şiir	11’li hece ölçüsü	
115		Nūri	Yandum bu ḥālīñe ḥüsn-i aluña Bu ne bu güzellik vay cigerüm yār Görenler ay dimiş gül cemālüne Böyle parlak m’olur ay cigerüm yār	Koşma / 3	Lirik Şiir	11’li hece ölçüsü	
116		Ceyhūmī	‘Ālem içre mümtāz bir perī-rūya Virdükce göñlümü ‘aķlum dağdır O siyāh gīsūya o siyāh mūya ‘Āşık[ar] cān virecek ḳağdır	Koşma / 3	Lirik Şiir	11’li hece ölçüsü	
117		Fuzūlī	Öyle ser-mestem ki idrāk itmezem dünyā nedür Men kimem sāķī olan kimdür mey ü sahba nedür	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ --	

TABLO 3.1'in devamıdır.

118	23b	Nâzi	Meded senden kâ'inâtı var itdün Marîzem Hâlıkum devâ yetiştür Baña derd koymaduñ yâdigâr itdün Kerem kıl dâveri şifâ yetiştür	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	
119		Ejderî	Çonce-i lebine irmeyenlerüñ İşi bülbül gibi zâr olur gider Bâb-ı haķıķati bilmeyenleriñ Dü cihân başına tar olur gider	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	Yapılan araştırmada, bu koşmaya kaynaklarda rastlanmamıştır.
120		Nâzi	Şimdiki zamânda bî-vefâlaruñ Derd ü kahrın çekmek tül-i emeldür Zirâ fâ'idesiz evliyâlaruñ Kemendi başına çarb-ı meşeldür	Koşma / 3	?	11'li hece ölçüsü	
121	24a	Nûri	Ey sabâ var söyle derdüm yâre bildir baķ nedür Şöyle bir aşüb-ı cân mi' mârâ bildir baķ nedür	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	
122		Nâzım	Figânum cevruñe zan itme lâyıķ oldıgumdanur Günâhum cân u dilden saña ' aşık oldıgumdanur	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	Yapılan araştırmada, bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.
123		Nâzi	Ey penbe-beden yâr gönca fidânum Bu şive[ler] nedür sende varım yâr Vay sim-i gerdânum hoķķa-dehânum İşte şâgdur cânım tende varam yâr	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	
124		Ahmed-i Dâî	Eyâ h`urşid-i meh-peyker cemâlün müşteri-manzar Ne manzar manzar-ı tãli' ne tãli' tãli'-i enver	Gazel / 3		---/ ---/ ---/ ---	
125	24b	Bâķi	Lâleler bezm-i çemende cãm-ı ' işret gösterür Devletinde huşrev-i gül ' ayşâ ruşşat gösterür	Gazel / 6		---/ ---/ ---/ ---	
126		Ceyhünî	Kime tahrîr idem derd-i derünüm Çâre diyü yazsam kalem kan ağlar Hayli demdür dil-şikeste dil-hünüm Görüp bu hâlüme ' âlem kan ağlar	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	

TABLO 3.1'in devamıdır.

127		Hükmi	Çünkü rahm itmedin ey gonce-beden Ya..... neden dil-rübâ nedür Tağıldı täreten ol hoy resen Ger olmasa hüsnün bu sevdâ nedür	Koşma / 4	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	Yapılan araştırmada, bu koşmaya kaynaklarda rastlanmamıştır.
128	25a	Âkif Paşa	Tıfl-ı nâzeninüm unutmam seni Aylar günler değil geçse de yıllar Telh-kâm eyledi firâkuñ beni Çıkar mı hâtırdan o tatlı diller	Koşma / 4	Mersiye	11'li hece ölçüsü	
129		Seyri	Kırmızı güller rüy-ı ser-i hâkde Goncalar mişâli allanıyor yâr Kâkül-i ' anberün üstden aşağı Uç virüp perîşân şallanıyor yâr	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	
130		İffet	Beni fakîr deyu benden kaçarsuñ İnsân olur gedâ bay cigerüm yâr Muhabbet bezmine âteş saçarsuñ Ne 'aceb gücendün vay cigerüm yâr	Koşma / 4	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	Yapılan araştırmada, bu koşmaya kaynaklarda rastlanmamıştır.
131	25b	Seyri	Yine mevce geldi kalb-i pür-hünüm Bülbüller mişâli ağlayayum yâr Nehr-i şâne döndi çeşm-i Ceyhunum Nem nem üzre döküp çağlayayum yâr	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	Yapılan araştırmada, bu koşmaya kaynaklarda rastlanmamıştır.
132		Şafâ	Senün ' aşkuñ ey dil-rübâ bir belâdur O mübrem belâya gönül mübtelâdur	Gazel / 6		..-/ ..-/ ..-/ ..-	Yapılan araştırmada, bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.
133		Nâzi	Yüri ey dil keder itme bu fenâ dem de geçer Geçmedik var mı 'aceb dildeki âlâm da geçer	Gazel / 5		..-/ ..-/ ..-/ ..-	
134		Emrah	Sırr-ı kudret kitâbı tahtır olurken Şu benüm iqbâlüm kara yazmışlar ' Âşıka ma' şükî tahtım olurken Beni bir vefâsız yâre yazmışlar	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	
135	26a	Mar' aşî	Açılsam goncalar-veş halk içinde bî- edeb dirler Mecâlisde sükût itsem sefil-i pür-gâzab dirler	Gazel / 10		..-/ ..-/ ..-/ ..-	

TABLO 3.1'in devamıdır.

136		Tevfik	Eşk-i dîdem rûz [u] şeb derd [ü] gam taqrîrlenür İstemez dilde qarârı dem-be-dem taqrîrlenür	Gazel / 5		---/ ---/ ---/ ---	Bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.
137		Nûri	Bizde kaldı ‘ahd ü amânun yârüm Cân varını cevri odıyla yağan yâr Yine imâ ider kaşı kemânun Kipriklerin cân evime çağan yâr	Koşma / 3	Lirik Şiir	11’li hece ölçüsü	
138	26b	Zârî	Evvelki itdigün ‘ahdi unutma Yoğ mı idi benüm ile sözüñ yâr Bu âh u zâr ile geçirdüm ‘ömrüm Bil[me]düm ki qurı imiş tuzuñ yâr	Koşma / 4	Lirik Şiir	11’li hece ölçüsü	Yapılan araştırmada, bu koşmaya kaynaklarda rastlanmamıştır.
139		Necâti	Şive-i refîaruña serv-i hürâmân imrenür Lezzet-i güftaruña ser-çeşme-i cân imrenür	Gazel / 6		---/ ---/ ---/ ---	
140		Kâtibi	Göñül melül olup eyleme âhı Elbet ağlamanun gülmesi vardır ‘Adüya intikâm kalur mı böyle Herkes itdigüñi bulması vardır	Koşma / 3	Lirik Şiir	11’li hece ölçüsü	Yapılan araştırmada, bu koşmaya kaynaklarda rastlanmamıştır.
141	27a	Ömer	Meyl iderler kânde ki bir mâh-ı tâbân görseler Temennâyı bol iderler sim-i dâmân görseler Okusañ Tañrı kelâmın diñlemezler anı hiç Debredirler başım âheng-i lisân görseler	Koşma / 4	Satirik Şiir	15’li hece ölçüsü	
142		Emrah	Ela gözlerine kurbân olduğum Çünkü göñül saña düşdi nic’olur Böyle sevdâ kul başına virmesün Mübtelâlık belâ şeydür güç olur	Koşma / 3	Lirik Şiir	11’li hece ölçüsü	
143		Kâmil	Keder itme gel efendüm bu serencâm da geçer Mağv olur hâne-i gam [hâsılı] âlâm da geçer	Gazel / 4		---/ ---/ ---/ ---	
144	27b	Latîfi	Ne zamân añarsam yârün ismini Gözümün yaşları tolarak gelür Gel yıkma sevdiğüm kuluñ cismini Şadık yâr güle ağlayarak gelür	Koşma / 4	Lirik Şiir	11’li hece ölçüsü	Yapılan araştırmada, bu koşmaya kaynaklarda rastlanmamıştır.

TABLO 3.1'in devamıdır.

145	Şâbit	Kurıldı meclis de piyâle taldı Sâķi taldur meyi Şu civâna vir Gözler ĥumârlandı gönül keremkâr Raĥm eyle sevdiğüm ‘ aşıkâna vir	Koşma / 3	Lirik Şiir	11’li hece ölçüsü		
146	Gevheri	Ne belâdur bu sevdâlar başuma Âĥ itdükce gözlerümden ĥan gider Âvâreyem elüm irmez işüme Düşünmeden aĥşam olur gün gider	Koşma / 4	Lirik Şiir	11’li hece ölçüsü		
147	28a	Emrah	Bu ĥüsn-i Şüretde ey melek-sîmâ Ne vaŐfuñ ĥürîde ne ĥılmânda var La’ l-i lebüñ gibi ‘ işret-i iĥyâ Ne âb-ı zenzemde ne Loĥmânda var	Koşma / 3	Lirik Şiir	11’li hece ölçüsü	
148		Ėiyâ	Nedür felek yine bu cevri ü sitem UŞandum cânımdan billâĥ elverür Görmedüm ‘ âlemde inanın bir dem UŞandum cânımdan billâĥ elverür	Koşma / 5	Lirik Şiir	11’li hece ölçüsü	Yapılan araştırmada, bu koşmaya kaynaklarda rastlanmamıştır.
149		Emrah	Yaĥma cevri odıyla gönül ey felek Derünüm meskeni bir ĥâneciĥdür VaĥŐiler çağrışup bayĥu[Ő]llar öter Ma’ müre olsa da virâneciĥdür	Koşma / 3	Lirik Şiir	11’li hece ölçüsü	
150	28b	Nâzi	Seyir itse bir kez baĥt-ı siyâhum Giryân tutar gökde [bütün] melekler Küh-ı Bi-sütüna yapışsa âhum Urursam iniler tāk-ı felekler	Koşma / 3	Lirik Şiir	11’li hece ölçüsü	
151		Türâbi	Selâmet küŐesin ĥıtsam bu bir ŐaŐķın gedâ dirler Kemâl-i rütbe kesb itsem ‘ aceb tarz [u] edâ dirler	Gazel / 7	Hicviye	.---/ .---/ .---/ .---	
152		Zekâ’i	Bahâr idüp dizildi verd [ü] reyĥân üzre sünbüller Şalın gülzâra ey serv-i revânüm def’ ola ĥamlar	Gazel / 5		.---/ .---/ .---/ .---	Yapılan araştırmada, bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.

TABLO 3.1'in devamıdır.

153		Şubhî	Kalbi fesâdların rast gelmez işi Yeler yeler emegini zây gelür Kırdığı duzağa toluyor pişi Sivri sinek 'arîfâna nây gelür	Koşma / 3	Didaktik Şiir	11'li hece ölçüsü	Yapılan araştırmada, bu koşmaya kaynaklarda rastlanmamıştır.
154	29a	Nâ'ili	Hevâ-yı 'aşka uyup küy-ı yâre dek giderüz Nesim-i şubha refîkiz bahâra dek giderüz	Gazel / 5		..-/ ..-/ ..-/ ..-	
155		Nâzi	Tıfl-ı âğuş-ı vefâ cânâmı neyler bilmeyüz Dildedür 'aşkı gül-i hândânı neyler bilmeyüz	Gazel / 5		..-/ ..-/ ..-/ ..-	
156		Nâzi	Sâki[yâ] şun baña mey-i gülgümü Bâde-i elestden kana gelmişiz Geçirdik gurbetde bu çarh-ı dünü Eyvâh esef olsun câna gelmişiz	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	
157		Ruzâ	Câm-ı endüh-ı felekden şimdi mahmûrlardanuz Ya' nî bezm-i dilrübâdan dür [u] mehcûrlardanuz	Gazel / 7		..-/ ..-/ ..-/ ..-	Bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.
158	29b	Türâbi	'Aşık oldum ben saña ey nev-civânüm çâresiz Gönlümü bend eyledi kaşı kemânüm çaresiz	Gazel / 6		..-/ ..-/ ..-/ ..-	
159		Nâzi	Kuhl-ı didelerün şâh-ı hûbânüm Nerk ü semîn Hindistânda bulunmaz Açmış verd-i rüyuñ gonca fidânüm Öyle bir gül gülîstânda bulunmaz	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	
160		Aynî	Giderüz mekteb-i ehl-i dile feyzi kâparuz Okuruz mes'ele-i 'aşkı kitâbı kâparuz	Gazel / 5		..-/ ..-/ ..-/ ..-	
161		Fuzûlî	'Âlem oldı şâd senden ben esîr-i ğam henüz Kıldı 'âlem terk-i ğam bende ğam-ı 'âlem henüz	Gazel / 6		..-/ ..-/ ..-/ ..-	
162	30a	Ġalib	Zerrîn kadehi neyleyem ol sîm-bedensiz Ansız içemem bâdeyi ol işe de bensiz Çabuğ büzüşür sâzı sözi bağı düzensiz Her vech ile ol şüh güzel gerdeni bensiz Hulkinda da hüsindeki güyâ ki dehensiz	Muhammes / 7		..-/ ..-/ ..-/ ..-	Bu muhammese kaynaklarda rastlanmamıştır.

TABLO 3.1'in devamıdır.

163	30b	Fehim	Sebeb-i rif'at olur ğam yime üftâde iseñ Bir binâ tâ ki ħarâb olmaya ma' mür olmaz	Kit'a / 4		...-/ ...-/ ...-/ -.-	
164		Yahyâ	Dime ibrâm ile [ol] serv dilâ râm olmaz 'Âşîka mâ'il olur böyle dil-ârâm olmaz	Gazel / 5		...-/ ...-/ ...-/ -.-	
165		Vâşif	Bir güle bülbülem 'İsâ ümmeti Öyle bir gül gülîstânda bulunmaz Lebler ğonca hergiz yokdur kısmeti Böyle ğonca bâğistânda bulunmaz	Koşma / 8	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	Bu koşmaya kaynaklarda rastlanmamıştır.
166	31a	Nâzî	Bî-vâye bî-kesem dâr-ı ğurbetde Ağlarum sızlarum ħaldum lânesiz Cüdâyum vaşandan dâm-ı miñnetde Neylesün bir murğ-i ğarîb dânesiz	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	
167		Müştaş	Biz mâh-ı nev-i zîver-i 'arş-ı şu' arâyuz Engüş-t-nümâyuz	Müstezad / 10		--/ .../ .../ .. --/ .—	
168		Emrâh	Melâĥat mülkinde ey şâh-ı ħübân Senün ħüsnün gibi sultân bulunmaz Ħaĥ bu ħüsna saña eylemiş ihsân Cemâl-i pâküñde noĥşân bulunmaz	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	
169	31b	Emrâh	Ben derdüm söyleyem sen diñle kâtib Vaşf-ı ħâlüm güzel ħâna böyle yaz Ferâmüş itmesün beni göñüldeñ Merĥametli mihribâna böyle yaz	Koşma / 2	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü	
170		Fuzûlî	Nice yıllardur ser-i küy-ı melâmet beklerüz Leşker-i sultân-ı 'irfânuz velâyet beklerüz	Gazel / 5		...-/ ...-/ ...-/ -.-	
171		?	Şanmañ bizi kim silsile-i 'aĥl ile mestiz Divâneleriz ħayd-ı ħalemdeñ hem-destüz	Terkîb-i Bend / 8		--/ .../ .../ ..	Bu Terkîb-i Bendin şairi tespit edilememiştir.
172	32a	Fâzîl	Aĥçe yok ortada başdan başa 'âlem müflis Gerek ednâ gerek a'lâ kimi görsem müflis	Gazel / 5		...-/ ...-/ ...-/ -.-	Yapılan araştırmada, bu gazele kaynaklarda
173		Aynî	Geydi gördüm meh-cebinüm bu gice rü'yâda fes Şâh-ı ħüsne tâc ile ta'bir olur ma'nâda fes	Gazel / 6		...-/ ...-/ ...-/ -.-	

TABLO 3.1'in devamıdır.

174	Fâruḳ	Tâc vesen buldı ser-i zıll-ı Hüdâda pâye fes Şalsa eflâke n'ola böyle şerefle sâye fes	Gazel / 7		---/ ---/ ---/ ---	Yapılan araştırmada, bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.
175	32b	Fâruḳ	Efser-i pür-zîver oldı dâver-i devrâna fes Çarḫa istiğnâ n'ola nâz ile gîsûvâna fes	Gazel / 6		Yapılan araştırmada, bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.
176		Fuzûlî	Mesken ey bülbül saña geh şâḫ-ı güldür geh kafes Nice 'âşıkısuñ ki âhuñdan tutuşmaz ḫâr ü ḫas	Gazel / 7		
177		Nâzî	Beslemesün bâḡbân ḡonca bâḡında Hezâr şîvelerle bir gül-i nev-res Çünkü ḫan itmege tıfil çağında Cellâd-ı ḡanzeler eylemiş heves	Koşma / 4	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü
178	33a	Zühre	Yâ Rab beni ol âfet-i devrânım unutmuş İsmim bile şormaz leb-i mercânım unutmuş	Gazel / 5		
179		Ḥaşmet	O zâlim dâḡ-ı 'aşkı sîneme yakmış yakışdurmış Çerâḡ-ı ḫâşşına pertev virüp yakmış yakışdurmış	Gazel / 5		
180		Fıtnat	Ġınâ-yı ḫalbe sebep devlet-i ḫanâ'at imiş Cihânda cây-ı şafâ küşe-i ferâḡat imiş	Gazel / 3	Nazire	
181		Ekrem	Bu kühen meyḫânedes ebâb-ı 'işret ḫalmamış Yoḡ şarâb ü câm ü âşâr-ı muḫabbet ḫalmamış	Gazel / 7		
182		Râḡb	İdüp piçide zülfin ḫâl-i 'anber-fâma uydurmuş Sevâd-ı mülk-i ḫüsnin mâḫ-rüyum şâma uydurmuş	Gazel / 4		
183	33b	Bezmi	İşitdüm sevdiğüm ra' nâ bu günlerde kederlenmiş Yeñi cevri ü cefâ peydâ idüp her-dem hünerlenmiş Senüñ destüñden ey dilber içen âdem şekerlenmiş Seni görmek için şâhum rakîbler hep siperlenmiş Yañaḡuñ çevresi dilber siyâḫ beñler[le] birlenmiş Baña emzirmediñ zâlim beyâz gerdân şekerlenmiş	Müseddes / 3		Yapılan araştırmada, bu müseddes kaynaklarda rastlanmamıştır.
184		Nâzî	İtdiḡi çevre o mâḫ cevri-i sitem-ḫüdur dimiş Eyleyen diller esir gerdende hindüdur dimiş	Gazel / 6		
18		İbni Kemal	Ravza-i ḫüsnüñi dilber söyle tezyin eylemiş Kim görüp cennetde Rıdvan anı taḫsin eylemiş	Gazel / 5		

TABLO 3.1'in devamıdır.

186	34a	Nâbî	Engüşti-nevâziş ki leb-i yâre yapışmış Mikrâzdur ol [šem' -i] ziyâdâra yapışmış	Gazel / 5			--/ .--/ .--/ .--	
187		Muḥliş	Kudretle dikilen bâğ u bostânun Düşüyor güline ḥâr yavaş yavaş Şalmup gezdigün şol âsitânun Geliyor başuña kâr yavaş yavaş	Koşma / 5	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü		Yapılan araştırmada, bu koşmaya kaynaklarda rastlanmamıştır.
188		Emrâh	Sırta çekmiş kendini ehl-i başiret kalmamış Añladum ki dehrîde şâhib-i mürüvvet kalmamış	Gazel / 4			-.--/ -.--/ -.--/ -.--	
189		Fiğânî	Begenüm giymezsün gül- pîrûheni ⁷ Giyersün egñine çul yavaş yavaş Ey gönül bu ' aşk[la] bu sevdâ seni İder muhânnete ⁸ kul yavaş yavaş	Koşma / 3	Lirik Şiir	11'li hece ölçüsü		
190	34b	Nâzî	Gül zevk-i bahâr gülşen-i ezhâra mı maḥşûş Bülbül senün ol nağmelerün zâra mı maḥşûş	Gazel / 5			--/ .--/ .--/ .--	
191		Fitnat	İcrâ-yı füsün [zülfi] siyehfâmına maḥşûş İ' câz-ı Mesîhâ leb-i gülfâmına maḥşûş	Gazel / 5			--/ .--/ .--/ .--	
192		Rızâ	Nağme-sâz ol yine ey bülbül gülzâre ḥulûş Nağamâtunla açılun gül-i bi-ḥâr-ı ḥulûş	Gazel / 4			-.--/ -.--/ -.--/ -.--	Yapılan araştırmada, bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.
193		İzzet	Kâkülün evşâfidur ta'rif-i sünbilden gâraž Sünbülü medḥ itmedür tavşif-i kâküliden gâraž	Gazel / 3			-.--/ -.--/ -.--/ -.--	Yapılan araştırmada, bu gazele kaynaklarda rastlanmamıştır.

⁷ Anlam gereği mısra "Begenüp giymezsün gül-pîreheni" şeklinde okunmalıdır.

⁸ Vezin gereği "muhânnet" kelimesi "muḥânet" olarak okunmalıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇEVİRİYAZILI (TRANSKRİPSİYONLU) METİN

4.1. YAZMA TAVSİFİ

Mecmû'a-i Eş'âr; sert kartondan dış kapağı bulunan, kâğıdı filigranlı, şiirleri cedîd kâğıt üstüne yazılmış, 185x120mm boyutlarında, tamamı 106 varaktan oluşan ve rik'a yazısıyla kaleme alınmış, el yazması bir eserdir. Ancak müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir. *Mecmûa*'nın ilk sayfasında *Mecmûa-i Eş'âr* kaydı ile bir de Farsça tek beyit bulunmaktadır. Aynı sayfada Latin harfleriyle sonradan eklenen *Mecmûa Al Eşhar*, *Cönk* ibaresi yer almaktadır. Sayfa numaraları da sonradan günümüz rakamları ile eklenmiştir. Genellikle şiirlerin son kısımlarında (beyit/dörtlük) şairlerin mahlaslarının üstü çizilmiştir. Ancak az da olsa mahlası çizilmeyip adı el yazısı ile en alta not düşülen ya da mahlas bulunmayan şiirler de vardır.

4.2. YAZMA HAKKINDA NOTLAR

Mecmû'a-i Eş'âr'ı ilk bulan M. Öcal OĞUZ'dur. Kendisi 1991 yılında, *Millî Folklor* dergisinde yazdığı *Çorum'da Bir Mecmûa* isimli iki sayfalık makalesinde; *Mecmû'a-i Eş'âr'*dan bahsetmiş; ancak sadece *Yozgatlı Nâzî'nin* şiirleri üzerine çalışmıştır. Aynı makalesinde geriye kalan şairlerden de önemli, bilinmeyen şairler olabileceğini ve bunların da üzerinde çalışılması gerektiğini belirtmiştir.

*Mecmû'a-i Eş'âr'*ın üzerindeki Latin harfleri ile tutulan notlara göre 01/09/1966 tarihinde, Avukat Hasan Hilmi CERİTOĞLU tarafından "Çorum İl Halk Kütüphanesi"ne bağışlandığı anlaşılmaktadır.

4.3. ÇEVİRİYAZILI (TRANSKRİPSİYONLU) METİNDE DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR

1. *Mecmûa*'da okunamayan kelimeler, transkribe edilmiş metinde orijinal hâliyle gösterilmiştir.
 2. Anlam vermekte zorlanılan kelime ve beyitlerin sonuna soru işareti (?) konulmuştur.
 3. Metin tamirinin yapıldığı yerler köşeli parantezle “[]” gösterilmiştir.
 4. Vezni bozuk mısralar dipnotta belirtilmiştir.
 5. Arapça ve Farsça kelime ve eklerin yazımında büyük oranda İsmail ÜNVER'in “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” adlı makalesinde teklif edilen yazımlara uyulmuştur.
 6. Özel adlar büyük harfle başlamış, bu adlara gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmamıştır. Şiirlerin en üst kısmına sıra numarası verilip bir alt kısmında, şiirlerin nazım şekli ve şairi köşeli parantez [] içerisinde belirtilmiştir. Şiirlerin vezinleri nazım şeklinin bir altına italik olarak yazılmıştır.
 7. Şâirlerin mahlâsları kalın harfle yazılmıştır.
 8. *Mecmûa*'nın orijinalında sayfa numaraları bulunmamaktadır. *Mecmûa*'nın kütüphaneye kaydı sırasında sonradan eklendiğini düşündüğüm, günümüz rakamlarıyla yapılmış bir numaralandırma bulunmaktadır. Fakat bu numaralandırmanın belli bir düzeni olmadığından metni transkribe ederken sayfalar sonradan tarafımda numaralandırılmış ve bu numaralar köşeli parantez “[]” içinde gösterilmiştir.
 9. *Mecmûa*'da şiirleri yer alan şairler, 15 - 20. yy. arası çok geniş bir zaman diliminde yaşamışlardır. Çeviri metinde yazım birliği sağlamak için tüm şiirler Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerine uygun okunmuştur.
 10. Dipnotlarda; vezin hataları, yanlış yazılan kelimeler, bilinen şiirlerin farklı yazımları ve beyit sıralamaları, eksik beyitleri gösterilmiştir.
-

4.4. OSMANLICA TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (إ)	a, ā	ص	ş
ا (أ)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž, đ
ب	b, p	ط	ţ
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	ʿ
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, d	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	ʾ

4.5. MECMÛ'A-İ EŞ'ÂR ÇEVİRİYAZILI (TRANSKRİPSİYONLU) METİN

[1b]

1⁹

[Gazel/Erzurumlu Emrah]
fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

- 1 Öyle sūzānam ki āteş-hāneler ađlar baña
Şem'ime hayrān olup pervāneler ağlar bana
- 2 Öyle bir mest-i cūnūnum ki fezā-yı 'aşqda
Hālūme rahm eyleyüp dīvāneler ađlar baña
- 3 Sūz-ı āhumla derūnum derdini şerh eylesem
Āşinālar mest olup bīgāneler ağlar baña
- 4 Derd-i 'aşqum bezm-i 'uşşāk içre taqrīr itsünler
'Aşq ile sermest olan mestāneler ağlar baña
- 5 'Aşq elinden bilseler rüsvālīgum **Emrah** benüm
Kūşe-i vahdetdeki rindāneler ađlar baña

2

[Müstezād/Leylā Hanım]
mef'ülü / mefā 'ilü / mefā 'ilü / fe 'ülün
mef'ülü / fe 'ülün

- 1 Feryādumı gördükce benüm ey gül-i ra' nā
Gūş itmedüñ aşlā
- 2 Hāk-i rehūne düşse n'ola 'āşık-ı şeydā
Ey kāmetsi bālā

⁹ Erzurumlu Emrah'a ait bu gazel, A. Erkal'ın *Erzurumlu Emrah Divanı* isimli kitabında 43. s.da yer alan 4 no.lu gazeldir. Ancak matla beyti, bend sayısı, redifleri ve ölçüsü aynı olup geriye kalan bütün kelimeleri farklıdır.

- 3 Maḥfice efendüm bu gice eylesek ‘işret
Pek cānuma minnet
- 4 Kādir degülem ḥālümü ‘ arz itmege ammā
Yağduñ beni cānā
- 5 Cürmüm nedür āh oldum ise ‘ aşka giriftār
Ey zālīm ü ğaddār
- 6 Gül rüyıñı her ān ider aġyār temāşā
Ben sākin-i şahrā
- 7 Raḥm eyle baña āteş-i ‘ aşkuñla kebābum
Sermest ü ḥarābum
- 8 Teskīn idemez āteş-i ‘ aşkum yedi deryā
Yoğ fā‘ ide zīrā
- 9 Kār eyledi cevruñ dile ey ğamzesi ḥünḥ‘ār
Gel olma cefākār
- 10 Gel meclise zevk eyleyelüm bir gice tenhā
Bir sen biri **Leylā**

3

[Gazel/Nāzī]

fā‘ ilā tün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

- 1 Cevr kılmakdan uşanmaz dil-rübā ‘ ālem bu yā
Artırur dilde keder zulm ü cefā ‘ ālem bu yā
- 2 Tīg-i ḥasret yaralar açdı dile zaḥm üstine
Cānumı almağ diler bak ‘ ādetā ‘ ālem bu yā

- 3 Ben dirüm illā visāl ol kāfirūñ ağızında lā
Hiç kabul olmaz recā vü ilticā   alem bu yā
- 4 Dostlar seņg-i ihānetle yıkar hātır kıomaz
Kalmamış bir ferde mihr ü vefā   alem bu yā
- 5 G lmed m luşfin görüp bir dem-i  arĥ-ı zālim ñ
Nā-tecell m bu siyah baştum **Nāziyā**   alem bu yā

[2a]

4

[Gazel/Muĥibb ]

fā' ilā t n/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1 Yarelense cān u dil kılmaz teraĥĥum yār aña
Kana dönse gözyaşı itmez naşar dildār aña
- 2   n şaçı zencirine bağlandı dil Mecn nleyin
Dostlar şimdengirü pend eylemeñ zinhār aña
- 3   n şeb-i zülfünde t td ñ dostum dil d zdini
Lāyık oldur kim ser-i zülfüñ kılasun dār aña
- 4 Buralıdan dest-i ğam bu g şumı şanb r-veş
Surĥ idüp bu gözlerüm yaşını itdüm tār aña
- 5 G l yüzüñ şasretinden bu **Muĥibb ** řubĥa dek
 nles n bülbül gibi kim yaraşur ol zār aña

5

[Murabba/Neş'et]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- I Ey cefa-c  cevre mā'il dil-r bā küsdüm saña
Ey felek meşreb hezārān āřinā küsdüm saña

Gördüğü her yâr ile tarh ü tekellüf eyleyen
Ehl-i dil qadrini bilmez bî-vefâ küsdüm saña

II Öyle yıķduñ hâtırım ta'mîridir emr-i muhâl
Öyle dil-gir eylediñ kim i'tizâre yoķ mecâl
Beynimiz ıslâhına saña dünyâda virme ihtimâl
İster olsun maḥşer-i rûz-ı cezâ küsdüm saña

III Var kimiñle ister iseñ ülfet it şimden gerü
Yetişür bu yolda ğayrı dökdigümüz âb-ı rû
‘Azrâ‘il olsa firâķuñ saña itmem ser-fürü
Hâşılı cânım iseñ itdüm fedâ küsdüm saña

IV Öyle maḥzûnam ki olsa leyle-i qadr-i sa‘id
Gelse bu eşnâda eyyâm-ı mübârek rûz-i ‘iyd
Sîne şâf olmak barışmak ben senüñle pek ba‘id
Hâşre qaldı ba'd-ezîn bu mâcerâ küsdüm saña

V Eyledüñ mi düşmene qarşu bizi âḫir fedâ
Dimedüñ mi geçmezem billâh senden Neş‘etâ
Hâtırım hoş tut ki virmişdüñ qazâya biz rızâ
Mâ-ḫaşal cümle kelâmum ben saña küsdüm saña

6¹⁰

[Gazel/Fehmî]

mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün

1 Gönül bir nev-civân bir edâ ister mi ister ya¹¹
Vişâliyle hemân zevķ ü şafâ ister mi ister ya

¹⁰ Bu gazel Şeyh Galip'in bir gazeline nazire olarak yazılmıştır.

¹¹ Bu beyitte vezin çıkmamaktadır.

2 Dirîğ itme tabîbüm ‘ aşıkuñdan merhem-i luţfuñ
Sarışan hecr olan ‘ aşık devā ister mi ister ya

3 Çekinse çeşmine dā’im pāy-ı kuhl-i Şābūrī
Dağı dūşında zāhid bir a‘ şā ister mi ister ya

4 Müsellem tavr ile bir āfet olsa sākī-i meclis
Göñülde bir şarāb-ı dil-güşa ister mi ister ya

5 Varup teşkilāt-ı ‘ aşka kodın elbette bāzārın
Fehmī-āsā o da bey‘ ü şirā’ ister mi ister ya

[2b]

7

[Gazel/Vāşıf]

fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

1 Meyle şāyān ey göñül bir verd-i alum var saña
Bülbül olmağsa murāduñ gül-nihālüm var saña

2 O miyān-ı nāzike şāyeste āgūşum gibi
Bir yeñi çıkma tuhaf lāhūrī şālüm var saña

3 Nağd-i vāh disem eşk ü nuğra-i dāğ-ı dilüm
Tek kabül it virecek bir hayli mālüm var saña

4 Baña cevır ağıyāra luţf itmegüñle bā‘ is nedür
Ger cevāba kudretüñ varsa su‘ālüm var saña

5 ‘ Aks-i hüsnüñ seyr ise mağşūduñ al bağ göñlüme
Böyle bir mir‘āt-ı sāf-ı bi-mişālüm var saña

6 Hakkımı hak eyle hakkında dil-i divānenün
Ey şeh-i hubān-ı ʿālem ʿarz-ı hālüm var saña

7 **Vāşifa** yüz virüp açılmış sākī şad-berg-i el-nāz
Bir iki gündür bu yüzden infi ʿālüm var sana

8¹²

[Gazel/İsmail Hakkı Bursevî]
fā ʿilātün/ fā ʿilātün/ fā ʿilātün/ fā ʿilün

1 ʿAşkdur ser-levha-i mecmū ʿa-i sırr-ı Hudā
Mektab-i ʿirfānda ʿaşk ile iderler ibtidā

2 ʿAşkdur şol şu ʿle- efrüz-ı vücūd-ı kâ ināt
Kim kılpdur ʿāleme hürde-i hezār pür-ziyā

3 *Küntü kenzādan*¹³ vücūda geldi evvel bir güher
Ol güherden şaçdı yüz biñ gevher-i bî-intihā

4 Ol dür-i yektāya bir gavvāsı olmaz dest-zen
Olmayınca işbu gün deryā-yı ʿaşka āşinā

5 Hakkā qurbiyyet ister iseñ variñi ʿaşka degiş
Hakkıyā bî-ʿaşk olanlar oldılar Hakkdan cūda

9

[Gazel/Fuzūlî]
fā ʿilātün/ fā ʿilātün/ fā ʿilātün/ fā ʿilün

1 Dostum ʿālem senünçün ger olur düşmen baña
Ġam degül zīrā yetersün dost ancak sen baña

¹² Gazelin tamamı 7 beyittir. Ancak şiirimizde 5 beytine yer verilmiştir (Yurtsever, 1990, s.196-197).

¹³ *Küntü kenzen mahfiyyen...* ibaresiyle edebiyatta bilinen “Ben bilinmeyen bir hazine idim, bilinmeyi diledim, onun için yarattım.” anlamına gelen, sahilliği tartışmalı olan bir hadistir (Yılmaz, 2013).

- 2 ‘ Aşka şaldum ben beni pend almayup bir dostdan
Hiç düşmen eylemez anı ki itdüm ben baña
- 3 Cân ü ten oldukca benden derd ü ğam eksük degül
Çıhsa cân hâk olsa ten ne cân gerek ne ten bana
- 4 Vaşl kıadrin bilmedüm fırkıat belâsın çekmedün¹⁴
Zulmet-i hecr itdi çok mübhem işi rüşen baña
- 5 Düd [u] aħkerdür baña serv ile gül ey bāġbān
Neylerem ben gülşeni gülşen saña külhen baña
- 6 Ĝamze tıġı çekdi ol māh olma ġāfil ey ġöñül
Kim muķarrerdür bugün ölmek saña şiven baña
- 7 Ey **Fuzûlî** çıhsa cân çıķmam tarîķ-i ‘ aşķdan
Reh-ġüzār-ı ehl-i ‘ aşķ üzre kıluñ medfen baña

fâ‘ ilâtün/ f fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilün

Geh namāz u geh tasadduķ geh du‘ ā

leyse li‘l-insāni illâ mâ-se‘â¹⁵

Lā Edrî

[3a]

10

[Koşma/Nāzî]

11’li hece ölçüsü

- I Ezel yoldaş idi ġam bende eyvāh
Şimdi iş oldı hasret de baña
Felek şundı cām u zehri¹⁶ āh vāh
Gerçi vaşluñ çağı fırkıatde baña

¹⁴ Bu beyit Fuzûlî divanda “Vaşl kıadrin bilmedüm hicran belâsın çekmedün / Zulmet-i hecr itdi çün mübhem işi rüşen baña” olarak yazılmıştır (Parlatır, 2014).

¹⁵ Necm 53/39: *İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder.*

¹⁶ Tamlamanın “cām-ı zehri” şeklinde yazılması anlam olarak daha uygun olacaktır.

II Fülk-i gönül bahr-i ‘aşkıdan yel almış
İqlim-i ‘Aceme tıyduym yol almış
Eyvâh nidem nâzlı yâri il almış
Vaşlın da bir oldı ğurbet de bana

III Raħm itmez rakıbler dıdem yaşına
Yağdılar vücudum derd âteşine
Yazsunlar boyunca kabrüm taşına
Nâzî gedâ derler şöhretde baña

11

[Koşma/Ceyhūnî]

11’li hece ölçüsü

I Ey dil kırkarsañ yâr siteminden
Verem el çekdirür elbet neler yâ
Bir şeydâ ayrılrsa ğonce gülünden
Âh u enîn idüp bağrın deler yâ

II Ey çarħ murâdumca itmedüñ devrân
Sınem delik delik kan döker her ân
Kalıyor sitemle bir şeh-i hûbân
Görelüm başmıza ne od alır yâ

III Başuña teng olsun bu çarħ-ı gerdün
Benüm murâdumca vermedüñ bir ğün
Böyle iki kuz’dan ayrılan **Ceyhūn**
Koyun olup gice gündüz meler yâ

12

[Koşma/Muħliş]

11’li hece ölçüsü

I Görmedüm keremüñ ey kaḥbe felek
Şu aḥbābları yād itdüñ baña¹⁷
Münāsib görmedüm bu ğaddārılığüñ
Ġamum düşmenleri şād itdüñ baña

II Şu Şeḥāb-ı zulmetde ḳapandum ḳaldum
Şu fānī dünyādan ḥişşeler aldum
Şaşırdum kendümü ʿummāna ḥaldum
Cümle noḳşanları ad itdüñ baña

III Vuşlat-ı dünyādan almadum merām
Denīdir bu fānī umulmaz kerem
Muḥlişā şu dünyā mü'mine ḥarām
Zehr-i melālini ḥad itdüñ baña

***** [müfred beyit / Nihād Ḥafid Şerīf Paşā]
fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

Görelī zülfüñi bilmem ki ne ḥāl oldı baña
ʿAḳlımı başuma devşirme muḥāl oldı baña

[3b]

13
[Gazel/Abdülhalim Ġalīb]
fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1 Dā'imā bir Ḳays u Leylā olur ʿālem bu yā
Bir güle biñ bülbul-i şeydā olur ʿālem bu yā

2 Leyle-i hecr ü firāḳa ḳıl taḥammül çekme ğam
Ṭoğmadan gün baḳ neler peydā olur ʿālem bu yā

¹⁷ Bu mısradā vezin ḳıkmamaktadır.

- 3 İltifāt it herkese itme haķaretle nigāh
Vaķt olur kim rütbesi ā‘lā olur ‘ālem bu yā
- 4 ‘*Uṣr u yūsra*¹⁸ ķıl tefekkür dā‘imā düfakda ol
Gündüz olur leyle-i zulmi olur ‘ālem bu yā
- 5 Bir ķulına Rabbüm eyler ise tevfiķ-i refiķ
Mālik-i dünyā vü mā-fihā olur ‘ālem bu yā
- 6 Gerçi bī-berg ü semerdür naħl-ı ümīdüm velī
Giderek pür-berg-i müsteṣnā olur ‘ālem bu yā
- 7 Sikkesi altına **Ġālib** kim girüp olursa ķul
Maħrem-i esrār-ı Mevlānā olur ‘ālem bu yā

14

[**Koṣma/Nāzi**]
11’li hece ölçüsü

- I Kūsme baña amān ṣeh-i hūbānım
Biñ cāndan ḥayrānum sultānum saña
Ṣubḥa dek ķan aĝlar çeṣm-i giryānum
Eylemez mi te’sir efgānum saña
- II İtmegil bu cevr-i nā-sāzı güzel
Ḥazırdur her işde ķunki *lem yezel*
Bī-vefā olduĝuñ bilmezdüm ezel
Didüm dönmeķ olmaz canānum saña
- III Baṣuñ iķün olsun ey gül-i aḥmer
Nāzi vaṣluñdan bekliyor bir ḥaber

¹⁸ İnṣırah 94/5: “*Zorlukla beraber bir kolaylık var.*”

Nerede gelürse bir ʿid-i ekber
Ağam paşam şāhum qurbānum saña

15

[Gazel/Ceyhūnī]

fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilün

- 1 Yoqla var mı nāzenīnüm dehrīde fāʿiḳ saña
Gel gül-i penbeden güller qūşan lāyıḳ saña
- 2 Hāsret-i hāl-i siyāhuñdur beni Mecnūn eyleyen
Mār-ı gīsūlar cebīn üzre gezer yanıḳ saña
- 3 Bir ʿalāḳa itdi baña ebrūlaruñ aḡyār iden
Her ḥaṭādan ḥıfz ide Hālīḳ seni yazıḳ saña
- 4 Her nigāh-ı iltifātuñla dileñ cān almayı
Cān nedür biñ cān ile **Ceyhūnī** bil ʿaşıḳ saña

***** [müfred beyit/ Feḥim]

feʿ ilātün/ feʿ ilātün/ feʿ ilātün/ feʿ ilün

Ḳāzī-i mahkeme-i emr-i ezel ḥükm-i ḳazā

Eylemiş ḥātem-i taḥḳīḳ ile ʿaşıḳı imzā

[4a]

16

[Gazel/Selīmī]

mefāʿ ilün/ mefāʿ ilün/ mefāʿ ilün/ mefāʿ ilün

- 1 Muḥabbet şāhınıñ bir bende-i fermānıyuz cānā
Gedā-yı kūy-ı ʿaşıḳuz ʿālemüñ sulṭānıyuz cānā
- 2 Ruḥıñ añup n'ola kūyuñda feryād u figān itsek
Fenā gülzārınıñ bir bülbul-i nālānıyuz cānā

- 3 † Ademden gelmeden bezm-i vücūda bāde ol demden
Lebüñ esrārınuñ biz vālih ü hayrānyuz cānā
- 4 Nice demdür mukīm-i vādī-i derd ü ğam-ı † aşkuz
Ser-i kūy-ı vefānuñ şanma kim miḥmānyuz cānā
- 5 **Selīmī**-veş lebüñ vaşfin idüp şīrīn kelām ile
Zamānuñ himmetüñle Ḥüsrev-i devrānyuz cānā

17

Gazel [Muḥibbī]

müstef ilün/ müstef ilün/ müstef ilün/ müstef ilün

- 1 Karşuñda ben pervāneyem sen şem† -i tībānsuñ baña
† Aşkuñla ben dīvāneyem sen āfet-i cānsuñ bana
- 2 Cevr ü cefā қаһr u sitem mihr ü vefā cūd [u] kerem
Ben bende-i fermānuñam sen şāh-ı sulṭansuñ baña
- 3 Bir bülbül-i nālānuñam tā şubḥa dek giryānuñam
Şöyle senüñ hayrānuñam sen daḥı hayrānsuñ baña
- 4 Hecr içre bulmuşken memāt kılduñ baña çün iltifāt
Buldum lebüñden ben hayāt sen āb-ı hayvānsuñ baña
- 5 Zülfüñe göñlüm bestedür [āhum]¹⁹ göge peyvestedür
Cānā **Muḥibbī** ḥastedür sen derde dermānsuñ baña

[4b]

18

[Koşma/Nurī]

11'li hece ölçüsü

¹⁹ *Muḥibbī Divanı*'nda ‐ahum‐ kelimesi vardır; ancak *Mecmûā*'da yazılmamıştır (Yavuz, 2016, s.165).

I Gözden yād ideli gül yüzli yārüm
Hem-dem oldu eyvāh sehergāh baña
Bir daha görmezsem ol şivekārüm
Şimden şoñra eyvāh baña vāh bana

II Dehride ne güldüm ne murād aldum
Hemān sebū gibi tıldum boşaldum
Ne kara günlerde kapandum kaldum
Zindān oldu mülk-i ‘ Ādilşāh baña

III Nūr²⁰ içdigüm meylar sem oldu
İl sitemi yarelerme em oldu
Ġurbet ilde yarı günüm ğam oldu
Ġayrı yardım itsün bir annem baña

19

[Gazel/Faṭīn]

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

1 ‘ Ālem içre ey gönül bir dil-rübā lāzım saña
Çünkü düşdüñ rāh-ı ‘ aşka rehnümā lāzım saña

2 Menzil-i maḳşūda irmekse eger maḳşūd-ı dil
Dehride bir olsa şūḡ-ı mehliḳā lāzım saña

3 Derd-i hicrān-ı taḥammül ile şekvā eyleme
Ġāṭır-ı cānān için cānı fedā lāzım saña

4 Ol ṭabīb-i şivekāra ḡāk-i pāy eyle yüzüñ
Derdüñe dermān isteyen recā lāzım saña

²⁰ Bu koşma aslında Erzurumlu Emrah’a aittir. Ancak Nuri mahlası kullanılmış (Ural, 1976).

5 Sen dađı tūṭī gibi güftāra başlarsañ **Faṭīn**
Bir güzel āyīne-i ‘ālemnümā lāzım saña

20

[Koşma/Erzurumlu Emrāḥ]

11’li hece ölçüsü

I Dumū‘ -ı hicrāna boyandı gönül
Bir kaçre lebünden içse kanar yā
Eger yanmaz ise bu nār-ı ‘aşka
Bu tende āhumla bağrı yanar yā

II Yoluña koymuşken cān ile teni
Olup ađyār ile terk itdüh beni
Ey gonce fidānum el kınar seni
Bülbül yuvasından uçar қonar yā

III **Emrāḥ** saña besdür ḥayāl-i vuşlat
Ḥayāl ile buldı bu gönül minnet
Tek begüm şaç olsun itmesün ülfet
Bir gün raḥme gelüp elbet elbet²¹ añar yā

***** [müfred beyit/ Rüşdi]
fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Ġarқ iderdi gülşeni-mānend-i seyl-āb-ı fenā
İtmeseydi beste-i zencir enhār-ı şabā

[5a]

21

[Gazel/Fuzūli]

mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ mefā‘ilün

²¹ “Elbet” kelimesinin çift yazımı şiirin ölçüsünü bozmaktadır. Çift yazım müstensihin hatasından kaynaklanmaktadır.

- 1 Benüm tek hîç kimse²² zâr ü perîşân olmasun yâ Rab
Esîr-i derd-i ‘aşk u dâğ-ı hicrân olmasun yâ Rab
- 2 Dem-â-dem cevrlerdür çekdigüm bî-raḥm bütlerden
Bu ḳâfirler esîri bir Müselmân olmasun yâ Rab
- 3 Görüp endîşe-i ḳatlümde ol mâhı budur derdüm
Ki ol endîşeden ol meh peşimân olmasun yâ Rab
- 4 Cefâ vü cevr ile mu‘ tâdem anlarsuz n'olur ḥâlüm
Cefâsına ḥadd ü cevrine pâyân olmasun yâ Rab
- 5 Dimeñ kim ‘adli yoḳ yâ zülmi çok her ḥâl ile [olsa]²³
Olsa gönül taḥtına andan özge sulṫân olmasun yâ Rab
- 6 **Fuzûlî** buldı genc-i ‘âfiyet mey-ḥâne küncinde
Mübârek mülkdür ol mülk vîrân olmasun yâ Rab

22²⁴

[Gazel/Fu‘âd]

mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘î lü/ fâ‘ilün

- 1 Olduḳda zülfi içre o meh-rû nihân bu şeb
Pür-nür itdi kevni o mâh-ı nihân bu şeb
- 2 Ol gül-i nihân-‘ işveyi añduḳca eyledüm
Bülbül gibi şabâḥa dek âh u figân bu şeb
- 3 Geldi dimâğa bûy-ı ‘ıtır-nâk kâkülün
Bâğ-ı ḥayâl eyledi sünbülsitân bu şeb

²² *Fuzûlî Divanı*'nda bu sözcüğün yazımı “kim” olarak geçmektedir (Parlatır, 2014, s.197).

²³ *Fuzûlî Divanı*'nda beytin orijinali “Dimeñ kim ‘adli yoḳ yâ zülmi çok her ḥâl ile olsa / Gönül taḥtına andan özge sulṫân olmasun yâ Rab” olarak geçmektedir (Parlatır, 2014).

²⁴ Bu gazel Şeyh Galip'in “bu şeb” redifli gazeline naziredir (Okçu, 2014, s.215).

- 4 Sākī şarābı şaklama la‘ lüñ gibi amān
Şahbā yirine kan mı içer ‘ aşıkān bu şeb
- 5 Teşrīf iderse bezmüne Fu‘ ād o meh eger
Çekdüklerüñ birer birer eyle beyān bu şeb

23

[Gazel/Nūri]

fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

- 1 Ğurbet ilde ben vaṭanda çeşm-i fettānum ğarīb
Yā niçün āh [u] eninüm zülf-i perişānum ğarīb
- 2 Bir zamān eylerdi haqquñ āvāzıyla feryād u zār
Ğayrı ötmez oldu bülbüller gülistānum ğarīb
- 3 Sebzeler dürlü çiçekler açmış nāgehān²⁵
Bir rüzgār esdi kurtudı kaldı bostānum ğarīb
- 4 Ben gibi damı²⁶ belāya uğramuş var mı ‘ aceb
Oķusam ğayret olurlar halka destānum ğarīb
- 5 Yaralar açduñ felek sineme göz göz yaralar
Gelse Loķmān Nūriyā bu derde dermānum ğarīb

[müfred beyit/ Fuzūlī]

fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

Cevri gönlümdür çeken gözdür gören ruhsāruñı

Allāh Allāh kām alan kimdür çeken kimdür ta‘ ab

²⁵ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

²⁶ Sözcük yanlış yazılmıştır. Anlam olarak “dam-ı” şeklinde yazılması uygundur.

[5b]

24

[Gazel/Fuzûlî]

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

- 1 Kûh-ken Şîrîne var²⁷ nağşın çeküp virmiş firîb
Gör ne cāhildür yonar taşdan özine bir raķîb
- 2 Қаşlaruñ yay u ok eylemiş bir lutf²⁸ her 'āşıkā
Ben hem andan eylerem bir oķ temannā yā naşîb
- 3 Muẓtaribdür çāre-i derdümde vāh kim bilmeyüp
Bir devāsuz derde uğratmış özin miskîn şabîb
- 4 Berķ-i āhūmdan evüm her gūşe bulmuş rañneler
Gel gör [ey] gül kim giriftār-i şafesdür 'andelîb
- 5 Ey **Fuzûlî** incime senden teğāfûl kılsa yār
Resmdür kim göstere aħbāba istignā şabîb

25

[Koşma/Nāzî]

11'li hece ölçüsü

- I Āh cān illerinde cānān ararken
Geldi bu gūşuma ses ġarîb ġarîb
Gördüm nāzlı yārüm zūlfün řararken
Egilmiş bir yana fes ġarîb ġarîb
- II Ur tîġ-i müjġānuñ cānā şayansun
Ölürsem derdüme kimlerüm yansun
Yārüm aġyār ile gülsün oynāsun
Ben naşıl şutayum yas ġarîb ġarîb

²⁷ *Fuzûlî Divanı*'nda "var" kelimesi "öz" olarak geçmektedir (Parlatır, 2014, s.201).

²⁸ *Fuzûlî Divanı*'nda "yayı bir ok lutf eylemiş" olarak geçmektedir (Parlatır, 2014, s.201).

III Didüm niçün şalduñ beni sevdāya
Didi emeklerüñ virmem hebāya
Nāzī kim ne desün yanmış ‘ abāya
Ağlama sesüni kes ğarīb ğarīb

26

[Koşma/Nūri]
11’li hece ölçüsü

I Zāhidler haqqumda itmüşler i‘ lām²⁹
Gel kātib fermānum yaz ğarīb ğarīb
Bir imdād itmezse yaradan Mevlām
Olmaz bu gönlümüz şāz ğarīb ğarīb

II Şabā gider iseñ küy-ı dildāre
Bildür aḥvālümü o nāzlı yāre
Vazgeçtiğüm söyle o sitemkāra
Beyhūde itmesün nāz ğarīb ğarīb

III Gice gündüz ağlar bī-çāre sā‘ il
Nūri Ḥaḫdan her ne gelürse ḳā‘il
Rūḫım kabz eylesün gelsün ‘ Azrā‘il
Yetişdürsün³⁰ yāre tiz ğarīb ğarīb

***** [müfred beyit/ Terceme-i Arabî]
mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün

Degirmende furunda şebt olmışdur iki ḫikmet
O şey kim rızqımız olmuş anı ekl itmez āteş āb

²⁹ *Tokatlı Nuri Divanı*’nda ilk dize “Vaiz hakkımızda eylemiş i’lām” olarak geçer (Akman, 2014, s.282).

³⁰ *T. Nuri Divanı*’nda ilk dize “Yetişdürsün” yerine “Ulaşdırsun” olarak geçer (Akman, 2014, s.282).

[6a]

27³¹

[Gazel/ Leylā Hanım]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1 Yād-ı ruhsāruñla [eşküm]³² cūy-bār itdüm bu şeb
Dāğlarla sīnemi reşk-i bahār itdüm bu şeb
- 2 Vaşluñ itdükce taḥayyül gülşen-i endişede
Tā seher feryād u zārüm çün hezār itdüm bu şeb
- 3 Zīr-i fesden dün perīşān seyr idüp kākülleri
‘Aql u fikrüm ben de yā hū tār-u-mār itdüm bu şeb
- 4 Zāhid[ā] fūrkat deminde bāde nūş itdüklerüm
İtme ta‘ yīb ārzū-yı la‘ l-i yār itdüm bu şeb
- 5 Gevher-i ‘aşq aldum ammā tuḥfe ihdā eyleyüp
Gönlümi ol şāh-ı ḥüsne yādgār itdüm bu şeb
- 6 Şarf idüp gencīne-i dilden nuḳūd-ı eşkümi
Ḥāk-ı pāy-ı dilbere cevher nişār itdüm bu şeb
- 7 ‘Ārız-ı aluñla tiğ-i ğamze itdükce ḥayāl
Fūrkatüñle cism ü zārım³³ dāğdār itdüm bu şeb
- 8 Zülfi şeb-rengüñle bu baḥt-ı siyāhum yād idüp
Dūd-ı āhumla yine dünyāyı tār itdüm bu şeb
- 9 Dilde **Leylā** dāğ açup ser-tīz-i ebrūlarla āh
Dāğlarla sīnemi reşk-i bahār itdüm bu şeb

³¹ Bu gazel Şeyh Galip’in “bu şeb” redifli gazeline naziredir (Okçu, 2014, s.215).

³² *Leylā Hanım Divanı*’nda “eşküm” kelimesi bulunmaktadır (Yılmaz, 2016, s. 115-116).

³³ Sözcük yanlış yazılmıştır. Anlam olarak “cism-i zārım” şeklinde yazılması daha uygundur.

28
[Koşma/Fehmî]
11'li hece ölçüsü

- I Ayrılık günleri geldi sulţānum
 Ağlayup idelüm zār ġarīb ġarīb
 Unutma du' ādan қаşı kemānum
 Yād eyle ismümi var ġarīb ġarīb
- II Geçmezem³⁴ bu sevdādan olduġca ben saġ
 Urdılar hecr ile қalbümden bir dāġ
 Ayrılık vaқtidür idelüm vedāġ³⁵
 Gel қoluñ boynuma şar ġarīb ġarīb
- III Mecnün gibi tolanuram çöllerde
 Şöhretüm söylensün gezsün dillerde
 Bir zamān da gezeyüm ġurbet illerde
 Yaқsun bu sīnemi nār ġarīb ġarīb
- IV **Fehmî** bülbül gibi uçdı yuvadan
 Mülākāt isterüm ġanī Mevlādan
 Çıқarma hāţırdan dilden du' ādan
 Göz ile bulur mı yār ġarīb ġarīb

***** [müfred beyit/ Lā Edrî]
fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

Ol perî göstermeyüp rüyın tutar şandum niķāb
Şoñra bildüm hāţı-ı ruhsārından eylermiş hiçāb

³⁴ Şiirde ölçünün bozulmaması için “geçmem” şeklinde yazılmalıdır.

³⁵ Sözcüğün “vedā” şeklinde yazılması daha uygundur.

[6b]

29

[Gazel/Nef'î]

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

- 1 Bildirürdüm derdümi bir āh ile cānāne hep
Çorçarum sūz-ı derūnumdan felekler yana hep
- 2 Gün gibi bilmem kimüñ ğamhānesin pür-şevk ider
Halk-ı 'ālem mübtelādur³⁶ bir āfet-i devrāna hep
- 3 Dāne virmez hürmeninden merdüm-i dānāya çarh
Bezli ider varımı ammā bulsa bir nādāna hep
- 4 Ceng iderler dīdede her şeb hayāl-i yār için
Girseler müjgānlarum n'ola boyunca kana hep
- 5 Olmaz ey Nef'î bu vādide benümle hem-'inān
Gelsün esb-i şab'uma mağrūr olan meydāna hep

30

[Gazel/Ākif]

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- 1 Çulüb-ı ehl-i haq memnün-ı herkār-ı kaderdür hep
Mezākında sihām-ı cevri [ü]³⁷ miḥnet ney-şekerdür hep
- 2 Tehīdür münebbih-i 'ārif nuqūş-ı riqḫat-āmedden
Velī eczā-yı 'ālem germ-püyān-ı seferdür hep
- 3 Hemān bir sākīye var ihtiyāc-ı 'āşikuñ yoksa
Kebāb-ı dil şarāb-ı eşk-i dīde mā-ḫazardur hep

³⁶ *Nef'î Divanı*'nda bu kelime "mübtelā" olarak geçmektedir (Akkuş, 2018, s. 165).

³⁷ *Ākif Paşa Divanı*'nda "ü" bağlacı bulunmaktadır (Andı M. F, Saraç M, 1997, s. 241).

- 4 Mürüvvet olmayan ʃab^ç ında rif^ç atle kerîm olmaz
Kimi gördümse evzâ^ç -ı felekden şekvegerdür hep
- 5 Tefâşil-i me^ç ânî hikmet-i enfüsdedür ^ç **Ākifā**
Mütün-ı heyet-i âfâķı gördüm muhtaşardur hep
- [7a]

31

[Koşma/Nurî]

11'li hece ölçüsü

- I Hâzân ile geçdi gülşen-i bostân
Ağla şimdengirü var ġarîb ġarîb
Hârâba yüz tutdı bezm-i ġülistân
Eyle dertli bülbül zâr ġarîb ġarîb
- II Hânçer-i felegün ucu cigerde
Gün-be-gün artmaķda yaram bu serde
Ben Rûm diyârında tutuldum derde
Gel ʃabîb yaramı şar ġarîb ġarîb
- III **Nurî** bu yerlerün ġonca gülleri
Şakıyup ötüşüyor bülbülleri
Sefil [ü] sergerdân ġurbet illeri
Gezeyim bir zamân ben ġarîb ġarîb

***** [müfred beyitler/ Terceme-i Fârisî]

fe^ç ilâtün/ fe^ç ilâ tün/ fe^ç ilâtün/ fe^ç ilün

Kimün oġlı iseñ ʃurma edeb kesb it kim
Seni vâreste ider ķayal-i nesebden o edeb

Kişi oldur ki ider kendini kendi meşhûr
Aña âdem mi dirüz dirse fülândur baña eb

- 1 Göz ucıyla ' aşıkça geh lu'f ider gâhî ' itâb
Bir su'âle yer kıomaz ol ğamze-i hâzır-cevâb
- 2 Çeşmi bezm-i fitne kıurmuş ' işve câm almış ele
Bâde-i nâz ile itmiş ğamzesin mest ü harâb
- 3 Lebleri üzre ğubâr-ı hatt-ı nev-hîzi degül
Nâfe-i âhû-yi çeşminden dökülmiş müşk-i nâb
- 4 Çeşm-i mesti tîğ çekmiş ğamzedden bir Kıahramân
Ebrû-yı müşğin bir şemşirden hâlî kıırâb
- 5 Nice tutsun sînesin tîr-i yâre Nef'î nişân
Anı kıor mı bir kıarâr üzre dil-i pür-iztîrâb
- [7b]

- 1 Ey mu'addes ıssı kıudret hâliķu'l-eşyâ hû dost³⁹
Kâf u nûndan⁴⁰ kâ'inâtı var iden Mevlâ hû dost
- 2 Sırr-ı hû zâhirde hû evveld[e] âhirde hû⁴¹
Ey hâķiķat-ı sırr-ı sübhân ellezi⁴² İsrâ hû dost

³⁸ *Nef'î Divanı'nda* Şeyhülislâm Esad'a yazılan kasidenin tegazzül kısmıdır (Akkuş, 2018, s. 200).

³⁹ *Erzurumlu Emrah Divanı'nda* 1. mısra "Ey mu'addes kıudret ey hâliķu'l-eşyâ hû dost" olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.57).

⁴⁰ Kaf ve nun harfleri ile kastedilen "Kün: Ol." emridir.

⁴¹ *Erzurumlu Emrah Divanı'nda* bu beyit "Sırdahû zâhirde evvelde hû âhirde hû⁴¹ / Ey hâķiķat-ı sırr-ı sübhân esrâru hû dost" olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.57).

⁴² İsrâ 17/1: "Allah eksikliklerden münezzehtir."

- 3 Hū maḳāmında kerāmet keşf olur ‘āşıklara
Ḳul huvallāh ellezi⁴³ kıl el-miṣā[1] hū dost⁴⁴
- 4 Zikr ü fikrūmdür senüñ ism-i şerifūñdür müdām⁴⁵
Çün buyurduñ *Subḥ-ı ism-i rabbi* gel ā‘lā hū dost
- 5 İsm-i hūnuñ vāvına **Emrāḥ** imān eyledi⁴⁶
Ḳomam elden ḥāsılı bir nesne illā hū dost

34⁴⁷

[Gazel/Fevrî]

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

- 1 Kendi miḳdāruñdan ey dil herkesi a‘lā gözet
Zerreyi mihr-i münevver ḳaṭreyi deryā gözet
- 2 ‘Ārif iseñ kimseye itme ḥaḳāretle naẓar
Şırçayı cevher bil ey dil serçeyi ‘anḳā gözet
- 3 Eyleme dünyā için nādāna her-dem ser-fürū
Her neye olsa ḳanā‘ at eyle istiḡnā gözet
- 4 ‘Aşḳ için kendü lāyığıñı dilerseñ **Fevrîyā**
Mertebeñ eflākden biñ mertebe bālā gözet

⁴³ İhlās 112/1: “De ki: O Allah birdir.”

⁴⁴ *Erzurumlu Emrah Divanı*’nda bu mısra “Ey muḳaddes ḳudret ey ḥāliḳu‘l-eşyā hū dost” olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.57).

⁴⁵ olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.57).

⁴⁶ *Erzurumlu Emrah Divanı*’nda bu beyit “ Zikr ü fikrimdir senin ism-i şerifin dem-be-dem / Çün buyurduñ *Subḥ-ı ism-i rabbik ilā* hū dost” olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.57).

⁴⁷ *Erzurumlu Emrah Divanı*’nda bu beyit “İsm-i hūnuñ vāvına Emrāḥi imān eyledin / Pencini terk eyleme bir nesne yok illāhū dost” olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.57).

⁴⁷ Fevrî’ye ait bu gazelde 5 beyit bulunmaktadır. Mecmûada 4 beyte yer verilmiştir (Rüşdi, 2016, s.68).

35⁴⁸

[Gazel/İffet]

mef'ülü/ mefā'ilü/mefā'ilü/ fe'ülün

- 1 Āh kim düşeli başıma sevdā-yı muḥabbet
İtdi beni Mecnūn gibi şeydā-yı muḥabbet
- 2 Pençe-i şabā itdi güşād ' uḫde-i zülfi
Böyle açılır gonce-i zībā-yı muḥabbet
- 3 Sākī-i ezel şunmasa ger cām-ı ciḥān-bīn
Ḥal olmaz idi müşkil-i ma' nā-yı muḥabbet
- 4 Her lāşeye el urma şaḫın olma meges-veş
Kim Ḳāf-ı ḳanā' atdedür ' anḳā-yı muḥabbet
- 5 Nef'ī gibi meydān-sūḫān yekke-süvārı
Sersām ide ' İffeti şabā-yı maḥabbet

[8a]

36

[Müstezād/Müşṭāk]

mef'ülü/ mefā'ilü/ mefā'ilü/ fe'ülün
mef'ülü fe'ülün

- 1 Ey serv-i sehī ḳāmeti bostān-ı melāḫat
Ṭübā-yı nezaket
- 2 Ve'y kebk-i gülşen-i çemenistān-ı leṭāfet
Ānāstī-i cennet⁴⁹
- 3 Kākül midür ol yoğise bir deste sünbül⁵⁰
Zincīr-i teselsül

⁴⁸ *Nef'î Divanı*'nda yer alan 20 no.lu gazele nazire olarak yazılmıştır (Akkuş, 2018, s.243).

⁴⁹ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

⁵⁰ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

- 4 Ser-rişte-i devlet mi veyā bürde-i hikmet
Ālāyiş-i kudret
- 5 Vefkūñ şanemā ebrūlaruñ tīg-i kazādur
Püsküllü belādur
- 6 Müjgānlaruñ tīr-i sitem gözleruñ āfet
Maḥmūr-ı muḥabbet
- 7 Maḥbūb-ı vālā ḥüsn-i kemālāt ile mergūb
Adāb ile maḥcūb
- 8 Ğāyetle hünermend zekī kān-ı belāgat
‘Ummān-ı feşāḥat
- 9 Zannum bu ki bir pāk-naẓardan naẓar almış
Feyz-i hūner almış
- 10 ‘Āşıklarına her-dem ider siṭemle⁵¹ şefkat
Üstādına raḥmet
- 11 Ḥallāq-ı ezel ḥüsn-i şūretde bezetmiş
Ögmiş de yaratmış
- 12 Olsun ser-ā-pā hanı tāb [u] ṭarāvet
Gülzār-ı şabāḥat
- 13 Bir ben degülem şimdi cihān ḥüsnüñe **Müştāk**
Biñ şevk ile ‘uşşāk

⁵¹ Sözcük “sitemle”şeklinde yazılmıyordu.

- 14 Hāyrān-ı temāşā-yı cemāli oldı nehāmet
Yā Rab bu ne hikmet

37⁵²

[Gazel/Zeyneb Hanım]
mef'ülü/ fā'ilātü/ mefā'ilü/ fā'ilün

- 1 'Arz eyle 'arızuñ güli şerm ile te'sir it
Kadd-i bülend-i işveñi Tübāya hem-ser it
- 2 Keşf [it] niķābuñı yiri gögi münevver it
Bu 'ālem-i harābı firdevs-i enver it
- 3 Debret lebüñi cūşa getür havz-ı Kevşeri
'Anber şaçuñı çöz bu cihānı mu'attar it
- 4 Āb-ı hayāt olmayıcaķ kısmet ey gönül
Biñ yıl gerekse Hızır ile seyr-i Sikender it
- 5 Zeyneb ķo meyli [zīnet-i] dünyāya zen gibi
Merdāne var sāde-dil ol terk-i ziver it

***** [müfred beyit/ Lā edri]

mef'ülü/ fā'ilātü/ mefā'ilü/ fā'ilün

Ögren lisān-ı 'aşr u rüsüm-ı zamāneyi
Baķ şab' -ı nāsa vaķte münāsib tekellüm it

[8b]

38

[Murabba/Ġālib]
fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

⁵² Zeynep Hanım Divanı 'nda gazelin tamamı 7 beyittir. Buraya 5 beyit alınmıştır. Ayrıca ilk beyit divanında yer almamıştır. Divanında gazelin matla beyti 2. beyittir (Canım, 2000, s.289).

- I Hindiler gibi olaşmağdan ciğānı vazgeç
ısmetüñ ayağıña gelse gerekdür ir ü geç
řadme-i dehre tağammül eyle yā hū itme lec
Fağr-i  ālem buyırur *Es şabru miftāhu 'l-ferec*⁵³
- II İregör bāb-ı tevekkülde iğāmet rüz şeb
İrtiğā-yı sülle-i cāha tağamüldür sebeb
Pek büyük tebşir işte bu ħadīř-i müntağab
Fağr-i  ālem buyırur *Es şabru miftāhu 'l-ferec*
- III İğtiyārī  itiyād iden olur hep řādumān
řābirin ħağğında der hep cenāb-ı müste ān
İşte da vāma budur güvāh-ı bī-gümān
Fağr-i  ālem buyırur *Es şabru miftāhu 'l-ferec*
- IV Kişver-i cāna yürürse ey teni çend  umüm
Leşker-i şabr u řekīb ile hemān eyle hücüm
Nik ü bed ħağğındur itme dehre biğūde řütüm
Fağr-i  ālem buyırur *Es şabru miftāhu 'l-ferec*
- V Böyle mağrūdam diyü gel itme ey dil piç ü tāb
Bir sebeb ħalk eyleyüp Allah eyler kām-yāb
Tevşen-i iğbāl ile olursın hem-rikāb⁵⁴
Fağr-i  ālem buyırur *Es şabru miftāhu 'l-ferec*
- VI Böyle iğbār eyledi ol ħāce her dosda
Tev'em itmiřdür Ĥudā  ömr ile yūsri Ġālibā
řāhid-i mağřūd olur řabr ile bir gün rū-nümā
Fağr-i  ālem buyırur *Es şabru miftāhu 'l-ferec*

⁵³ Hadis: *Es-sabru miftahul ferec*: “*Sabır, zaferin anahtarıdır.*” (Yılmaz, 2013, s.593)

⁵⁴ Bu mısra eksik yazılmıştır.

- 1 Zîr-i fesden ey perü zülfün yine itmiş ħurûc
Her tarafından her biri ejder gibi göstermiş uç
- 2 Şarınmaz yüz dirmeğe çıkmış hilâl ebrûlaruñ
Söyle zülfün düşmesün ebruvâna mâh-ı burûc
- 3 İstedüm bir 'iyd-i vuşlat bâr-dem aġyâr ile
Bilmezem ki yârda mı yâ bende mi yâ Rabbî şuç
- 4 Baş tarafından aġ kurup zabt itmiş aġyâr âh
Gelmez aġyârûñ elinden yâri almağ vây ne güç
- 5 Bir mu'ammâ söyledüm ħâl ehline Nūrî menem
Añlamaz rumûzla anuñ aklı ġâfil baġrı tunc

***** [müfred beyit/ 'Aşım]
fâ' i lā tün / fâ' i lā tün / fâ' i lā tün / fâ' ilün

Gâh esîr i ħâr-ı güldür gâh maġbûs-ı kafes
Ey gönül bu bāġda olmağ hezâr-zâr güç

[9a]

40⁵⁵

[Gazel/Ķuddisî]

müstef' ilün/ müstef' ilün/ müstef' ilün/ müstef' ilün

- 1 Yokdur cihânda nesne [kim] ħalk eylemiş Mevlâ 'abeş
Zâhid şanur 'uşşâk-ı Yezdân olısar ħâşâ 'abeş

⁵⁵ Ķuddisî'ye ait bu gazel *Ķuddusî Divanı*'ndaki 452 no.lu gazeldir. Mecmûâ'daki gazelle karşılaştırılarak eksik olan ek ve kelimeler [] içinde gösterilmiştir (Tenik, 2014, s.725).

- 2 'Aşk-ı mecāzī kañtara 'aşk-ı haķikī[ye] eşit
Zann itme şūfī 'aşk 'abeş Mecnūn 'abeş Leylā 'abeş
- 3 Zemm eyleme dünyāyı [çün] 'uķbāya oldur āşinā
Taḥşīl-i zād iden mücāhid der mi hiç dünyā 'abeş
- 4 Küffārī [hem] yaratmasında hikmeti çok Ḥāliķiñ
Pes dime Naşrānī Yahūdī müşrik ü tersā 'abeş
- 5 Mü'min olur me'cūr ğazā itmek ile [bī]-ḥisāb
Fehm eyle sen olmadığın bunca kıtāl ğavġā 'abeş
- 6 Āḥretde her mü'mine olur iki kāfir fedā
Ey mā'rifetsiz kişi bir şey'e dime aşlā 'abeş
- 7 Ölümde var çok fā'ide **Ḳuddisiyā** feh̄m eylegil
Zirā degil toprak içinde yatdığı mevtā 'abeş

41

[Gazel/Tālib]

mefā' ilün/fe' ilātün/mefā' ilün/fe' ilün

- 1 Dehānı fikr-i ğam-ı cān-ı zāruma bā' iş
Ḥayāl-i ḥāli dil-i dāġdāruma bā' iş
- 2 Ne zülfine elüm erdi ne rüyın[ı] gördüm
Budur tesāvī-i leyl ü nehāruma bā' iş
- 3 Tehālük-i dil-i küstāḥ-meşrebümdür hep
Tegāfül-i nigh-i çeşm-i yārüme bā' iş

4 O nev-nihāl-i çemenzār ʿ aşkdur **Ṭālib**⁵⁶
Bu tāze gülugu hep ihtiyāruma bāʿ iş

[9b]

42

[Gazel/Nāzī]

fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilün

1 Yare açdı tīg-i cānān sīneme yoğdur ʿ ilāc
Sen de ey dil āh ile bu dīdeden hūnān şaç

2 Ey tabīb kılma şaşkın dil yaresi bīhūde em
Kūy-ı āfetden gelen mektūbumuñ bir bendin aç

3 Virmesün yād illere nā-maḥrem oldı dil-rübā
Gülşen-i bāğ-ı visālinden amān bir ğonce paç

4 ʿ Abd [u] memlūkı idüm ben ol şeh-i hūbānımuñ
Bir daha görmez miyüm hūnkārumı başında tāc

5 Sevdigüm gül-fem seni Ḥaqqā emānet eyledüm
Belki kırtulmam bu veremden gönül pek nā-mizāc

6 Tūde-i kabrüm[i] yapsun rehğüzār-ı āfete⁵⁷
Nāzī ismüm yād olunsun şöhretüm bulsun revāc

43

[Koşma/Nāzī]

11'li hece ölçüsü

I Kırılırsa ʿ aşkıñ bāzārı kande
Benüm derdlülerüñ dermānı di geç

⁵⁶ *Talip Divanı*'nda mısra "O nev-nihāl-i çemenzār-ı nāzdur Ṭālib" olarak yazılmıştır (Erdem, 1991, s. 189).

⁵⁷ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

Şorarlarsa bu ne sevdādur sende
Dildür ārzū ider cānānı di geç

II Yeter zevk eyledüñ çok sürdüñ ‘ömri
Mekān tutsun gerek bu kıara yeri
*Rabbike ħūn ve mā dīnike*⁵⁸ emri
İrince bilürem Sübhānı di geç

III Eli bağılı bir gün dīvāne tırup
Hemān ħāk-i pāy-i şāha yüz sürüp
Maĥkeme-i rüz-ı cezāya varup
Bu Nāzī şefā‘ at şāyānı di geç

44

[Gazel/Şābit]

fā‘ ilātūn/ fā‘ ilātūn/ fā‘ ilātūn/ fā‘ ilūn

- 1 Alup āğūş-ı merāma yāri rām itmek de güç
Yārsüz ‘azm-i temennā-yı merām itmek de güç
- 2 Pāye-i ħüsrān ile nā-kāmlık emr-i ‘asīr
Māye-i ‘irfān ile taĥşīl-i kām itmek de güç
- 3 Şübhesiz nān-pāre-i ħuşk-ı kıanā‘ at mūmteni‘
Ārzū-yı nefis ile meyl-i ħarām itmek de güç
- 4 Gerçi kim evza‘ına şabr eylemek düşvārdur
Kām için gerdūna ammā ittihām itmek de güç
- 5 **Şābitā** dildāra çok yār oldığıınçün neylesün
‘Ālemiñ encām-ı kārın iltizām itmek de güç

⁵⁸ Kabirde sorulacağına inanılan “Rabbin kim? Dinin nedir?” sorularına atıfta bulunulmuştur.

[10a]

45

[Gazel/Muhibbî]

fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

- 1 Meclis-i meyde öper çün leb-i dildârı kadeh
Ölicecek eyleyeler toprağımı bārî kadeh
- 2 Her tolu başına [bir kerre]⁵⁹ alur bûsesini
Böyledür rûz-ı ezelden berü bāzâr-ı kadeh
- 3 Bir kadeh meyle cihân sırrı ' ayân oldı baña
Ben nice olmayayum böyle hevādâr-ı kadeh
- 4 Mey mihekdür kişinüñ içerüsin taşra kılur
Nik ü bed zâhir olur böyledür kâr-ı kadeh
- 5 Çäre olmadı lebüñi⁶⁰ öpmege cân geldi lebe
Ey **Muhibbî** içelüm ' aşkına gel bārî kadeh

46

[Gazel/Rızâ]

mef' ülü/ mefâ' ilü/ mefâ' ilü/ fe' ülün

- 1 Ser-hoqqa-i la' lin-i nemekdâr müferrih
Ma' cün-ı ferah-bağş-ı leb-i yâr müferrih
- 2 Āğüş-ı hayâlümde o gül olsa ' arağ-rîz
Nâziklik ile bûse-i ruhsâr müferrih
- 3 Görsem o mehüñ taraf-ı gadârında gubârın
Bu vech ile keyfiyyet-i esrâr müferrih

⁵⁹ *Muhibbî Divanı*'ndan kontrolü sağlanmış. Eksik kelimeler eklenmiş ve yazım hataları düzeltilmiştir. Gazelin aslı 7 beyittir. 3. ve 4. beyitlerine *Mecmûâ*'da yer verilmemiştir (Yavuz, 2016, s.290).

⁶⁰ *Muhibbî Divanı*'ndan "lebüñ" şeklinde yazılmıştır (Yavuz, 2016, s.290).

- 4 Çok görme Rızā dost ʿatā itse Rızāya
Ol şāha gelür ʿayb şenākār müferriḥ

47⁶¹

[Gazel/Samī]

fāʿilātün/ fāʿilātün/ fāʿilātün/ fāʿilün

- 1 Bezm-i pāk-i ḥüsne zīverdür o zülf ü ḥāl ü rūḥ
Dūd-ı ʿanber micmer-i zerdür o zülf ü ḥāl ü rūḥ

- 2 Gerden-i billüruñ üzre gūyiyā bir şışede
Sünbül ü şeb-bū gül-i terdür o zülf ü ḥāl ü rūḥ

- 3 Şuʿle-i āha sipend olmak süveydā-yı derün
Yāda geldükce muḳarrerdür o zülf ü ḥāl ü rūḥ

- 4 Şem-i şeb-pirāye vü per-sūḥte pervane-veş
Muttaşıl germ-āşinālardur o zülf ü ḥāl ü rūḥ

- 5 Süz-i ḥasret merdüm-i çeşmi perişān-hāb ider
Tā ki zīb-i rüy-i dil-berdür o zülf ü ḥāl ü rūḥ

48

[Gazel/Muḥibbī]

fāʿilātün/ fāʿilātün/ fāʿilātün/ fāʿilün

- 1 Olmuşam ben mübtelā günden güne pā-māl-ı çerḥ
Böyledür olmaz ʿaceb çünki ezelden ḥāl⁶²-ı çerḥ

- 2 Ğurre olma dehre seni āḥir ol bīdār ider
Şubḥ-geh bir ḥāba beñzer devlet ü iḳbāl-i çerḥ

⁶¹ Sami'ye ait olan bu gazelin tamamı 9 beyittir. Buraya sadece 5 beyit alınmıştır. 5 ve 3. Beyitler de yer değiştirmiştir. Mahlas beyti alınmadığı için de gazelin altına şairin ismi tırnak içinde belirtilmiştir (Kutlar Oğuz, 2017, s.306-307).

⁶² Kelimenin “ḥāl” olarak yazımı yanlış, “ḥāl” şeklinde yazılmalıydı.

- 3 Bir nice gün şād idüp döner yine ğam-gīn ider
Bir karar üzre degüldür rüz u mäh u sāl-i çerh⁶³
- 4 ‘İbret al İskender ü Dārā vü Husrevden gönül
Kimseye meyl⁶⁴ itmemişdür zerrece bu zāl-i çerh⁶⁵
- 5 Ey **Muhibbī** dir ki kimse ummasun benden vefā
Çağırup feryād ider her rüz u şeb dellāl-ı çerh

[10b]

49

[Gazel/Nūri]

fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

- 1 ‘Aşığıam yok bir nefes şabr u kararum şorma hiç
Taşa çaldım şişe-i nāmūs u ‘ārum şorma hiç
- 2 Gice gündüz āh u nālān eyledüm bülbül gibi
Yaş yerine aqmaqda⁶⁶ çeşmümde qanum şorma hiç
- 3 Hiç o yār olmaz çerāğ-ı hüsününe pervāne-veş
Yanmada yaqılmada şimdi [bu] ‘ālem şorma hiç
- 4 Görünen hālkuñ gözine şüretümdür dā‘imā
Yoksa çokdan qalması cismümde cānum şorma hiç
- 5 Düşeli girdāb-ı ‘aşqa şeh-i devrānımuñ
Qande idrāk iz‘ān maqāmum şorma hiç⁶⁷

⁶³ *Muhibbī Divanı*’nda bu mısra “Bir karar üzre degül her rüz her meh sāl-i çerh” olarak geçer (Yavuz, 2016, s.293).

⁶⁴ *Muhibbī Divanı*’nda bu beyit “mihir” olarak geçmektedir (Yavuz, 2016, s.293).

⁶⁵ *Muhibbī Divanı*’nda “Çağırup her rüz u şeb feryād ider dellāl-ı çerh” olarak geçer (Yavuz, 2016, s.293).

⁶⁶ Vezin gereği “aqmada” şeklinde yazılmalıydı.

⁶⁷ Bu beyitte vezin çıkmamaktadır.

- 6 Vuşlat-ı dildâr ile bir gün feyiz-yâb olmadum
Anuñ için Nūriyâ hâtır [u] hâlüm şorma hîç

50

[Gazel/Ulvî]

fe‘ilâtün/ fe‘ilâtün/ fe‘ilâtün/ fe‘ilün

- 1 Şatma ey h̄āce nebât-ı hameviden bize hîç
Dehen-i yâr turur iken şekerüñ ez şuyın iç
- 2 Yâre didüm ki niçün şabrumı yağma kılduñ
Faqr u fâķum göricek didi ki luğat bir hîç
- 3 Dil-i şad-pâreme beñzetdiğün dendânın
Kâkülüñ oldu bugün şâne ile pîç-â-pîç
- 4 Sîneden gözlerümüñ yaşı revân oldu yine
Beñzer ol şehre kim içinde aķa Tınca Meriç
- 5 Meyl iderse seni koyup dil-i ‘Ulvî ğayra
Ķālīb-ı mürdesini tîğ-i müjeñle iki biç

[11a]

51⁶⁸

[Gazel/Ākif]

mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ mefā‘ilün

- 1 Degül cevri-i felekden şekve devrândan feryād
Şu vahşet-hānede nā-būdī-ı yārândan feryād
- 2 Muħabbet bir tarafından ğasret-i cānān bir yandan
‘ Aceb mi ‘ aşık-ı bī-çāre itse cāndan feryād

⁶⁸ Akif Paşa Divanı’nda bulunan bu gazel 6 beyitten oluşmaktadır. 2. beyti *Mecmûâ*’da yer almamıştır (Saraç, Andi, 1997, s.165).

- 3 Atılmış bir kemān-ebrū meḥūñ āgūş-ı vaşlından
Sezādur evce çıksa nāvek-i perrāndan feryād
- 4 Yazarken derd-i cāngāh-ı derūnum leyle-i ğamda
İrer dāmān-ı çarḥa ḥāme-i giryāndan feryād
- 5 Açılmış ğayra ben bŷy-ı cefā şemm eyledüm anda
N’ola bülbül-veş itsem ol gül-i ḥandāndan feryād
- 6 Ne cem’ -i şervet-i dŷnyā ne kesb-i rāḥat-ı uḳbā
Bu bāzār-ı fenāda ‘ **Ākifā** ḥŷsrāndan feryād

52

[Muhammes/Nāzī]

mefā’ilŷn/ mefā’ilŷn/ mefā’ilŷn/ mefā’ilŷn

- I Edāsı ḥŷb şadāsı ḥoş girişme ‘ aşḳ nev-icād
Ḥırām-ı kaydına refṯārına Ṭŷbā olur mŷnkād
Ne mŷmkin naḳş ide zeynide ḥŷsnin ğörŷp Biḥzād⁶⁹
Nigāh-ı mest-i nāzından ider āḥŷlar istimdād
Cefā vŷ cevrden el çekme olmaz herçi-bād-ābād
- II Cemāli maṯla’ -ı ufḳ-ı ziyādan ṯal’ at öğrenmiş
Ğöñŷller almaĝa ḥaylī ğŷzel bir ḥaşlet öğrenmiş
Miyān-ı ğŷft [ŷ] ğŷy-ı ğayrıda çok şan’ at öğrenmiş
Mizāc-ı ehl-i zinde bādeden keyfiyyet öğrenmiş
Cefā vŷ cevrden el çekme olmaz herçi-bād-ābād
- III Melek-rŷy ḳara ğözlŷm ḥŷri-veş baḳ rŷşenālanmiş
Perī mi ol perī çehrem perīyle āşinālanmiş

⁶⁹ Bu beyitte vezin çıkmamaktadır.

Geyünmüş cāme-i mātemini yoşma edālanmış
Çoyu bir sürmelüdür gözleri eller kıınalanmış
Cefā vü cevrden el çekme olmaz herçi-bād-ābād

IV Açılmış penpe güller gül ruħında gül-feşenlikdür
Baħār-ı ħüsnüne ħatlar erişmiş yāsemenlikdür
‘İtirlı zülfi kākül şānelenmiş feslegenlikdür
Şaħın küyından ey Nāzī tolaşma incimenlikdür
Cefā vü cevrden el çekme olmaz herçi-bād-ābād

[11b]

53

[Kıt’a-i Kebire/Nāzī]

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

- 1 Biñ şükür eltāfına Ĥaħkuñ eli yevmu‘l me‘ād⁷⁰
Çıldı bir ferzend iħsān u ināyet sa‘dbād
- 2 Haşre dek Mevlāsı ‘ömrün tül rızkın bol ede
Çılmasun dünyāda muħtāc añı Rabbü’l ‘ibād
- 3 Rüy-ı idbār görmesün dünyāda sağ olduħca tā
Eylesün iħbāl ile Ĥallāķı mesrürü’l-fū‘ād
- 4 Ĥiç ħātır yıķmasun bir ferde kemlik itmesün
Dā’imā iylikle olsun şöħreti vü nāmı⁷¹ ziyād
- 5 Ola pāy-endāz-ı mu‘allā menziline faħr ile
Fażl u ādāb u hünerle ‘ömri bulsun imtidād
- 6 ‘Aķl u ‘irfān [u] kemālle olalar ħayrü’l-ħalef
Büyük ‘ammizādesi Seyyid Nizāmla ber-murād

⁷⁰ Yevmu‘l me‘ād: Kıyamet günü

⁷¹ Vezin ve anlam gereği “şöħret ü nāmı” şeklinde yazılmalıdır.

- 7 Nāzi-ī yazdum elümle cevher-i tārīh̄ini
Şāliḫ Ekrem ʔoḡup miḫr-i sipiḫre buldı şād⁷²

54

[Kıt'a-i Kebire/Nāzī]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1 Ḥabbezā mīr niḫāduñ şulb-i pākinden yine
ʔoḡdı bir maḫdüm-i sa' d-aḫter şükür vālā-nijād
- 2 Feyz-i Sübhān gülşen-i āmālını sīr-āb ide
Lem-yezel dünyā vü māfihāda kılsun ber-murād
- 3 'Ömr-i bī-pāyān iḫsān eylesün perverdigār
Vālideyn ile o ferzende ilā yevmi' l-me' ād
- 4 Fazl-ı Bārī ile aşlā görmeye rüy-ı melāl
Ola yāver ṭālī' in fāl eyledüm çün müjde-bād
- 5 Bāḡ-ı taḫsīnin ḡonce-i iḫbāl ile tezyīn idüp
Hiç keder göstermesün tā ḫaşre dek Rabbü' l-ibād
- 6 Eyleye ḫayrū' l-ḫalef Mevlā sa' ādet-ḫāl ile
Nev-be-nev baḫt-ı küşāyişlerle mesruru' l-fū' ād
- 7 Nāzī cevherle bu sāl zeyn eyledüm tārīh̄ini
ʔoḡdı meḫd-i sa' de gerçi şāddur Aḫmed Cevād⁷³

55

[Gazel/Rūḫi]

fā' ilātün/ fā' ilātü/ fā' ilātün/ fā' ilün

⁷² Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

⁷³ Ahmed Cevad'ın doğumu ile ilgili "cevher tarih" ile tarih düşürülmüştür.

- 1 Murğ-ı dil ʿ anḳādur olmaz degme bir rişte ile bend
İster ol zülf-i muḳayyed gibi bir miskîni bend
- 2 Ḳonmayup her şāḩa yüksekden uçarken murğ-i dil
Bağladı zülf-i dil-āvîzine bir serv-i bülend
- 3 Ben daḩı ḩālümce çok maḩcüb gördüm **Rūḩiyā**
Görmedüm bir öyle nāzik-ṭab ʿ ü şūḩ-ı şeh-levend

***** [müfred beyit/ Bāḳī]
fe ʿilātün/ fe ʿilā tün/ fe ʿilün

Beni yād eyledüñ iḩyā kılduñ
Öldiler gitdiler ammā ḩussād⁷⁴

[12a]

56

[Müstezād/Erzurumlu Emrah]
mef ʿülü/ mefā ʿilü/ mefā ʿilü/ fe ʿülün
mef ʿülü/ fe ʿülün

- 1 ʿ Aşḩuñ ezeli ʿ aşıḩa ilḩām-ı ḩudādur
Bir neşve-nümādur
- 2 Taḩḩik-i gönül şehrine bir nūr-ı ziyādur
Minḩāc-ı ḩudādur
- 3 Her kimde ki var ezelden⁷⁵ ʿ aşḩın cevelāni
Eyler devrāni⁷⁶
- 4 Anuñ o nümāsi⁷⁷ dil-i ʿ uşşāḩa cilādur
Hem rūḩa ḩidādur

⁷⁴ Bu beyit Bāḳi'ye ait bir gazelden alınmıştır.

⁷⁵ Erzurumlu Emrah Divanı'nda ezelden kelimesi "lezzet" olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.294).

⁷⁶ Bu beyitte vezin çıkmamaktadır.

⁷⁷ E. Emrah Divanı'nda nümāsi kelimesi "semā'isi" olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.294).

- 5 H̄āce beni men' itme cünūniyyet-i 'aşqdan⁷⁸
Vir dersüm o meşqden
- 6 Bu cezbe-i 'aşq 'āşığa bir özge edādur
Bilseñ ne şafādur
- 7 Vā' iz baña vaşf eyleme cenān ile hūrī
Bilmem [o] huzūrı
- 8 'Āşık olanuñ 'aşq ile maṭlūb-ı rızādur
Bakışı hebādur
- 9 Zāhid beni ṭa' n eyleme kim mescīde gelmez
Rāh-ı Ḥaḳı bilmez
- 10 Ben mu' tekifem kūşe-i meyḥāne bañadur
Mescīd de sanadur
- 11 Bir denli bilür 'aşq-ı ḥaḳīḳat ḥaberinden
Söyler eserinden
- 12 Elbette o bir beyt⁷⁹-i nazargāh-ı Ḥudādur
Ḳāl ehline⁸⁰ cüdādur
- 13 **Emrāḥ** güher izḥār idüp ehl-i hūner ister
Ya' nī dūrer ister

⁷⁸ Emrah Divanı'nda bu mısra "Vāiz bana vaşf eyleme cenān ile hūrī" olarak geçer (Erkal, 2014, s.294).

⁷⁹ *Erzurumlu Emrah Divanı*'nda "bir beyt" kelimesi "dil-i beyt" olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.294).

⁸⁰ *Erzurumlu Emrah Divanı*'nda "ehline" kelimesi "ehli" olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.294).

14 Hāk-i der-i cānānda gerçi⁸¹ fuḫarādur
Ammā şu^c arādur

***** [müfred beyit/ La Edri]
fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Ṭıfl-ı dil ḫaddin görüp ^c aşḫa elifden başladı
Rabbi yessīr velā tu^c aşḫir Rabbi temmim bi'l-ḫayr⁸²

[müfred beyit/Sālim]
mef' ulü/ fā' ilātü/ mefā' ilü/ fā' ilün

Görmek o lebleri baña bādī-i āhdur
Zirā mey içenüñ şonı ancak günāhdur

[müfred beyit/ Āşım]
fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Ḳābilyetdür huşul-i maṭlabuñ sermāyesi
Elde istimdād olunca kār kendin gösterür

[12b]

57

Gazel [Rızā]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1 Bāde-i la^c lüñ ḫayāli āb-ı kevşerden lezīz
Fıkr ü ruḫsāruñ⁸³ ḫabībā şeḫd ü şekkerden lezīz
- 2 Her nefes cānā meşām-ı cāna ^c azīz olur
Nāfe-i zülfüñ şemīm-i müşg-i ezferden lezīz
- 3 Lezzet-āmüz-ı dimāğ oldum mişl-i ney-şeker⁸⁴
Bulmadum cāna ^c aṭāda la^c l-i dilberden lezīz

⁸¹ *Erzurumlu Emrah Divanı*'nda "gerçi" kelimesi "kerem" olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.294).

⁸² Dua: Rabbim! Kolaylaştır zorlaştırma. Rabbim hayırla sonuçlandır.

⁸³ Kelime anlam gereği "fıkr-i ruḫsāruñ" şeklinde yazılmalıdır.

⁸⁴ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

- 4 Feyz-i isti' dād almaḡ ādeme maḡşūşdur
Bitmez arz-ı ḡābiliyetde huzūrdan lezīz
- 5 Zīver-i ḡüsn-i aşl ser-sufre-i eşcārda
Görmedüm ey nūr-ı çeşmüm dīde-i terden lezīz
- 6 Bāḡbān olsañ fenā ḡülzārına olmaz dilā
Maḡal-i bostānda **Rızā** mīve-i terden lezīz

58

[Gazel/Sezāyī]

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

- 1 Cām-ı sır şunsa eger yār gelür cāna lezīz
Cān dirīḡ eyler isen çün gele cāna lezīz
- 2 Feḡm idem ' aşıḡı dırsen yūri pervāneye baḡ
Gör nice yanmadadır şem' -i şebistāna lezīz
- 3 Nice ' azm eyleyemem ben seher-i ḡülzārı
Ki gelür nāle-i bülbul men-i nālāña lezīz
- 4 Her seher yaşñ aḡıt zār ile ey bülbul-i dil
Ki gelür jāle-i ter ḡonce-i ḡandāna lezīz
- 5 Ey **Sezāyī** yūri dergāha ḡuşūruñ ' arz it
Ki gelür ' acz-i gedā der-i sulḡāna lezīz⁸⁵

[13a]

59

[Gazel/Muḡibbī]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

⁸⁵ Bu mısradā vezin ḡıkmamaktadır.

1 Leşker-i ğam āh kim dil kişverin yağma ider
Ancağ anuñ def' ini cām-i mey-i ħamrā ider

2 Ağlayup zārīlik ile eylesem yüz biñ niyāz
Yār nāzın arturur biñ dürlü istignā ider

3 Baħr-i ğamdan hīç alur mı bu dil zevraquñı⁸⁶
Her tarafından eşkümi bu gözlerüm deryā ider

4 Cür' a-i cāmı sen içdüñ diyü bezm-i ' aşğda
Mest olupdur çeşm-i mahmūrı gelüp ğavġā ider

5 İdeler şekker lebi şīrīn zebānın vaşfını
Bu **Muħibbī** ṭab' ını tūṭī gibi ġüyā ider

60

[Koşma/Nāzī]

11'li hece ölçüsü

I Bezmde mey al da bağ neler söyler
Biñ şīve nāz ile yār çıtır pıtır
Āteş-i ' aşkuñla şürünmek neyler
Yağdı cigergāhum nār çıtır pıtır

II Ṭabīb-i dil sende derdüm çāresi
Ben miyüm bu çarħuñ baħtı ķaresi
Açdı sīneme biñ hicrān yaresi
Em-i vişālūñle şar çıtır pıtır

III Nedür bu etdiġüñ yār cevr ü cefā
Nāzī emeklerüm hep oldı hebā

⁸⁶ Kelime *Muħibbī Divanı*'nda "zevraqu" olarak geçmektedir (Yavuz, 2016, s.663).

Meger sende yokmuş hiç ‘ ahd ü vefâ
Raķıblere yâr ol var çıtır pıtır

61
[Koşma/Emrâh]
11’li hece ölçüsü

I Benüm gönüm sensiz ārâm eylemez
Ya sen naşıl eglenirsün bensiz yâr
Görüp serv-i kıddün hırâm eylemez
Kâlem kaşlı sîm gerdanlı beñsiz yâr

II Gülde bûy-i vefâ olsaydı ey yâr
Bülbül seherlerde eylemezdi zâr
Beher ‘ aşıkânun biñ ağıyarı var
Olur mı gülşende gül dikensiz yâr

III Zerrece tutılan ‘ aşkuñ dârına
Gönül virmez aşlâ dünyâ varına
Emrâh pervâne-veş ‘ aşkuñ nârına
Yansun tolansun mı böyle sensiz yâr

[13b]

62⁸⁷
[Gazel/Ākif]
fe‘ ilātün/ fe‘ ilātün /fe‘ ilātün /fe‘ ilün

1 Olmasa vâşıl-ı meşşâta-i taķdîr-i Kâdîr
Hüsn-i şüret mi bulur rûy-ı ‘ arûs-ı tedbîr

2 Sürh-gün aķsa n’ola dîdeden âb-ı eşküm
İtdi bārân-ı belâ çeşme-i cânı tekdîr

⁸⁷ Son mısradaki “hâzret-i Müştâķ” ile kastedilen Bitlisli Müştâķ Baba’dır. Ona nazire yazılmıştır.

3 Dil-i ʿ uşşāk ser-i zülfine olmuş tābīʿ
Bü'l-ʿ aceb kim çekilür bir kıl ile bir süri şîr

4 Būy-ı gülden gerek ey şūḫ saña pīrāhen
Ne revādur ten-i nermīnine sirbāl-i ḫarīr

5 Ḳurş-ı mihr ü mehine yok nıgeh-i raġbetimüz
Olalı ḫ ʿ ace-i bezm-i felekden dil-sīr

6 Gerden-ı zühreye taʿ lıḳ iderüm bu nazmı
ʿ **Ākifā** ḫazret-i Müştāk iderse tanzīr

63

[Gazel/Nāzī]

fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilün

1 Bülbülem pür-naġme-i āhum figānum dildedür
Bāġ-ı ʿ aşḳ içre ḳurbānum var dāstānum dildedür⁸⁸

2 Ğonce-veş keşf eylemem sīnemde ḳanlı dāġları
Genc-i esrār-ı nihānum tercemānum dildedür

3 Şuʿ leye yakmam tenüm pervāne-veş beyhūdeye
Āteş-i sūzān benim dūzaḫ mekānum dildedür

4 Olsa da cevri meġer ḫübāna yokdur minnetüm
Nāzīyā ol yār ile ʿ aḫd u amānum dildedür

64

[Gazel/Nāzī]

fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilün

⁸⁸ Bu mısradaki vezin çıkamamaktadır.

- 1 Kişver-i gönülüm harāb itdūñ behey fermānlı yār
Böyle mi va‘d eyledūñ haydi yalan peymānlı yār
- 2 Dām idüp zülfūñ esīr itdūñ dil-i dīvānemi
Yoğ mı āyā merḥamet sīneñde bī-īmānlı yār
- 3 Per açup pervāne-veş düşdüm çerāğ-ı ḥüsnüñe
Pür-‘ alevle dāğa yakduñ sīnemi sūzānlı yār
- 4 Bir sebūdur iştīyākuñla sirişküm lüccesi
Kaṭre kaṭre ağlıyor bağ dīdeler bārānlı yār
- 5 Nāziyā şāyeste-i vaşluñdur ey şāhum senūñ
Çağ-ı ḥüsnūñ geçmeden luṭf it dem-i devrānlı yār

***** [müfred beyit/ Nābī]
mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ mefā‘ilün

Ne himmet kār-gerdür ne taleb ne ḥüsn-i isti‘ dād
Sezā-yı bezm-i yār olmaqlığa ‘ālemde baḥt ister

[14a]

65

[Müseddes/Emrāḥ]

mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ mefā‘ilün

- I Ben ol bir şahş-ı sulṭānum ki ‘ālī himmetüm vardur
Ḥaḳīḳat ehliyem her şahş ile ünsiyetüm vardur
Der-i vālā-yı pīre nice yıllar ḥizmetüm vardur
Kitāb-ı ‘aşḳı tefsīr eylemekde ḳudretüm vardur
Benüm biñ böyle sūzişli mü‘eşşir şoḥbetüm vardur
Anıñçün zümre-i ‘irfān içinde şoḥretüm vardur

- II Bugün ben⁸⁹ seyf-i nazm-ı kavile merd-i meydānam
Gedāyum şüretā lakin gönül kaçırında⁹⁰ sultānum
Sühanda şehriyārum ehl-i ʿirfān ile ʿirfānum⁹¹
Serir-i lā-i Hüsrev mülk-i maḥfiyyetde ḥāḳānum
Ne zann itdün efendüm intiḥāsız devletüm vardır
Faḳirem rütbe-i vālāda şān u şevketüm vardır
- III Ben öyle⁹² āvāre-veş ḥayrān-ı [sabr-ı] cüst ü cū itmem
Sözüm var-ı Ḥudādur öz özüme güft ü gū itmem
Muḥaşşal şol selāṭin-i zamāna ser-fürü itmem
Güzellikde şehā şūḫ-ı cihāna ārzü itmem
Şadāret bezmgāhında anıñçün refiḳüm vardır⁹³
Gönül kaçırında⁹⁴ bir gül yüzlü nāzik tıynetüm vardır
- IV Çıkardum bu müʿeşşir nüşhayı bir ism-i aḳdesden
Müşahḫar eyledüm dīvānı⁹⁵ bir vaḳf-ı Muḥammedden
Kelāmı feḫm idenler añlasun bu müseddesden⁹⁶
Bu feyzi almışum **Emrāḫ**⁹⁷ bir pīr-i⁹⁸ muḳaddesden
Ḳelāmumda faşihāne feşāḫat-i diḳḳatüm vardır
Özümde ḥüsn ü himmet hem sözümde ḳuvvetüm vardır

66⁹⁹

[Gazel/Muḥibbī]

fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilün

⁸⁹ *Erzurumlu Emrah Divanı*’nda “Ben ” kelimesi “bir” olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.278).

⁹⁰ *Erzurumlu Emrah Divanı*’nda “kaçırında” kelimesi “şehirinde” olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.278).

⁹¹ *Erzurumlu Emrah Divanı*’nda bu mısra “Kemālāt-ı suhanda şehir-i yār-ı bezm-i irfānam” olarak geçmektedir. Ayrıca bu mısra kendinden bir önceki mısra ile yer değiştirmiştir (Erkal, 2014, s.278).

⁹² *Erzurumlu Emrah Divanı*’nda “öyle ” kelimesi “ol” olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.278).

⁹³ Bu mısra kendisinden sonra gelen mısra ile yer değiştirmiştir.

⁹⁴ *Erzurumlu Emrah Divanı*’nda “kaçırında” kelimesi “tahtında” olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.278).

⁹⁵ *Erzurumlu Emrah Divanı*’nda “dīvānı” kelimesi “evrānı” olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.278).

⁹⁶ *Erzurumlu Emrah Divanı*’nda bu mısra “Kemālīm feḫm idenler eylesinler bir müseddesden” olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.278).

⁹⁷ *Erzurumlu Emrah Divanı*’nda “Emrāḫ” kelimesi “Emrāḫī” olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.278).

⁹⁸ *Erzurumlu Emrah Divanı*’nda “pīr-i” kelimesi “şeyh-i” olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.278).

⁹⁹ *Muḥibbī Divanı*’nda gazel 5 beyittir. Ancak *Mecmûâ*’da 2. beyit yer almamıştır (Yavuz, 2016, s.602).

- 1 Gülşen-i hüsnüñ gören firdevs-i a' lādan geçer
Cür' a-i la' lūñ içen cām-ı muşaffādan geçer
- 2 [Taş] işigün güneşi bekler her gün yüzün sürer¹⁰⁰
Ferr ü şevketünle [egerçi] çarḥ-ı mīnādan geçer
- 3 Serverā kıddün görüp derdiyle ger āh eylesem
Eşk-i çeşmüm cüş idüp emvāc-ı deryādan geçer
- 4 Bilsem eşküm niçün itmez göñlüne yārūñ eşer¹⁰¹
Dirler elmās ey **Muhibbī** seng-i ḥārādan geçer

[14b]

67

[Gazel/ Zahmī]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1 Yā İlāhī kıl kerem nāzlı cānānum ḥastedür
Çıkmıyor fikr-i hayālümden civānum ḥastedür
- 2 Bir yanumdan nār-ı ḥasret cānuma kār eyledi
Āh ile firḫatdeyüm tūḫi-zebānum ḥastedür
- 3 Ser-be-ser yaḫdı vücūdum şehriñi ' aşḫ āteşi
Göñlümün eglencesi ḫaşı kemānum ḥastedür
- 4 Neyleyem ḫaḫr-ı felek Mecnūna döndürdi beni
Nāz idüp karşı ḫuran tāze fidānum ḥastedür
- 5 Āh ü feryād itmesün mi ' aşıḫ-ı **Zahmī** gedā
Vir şifā yā Rabbenā rūḫ-ı revānum ḥastedür

¹⁰⁰ *Muhibbī Divanı*'nda mısra "Taş işigün bekler her gün yüzün sürer güneş" olarak yazılmıştır (Yavuz, 2016, s.602).

¹⁰¹ *Muhibbī Divanı*'nda bu beyit bir önceki beyitle yer değiştirmiştir.

[Gazel/Erzurumlu Emrah]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1 Öyle bir pervâneveş ' aşkum ki yārüm¹⁰³ dildedür
Öyle hayrānum ki ' aşk-ı sūz-ı yārüm dildedür
- 2 Bir bahārum¹⁰⁴ ki eser başumda sevdā yelleri
Bir gülistānum ki bŷy-ı elķovanum¹⁰⁵ dildedür
- 3 Bir faķirem ki ŷehā ' indümde lādur [dŷ] ciĥān
Bir ŷeh-i iķlīm-i ' irfānum ki varum dildedür
- 4 ŷŷr-ı İsrāfil gibi rŷz-ı kıyāmet beklerŷm
Ol sebebden nefĥa-i mu' ciz-beyānum dildedür
- 5 Nazm-i pākŷnden gelŷr **Emrah Ene'l-Ĥaķ** na' resi
Bir ĥaķiķi ' aşk-ı pervārum ki varum¹⁰⁶ dildedür

[Gazel/Erzurumlu Emrah]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1 Ey dil¹⁰⁷ bu aĥvālŷmi ĥŷbāna bildŷr baķ ne dir
Ruĥları al gŷzleri mestāna bildŷr baķ ne dir
- 2 Ĥālŷme bir kez mŷrŷvvet¹⁰⁸ baŷuñ iķŷn¹⁰⁹ ey ŷabā
Merĥamet-kānı olan sulķāna bildŷr baķ ne dir

¹⁰² *Erzurumlu Emrah Divanı*'nda bu gazelin tamamı 6 beyittir. 4. beyit divanda yoktur (Erkal, 2014, s.67).

¹⁰³ *E. Emrah Divanı*'nda bu kısım "pervāne-ı aşkum ki nārüm" olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.67).

¹⁰⁴ *Erzurumlu Emrah Divanı*'nda bu kelime "nihālem" olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.67).

¹⁰⁵ *Erzurumlu Emrah Divanı*'nda bu kelime sahn-ı lāle zārım" olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.67).

¹⁰⁶ *Erzurumlu Emrah Divanı*'nda bu kelime "ber-dārım ki dārım" olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.67).

¹⁰⁷ *Erzurumlu Emrah Divanı*'nda bu kelime "saba" olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.107).

¹⁰⁸ *Erzurumlu Emrah Divanı*'nda bu kelime "merhamet" olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.107).

¹⁰⁹ *Erzurumlu Emrah Divanı*'nda kelime grubu "yaşın ile çŷn" olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.107).

- 3 Varma¹¹⁰ destürsuz huzür-ı yâre Allâh ‘aşkına
Togrısın¹¹¹ söyle mürüvvetkâne bildür baķ ne dir
- 4 Çâresiz kaldum řabībüm çâre-sâz eyle beni
Başuñ için derdümi Loķmâna bildür baķ ne dir
- 5 Derd ile **Emrâh** vücudı her zamân eyler âvâz¹¹²
Var bu derdüñ ol şeh-i hûbâna bildür baķ ne dir

[15a]

70

[Müseddes/Nürî]

mefâ‘ilün/ mefâ‘ilün/ mefâ‘ilün/ mefâ‘ilün

- I Ben ol bülbül-i zârum ki ğamdan bir figânum var
Dehânum dürcîdir baķr-ı ‘ademden dür-feşânum var
Velâkin bu bâzâr sermâyeden hayli ziyânum var
Ne bir eglence yâr buldum ne bir kaşı kemânum var
Faķať ‘âlemde bir gül yüzli nâzik nev-civânum var
Fedâ bâğında ğonce nev-nihâl bir gül fidânum var
- II Saña ben derd-i ğöñlüm ‘arz kıлмаğa ihtiyârum yoķ
Fırâķuñla şâhum bir yerde ârâm u şarârum yoķ
Ġarībüm bî-kesem dest-tengem elde varum yoķ
Enîsüm hem-demüm bir şivekârum ğayrı yârüm yoķ
Faķať ‘âlemde bir gül yüzli nâzik nev-civânum var
Fedâ bâğında ğonce nev-nihâl bir gül fidânum var
- III ‘Aceb dîvâneler ğeç dirler ey dil şivekârumdan
Ne mümkün el çekem sevdâ-yı zülf-i müşk-bârumdan
Cihânda hâşılıum yoķ mâl ü mülk ğayrı yârümden¹¹³

¹¹⁰ *Erzurumlu Emrah Divanı*’nda bu kelime “girme” olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.107).

¹¹¹ *Erzurumlu Emrah Divanı*’nda bu kelime “tutmayup” olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.107).

¹¹² *Erzurumlu Emrah Divanı*’nda “Derd-i minnet Emrâh eder her dem sana aziz-nişân” olarak geçmektedir (Erkal, 2014, s.107).

Baňa Nuri su‘âl itseler dünyâda mālumdan¹¹⁴
Fağat ‘âlemde bir gül yüzli nâzik nev-civānum var
Fedâ bâğunda ğonce nev-nihâl bir gül fidānum var

71¹¹⁵

[Gazel/Fennî]

fe‘ilâtün/ fe‘ilâtün/ fe‘ilâtün/ fe‘ilâtün

- 1 Feyz-i ebnâ-yı beşer dîde-i giryân iledür
Revnağ-ı rûy-ı çemen қаtre-i bārân iledür
- 2 Gülşenüñ zînetidür bülbül-i şūrîde-mizâc¹¹⁶
Meclisüñ şa‘ şa‘ ası merd-i sühandân iledür
- 3 Artırır şihhat-i tedbîri¹¹⁷ tabîb-i hâzık
‘Aşkuñ efzâyişi bir şüh-ı¹¹⁸ қadirdân iledür
- 4 Dâr-ı ‘ûda yaқışan râyiha-i tayyib ile
İmtiyâz-ı kirâ luğf ile ihsân iledür¹¹⁹
- 5 Ne қadar ğayret idilse sesi çıқmaz bir elüñ
Vaţanuñ lezzeti cem‘ iyyet-i yārân iledür
- 6 Bildiren ‘âleme hürşîd ziyâdur **Fennî**
İştihâr-ı üdebâ fażl¹²⁰ ile ‘irfân iledür

¹¹³ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

¹¹⁴ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

¹¹⁵ *Fennî Divanı*’nda 7 beyit bulunmaktadır. Mecmûâmızda ise 6 beyit bulunmaktadır. *Mecmûâ*’daki 4. beyit *Fennî Divanı*’nda hiç yer almamıştır. Divandaki matla beyiti ise tamamen farklıdır: “Mucib-i cennet olur sanma ‘ibâdet sanma Fennî / Mazhariyyat-ı ni‘am rahmet-i Rahmân iledir.” (Ergin, 1996, s. 116).

¹¹⁶ *Fennî Divanı*’nda “bülbül-i şîrin nagamât” olarak geçmektedir (Ergin, 1996, s. 116).

¹¹⁷ *Fennî Divanı*’nda “‘âfiyeti re‘y-i” olarak geçmektedir (Ergin, 1996, s. 116).

¹¹⁸ *Fennî Divanı*’nda “yâr” olarak geçmektedir (Ergin, 1996, s. 116).

¹¹⁹ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

¹²⁰ *Fennî Divanı*’nda “fażilet” olarak geçmektedir (Ergin, 1996, s. 116).

[15b]

72¹²¹

[Müseddes/Erzurumlu Emrâh]

mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ mefâ' ilün

- I Senüñ hüsni cemâlün rengini gülşende görmişler
Dehân-ı¹²² teng-i resmin gonce-i nev-ħande görmişler
Benüm süz-ı derünüm şeklini külħanda görmişler
Senüñ envâr-ı hüsniñ seyr idenler bende görmişler
Benüm esrâr-ı ' aşkum isteyenler sende görmişler
Seni bende beni sende bakup bir tende görmişler
- II Senüñ hüsniñ ziyâsıdır benüm çeşmümdeki binâ
Benüm ' aşkum cilâsıdır senüñ hüsniñdeki zîbâ
Senüñ cân-ı hayâtuñdur benüm cismümdeki ihyâ
Benüm rûħ-ı revânumdur senüñ dilüñdeki güyâ
Bu ma' nâya olanlar âşinâ ey serv-i müsteşnâ
Seni bende beni sende bakup bir tende görmişler
- III Beni ' irfân iden lezzât-ı hüsniñdür tarîkatde
Seni sulţân iden aħkâm-ı ' aşkumdur şerî' atde
İki tende biriz rûħ-ı revânuz cism-i şürette¹²³
Ĥabîbüm ikilik olmaz saray-ı bezm-i vaħdetde
Bu esrâra olup maħrem görüp çeşm-i başiretde
Seni bende beni sende bakup bir tende görmişler
- IV Dü-tâ kılduñ büküp ' aşkuñla ħaddüm ey kemân-ebrü¹²⁴
Senüñ vaşl-ı hayâlüñdür gözüm gönüm kılan memlû
Ser-â-pâ mest ü hayrân iden sensüñ beni her sū

¹²¹ Erzurumlu Emrâh'a ait bu müseddeste mahlas bulunan bend buraya alınmamıştır (Erkal, 2014, s.279).

¹²² *E. Emrah Divanı*'nda "Dehânuñ" şeklinde geçmektedir (Erkal, 2014, s.279).

¹²³ *E. Emrah Divanı*'nda mısra "iki ten lik bir rûħ-ı revânuz cism ü şürette" olarak geçer (Erkal, 2014, s.279).

¹²⁴ Bu bentteki sıralama farklıdır. *Erzurumlu Emrâh Divanı*'nda; 1. mısra 3, 2. mısra 4, 3. mısra 1, 4. mısra 5, 5. mısra 2. sıradadır. Sadece son bendin yeri aynıdır.

Saňa ben dimedüm mi yār gel sen ayru ben ayru
Niçün inşāf idüp bir gün dimezsın tende cān ayru
Seni bende beni sende baķup bir tende görmişler

73

[Semaî/Necîb]
8'li hece ölçüsü

- I Çudretiyle baķ Hüdānuñ
 Melek-sīmāda çifteler
 Tuħfesi budur zamānuñ
 İki arada çifteler
- II Mor meneķşe sünbül gibi
 Hoş söyle şir bülbül gibi
 Tāze açılmış gül gibi
 Henüz güşāde çifteler
- III Açmış sīne-i mermeri
 Fedā eyler gören seri
 Öldürmeye ğam leşkeri
 Gelür imdāde çifteler
- IV Necîb düşdi   acîb derde
 İkisi de bir hünerde
   Āşıkları biñ nazarda
 İder üftāde çifteler

[16a]

74

[Müseddes/Derūnî]
*mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün*¹²⁵

¹²⁵ Şiirin nakaratı ve birçok mısraı bu aruz kalıbına uymaktadır. Ancak şiirin vezninde çok kusur bulunmaktadır.

I Bugün ay mäh-ı mâtemler maḥrem vaḳti anuñdur
Güş idüp diñle bu vaşfi kelâmi¹²⁶ kibriyânuñdur
Çeküp seyfini münkere ḥaml iden Murtezânuñdur
Kerbelâda ḳan ağlayan sülâle enbiyânuñdur
Ciger-pâresi ‘ Alinüñ ḳuzısı Fâṭımanuñdur
İki gözlerinüñ nûrı ḥafidi Muştafânuñdur

II Şâh Hüseyiñ ‘ aşıkları oldılar Yezide düşmân
Çeküp destüme teberi çalaydım ḥâ‘ine hemân
Kediler başın o şâhuñ itdiler cismin kıızıl ḳan
Muharremde şusuzlıḳdan yanıp cigeri tutuşan
Ciger-pâresi ‘ Alinüñ ḳuzısı Fâṭımanuñdur
İki gözlerinüñ nûrı ḥafidi Muştafânuñdur

III Şehîd olunca o şâhum geldi anda birâz ervâḥ
Didiler şehîdlik mübârek olsun saña ey şâh
Başın kesik cismi ‘ uryân didiler kim cânım âh vâh
Buña taḥammül olunmaz şabr virsün hemân Allâh
Ciger-pâresi ‘ Alinüñ ḳuzısı Fâṭımanuñdur
İki gözlerinüñ nûrı ḥafidi Muştafânuñdur

IV Kerbelâ ḳana boyandı gerek taḡ u tozları
Anuñ ‘ aşḳ fûrḳatiyle urdum derûnuma tiḡleri
Maḥremde şu içmesün ḳana ḳana şâdıḳları
Eylesün bizi de la‘net o şâhuñ hem ‘ aşıkları
Ciger-pâresi ‘ Alinüñ ḳuzısı Fâṭımanuñdur
İki gözlerinüñ nûrı ḥafidi Muştafânuñdur

V Döker ‘ aşḳ-ı firḳat ile **Derûni** gözleründen dem
Ḳılup o şîri şehîd yezîdler itdiler bayrâm

¹²⁶ Anlam olarak “kelâm-ı” şeklinde yazılması daha uygundur.

Ehl-i beytüñ nāçār cümlesi itdi mātem
Āl-i evlād-ı resül oldıgın bildüñ mi behey mātemüm
Ciger-pāresi ‘ Alinüñ kızısı Fātımanuñdur
İki gözlerinüñ nūrı hafidi Muştafānuñdur

75¹²⁷

[Gazel/Fuzūlî]

mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ mefā‘ilün

- 1 Beni zıkr itmez il efsāne-i Mecnūna mā’ildür¹²⁸
Ne beñzer ol baña derdi anuñ dermāna kâ’ildür
- 2 Beyābānlarda¹²⁹ Mecnūndan ğam [u] derdüm su’āl itmeñ
Ne bilsün baħr hālin ol ki menzilgāhı sāħildür
- 3 Benüm tek olabilmez şöhre-i şehri belā Mecnūn
Kābül eyler mi ol rüsvālığı her kim ki ‘ākıldur
- 4 **Fuzūlî** il seni Mecnūndan artuğ dir melāmetde
Buña münkir degül Mecnūn daħı ma‘ kûle kâ’ildür

[16b]

76¹³⁰

[Gazel/Fuzūlî]

mef‘ülü/ mefā‘ilü/ mefā‘ilü/ fe‘ülün

- 1 Āh eyledüğüm serv-i hırāmānuñ içündür
Kān ağladığum ğonca-ı ħandānuñ içündür
- 2 Ser-geşteligüm kākül-i müşğīnüñ için[dür]
Āşüfteligüm zülf-i perişānuñ içündür

¹²⁷ *Fuzūlî Divanı*’nda bu gazel 7 beyittir. Ancak *Mecmûâ*’da 4 beyit alınmıştır (Parlatır, 2014, s.228-229).

¹²⁸ *Fuzūlî Divanı*’nda bu kelime “ kâ’ildür” şeklinde geçmektedir (Parlatır, 2014, s.228-229).

¹²⁹ *Fuzūlî Divanı*’nda bu kelime “beyābān-gerd” şeklinde geçmektedir (Parlatır, 2014, s.228-229).

¹³⁰ *Fuzūlî Divanı*’na göre 4. ve 5. beyitlerin yerleri deĝişmiştir (Parlatır, 2014, s.228).

- 3 Bî-çāre¹³¹ tenüm nergiz-i mestüñ eleminden
Hünî-i ciger¹³² la^c l-i dūr-efşānuñ içündür
- 4 Kırtarmağa yağma-yı gamuñdan dil ü cānı
Sa^c yum nazar-ı¹³³ nergiz-i fettānuñ içündür
- 5 Yağdum tenümi şem^c¹³⁴ gibi vaşluñ ucından
Bil kim bu tedārük şeb-i hicrānuñ içündür
- 6 Cān vir¹³⁵ gönül ol ğamzeye ki bunca zamānlar
Cān ile teni besledigüm anuñ içündür
- 7 Vā^c iz bize dün dūzaḡı vaş itdi **Fuzūlî**
Ol vaş senüñ külbe-i aḡzānuñ içündür

77

[Gazel/Rāşid]

fā^c ilātün/ fā^c ilātün/ fā^c ilātün/ fā^c ilün

- 1 Uğra yāre ey şabā benden peyām olsun götür
Hāl-i zārum bildür[e] bir çift kelām olsun götür
- 2 Yār sāḡil-hānesin ey mevc idersün rehgüzār
Bir ġariḡ-i baḡr-ı ḡasretten selām olsun götür
- 3 Māl ü mülküm nem varsa virdüm saña ey meḡliḡā
Bir gönül ḡaldı anı da al be-kām olsun götür

¹³¹ *Fuzūlî Divanı*'nda bu kelime “Bimār” şeklinde geçmektedir (Parlatır, 2014, s.228).

¹³² *Fuzūlî Divanı*'nda bu kelime grubu “Hünin cigerüm” şeklinde geçmektedir (Parlatır, 2014, s.228).

¹³³ *Fuzūlî Divanı*'nda bu kelime “nazarum” şeklinde geçmektedir (Parlatır, 2014, s.228).

¹³⁴ *Fuzūlî Divanı*'nda bu kelime “vasl” şeklinde geçmektedir (Parlatır, 2014, s.228).

¹³⁵ *Fuzūlî Divanı*'nda bu kelime “vir ey” şeklinde geçmektedir (Parlatır, 2014, s.228).

- 4 Bî-ķarār olmış gezer kūyuñda kalmaķķün senüñ
Anı luşf it vāşıl-ı semt-i merām olsun gütür
- 5 Saña şādık bendedür terk itme cānā **Rāşidī**
Hızmetüñde bu seferde bir ğulām olsun gütür

78¹³⁶

[Gazel/Sezāyī]

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- 1 Cemālün nūrına nisbet güneş bī-nūr bī-ferdür
Güneş sensün ki zerrātuñ nebilerle velilerdür
- 2 Sen ol sulţān-ı ıķlīm-i risāletsün eyā server
Ķamu şāhlar ķapuñda bir gedādan dağı ađķerdür
- 3 Yeter ' uşşāķa müjde "men reānī"¹³⁷ kim buyurmışsun
Seni görmeklük ile Ħaķķı görmek bes-i bihterdür
- 4 İşin altun ider ĥāķ-i derüñde bekleyen ' aşık
Nigāh-ı iltifātuñ ' aşıkā kiriş-i ağmerdür
- 5 Āyā şāh-ı rusül raĥmet **Sezāyī** derdmendüñdür
Ķapuñ bekler kadīm-i hızmetüñde ' abd-i kemterdür

[17a]

79

[Koşma/Ömer]

15'li hece ölçüsü

- I Vaĥdeti dem dem demi dem dem demi emrindedür
Vuşlatı em em emi em em emi emrindedür
Ķaddi kāmēt kāmēti kāmēt kıyāmet gösterür
Şoĥbeti fem fem femi fem fem femi emrindedür

¹³⁶ *Sezayi Divanı* 'nda bu gazel 6 beyittir. Ancak burada bir beyit eksiktir (Özuygun, 2019, s. 218).

¹³⁷ Hadis:"Men reānī fil fe-kad re'ani:Beni düşte gören kuşkusuz beni görmüşdür" (Yılmaz, 2013, s.527).

II Derdi hayret hayreti hayret seri seyrān ider
Merdi gayret gayreti gayret eri ʿuryān ider
Derdi hasret hasreti hasret cigeri k̄ān ider
Cürʿ eti nem nem nemi nem nem nemi emrindedür

III Rāh-ı rehber rehberi rehber ser-ā-ser dūş olur
Şāh-ı server serveri server dilāver-gūş olur
Āb-ı kevşer kevşeri kevşer berāber nūş olur
Şerbeti zemzem zemi zem zem zemi emrindedür

IV Ey perī k̄ān k̄ān k̄ānı k̄ānda nezāket var imiş
Serserī ten ten teni tende harāret var imiş
Ey **Ömer** sen sen seni sende feşāhat var imiş
Kuvveti cem cem cemi cem cem cemi emrindedür

80

[Gazel/Rāğıb]

mefāʿ ilün/ mefāʿ ilün/ mefāʿ ilün/ mefāʿ ilün

- 1 Hārābatı görenler her biri bir hāletın söyler
Şafāsun naql ider rindān zāhid şıķletın söyler
- 2 Ser-āgāz eyledükce bahşē bülbül revnaķ-ı gülden
Bezmdē kullul-i mīnā mülūñ keyfiyyetin söyler
- 3 Tecellī neşʿesin ehl-i şikem idrāke k̄ābil mi
Behişt añduķca zāhid ekl ü şürbūñ lezzetin söyler
- 4 Ne zabt-ı hākım-i şerʿī ne hüküm-i şābiṭ-i ʿaķlī
Cünūn iķlimini seyr eyleyenler rāhatın söyler
- 5 Miyān-ı güft ü gūda bed-meniş ihām ider kubbın
Şecāʿat ʿarz iderken merd-i kıbṭī sirķatin söyler

- 6 Muvāfıkdur yine elbet mizāca şīve-i hikmet
Ṭabībūñ olsa da kizbi marīzūñ şıḥḥatin söyler
- 7 Perīşānī-i ḥaṭṭa¹³⁸ nükte-i pervāne-veş kaldı
Ne kimse hikmetin añlar ne **Rāğıb** ‘ illetin söyler

81¹³⁹

[Gazel/Emrī]

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün

- 1 Senüñ fülful beñüñ varsa benüm dāğ-ı siyāhum var
Senüñ sünbül şaçunñ varsa benüm de dūd-ı āhum var
- 2 Senüñ başında ey meh gün gibi zer-efserüñ varsa
Benüm de şu‘ le-i nār-ı muḥabbetden külāhum var
- 3 Senüñ başında mişkīn sāyebān var siyāh kākülden
Benüm de derün¹⁴⁰-ı dilden āsumānī bārgāhum var
- 4 Senüñ müjgān-ı çeşmüñden var ise leşkerüñ şaf şaf
Benüm de yeryüzin tutdı¹⁴¹ sirişkünden sipāhum var
- 5 Senüñ kıandan sirişküñ var ise ey dīde-i **Emrī**
Benüm sūz-ı derūnumdan¹⁴² gelür çok āh [u] vāhum var

¹³⁸ *Ragıp Paşa Divanı*’nda bu kelime “ḥāṭırımdan” şeklinde geçmektedir (Yorulmaz, 1989, s. 98).

¹³⁹ Bu gazelde Emrāh mahlası yer almakla beraber şiir 16. yy şairi Emrī’ye aittir. *Emrī Divanı*’nda gazelin orijinali 6 beyittir. *Mecmûâ*’da 5. beyit eksiktir (Saraç, 2002, s.98).

¹⁴⁰ *Emrī Divanı*’nda bu kelime “dūd” olarak geçmektedir (Saraç, 2002, s.98).

¹⁴¹ *Emrī Divanı*’nda bu kelime “tutar” olarak geçmektedir (Saraç, 2002, s.98).

¹⁴² *Emrī Divanı*’nda bu kelime grubu “süz ile dilden” olarak geçmektedir (Saraç, 2002, s.98).

[17b]

82¹⁴³

[Gazel/Fennî]

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

- 1 Hâlümü cānānuma 'arz eylesem şekvā çıkar
İtmesem sabır taḥammül itsem istiḡnā çıkar
- 2 Āh ne müşkil derd imiş dilde muḥabbet şaklamak
Söylesem diḡer sükūt itsem diḡer ma' nā çıkar
- 3 Bir ḡaḡikī iltifātın görmedüm görsem bile
Rüz ise āşā[r]-ı ḡulyā şeb ise rü'yā çıkar
- 4 Ben ne rütbe aḡlasam olşam talebkārı vişāl
Merḡametsiz kāfirūñ aḡzından ancak lā çıkar
- 5 Ḳabre girsem de ḡalur 'aşḡuñ benümle pāyidār
Ya' ni ben ölmekle benden şanma bu sevdā çıkar
- 6 Neylesün **Fennî** Felāḡün olsa tedbiri bozar
Çünkü bezm-i ḡüsnine 'āḡıl giren şeydā çıkar

83

[Gazel/Nürî]

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- 1 Nedür ey tıfl-ı dil-cū sende bu müjḡān [u] ebrūlar
Şikenli çinli perçemler zırıklı ḡalkalı mūlar
- 2 Senūñ ey mest-i nāzum çeşm-i fettānuñ ne sāḡirmiş
Ki ḡayrān ḡaldılar şir'in efsūnında cādūlar

¹⁴³ *Fennî Divanı* 'nda bu gazel 7 beyittir. Ancak *Mecmûâ*'da 6. beyit bulunmamaktadır. Ayrıca makta beyti divanda farklıdır: "Zübdedir āsar-ı kilik-i zī fūnūnum Fenni-yā / Şerh olunsa dürlü dürlü vū imā çıkar." (Ergin, 1996, s. 117).

- 3 Nice olsun baña cem‘iyyet-i haṭ müyesser kim¹⁴⁴
Ṭağıtdı fikrümü ‘aqlum perīṣān itdi gīsūlar
- 4 Ölüsem derd-i çeşmüñle beni çöllerde defn itdür
Ki gelsün ḥāk-i kabrüm üzre mesken tutsun āhūlar
- 5 Sevādı perçemüñ ey serv-i dil-cū cāna kār itmiş
‘ Aceb mi aḳsa cā cā dīdeden cū cū ḳara şular
- 6 Gelürken çinden zülf-i yāre yüz sürmiş ziyā gūyā¹⁴⁵
Ki neşr oldı cihāna nūkhetinden ‘ anberīn būlar
- 7 Şikest olmaz mı Nūrī yenice ārāmı ‘ uşşāḳuñ
Çıḳınca āstīnden nāz ile ol sīm bāzūlar

84

[Gazel/Pertev]

fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

- 1 Dirilmüş gūyā ruḥ-ı dilber hem ağlar hem güler
Şanki berāber şafaḳ peyker hem ağlar hem güler
- 2 Ḥandesı āvāz-ı fūlfül gıryesi taḳṭīr-i mey
Mācerā-yı meclis-i sāḡar hem ağlar hem güler
- 3 Jālesi gıryān olur ḥandān olur ḡoncesi
Gülşen-i ḡayretde verd-i ter hem ağlar hem güler
- 4 Gıryesiyle ḥandesin tev’em tıtar rüşen dilān
Şanki āb-ı tāb ile cevher hem ağlar hem güler

¹⁴⁴ Bu mısradā vezin çıkmamaktadır.

¹⁴⁵ Bu mısradā vezin çıkmamaktadır.

- 5 Ehl-i diġkat olsa da vāreste olmaz giryeden
Kıl nazar Őem^c -i ųiyā-güster hem aġlar hem güler
- 6 Cān baġ yarelerse de sızlanmadan bulmaz rehā¹⁴⁶
Zindeyi sūzān iden aġker hem aġlar hem güler
- 7 **Pertev**-i Őeydā gibi kil-k-i ter dil-keş Őöyler¹⁴⁷
Őīve-i ıŐdārı cem^c eyler hem aġlar hem güler

[18a]

85

[Gazel/Őebātī]

mefā^c ilün/ mefā^c ilün/ mefā^c ilün/ mefā^c ilün

- 1 Şalın ey serv-i nāzum ^c āŐıġān reftārı görsünler
O naġl-i kāmēt o ġadd-i ġıyāmet-vārı görsünler
- 2 Lebūñ ezdādı cem^c itmiŐ suġan mevcūd dehen ma^c dūm
Tekellūm eyle münkerler o bütī-vārı görsünler
- 3 ĶaŐuñ ġavısı Őafā mıdur ya seyf-i Ĥudā mıdır?¹⁴⁸
Gelüp Őīr-i vegālar hep bu zūlfıġārı görsünler
- 4 Aġızuñ sāġır gözüñ cādū ġeneñ hem-Őüreyyādur
Őaġuñ ġıyel yüzüñ āteŐ zūlūf-i Őeh-mārī görsünler
- 5 Bütün ġalk-ı cihān ġüsn-i dil-efrūzuñ ġiger-sūzı
Leġāfet birle ey āfet yüzüñ aġ bārī görsünler

¹⁴⁶ Bu mısrada vezin ġıkmamaktadır.

¹⁴⁷ Bu mısrada vezin ġıkmamaktadır.

¹⁴⁸ Bu beyitte vezin ġıkmamaktadır.

- 6 Kanı Ferhād kanı Mecnūn kanı Vāmıķ kanı Varķa
 Kamusı yār tıtmışlar gelüp bu yāri görsünler
- 7 Bu ne ĥısn ü ne āndur bu meh-i rūh-ı revāndur bu
 Bir āřüb-ı zamāndur bu ne şun^ç -ı Bārī görsünler
- 8 Yeter zehr-āb-ı hecrūñle dil ü cān telĥ-kām oldı
 N’ola bir dem leb-i la^ç l-i çeker-güftārı görsünler
- 9 Olunca bülbül-i dil gül yüzüñle kām-yāb ol gün
 Gelüp şab^ç -ı **Şebātī**den güzel eş^ç arı görsünler

86

[Gazel/Ākif]

mefā^ç ilün/ fe^ç ilātün/ mefā^ç ilün/ fe^ç ilün

- 1 ^ç Azīmet-i niĥehūñ dilleri řikāre midür
 Nühüfte fitnelerūñ řimdi āřikāre midür
- 2 Yarım daķıķa beni [bezm-i] vuřlata ķomadūñ
 Bütün ^ç ināyetiñ aĥyār-ı nā-bekāra mıdur
- 3 Ĥadeng-i ĥamzeñ¹⁴⁹ görüp sīnem üzre şerhaları
 Dimiş belā-keş-i ^ç ařķa bu yara yara mıdur
- 4 Semend-i cevrūñ ile az mı pāy-māl oldum
 Hemīře ķařd-ı teĥāfül bu ĥāksāra mıdur
- 5 Nevā-yı bülbüli bilmem bu bāĥda ^ç **Ākifā**
 Gül-i sipence mi yoksa [o] gül-^ç izāra mıdur

¹⁴⁹ Vezin gereĥi “ĥamze” şeklinde yazılmalıdır.

- 1 Serüm peymāne-i şahbā-yı sevdā-yı muḥabbetdür
Dilüm dürr-i yetīm-i dürc-i deryā-yı muḥabbetdür
- 2 Ciger biñ pāre olsa tīg-i cevruñle yine cānā
Lisān-ı ḥāl ile her cüz'i gūyā-yı muḥabbetdür
- 3 Olursa sīnem üzre tāze tāze dāğlar peydā
Ne ğam kim kāle-i cismümde tamğa-yı muḥabbetdür
- 4 Lisānum lā ile maḥzūn göñül illā ile memnūn
Biri nefy ü biri işbāt-ı ma' nā-yı muḥabbetdür
- 5 Firākuñla n'ola kevneyni yaḳsa āteş-i āhum
Dilümde berḳ uran envār-ı esmā-yı muḥabbetdür
- 6 Senüñle ḳaldı vuşlat dostum şol bezme kim anda
Bütün zerrāt-ı 'ālem mest-i rüsvā-yı muḥabbetdür
- 7 Vefātumda yazılsun 'Ākifā seng-i mezārumda
Şehīd-i 'aşḳ-ı 'ālem-süz u şeydā-yı maḥabbetdür

[18b]

- 1 Göñül her dilberüñ meftūnı olmaz ḥayli serkeşdür
Velī ol ğamzesi fettānı bilmezsin ne dilkeşdür

- 2 Ne deñlü āfet olsa merd olan cārin incitmez¹⁵⁰
Yağar mı penbe-i ziyāyı baq şahbā ki āteşdür
- 3 Perīşān eylemiş gīsū-yı yāri pençe-i şāne
Anuñçün ‘āşık-ı sūzidenüñ h‘ābı müşevveşdür
- 4 Bilindi rütbe-i māhiyyeti bedr-i münirüñ de
Hıtağdur her kim ol hürşid-i hüsne [dirse] meh-veşdür
- 5 Ğam-ı hicrān çeker bir yana baht-ı tīre bir yana
Girībān-ı hayālüm ‘**Ākifā** vaqf-ı keş-ā-keşdür

89

[Gazel/Ākif]

mefā‘ ilün/ fe‘ ilātün/ mefā‘ ilün/ fe‘ ilün

- 1 Ne dem ki bezmde ol şūh-ı ‘işve-ger bulunur
Hayāl-hāne-i ‘uşşāqda neler bulunur
- 2 Sevād-ı a‘ zam-ı ‘aşkuñ haşāişindendür
Ki her maħallede bī-çāre biñ kadar bulunur
- 3 Bu gice bezme o meh-rū raķīb ile geldi
Şu hayra beñzedi meclis içre¹⁵¹ şer bulunur
- 4 Zamīr-i fikr-i sevdā ‘aşqdan ider mi teħī
Telāţum eylese deryā yine güher bulunur
- 5 Hemān kendiñi zan itme ‘**Ākifā** dil-rīş
Bu kārħāne-i ğamda ne derdliler bulunur

¹⁵⁰ Bu mısradā vezin çıkmamaktadır.

¹⁵¹ Vezin gereği “içinde” şeklinde yazılmalıdır.

- 1 Cemālũñ ŧem' ine yanmaqlıgum pervānelikdeñdür
Muħabbet rāhını hıç bilmemiŧ ayānelikdeñdür
- 2 Müyesser olmadı mı ol ŧũħ vuŧlat pāk-dāmān¹⁵²
Benüm maħŧadum vāllāhı saña cānānelikdeñdür
- 3 Egerçi lezzetüm artsun deyu ħ'āhiŧger isen sen
Virüp ikrārı baña bir danelikdeñdür¹⁵³
- 4 Yürı var ehl-i taħrıbe ol ħarābāt ehliñdenüz¹⁵⁴
'Alā'ıkdan geçüp baŧkaca bir mırānelikdeñdür
- 5 Temāŧā **Seyrî** kılduñ bunca dildārı temāŧālar
Ne alduñ ne ħazanduñ bir ħurı seyrānelikdeñdür

- 1 Sāgar-ı dıde-i 'āŧıkdā nem olmaz da n'olur
Dil-i bı-çārede ħün-ı elem olmaz da n'olur
- 2 Ĥıfzına cān virilen kāle-i bed-reng-i cihān
Bir gün üftāde-i sūk-ı 'adem olmaz da n'olur
- 3 Ĥalkuñ ıŧlāħına gũŧiŧle fedā-yı ser iden
ŧāħ-ı misvāk gibi muħterem olmaz da n'olur

¹⁵² Bu beyitte vezin çıkmamaktadır.

¹⁵³ Bu mısradā vezin çıkmamaktadır.

¹⁵⁴ Bu mısradā vezin çıkmamaktadır.

- 4 Şāh-ı bālāda olan mīve-i nuḥūst-endāz
Zaḥm-ı ḥorende-i seng-i sitem olmaz da n'olur
- 5 ʿĀkifa ḳadr-i ḥayātı bilen erbāb-ı şu'ūr
Her nefes şükr-güzārlıgum olmaz da n'olur¹⁵⁵

[19a]

92

[Gazel/Nāzī]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1 Gülşen içre bir gül-i ra' nā ki ḥüb oynar güler
Pek tıfildur āfetüm destinde tıob oynar güler
- 2 Tağıdur ʿaqlum amān ḥoş şīve-i reftār ile
Söyleşür tūḫī gibi güftārı ḥüb oynar güler
- 3 Dāye şıgımaz ḳucağuma beslemişler āferīn
ʿİşvelerle gösterür envā' -ı lu' b oynar güler
- 4 Sīnemi ḳıldı istedi çün gamze-i cādūsına
Tīr-i cevri hemān atup tıutup oynar güler
- 5 Nāzī teklīf-i vişāl itdüm o şūḥa söylemez
Ḥoş bir istıgnā [ile] ḳaşın çatup oynar güler

93

[Gazel/?]

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- 1 Semend-i ʿaşḳa atıldı gönül bir nev-civān ister
Velī her serve meyl itmez enīs-i mihrībān ister

¹⁵⁵ Bu mısra da vezin çıkmamaktadır.

- 2 Cihānda dilberi sevmek baña āsān idi ammā
Ḳabūle ibrāma yüz dimez arada tercemān ister
- 3 Dirīg itmezdüm ol yāre virürdüm varumı gerçi
Zer [ü] sīme boyun egmez bu cānum armağān ister
- 4 Velī şabr eyle o ḥārgār ḳoruḳ olur dirler
Kütük şirin zāmīr ammā daḥı ḥayli zamān ister
- 5 Göñül bu fānī dünyādaki her maḥbūba ḳul olmaz
Olıcaḳ Yūsuf-ı Mısrī Züleyḥā-yı zamān ister

94

[Gazel/Fāruḳ]

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

- 1 Kim ki eṭfāl ile hem-demligi mu' tād eyler
Özini māhre-i [redacted] zād eyler
- 2 Kemāl bulmuş iken ṭıfl ile ülfeti şaḥşuñ¹⁵⁶
Menzil-i cehle rücū' itmegin irād eyler
- 3 Gerçi bir ṭıfla göñül ben de esirüm ammā
Kemāl-i ḥüsnini kāmiller anuñ yād eyler¹⁵⁷
- 4 Var iken āh ile āhen eriden ' aşıḳlar
Taş kesen kūh-kene ' aşḳ ile üstād eyler
- 5 Meykede pīrine bī-kesligüñ izḥār itseñ
Duḥter-i rezle seni kendüye dāmād eyler

¹⁵⁶ Bu mısradā vezin çıkmamaktadır.

¹⁵⁷ Bu mısradā vezin çıkmamaktadır.

- 6 Ğam-ı dil-süz ile güftāra gelince **Fāruḳ**
Dile āteş virici sözleri icād eyler
- 7 Ögüdi ol bīġānenin göñli olunca ey dil
Dil-i vīrāneyi bir laḫzada ābād eyler
- [19b]

95¹⁵⁸

[Gazel/Nedīm]

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün

- 1 Taḫammül mülkini yıḳduñ Hülāgū ḫān mışuñ kāfir
Amān dünyāyı yaḳduñ āteş-i sūzān mısuñ kāfir
- 2 Kız oġlan nāzı nāzuñ şeh-levend āvāzı eṭvāruñ¹⁵⁹
Belāsın ben de bilmem kız mısun oġlan mışuñ kāfir
- 3 Nedür bu gizli gizli āhlar çāk-i girībānlar
‘ Aceb bir şūḫa sen de ‘ āşıḳ-ı nālān mışuñ kāfir
- 4 Saña kimisi cānum kimi cānānum diyü söyler
Nesin ben de bilmem¹⁶⁰ cān mısun cānān mışuñ kāfir
- 5 Niçün şık şık baḳarsuñ böyle mir’āt-ı mücellāya
Meger sen daḫı kendi ḫüsnüñe ḫayrān mışuñ kāfir
- 6 **Nedīm**-i zārı bir kāfir esir itmiş işitdüm¹⁶¹
Sen cellād-ı bī-dīn düşmen-ı imān mısuñ kāfir¹⁶²

¹⁵⁸ *Nedīm Divanı*’nda bu gazel 8 beyittir. Ancak Mecmûada 6 beyit alınmıştır (Macit, 2017, s. 226).

¹⁵⁹ *Nedīm Divanı*’nda bu kelime “āvāzın” şeklinde geçmektedir (Macit, 2017, s. 226).

¹⁶⁰ *Nedīm Divanı*’nda bu kelime grbu “nesin sen doğru söyle” şeklinde geçmektedir (Macit, 2017, s. 226).

¹⁶¹ *Nedīm Divanı*’nda bu kelime “işitmişdüm” şeklinde geçmektedir (Macit, 2017, s. 226).

¹⁶² *Divanı*’nda bu mısra “Sen cellād-ı dīn ol düşmen-ı kāfir misün” şeklinde geçmektedir (Macit, 2017, s. 226).

- 1 Müstaḳbel ü māzi aña kim ḥāl-i ḥāzırdur
Yek-reng-i fenā 'ārif-i pākīze-naḫardur
- 2 Zāhid ki ne işte ola zevḳ-i fenāyī
Şüretde eger tā' ati ḫayr olsa da şerdür
- 3 Dād ü sitedi başḫadur aşüfte-i 'aşḫuñ
Şehbender-i 'irfānda anuñ münfiḫi ḫarardur
- 4 'Aşḫ olsun o bī-çāre ki zehr-i ḡam-ı cānān
Zevḫinde be-hem çāşnī-i gül-be-şekerdür
- 5 Vā-beste ise 'ayş u ḫarab ḫükm-i nücūma
Mehtāb iderüz yār ile çün devr-i ḫamerdür
- 6 Āh itmedüm ammā göricek sünbül-i zülfin
Gül-ruḫların āzürde iden nūr-ı başardur
- 7 'Ākif gibi dil-beste olan dergeh-i pīre
Bī-sāḡar u mül neş'e-ver-i feyz-i şeherdür

- 1 Beni Mecnūn itdi bir ülfet ile
Çeşmi ser-ḫoş şalınışı bayḡın yār
Biñ cān baḫş iden bir muḫabbet ile
Ḥüsni şīrīn muḫabbeti şargın yār

- 2 Ey nev-nihāl fidān serv-i ŧīve-ber
Ebrū kemān olmiŧ müjgānı ħançer
Ey kākūli ‘anber ŧīveli dilber
ŧarzi ŧavrı her ciheti uygun yār
- 3 Dūr oldı bu **Remzi** ğonce-i femden
Reng-ā-reng derd peydā oldı sīnemden
‘Ummān zā’il oldı dīde-i nemden
Bu sefīl üftādeñ saña yangın yār

[20a]

98

[Koŧma/İŧmet]
11’li hece ölçüsü

- 1 ŧaçuñ büklümleri ğoñül bāğıdur
O ceylān bağıŧuñ ‘ağıl dağıdur
Hep ovalar yeŧillere büründi
Servi gibi ŧalınmanuñ çağıdur
- 2 Hālüm yaman oldı seni ğoreli
Yürek yanık cigercigüm yaralı
Sevgüñ cān yurdına girdi gireli
Ġözden ağıtdığum kıan ırmağıdur
- 3 Cigere od düŧdi ‘aŧkı ocağından
Bir yere gitmezem yār bucağından
Bülbül yad olmasun ğül kıucağından
Ayrılık acısı keskin ağıdur
- 4 Eŧüñ ğörülmemiŧ insān oğlında
Kıoçlar kıurbān olsun kıuzum yolunda

‘İşmet yalan degül sevdigüm bunda
Saña melek dimek sözüñ şğıdır

99

[Koşma/Nāzi]
11’li hece ölçüsü

1 Meftūnum sevdigüm nāzik edāña
Şāhin gibi kara gözler süzgündür
Şirin güftār ile bülbül şadāña
Cān tayanmaz zirā bağrum üzgündür

2 Nüş iderem ḥasretüñle cām-ı Cem
Artmağda göñlümde ğam üstüne ğam
Şānelenmiş amān o siyāh perçem
Mor fes egri zülüfleri düzgündür

3 Teşnedür ezelden dil lebleri bal
Derdüñ çeke çeke yok tende mecāl
Oldı mı Nāzi şānuña ḥayāl
Cān riştesi yad elinde üzgündür

100

[Gazel/Nūri]
fā’ ilātün/ fā’ ilātün/ fā’ ilātün/ fā’ ilün

1 Seyre çıkmış bir canān kim görse derdin tāzeler
Vechine mu’ tād idinmiş perçemin yelpāzeler

2 Cem’ olup bir yere perī-rū şafā-yı bāğda kim
Kāmet-i Tūbāsın[1] dildārınuñ endāzeler

3 Bāğ-ı ‘ irfān-ı kemālātuñ gül-i nev-restesi
Muşḥaf-ı ḥüsne canānı kim yazar şirazeler

4 Miḥnet-i ‘aşka taḥammül gerçi bir emr-i ‘asîr
Hep senüñçündür perî-rû çekdigüm hempâzeler

5 Tiğ-i zaḥmuñ eyledi ḥâlüm perîşân **Nūriyâ**
‘Arşa çıkdı ḥasretünle itdigüm âvâzeler

[20b]

101

[Gazel/Nâzi]

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

1 Ğurbet ilde çekdigüm hicrân degül de yâ nedür
Çağlayan çeşmümdeki giryân degül de yâ nedür

2 Şubḥ-dem bülbül fiğân eyler döker gözyaşını
Cândan ârzüsü gül-i ḥandân degül de yâ nedür

3 ‘Arz-ı ḥâlüm eyledüm taḫrîr cür’et-i şerm ile
Luḫ ider elbet şeh-i ḥübân degül de yâ nedür

4 Zaḥm-ı ‘aşk aldı derünüm neyle teskîn eylesem
Âşiyân-ı dilde o pinhân degül de yâ nedür

5 **Nâziyâ** buldı hevâ ṭurmaz yanar ḳandîl-i ‘aşk
Yek şererle sîne baḳ sūzân degül de yâ nedür

102

[Gazel/Nâzi]

mef‘ülü/ mefâ‘ilü/ mefâ‘ilü/ fe‘ülün

1 Bir gülse gülüm biñ gül-i ḥandâna bedeldür
Rüyındaki gül-penbe gülistâna bedeldür

- 2 ‘ Aqlın yitürür görse eger ğabğabın ‘ aşık
Bir büsesi bir şemmesi devrāna bedeldür
- 3 Hoş-büylü siyāh zülfini gerdāna tağıtmiş
Kāküllerinüñ bir teli reyhāna bedeldür
- 4 Cān yakmağı cānā yeñile ‘ ādet idinmiş
Çün bir şereri āteş-i sūzāna bedeldür
- 5 Cān almada katl itmede ‘ uşşāķını **Nāzī**
Her müjesi bir hañcer-i bürrāna bedeldür

103

[Koşma/Ceyhūnī]
11’li hece ölçüsü

- 1 Dostlar kıyām idüñ kalkuñ ayağa
Nezāket tahtınüñ şāhı geliyor
Kim büyütmüş kim getürmüş bu çağa
Tiğ-i ğamzeleri sīnem deliyor
- 2 Rüstem-i zamān [u] şūh-ı cihān-bān
Ĝamzeler kızıl kan meded el-amān
Kālıyor sitemle āfet-i devrān
Gör ki başımıza ne od alıyor
- 3 Lebinüñ¹⁶³ lezzeti var damağımızda
Şanki tāze güldür cān bāğımızda
Bir kuzı yaylıyor oymağımızda
Ceyhūnī de koyun olmuş meliyor

¹⁶³ Vezin ve anlam gereği “lebün” şeklinde yazılmalıdır.

- 1 Cāy-ı istiğnāya yol buldum rehā bilmem nedür
Dām-ı hüsniinde esirüm reh-nümā bilmem nedür
- 2 Nār-ı hecre yaqmaq ister yoğ iken cürmüm o şūḥ
Ben miyüm pervāne-veş nāra sezā bilmem nedür
- 3 Yara açdı tīg-i ğamze bu dil-i bī-çāreye
Bir oñulmaz derdde qaldum ki devā bilmem nedür
- 4 Öyle ser-mest-i müdāmum ki içelden cām u ğam¹⁶⁴
Zevqe dā'ir görmedüm bir dem şafā bilmem nedür
- 5 İrmedi Nāzī gedā ḥālā vişāl-i āfete
Ğam baña hem-dem o yāre āşinā bilmem nedür

[21a]

- 1 Bu meşām-ı cāna büylar perçemistāndan gelür
Nāfe-i müşkīn-i zülfün ' anberistāndan gelür
- 2 Ben şular virdüm sirişküm ile ey gül-fidān¹⁶⁵
Nev-bahār-ı hüsnuñe ḥaṭlar raḥşāndan gelür¹⁶⁶
- 3 Her seḥer dem-sāz-ı ' aşq olmaq ne hoşdur dillere
Bülbülñ nağmesini seyr it gülistāndan gelür

¹⁶⁴ Anlam gereği “cām-ı ğam” şeklinde yazılması daha uygun olacaktır.¹⁶⁵ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.¹⁶⁶ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

- 4 Şanma ey meh-rū bu neş'e sāgar u şahbādatur
Her nigāh-ı mest-i nāzuñ nergisistāndan gelür
- 5 Nāzi öğrenmiş fūnūn-ı şīveden birçok sebağ
Revzen-i dilden nazar kıldum debistāndan gelür

106

[Gazel/Nāzī]

fe' ilātūn/ fe' ilātūn/ fe' ilātūn/ fe' ilūn

- 1 Cānumı yāre fedā eyler isem de yeridür
Ehl-i ' aşğ cümle anuñ şīvesinüñ çākeridür
- 2 İtdigüm zār u figān zerre degil ' aynumda
Gönlümün gonce-dehen bir gül-i nāzik-teridür
- 3 Dilleri bende açıqdan tolaşur gīsūlar
Zannum insān degil belki o āfet peridür
- 4 Niçün ol zülf-i siyāh ile her vech ile nām
Kara sevdāsına hep halk-ı cihān müşteridür
- 5 Cevrden olmadı āzāde dil-i şūrīde
Dildeki nār-ı firāğ Nāzī vücūdum eridür

107

[Gazel/Nāzī]

fā' ilātūn/ fā' ilātūn/ fā' ilātūn/ fā' ilūn

- 1 Ben de cān qurbānuñam yāre didüm minnetlenür
Sevdiğüm bilmem neden havf eyleyüp haşyetlenür
- 2 Gül cemālün seyir iden gayrı hançer istemez
Ravza-ı hüsnün baharı irdi hūn cinnetlenür

- 3 Ref' idüp rüyuñdan ey māhum niķābuñ it tūlū'
Mihr-i ħüsnüñ kim gören üftāde[ler] şafvetlenür
- 4 Kevni yaķsam çok degül pür-āteş-i şerāreyem
Dūd-ı āhum her yaña şalsam cihān dehşetlenür
- 5 Merĥamet ķıl sen de cānā **Nāzī**-i bī-çāreñe
Söylesem derd-i dilüm kevn ü mekān riķķatlenür

108

[Gazel/Nāzī]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1 Dil ümīd-i iltifāt-ı ğamzeye me'nūs olur
Şanma ' aşık rü'yet-i dīdārdan me'yūs olur
- 2 İdeli ol kāfirüñ zünnār-ı siĥrin cāna bend
Ķalbüm evin büthānedür bu sīnede nāķūs olur¹⁶⁷
- 3 Bir ĥatā ķılsam ne dir öpsem o şūĥuñ gerdenin
Neyleyeyüm çāh-ı zenaĥdānda dil maĥbūs olur
- 4 Olma a begüm-i ĥa'hiş vaşla teġāfül gösterüp
Bezm-i erbāb-ı suĥende belki ber-nāmūs olur
- 5 Eyleme **Nāzī** eşef bir dem vişāl-i yār için
Ka' be-i kūy-ı dil-ārāya şabā cāsūs olur

[21b]

109

[Gazel/Nāzī]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

¹⁶⁷ Bu mısra da vezin çıkmamaktadır.

- 1 Gūş iden āh u enīnüm şubḥ-dem sūzān olur
Kim görirse ḥūn-ı çeşmüm dīdesi giryān olur
- 2 Kays-veş düşdüm taḥassürle cünün ıqlīmine
Şayḥa kılsam cūş ile bām-ı felek lerzān olur
- 3 Ağla ey dīdem uzandı leyle-i firḫat yine
Seyl kaṭresi bir baḥr-i bī-pāyān olur¹⁶⁸
- 4 Pāre pāre derd ile görmez mi cānā sīnemi
Ney gibi sūrāḥ cism-i nāleler rīzān olur
- 5 Maḫşaduñ söyle nedür ey Yūsuf-ı mısr-ı ḥüsün
Dildeki endūh ğam Ken' ān ile seyyān olur
- 6 Sū-be-sū itsem ṭavāf kūyuñ dil-ārā şubḥ u şām
Korkaram müşrik oḫından bir ğazab-ı berḫān olur
- 7 Derd ü ğam hem-dem elem ü maḥrem saña ey **Nāziyā**
Ṭālī' um cān almaĝa bir ḥaṅçer-i bürrān olur

110
[Koşma/Nāzī]
11'li hece ölçüsü

- I Görünce gül yüzüñ senüñ ey gülüm
Eyvāh ' aqıl başdan yağmalanıyor
Nīce zār itmesün dil-i bülbülüm
Vechüñde ğonceler ḥamrālanıyor

¹⁶⁸ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

II Beni dūr eyleme cānā keremden
Felāḫ mı bulurum ben bu veremden
Yeñi gelmiş gibi bāğ-ı İremden
Ḳadd-i nev-nihālūñ Ṭübālanıyor

III Maḥv oldu hecrūñle bu dil-i sūzān
Sīneñde merḫamet yoḫ mıdur imān
İtmez mi bī-çāre ‘āşıkuñ ḫayrān
Baḫduḫca gözlerūñ şehlālanıyor

IV Vaşluñ gözedürem rūz [u] şeb dildār
Şarılmasun ince o bele aḡyār
Bu Nāzi Mecnūnuñ sevdigüm her-bār
Şırma zülüflerūñ Leylālanıyor

111

[Gazel/Nāzi]

fā‘ ilātūn/ fā‘ ilātūn/ fā‘ ilātūn/ fā‘ ilūn

1 Tāze bir reftā[r] ile baḫ tāze cānānum gelür
Tāze gül-ruḫ tāze ruḫşār tāze ḫandānum gelür

2 Tāzelenmekde şabā esdükce tāze kāküli
Cevr [ü] ḡam tāze tārūm tāze¹⁶⁹ mestānum gelür

3 La‘ l-i gül-gūn tāze ballanmış o şehd-i tāzeden
Sīm-ḡabḡab tāze billūr tāze gerdānum gelür

4 Tāze giymiş tāze ḫonmuş re’sine bir tāze fes
Tāzelerden tāze tāze tāze ḫübānum gelür

¹⁶⁹ Vezin ve anlam gereḡi kelime grubu “Cevr-i ḡam tāze tārūm tāze bir” şeklinde yazılmalıdır.

- 5 Tāze halk itmiş anı Hallāka tāze şükrimüz
Tāze māhum tāze bezme tāze tābānum gelür
- 6 Tāze yaqdı sīneme Nāzi bir āteş tāze yār
Tāze derde tāze dermān tāze Loqmānum gelür
- [22a]

112

[Müseddes/Vāşif]

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

- I Kim olur zor ile maqşūdına reh-yāb-ı zafer
Gelür elbette zuhūra ne ise hükm-i kader
Haqqa tefvīz-i umūr it ne elem çek ne keder
Qıl sözüme 'ārif iseñ gūş-ı qabüle gevher
Miḥneti kendüye zevk itmedür 'ālemde hüner
Ġam [ü] şādī-i felek böyle gelür böyle gider
- II Reh-i 'irfān-ı haqīkatde budur de'b [ü] uşul
Maḥlabı terk iledür menzil-i maqşūda vuşul
Ne iliş kāma ne ol qat' -ı ümīd ile melül
Yār ise başuña 'aqluñ sözümi eyle qabül
Miḥneti kendüye zevk itmedür 'ālemde hüner
Ġam [ü] şādī-i felek böyle gelür böyle gider
- III Tüt reh-i 'aşka iriş menzili bir zühde uy¹⁷⁰
Yola gel rind-i qalender-veş ol pendümi tıy
Cāme-i fikr-i sevdādan dil-i dīvānemi şoy¹⁷¹
Güft [ü] gūy-ı ğamı kim dir ki saña küşeñe qoy
Miḥneti kendüye zevk itmedür 'ālemde hüner
Ġam [ü] şādī-i felek böyle gelür böyle gider

¹⁷⁰ Bu mısradā vezin çıkmamaktadır.

¹⁷¹ Bu mısradā vezin çıkmamaktadır.

- IV Seni vāsıl idemez şehir-i murāda bu gidiş
Meclis-i ‘aşk u şöhetde edep öğren alış
Ko bīgāneligi h̄urşid-i rāh ile biliş¹⁷²
Bār olup h̄atır-ı ehl-i dile şekvā degil iş
Miñneti kendüye zevk itmedür ‘ālemde hüner
Ġam [ü] şādī-i felek böyle gelür böyle gider
- V Merd olan şöhet-i ālāmı diline tolamaz
Dil ehli dile ġam anunçün yol bulamaz¹⁷³
Tolsa dünyā ġam [ile] h̄atır-ı ‘ārif olamaz
Elemi zevke bulaşdurma kırı zevk olamaz
Miñneti kendüye zevk itmedür ‘ālemde hüner
Ġam [ü] şādī-i felek böyle gelür böyle gider
- VI Bir zamān naġam-i ney nāleme nisbet yandı
Nāliš-i mihr-i muħabbet ile yağum eridi
Zevk-i mezķ yoluña ġamdan odlarda idi
Kimi ġamdan bunalup derdümi yandum idi
Miñneti kendüye zevk itmedür ‘ālemde hüner
Ġam [ü] şādī-i felek böyle gelür böyle gider
- VII Zāhir-i māle baķup itme daħil bir ferdi
Çekilür çille degül çille-i serd-i merdi
Kendi hālince olur kişinüñ bir derdi
Tükenür mi felegüñ miñnet-i germ ü serdi
Miñneti kendüye zevk itmedür ‘ālemde hüner
Ġam [ü] şādī-i felek böyle gelür böyle gider

¹⁷² Bu mısradā vezin çıkmamaktadır.

¹⁷³ Bu mısradā vezin çıkmamaktadır.

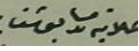
VIII Diñleme birbirini nāsuñ ‘abeşdir kâşıdı
Çalmasıñ jenk-i nedāmetle derūnuñ pāşlı
Elemūñ ‘an-aşlı olur ‘ālemde [emeldir] aşlı
Vāşıfā zevkūñe baq yoq ğamuñ aşlı faşlı
Miñneti kendūye zevk itmedir ‘ālemde hüner
Ĝam [ü] şādī-i felek böyle gelür böyle gider

[22b]

113

[Gazel/Kāzım]

fe‘ilātün/ fe‘ilātün/ fe‘ilātün/ fe‘ilün

- 1 Politika kodı ad şimdi müdarāya kibār
Ser-fürü eylemek efrence dirāyet gibidür
- 2 Tab‘ -ı eṭvār ile meşrebde bağılsa vükelā
Şanki efrenc ile bir mezheb ü millet gibidür
- 3 Hüküm olur haqlı diyü her ne ise da‘ vāda
Pasabortı bulunan şāhib-i hüccet gibidür
- 4 Mekteb ü medresede fıkıh u ferā’iz yerine
Oğumaq şimdi Fıransızca ‘ibādet gibidür
- 5 Hele ‘pardon’ [gibi] ‘bonsuvar’ gibi ğaḷḷ-ı kelām
Eylemek ħāşılı ibrāz-ı belāgat gibidür
- 6 Bī-ḫayā çarmaçarış şimdi zükür ile işās
Bağılursa günümüz rüz-ı kıyāmet gibidür
- 7 Oldı bezm-i vükelāya pezevenk
Çünkü şerm ü edeb izhār-ı nedāmet gibidür

- 8 Yoqla tavında vüzerâtla be-nâm oldı yazuq
Var ise şimdi vüzâret da rezâlet gibidür
- 9 Ne revâdur ola efrence kıyâm-ı istiğbâl¹⁷⁴
Bu gidiş cümle kıyâmetden ‘alâmet gibidür
- 10 Qalmadı meclis-i ‘âlemde bir İslâm olan
Yerüñ üstünden ise altı selâmet gibidür
- 11 Ne güzel ‘ömre muvâfık yine bu kâfiyede
Kâzımuñ hâşılı her nazmı kerâmet gibidür
- 12 Mağlaşum yazsam eger görse kibâr-ı kânûnı
Hâkquma vaz‘ göreñ dirler ‘adâlet gibidür

[23a]

114

[Koşma/Nürî]

11’li Hece ölçüsü

- I Bir kez nigâh eyle ey kemân-ebrû
Dildüñ bağrum itdüñ nây cigerim yâr
Bağduqca qaşlaruñ cânuma qarşu
Elif qaddüm olur yay cigerüm yâr
- II Aldanduñ sözine bir münâfıkuñ
‘Âkıbet terk eyledüñ¹⁷⁵ bağı yanıkuñ
Cigeründen yaraladuñ ‘âşıkuñ
İşiten dimez mi vay cigerüm yâr
- III Derdüm gördi **Nürî** el çekdi tabîb
Sızlıyor vücüdüm mişl-i andelîb

¹⁷⁴ Bu mısradâ vezin çıkmamaktadır.

¹⁷⁵ Vezin gereği “itdün” olarak yazılmalıdır.

Eger veren olsa küh-ı Serendīb
Olmaz bu derdüme tay cigerüm yār

115
[Koşma/Nürī]
11'li hece ölçüsü

I Yandum bu hālīñe hüsni aluña
Bu ne bu güzellik vay cigerüm yār
Görenler ay dimiş gül cemālūñe
Böyle parlak m'olur ay cigerüm yār

II Yağma hecr odına bağı yanığı
İkrārında tūran kul-ı şādıķı
Saña Mecnūn olup yanan 'āşıķı
Ben bir bir diyeyüm şay cigerüm yār

III Birisi Şirvānlı birisi Vanlı
Dağistanlı Hānlı Tırabuzanlı
Birisi de Nürī şöhretli şānlı
Dertli dehr olanı şay cigerüm yār

116
[Koşma/Ceyhūnī]
11'li hece ölçüsü

I 'Ālem içre mümtāz bir perī-rūya
Virdükce göñlümü 'aqlum dağıdur
O siyāh gīsūya o siyāh mūya
'Āşıķlar[un] cān virecek çağıdur

II Kān döker dīdeler hemīşe bīdād
Görüp raħm eylemez o çeşmi cellād

Ġayrı bir derd olsa eylemem feryād
Sinedeki yara yārũñ dāğıdır

III Bî-kuşūr yaratmış ħalk iden Sübhān
Seyr idenler didi bu naşıl insān
Neylesün **Ceyhūnī** ħūrī [vũ] ğilmān
Āsitān-ı yār da cennet bāğıdır

117

[Gazel/Fuzūlī]

fā' ilātũn/ fā' ilātũn/ fā' ilātũn/ fā' ilũn

1 Öyle ser-mestem ki idrāk itmezem dünyā nedür
Men kimem sākī olan kimdür mey nedür sahbā¹⁷⁶ nedür

2 Gerçi cānāndan dil-i şeydā için kām isterem
Şorsa cānān bilmezem kām-ı dil-i şeydā nedür

3 Vaşldan çün 'āşıkı müstağnī eyler bir vişāl
'Āşıkā ma'şūğdan her dem bu istiğnā nedür

4 Hikmet-i dünyā vü māfihā bilen 'ārif degül
'Ārif oldur bilmeye dünyā vü māfihā nedür

5 Āh ü feryāduñ **Fuzūlī** incidüpdür 'ālemi
Ger belā-yı 'aşk ile ħoşnūd iseñ ğavgā nedür

[23b]

118

[Koşma/Nāzī]

11'li hece ölçüsü

I Meded senden kā'inātı var itdũñ
Marīzem Ĥālīğum devā yetişdür

¹⁷⁶ *Fuzūlī Divanı*'nda bu kelime gruvu "mey ü sahbā" şeklinde geçmektedir (Parlatır, 2014, s.241).

Baňa derd koymaduň yādigār itdüň
Kerem kıl dāveri şifā yetişdür

II Göñül mecrūh oldu çağlıyor al kan
Ağlıyor sızlıyor cismündeki cān
Taħammül ider mi hiç buňa insān
Şabır ihsān eyle Hudā yetişdür

III Kaldum Nāzi ğam-ı eyyām içinde
Murğ-ı ğarīb gibi bir dām içinde
Bitdi ‘ömrüm hayfā ālām içinde
Yā Rab ‘ākıbet-i şafā yetişdür

119

[Koşma/Ejderi]
11’li hece ölçüsü

I Ğonce-i lebine irmeyenlerüň
İşi bülbül gibi zār olur gider
Bāb-ı haķıķati bilmeyenlerüň
Dü cihān başına țar olur gider

II ‘Ālemde bilmeyenler o ğonceyi
Eyvāh ider gezer her rüz [u] Őebi
Çıkamaz taşraya semender gibi
Mesken-i vaħdetde nār olur gider

III Bu ‘aşķa düşen oldum kaldım serseri¹⁷⁷
Dīvāne-meşreb olur ekseri¹⁷⁸
Diyār-ı ğurbetde ‘āřık **Ejderi**
Yeri Manřūr gibi dār olur gider

¹⁷⁷ Vezin gereği “Bu ‘aşķa düşeli oldum serseri” şeklinde yazılmalıdır.

¹⁷⁸ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

120
[Koşma/Nāzī]
11'li hece ölçüsü

I Şimdiki zamānda bī-vefālaruñ
Derd ü qahrın çekmek tül-i emeldür
Zirā fā'idesiz evliyālaruñ
Kemendi başına darb-ı meşeldür

II Her yüze gülüci mekkāra yā hū
Olmasa meyl itmek dīdesi āhū
Oldı hūn-ı dīdem gör mişl-i şeb-bū
Keyfiyyet-i aşka yā bu ne hāldür

III Cevr ider rüz [u] şeb dīdesi fettān
Derdleri sīnemde oldı firāvān
Degül mi Nāzī o edā reyhān¹⁷⁹
Bir mestāne nigāh ruḥları aldur

[24a]

121
[Gazel/Nūri]
fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1 Ey şabā var söyle derdüm yāre bildür baḡ ne dir
Şöyle bir āşüb-ı cān mi' māra bildür baḡ ne dir

2 Ben gibi sevdāya düşmiş var mıdur 'ālemde āh
Böyle vaşf it hālümü hūnkāra bildür baḡ ne dir

3 Ey benüm dildār-ı ma' şūḡam olup her şubḡ u şām
Böyle şūḡ ol perī-i dīdāra bildür baḡ ne dir

¹⁷⁹ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

4 Āh nice kühlar başında görmişem Mecnūn gibi
Ḳīl-i zaḥmum bu dil-i ğam-ḥ̄āre bildür baḳ ne dir

5 Ṭā şabāvetden berü ‘ aşḳuñla yandı Nūriyā
Ol benüm cānānuma gülzāre bildür baḳ ne dir

122

[Gazel/Nażīm]

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün

1 Fiġānum cevruñe zan itme lāyık oldıġumdandur
Günāhum cān u dilden saña ‘ aşık oldıġumdandur

2 N’ola dāġ-ı nihānum sūz-ı dilden āşikār olsa
Senüñ derdüñle cānā baġrı yanık oldıġumdandur

3 Revādur pençe-i cevruñle çāk olsa giribānum
Yoluñda şubḥ u şādık¹⁸⁰ gibi şādık oldıġumdandur

4 Dil-i mecrūḥ-ı ‘ uşşāḳa olurken merhem-i rāḥat
Benüm işler derūnum zaḥmı şādık oldıġumdandur

5 **Nażīmā** çekdigüm cevru cefālar bī-vefālardan
Tekellūf ber-ṭaraf yār-i muvāfık oldıġumdandur

123

[Koşma/Nāzī]

11’li hece ölçüsü

I Ey penbe-beden yār ğonca fidānum
Bu şive[ler] nedür sende varam yār
Vay sīm-i gerdānum ḥoḳḳa-dehānum¹⁸¹
İşte şaġdur cānum tende varam yār

¹⁸⁰ Anlam olarak “şubḥ-ı şādık” şeklinde yazılması daha uygundur.

¹⁸¹ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

II Yoğ mişlũñ ‘ Arabda Őarğ u ğarbda
 Ėasebde nesebde zāt-ı ādābda
 Erkān-ı ‘ unfide vağt-i Őevābda
 Sā’ ilũm bu bābda ben de varam yār

III Zũlfũñ ‘ anber-Őiken ğũl diken diken
 Ciger yara iken bī-çāre iken
 Nāzī bũlbũl iken sen bir ğũl iken
 Seni ğöz ğörũrken şande varam yār

124¹⁸²

[Gazel/Ahmed-i Dāi]

mefā’ ilũn/ mefā’ ilũn/ mefā’ ilũn/ mefā’ ilũn

1 Eyā ĖurŐid-i meh-peyker cemālũñ mũŐterī-manzar
 Ne manzar manzar-ı řālī’ ne řālī’ řālī’ -i enver

2 Cemālũnden cihān rũŐen dudaguñdan zamān ğũlŐen
 Ne ğũlŐen ğũlŐen-i cennet ne cennet cennet-i kevşer

3 Yüzũndũr āyet-i raşmet özũndũr maşhar-ı şudret
 Ne şudret şudret-i Őāni’ ne Őāni’ Őāni’ -i ekber

[24b]

125

[Gazel/Bāķī]

fā’ ilātũn/ fā’ ilātũn/ fā’ ilātũn/ fā’ ilũn

1 Lāleler bezm-i çemende cām-ı ‘ işret ğoŐterũr
 Devletinde ĖuŐrev-i ğũl ‘ ayŐa ruşşat ğoŐterũr

2 Mevsim-i ğũl ‘ id ile yār u muŐāĖib dũŐdiler
 Birbirine iki dilberdũr muğabbet ğoŐterũr

¹⁸² Ahmed-i Dāi’ye ait gazelin orijinali 6 beyittir. Ancak buraya 3 beyti alınmıştır (Canım, 2000, s.166).

- 3 † İd-gehde varalum dŭlāba dilber seyrine
Görelŭm āyīne-i devrān ne ūret gösterŭr
- 4 † Kıaddŭne kul olmaęa gelmiū dizilmiū karūna
Servler tŭrmiū ħemen ūahnında kām̄et gösterŭr
- 5 † Āūıķı bī-ūabr u ārām eyleyŭp seyyāh ider
Memleket seyr itdirŭr † aūkuñ vilāyet gösterŭr
- 6 † Bī-sŭtŭn-ı ğamda **Bākī** seng-i miħnet kesmede
ūöyle ŭstād oldı kim Ferhāda ūan† at gösterŭr

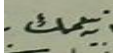
126

[Koūma/Ceyħŭnī]
11’li hece öłħŭsŭ

- I † Kime tahrīr idem derd-i derŭnum
Ĉāre diyŭ yazsam kalem kan ağlar
Ĥayli demdŭr dil-ūikeste dil-ħŭnum
Görŭp bu ħāle¹⁸³ † ālem kan ağlar
- II † Biñ kere boūaldı tŭldı bu dŭnyā
Kime bākī kaldı † ālem-i eūyā
Salṫanat katından olalı cŭdā
Bu ħālŭme İbni Edhem kan ağlar
- III † Feryād āhum yāre ideydi eūer
Merħamet iderdi o kālbi mermer
Bir yārŭñ ucından tā ūām u seħer
Ceyħŭnī dediler her dem kan ağlar

¹⁸³ Vezin ve anlam gereęi kelime “ħālŭme” ūeklinde yazılmalıdır.

127
[Koşma/Hükmi]
11'li hece ölçüsü

I Çünki rahm itmedin ey gonce-beden
Ya neden dil-rübā nedür
Tağıldı täreten ol hoy resen
Ger olmasa hüsün bu sevdā nedür

II Saña sebep kevkeb tırdı hoş-neseb
Ger oynarsa gabgab erkân-ı edeb
Yār ‘ömrüme sebep söyle gonce-leb
Bilmem saña ‘aceb bî-hemtā nedür

III Nice şāhib-şīri müşīri mīri
Hüsniñ ey perī itdün esīri
Urduñ dile yeter mi¹⁸⁴ yetmez mi biri
Destüñde şemşīr-i istignā nedür

IV Hükmi dili şād eyle imtiyāz ile
Yalvar biñ nāz ile olma rāz ile
Bülbül āvāz ile ben de sāz ile
Sen de bu nāz ile muṭarrā nedür

[25a]

128
[Koşma/Ākif Paşa]
11'li hece ölçüsü

I Tıfl-ı nāzenīnüm unutmam seni
Aylar günler degül geçse de yıllar
Telḡ-kām eyledi firākuñ beni
Çıkar mı hātırdan o tatlı diller

¹⁸⁴ Vezin gereği “yeter” şeklinde yazılmalıdır.

II Kıyılmaz iken öpmege tenüñ
Şimdi ne hâldedür nâzik bedenüñ
Añdıķca gülşende ğonca dehenüñ
Yansun āhum ile kül olsun güller

III Tağayyürler gelüp cism-i semîne
Döküldi mi siyāh ebrü cebîne
Şırma saçlar yayıldı mı zemîne
Tağıldı mı koķladığum sünbüller

IV Felegüñ kinesi yerin buldı mı
Gül yanaguñ rengi rüyı şoldı mı
‘Acabā çüridi toprak oldu mı
Öpüp ohşadığum o pamuķ eller
(Hafidesinüñ vefâtında ‘Ākif Paşa)

129

[Koşma/Seyrî]
11’li hece ölçüsü

I Kırmızı güller rüy-ı ser-i hâkde
Ğoncalar mişâli allanıyor yâr
Kākül-i ‘anberüñ üstten aşığı
Uç virüp perişân şallanıyor yâr

II Kıryola içinde şive çıkarken
Beyāz gicelikle cānlar yaķarken
Uyķudan uyanmış maħmür baķarken
Beyāz gerdānuñ[sa] ballanıyor yâr

III Seyriyā şandum ki çeşm-i ejderi
Cāna kaşd itmege çekmiş neşteri

Bāzār-ı hüsünüde gezen müşteri
Sevdā baytārına na‘ llanıyor yār

130
[Koşma/İffet]
11’li hece ölçüsü

- I Beni faķir deyu benden kaçarsuñ
İnsān olur gedā bay cigerüm yār
Muħabbet bezmine āteş şaçarsuñ
Ne ‘aceb gücendüñ vay cigerüm yār
- II İster Manşūr gibi tāra¹⁸⁵ taķ beni
Pervāne mişāli nāra yaķ beni
İster öldür süngü-vāre çaķ beni
Fermāye senüñdür hay cigerüm yār
- III Ĥarāb itdüñ beni çeşm-i mestüñle
Tiğ-i müjgān ile dil-şikestüñle
Raħm itmedüñ бүkdüñ cevri-i destüñle
Egdüñ ķāmetümi yay cigerüm yār
- IV Zirā yoluñda çekdüm meşakķat¹⁸⁶
Umaram Ĥudādan dā’imā raħmet
Bu ‘āşık ‘İffetüñ çekdügi zaħmet
Olur kūh-ı Ĥāfa t̄ay¹⁸⁷ cigerüm yār

[25b]

131
[Koşma/Seyri]
11’li hece ölçüsü

¹⁸⁵ Anlam olarak “dāra” yazılması gerekir.

¹⁸⁶ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

¹⁸⁷ Kelimenin yazımı hatalıdır. “T̄ayy” şeklinde yazılmalıdır.

I Yine mevce geldi alb-i pr-unum
Blbller miali alayayum yr
Nehr-i ane dndi em-i Ceyunum
Nem nem zre dkp alayayum yr

II Nedr bu sendeki nz u istin
Nice cnlar yaıcı d-em ehl
Bitmezse ekdigm bu derd  bel
Sne-i sznum¹⁸⁸ dalayayum yr

III **Seyriy** kimde var bu em-i mamr
 ab-ı Brden olmadayuz dr
Sen bildi gibi neterni ur
Ben de yarelerm balayayum yr

132

[Gazel/af]

feuln/ feuln/ feuln/ feuln

1 Sen  a ey dil-rb bir beldur
O mbrem belya gl mbteledur

2 Bilirs ki senden diri eylemem ben
Yoluda sen ite cnum feddur

3 Nin giryemi yle ta yb idersin
Nail alamam ben bu bir ibtildur

4 Ya ben aladca nin sen glersin
Bu ande sen orısı n-becdur

¹⁸⁸ Vezin gerei “szn” eklinde yazılmalıdır.

5 Vefâsızlık itmekdesin böyle ammâ
Yine ben dimem sevdigüm bî-vefâdur

6 Ğarîbem melûlem cefâ-dîdeyem ben
Şafâ gördigüm yokdur ismüm Şafâdur

133

[Gazel/Nâzî]

fe' ilâtün/ fe' ilâtün/ fe' ilâtün/ fe' ilün

1 Yüri ey dil keder itme bu fenâ dem de geçer
Geçmedik var mı ' aceb dildeki âlâm da geçer

2 Girmesün encümen-i gülşene ağıyar diyerek
Bülbül-i bahtımuñ ' ömri tütülür dâm da geçer

3 Dûda başdırsam ' aceb mi felegüñ kevkebini
Ne revâ kim hâsed erbâbı olam ğam da geçer

4 Der-i ' âlem yıkılur dil tayanup tırma şaşın
Çünkü bir rûz irişür maıv olur aışâm da geçer

5 Nâzî miınet-zedeyüz firkat-i dildârı amâ
Nice kim geçdi belâlar bu serencâm da geçer

134

[Koşma/Erzurumlu Emrah]

11'li hece ölçüsü

I Sırr-ı kudret kıtabı taıhrir olurken¹⁸⁹
Şu benüm iıqbâlüm kara yazmışlar
' Āşıka ma' şüki taısim olurken
Beni bir vefâsız yâre yazmışlar

¹⁸⁹ Bu mısradâ vezin çıkmamaktadır.

II Temekkün olurken sevdā-yı sırrı
Geçmedi başumdan ḥālā kederi
Taḫsīm olurken ‘ aşıkuñ¹⁹⁰ ḳaderi
Beni [de] bir sitemkāra yazmışlar

III Diñleyüñ ‘ aşıḳdan cān-ı civānı
On iki noḳṫadan gör ḥesābını
Mecnūna virirken ‘ aşḳ kitābını
Emrāhı da bir kenāra yazmışlar

[26a]

135

[Gazel/Mar‘ aşī]

mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ mefā‘ilün

- 1 Açılısam ḡoncaler-veş ḥalḳ içinde bī- edeb dirler
Mecālisde sükūt itsem sefil-i pür-ḡazab dirler
- 2 Tev[ā]zü‘ eylesem a‘ lāya ednāya ḳıyām itsem
Bu müstehzī bir ādemdür fūrū-māy[e]-neseb dirler
- 3 Tevaḡḡul eylesem kendi umūrum mizber eylerken
Taḳa‘ ur geçerlerse tekebbūr itdi kelb dirler¹⁹¹
- 4 Sū-i ibrāz ile a‘ dā o demde iftirā idüp
Mu‘ āşır mürtekib bunlar iḳerler hem şarāb dirler
- 5 Eger birḳaç sefih bulsam ḳonuşsam dā’im anlarla
Cezāsıdur anuñ ḳeksin ki buldı kelbi kelb dirler
- 6 Eger boynum büküp destüm ḳavuşdursam gezerken ben
Şunuñ şimdi şu ḥāletle murādı nef‘ -i celb dirler

¹⁹⁰ Vezin gereḡi “‘ Aşıkuñ” şeklinde yazılmalıdır.

¹⁹¹ Bu mısradā vezin ḳıkmamaktadır.

7 Etekler der-miyān itsem gezerken seril sefil¹⁹² olsam
Görenler hālūmi lāyık şuña boş ver haṭab dirler

8 Uzaqdan merḥabā itse baña maḥrem olan tāze
Ne yaklaşdırdı oğlanı bu fāsık bī-edeb dirler

9 Şalāh-ı raḥm¹⁹³ içün ol şūḥ gelürse yılda bir kerre
Bendeñe bu gice gündüz yatar leb-be-leb dirler¹⁹⁴

10 İlahī Mar^ʿ aşī emrin saña tefvīk ider her ān
Bu hāli bilmeyenler fikri yoq hem yatup dirler

136

[Gazel/Tevfik]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1 Eşk-i dīdem rüz [u] şeb derd [ü] ğam taqrīrenür
İstemez dilde qararı dem-be-dem taqrīrenür

2 Āteş-i hicrānla yandı şehr-i dil oldı ḥarāb
Vaqt-i vuşlatda mı āyā bu sīnem ta' mīrlenür

3 Her seḥerde āh [u] zārumdan ḥarāb olsun felek
Birbirini¹⁹⁵ ta' kıb ider çün derd [ü] ğam tekşīrenür

4 Kıl teraḥḥum ey mürüvvet ma' deni ehl-i kerem
Luṭf [u] iḥsānuñla elbet maqşadum ta' bīrenür

5 Kalmadı şabra mecāli **Tevfik**-i dīvānenüñ
Zülf sünbül la' l ile şubḥ u şām zencīrenür¹⁹⁶

¹⁹² Vezin ve anlam gereği “sersefil” olarak yazılmalıdır.

¹⁹³ Anlam olarak “şilā-i raḥm” yazılması daha uygundur.

¹⁹⁴ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

¹⁹⁵ Vezin gereği “birbirin” şeklinde yazılmalıdır.

¹⁹⁶ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

137
[Koşma/Nürî]
11'li hece ölçüsü

- I Bizde kaldı 'ahd ü amānuñ yārüm
Cān varını cevr odiyla yağan yār
Yine imā ider қаşı kemānuñ
Kipriklerin cān evime çaқан yār
- II Hani sevdigimüz eski dem n'oldı
Şimdi çeşmimize bir hayāl oldı
Zannum öz başına başka yār oldı
Gelür diyü yollaruma baқан yār
- III Nürî dür şaçardı dürc-i dehenüñ
Mehrü izhār ider her bir sühanuñ
Ezel böyle miydi ikrāruñ senüñ
Ocaqlar söndürüp evler yaқан yār

[26b]

138
[Koşma/Zārî]
11'li hece ölçüsü

- I Evvelki itdigüñ 'ahdi unutma
Yoқ mı idi benüm ile sözüñ yār
Bu āh u zār ile geçirdüm 'ömrüm
Bil[me]düm ki қurı imiş tuzuñ yār
- II 'Aşkuñ ile çerāğ oldum hele ben
Senüñ için düşdüm dilden dile ben
Kerem gibi yanıyorum hālā ben
Hiç söyünmez içerümden közüñ yār

III Yol üstüne tırdum selām virmedüñ
Atduñ göz ardına beni görmedüñ
İkrār virdüñ ikrāruña tırmaduñ
Yoğsa yoğ mı idi benden hağzuñ yār

IV **Zār**inüñ semāya erişdi zārı
Nereden de severdüm¹⁹⁷ vefāsız yārı
Bir dağı ismüñi añmayum bārı
Gözi çığsuñ senüñ gibi kızuñ yār

139

[Gazel/Necātī]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1 Şive-i ref tāruña serv-i hırāmān imrenür
Lezzet-i güftāruña ser-çeşme-i cān imrenür
- 2 Tırra-i pür-tābuña reyhān [ü] sünbül cān virür
Lāle-i sir-ābuña gül-berg-i handān imrenür
- 3 Hamdü li'llāh pādişāhum devletüñde hüsniñüñ
Şāduma guşsa güler derdüme dermān imrenür
- 4 Ben nice cān virmeyem şol lebleri mercāna kim
Böyle bağrı taş iken la'l-i Bedağşān imrenür
- 5 Mihr ü mähı hüsni ile meydāna çekseñ yaraşur
Senüñ zülf [ü] ğabğabuña güy u çevgān imrenür
- 6 Ey **Necātī** sākiler handān olur bir gül gibi
Uşbu bezm kim¹⁹⁸ şahıñ-ı gülistān imrenür

¹⁹⁷ Vezin gereği “sevdüm” şeklinde yazılmalıdır.

¹⁹⁸ Vezin gereği “uşbu bezm içinde” şeklinde yazılmalıdır.

- I Göñül melûl olup eyleme âhı
Elbet ağlamanuñ gülmesi vardur
‘Adūya intiķām alur mı böyle
Herkes itdigūñi bulması vardur
- II Hak iun ‘ibādet iden ŗadıklar
Mertebesin bilür albi yanıklar
Vefāsız dilberi seven ‘āŗıklar
Böyle gāhī melûl olması vardur
- III **Kātibī**¹⁹⁹ ŗabr eyle ötesi yaın
Hercā’i gözetmez tuz ekmek haın
Zamāne dilber’ne inanma ŗaın
Hemān bir yüzüñe gülmesi vardur

[27a]

- I Meyl iderler ande ki bir māh-ı tābān görseler
Temennāyı bol iderler ŗim-i dāmān görseler
Ousañ Tañrı kelāmın diñlemezler anı hi
Debredürler başını āheng-i lisān görseler
- II Halk iinde menzili ‘ālīdür ol māhirlerūñ
Bir sözi hi iki olmaz aesi vāfirlerūñ
İbtidādan intihāya ‘ādeti ŗā’irlerūñ
Evvelā med iderler ŗāhib-i iħsān görseler

¹⁹⁹ ŗairin mahlası net okunamıyor. Ancak araŗtırmamızda ŗairin Kātibī’ye ait olduğunu tespit ettik (Güldoğan, 2011, s.534).

- III Bizüm ile ol ‘adūnuñ gice gündüz cengine
İnanup aldanma şaķın sen anuñ rengine²⁰⁰
Bu zamānuñ güzelleri meyl iderler zengine
Dönderürler yüzlerin ‘āşıkı ‘uryān görseler
- IV Gel bugün meydāna gir var ise elde sīm ü zer
Yoķ ise söyleme şaķın ol cināne ĥayr [ü] şer
Bu cihānda aķçesiz iş bitmez ey ‘**Āşık** ‘**Ömer**
Uğramazlar yanuña destüñde fermān görseler

142

[**Koşma/Erzurumlu Emrah**]

11’li hece ölçüsü

- I Ela gözlerine ķurbān olduğum
Çünki gönül saña düşdi nic’olur
Böyle sevdā ķul başına virmesün
Mübtelālīķ belā şeydür güç olur
- II Gel beni ağlatma sen de gülesüñ
Hem murāda hem maķşūda iresün
Ķorķaram ki yada meyil viresüñ
Eller tıyar altun aduñ tınc olur
- III **Emrah** der [ki] ben de yandum firāķdan
‘Aşķ āteşi çıķmaz oldu yürekden
Ben seni dilerüm ġanī Ĥallāķdan
Āķir benüm oluñ ammā güç olur

²⁰⁰ Bu mısradā vezin çıkmamaktadır.

143²⁰¹

[Gazel/Kāmil]

fe‘ilātün/ fe‘ilātün/ fe‘ilātün/ fe‘ilün

- 1 Keder itme gel efendüm bu serencām da geçer
Maḥv olur ḥāne-i ḡam [ḥāsılı] ālām da geçer
- 2 Kaḡı ŧeb var ki ŧabāḥ olmaya zulmetde ḡala
İriŧür ŧemsi ziyā²⁰² zulmet-i aḡŧām da geçer
- 3 Kırlur ŧiŧeleri hem dökülür bādeleri
ŧanma ki bākī ḡalur meclis-i gül-fām da geçer
- 4 Fırŧat-ı dehre baḡup bilme ḡanīmet çünki
Buña dünyā dinilür ey **Kāmil** nā-kām da geçer²⁰³

[27b]

144

[Koŧma/Laḡifi]

11’li hece ölçüsü

- I Ne zamān añarsam yārūñ ismini
Gözümüñ yaşları tolarak gelür
Gel yıḡma sevdiğüm ḡuluñ cismini
ŧādık yār güle ağlayarak gelür
- II Mecnūnuña kerem eyleseñ n’olur
Kötünüñ etdiği yanında ḡalur
‘Āŧık ma‘ ŧūḡını arar da bulur
Maḡal-i iḡrārı bilerek gelür
- III Ḗaddi bālā ince belli nārince
Cānum yanar ḡayālümde ḡurunca

²⁰¹ Gazelde ŧairin mahlası “Kamil” diye geçse de bu gazel Çorumlu Arif’e aittir (Ercan, 1998, s.137).

²⁰² Anlam olarak “ŧems ü ziyā” ŧeklinde yazılması daha doḡru olacaktır.

²⁰³ Bu beyitte vezin çıkmamaktadır.

Şafalanur dost dostunu görünce
Hicâbından terin silerek gelür

- IV **Laîfî** kurbândur saña yolunca
Beyân it hâlümü ‘ irfân dilince
Cândan seven cân [u] gönül olunca
Şîve-i nâz ile gülerek gelür

145

[Koşma/Şâbit]
11’li Hece ölçüsü

- I **Q**urıldı meclis de piyâle taldı²⁰⁴
Sâkî taldur meyi şu civâna²⁰⁵ vir
Gözler humârlandı gönül keremkâr²⁰⁶
Raḥm eyle sevdigüm²⁰⁷ ‘ aşıkâna vir
- II **S**âkî nöbetimi kesme şahbâdan
Vîrân gönülümüz olsun âbâdân
Meyûñ keyfiyyetin ne bilsün nâdân
Bir sen iç sevdigüm bir de baña vir²⁰⁸
- III **Q**aḥbe felek bizi itdi²⁰⁹ ğurbete
Nâgehân²¹⁰ uğratdı bu felâkete
Çün şaldun²¹¹ **Şâbiti** ğam [u] miḥnete
Bâde²¹² tulusımı kına kına vir

²⁰⁴ *Çorumlu Şairler* kitabında 1. beyit “Kurulup meclisler piyâle dola” şeklindedir (Ercan, 1991, s.198).

²⁰⁵ *Çorumlu Şairler* kitabında kelime grubu “camı şu canana” şeklinde geçmektedir (Ercan, 1991, s.198).

²⁰⁶ *Çorumlu Şairler* kitabında “Gözler mahmurlana gönül germ ola” şeklindedir (Ercan, 1991, s.198).

²⁰⁷ *Çorumlu Şairler* kitabında bu kelime “eriştir” şeklinde geçmektedir (Ercan, 1991, s.198).

²⁰⁸ *Çorumlu Şairler* kitabında “Bir sen iç bir güzel bir de bana ver” şeklinde geçmektedir (Ercan, 1991, s.198).

²⁰⁹ *Çorumlu Şairler* kitabında kelime “saldı” şeklinde geçmektedir (Ercan, 1991, s.198).

²¹⁰ *Çorumlu Şairler* kitabında kelime “ansızın” şeklinde geçmektedir (Ercan, 1991, s.198).

²¹¹ *Çorumlu Şairler* kitabında kelime “düşürdü” şeklinde geçmektedir (Ercan, 1991, s.198).

²¹² *Çorumlu Şairler* kitabında kelime “saki” şeklinde geçmektedir (Ercan, 1991, s.198).

146
[Koşma/Gevherî]
11'li hece ölçüsü

- I Ne belâdur bu sevdâlar başuma
Âh itdükce gözlerümden kıan gider
Âvâreyem elüm irmez işüme
Düşünmeden aħşam olur gün gider
- II Ayrılmazam fürkatüñle özüñden
Gel çıkarma ben kıuluñu gözüñden
‘Ahd ü vefâ itdüñ dönme sözüñden
Yalançıdan imân gider dîn gider
- III ‘Aşk elinden unutmuşam kânumı²¹³
‘Aşk artırmağdadur yüzi ‘ârımı
Her kaçan yerlerde ańsam yârümi
Hemân şanki bu tenümden cân gider
- IV **Gevherî** eydür²¹⁴ varsam yârüñ iline
Yüzüm sürsem o yavrunuñ gülüne
Efendüm bir bûse iħsân eylese²¹⁵ kıuluña
Gül yüzüñden ne eksilür ne gider

[28a]

147
[Koşma/Erzurumlu Emrah]
11'li hece ölçüsü

- I Bu hüsn-i şüretde ey melek-simâ
Ne vaşfuñ hürîde ne ğılmânda var

²¹³ Anlam olarak “kârımı” kelimesi kullanılmalıdır.

²¹⁴ Vezin gereği “der” kelimesi kullanılmalıdır.

²¹⁵ Vezin gereği “verseñ” kelimesi kullanılmalıdır.

La‘ l-i lebũn gibi ‘ işret-i ihyā
Ne āb u zemzemde²¹⁶ ne Lořmānda var

II Bir dūr-dāne serv[i] řadd-i nihānuñ
Emřāli bulunmaz böyle kemālũn
Nice vaşf ideyũm senũn cemālũn
Ne melā’ikde ne [de] insānda var

III **Emrāh**[uñ] meftũnuñ olmişdur ezel
Ögmiş de yaratmiş seni Lem-yezel
Hāřılı sen gibi nāzenĩn güzel
Ne cennet iĉre²¹⁷ ne cihānda var

148

[Koşma/Ziyā]

11’li hece ölçüsü

I Nedür felek yine bu cevr ü sitem
Uşandum cānumdan billāh elverür
Görmedũm ‘ ālemde inanın bir dem
Uşandum cānumdan billāh elverür

II Benũm sehergāhum şol yüce şağlar
Vaşan ārzũsıyla ĉeřmũm şan ağlar
Yaşum kırķı geĉdi çanı o ĉaęlar
Uşandum cānumdan billāh elverür

III Esdi řavaķ yeli bir zamān serde
Cihānı gezdürdi bağr ile berrde
Bu hāller hāřıra gelmekde nerde
Uşandum cānumdan billāh elverür

²¹⁶ Anlam olarak “āb-ı zemzemde” şeklinde yazılmalıdır.

²¹⁷ Vezin gereği “iĉinde” şeklinde yazılmalıdır.

IV Derūnumda vardur yine melālüm
Çorçarum ki göçdi koca celālüm
Gece düşümedür gündüz hayālüm
Uşandum cānumdan billāh elverür

V Yıķılsun Şu felek tırmasun bir dem
‘ Aceb mümkün midür zaħmuma merhem
Cām-ı şafām oldı ey **Ziyā**²¹⁸ pür-sitem
Uşandum cānumdan billāh elverür

149

[Koşma/Erzurumlu Emrah]

11’li hece ölçüsü

I Yağma cevri odıyla gönül ey felek
Derūnum meskeni bir hānecikdür
Vaşşiler çağrışup baygu[ş]lar öter
Ma‘ müre olsa da vīrānecikdür

II ‘ Aşka düşüp oldum bülbül-i gūyā
Derūnum mevc eder mişāl-i deryā
Gönül āteşlere yanmasun mı ya
Bir şem‘ -i cemāle pervānecikdür

III **Emrah** bu sevdādan alur murādı
Hidāyet eylerse eger ol Hādī
Toķunma yazıma ey ecel bādı
Yavrum küçücükdür bir dānecikdür

²¹⁸ Vezin gereği sadece “Ziyā” kelimesi yazılmalıdır.

[28b]

150

[Koşma/Nāzī]
11'li hece ölçüsü

- I Seyir itse bir kez baht-ı siyāhum
Giryān tutar gökde [bütün] melekler
Kūh-ı Bī-sütūna yapışsa āhum
Urursam iñiler tāk-ı felekler
- II Ezel ‘āşığı[yu]m çeşm-i fettānuñ
Cān virüp yolunda gül-i ra‘ nānuñ
sāye-i sefide bir²¹⁹ bir pīr-i muğānuñ
Žāyi‘ oldı çekdigüm vāh o²²⁰ emekler
- III Ey çerālī²²¹ feyzün hallāk-ı zamīr
Koyma bu Nāzīyi ğurbetde esīr
Hakīmsūñ ‘Alīmsūñ Semī‘ sūñ başīr
Şimdi yolda gözi yārini bekler

151²²²

[Gazel/Türābī]
mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün

- 1 Selāmet kūşesin tutsam bu bir şaşkın gedā dirler
Kemāl-i rütbe kesb itsem ‘aceb tarz [u] edā dirler
- 2 ‘Alāyıkdan²²³ beri ‘uzlet maqāmın ihtiyār itsem
Bağın sālūse hīdmet kaçğını degnek revā dirler²²⁴

²¹⁹ Vezin gereği “sāye-i sefide” şeklinde yazılmalıdır.

²²⁰ Vezin gereği “vāh” şeklinde yazılmalıdır.

²²¹ Vezin gereği “çerāğlı” şeklinde yazılmalıdır.

²²² Gazelin tamamı 8 beyittir. Burada 7 beyit alınmıştır (Bakı, 1945, s. 84).

²²³ Başka bir nüshada kelime “Halāyıkdan” olarak geçmektedir alınmıştır (Bakı, 1945, s. 84).

²²⁴ Başka nüshada “Bakın hizmet kaçığına ana değnek revā dirler” şeklindedir (Bakı, 1945, s. 84).

- 3 Otursam ‘ārifāne söylesem mīr-i kelām olsam
Çamu halkı uşandurdı yalancı dā’imā dirler
- 4 Eger sākıt olup bir kimseye şoĥbet dimez isem
Tekebbür kendisin almış derūnu pūr-riyā dirler
- 5 Sīm ü zer keyfine düşsem diyeler ehl-i dünyādur
Bu dervīş olmamış ĥālā işi bād-ı hevā dirler
- 6 Faķīr [ü] bī-tüvanlıkda geçirsem ‘ömrümü dā’im
Ĥayırsız başına imdād yok lāyık sezā dirler
- 7 **Türābī** kendüni ĥalka begendürmek ne mümkündür
Ĥacāletden berī ol sen buña ‘ālem fenā dirler

152

[Gazel/Zekā’i]

mefā’ ilün/ mefā’ ilün/ mefā’ ilün/ mefā’ ilün

- 1 Bahār idüp dizildi verd [ü] reyĥān üzre sünbüller
Şalın gülzāra ey serv-i revānum def^c ola ġamlar
- 2 ‘İlācı yarama yār eyler ise kār ider yoķsa
Yaķar āteş gibi cānum ŧabīb urdıġı merhemler
- 3 Yine ‘āşık çeker ķavī cefāyı dest-i himmetle
Çatı yaydur anı çekmez ne Zāl ü Sām [ü] Rüstemler
- 4 Niġāhuñ oķlarından ġālibā ķurtulmaya sīnem
Ĥuşuşā ittifāķ itmiş ser-ā-pā rüy-ı māhemler
- 5 N’ola nālān olursa bülbül-āsā künc-i miĥnetde
Zekā’inüñ şafāsı yok gülistān olsa ‘ālemler

153

[Koşma/Şubhî]

11'li hece ölçüsü

- I Kalbi fesâdların rast gelmez işi
Yeler yeler emegini zây gelür
Kurduğu duzağa toluyor pîşi
Sivri sinek ' ârifâna nây gelür
- II buyurdi sulţân
Mazlûmuñ âhını bırakmaz Sübhân
On sekiz biñ ' âlem olsa da düşmân
Kudretinden ehl-i imân pây gelür
- III Dü-cihânda olmaz kalbi hıyânet
Nâna muhtâc olur âhir nihâyet
Hağ toğrica söz[e] kılar ' inâyet
Şubhî bir şu içer tatlı çay gelür

[29a]

154²²⁵

[Gazel/Nâ' ilî]

mefâ' ilün/ fe' ilâtün/ mefâ' ilün/ fe' ilün

- 1 Hevâ-yı ' aşka uyup kûy-ı yâre dek giderüz
Nesîm-i şubha refîkız bahâra dek giderüz
- 2 Virüp tezelzül-i Mansûr[1] sâķ-ı ' arşa tamâm
Hudâ Hudâ diyerek pây-ı dâra dek giderüz
- 3 İderse kand-i lebün hâtır-ı mezâķa huţûr
Diyâr-ı Mışra degil Kandeħara dek giderüz

²²⁵ Gazelin orjinali 7 beyittir. Ancak *Mecmûâ'* da 6 beyte yer verilmiştir (Sağlam, 2020, s. 14).

4 Tārīk-i fākada hem-kefş olup Senayīye
Cenāb-ı Külhanī-i Lāyḥāre dek giderüz

5 Felek girerse kef-i Nā' ilīye dāmānuñ
Senüñle maḥkeme-i Kird-gāre dek giderüz

155

[Gazel/Nāzī]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1 Tıfl-ı āğüş-ı vefā cānānı neyler bilmeyüz
Dildedür aşkı gül-i ḥandānı neyler bilmeyüz

2 Ğıbta eyler āfitāb-ı ḥüsnine ḥūrşid ü meh
Nerde ḳaldı ol meh-i tābānı neyler bilmeyüz

3 Göz göz oldı āh kim dilde ḥasret yarası²²⁶
Gelmedi derde devā Loḳmānı neyler bilmeyüz

4 Yüridi seyl-āb-ı hicrān kim ḥarāb itmek diler
Külbe-i aḫzānumı devrānı neyler bilmeyüz

5 Parladur ḳavs içre tır-i cevrini ḥālā o şūḥ
Nāzī ḳaşdı cāna mı müjgānı neyler bilmeyüz

156

[Koşma/Nāzī]

11'li hece ölçüsü

I Sākī[yā] şun baña mey-i gülgünü
Bāde-i elestden ḳana gelmişiz
Geçirdik ḡurbetde bu çarḥ-ı dünı
Eyvāh esef olsun cāna gelmişüz

²²⁶Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

II Kün emri var itdi arz u semāyı
‘Ādemde görürsüñ bu mācerāyı
Çonup göçer ‘ālim kārban-serāyı
Biz iki çapulı ħāna gelmişüz

III Yalvar ey dil sen de her-dem Sübhāna
İlticā it dā’im luğf-ı mestāna
Nāzīyā faqr ile devr-i cihāna
Şu‘le-i dīdāra yana gelmişüz

157

[Gazel/Rızā]

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

- 1 Cām-ı endūh-ı felekden şimdi maħmūrlardanuz
Ya‘nī bezm-i dilrübādan dūr [u] mehcūrlardanuz
- 2 Birbirin ta‘ķīb idüp gelmekdedür seng-i çazā
Her tarafından ħātır-ı nā-şād [u] meksūrlardanuz
- 3 Tālī‘üm taħrīr olurken ħāmesin kırar²²⁷
Ġālibā ser-defter-i hecrinde mestūrlardanuz
- 4 Ser-fürū itmez iken dünyā için ‘ālemlere
Şimdi ednāya mümāşāt ile mecbūrlardanuz
- 5 Ben bu dehre neyledüm bilmem ne taķşīr eyledüm
Kim yanında ġālibā Manşūrlardanuz²²⁸

²²⁷Bu mısradā vezin çikmamaktadır.

²²⁸Bu mısradā vezin çikmamaktadır.

6 Derd-i nā-şād-ı felekden çekdigüm bir²²⁹ Mevlā bilür
Gerçi ikbāl ile biz ʿālemde meşhūrlardanuz

7 Kem-bahā olsa n'ola kālā-yı şî' rüñ ey **Rızā**
Perde-i eş'ār ile ma'gdūr ma'zūrlardanuz

[29b]

158

[Gazel/Türābî]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1 ʿĀşık oldum ben saña ey nev-civānum çāresiz
Göñlümü bend eyledi kaşı kemānum çaresiz

2 Giceler tā şubḥ olunca dīdelerden kan döküp
Seyle ğarḳ itdi beni eşk-i revānum çaresiz

3 Bülbül-i zārum [senüñ] ruḥsārına bî-iḥtiyār
Göklere peyvestedür āh u fiġānum çaresiz

4 Zencīr-i sevdā-yı zülfüñde giriftār olmışam
Za' f-ı ḥālüm ḳalmadı tāb u tüvānum çaresiz

5 Ḥasret-i derd ü firāḳuñ öldürür bir gün beni
Vaşdan söz itmez iseñ yoḳ gümānum çaresiz

6 Bulmaḳ isterseñ **Türāb**inüñ eger āşārını
Seng-i miḥnetdür mezārumda nişānum çaresiz

²²⁹ Vezin gereği “bir” kelimesi çıkarılmalıdır.

159
[Koşma/Nāzī]
11'li hece ölçüsü

I Kuhl-ı dīdelerūñ şāh-ı hūbānum
Nerk ü semīn Hindistānda bulunmaz
Açmış verd-i rūyuñ gonca fidānum
Öyle bir gül gülistānda bulunmaz

II Hākīm-i müjgānuñ taht-ı hākāna
Elçiler göndermiş Nūşirevāna
Mīve-i hūsnūñde sāde bir dāne
Şeftālūsı bāğistānda bulunmaz

III Gelmez mi hātırā giryān oldıgum
Şem' a-i vaşluña sūzān oldıgum
O āhū nigāhuñ qurbān oldıgum
Nāzī Çinde çölistānda bulunmaz

160
[Gazel/Aynī]
fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

1 Giderüz mekteb-i ehl-i dile feyzi kıparuz
Okuruz mes'ele-i ' aşkı kıtabı kıparuz

2 Kāfir ü mü'min ile zūlf ü ruhuñ yād iderek
Geh şanem-hānede geh Ka'bede yāre kıparuz

3 Kıahr-ı ebrū ile dīdārına müştāk olduq
Geçerüz cısr-i şırātı reh-i hulda kıparuz

4 Şu' arā zūlfini beñzetse hāṭāen müşge
Varıruz Çin ü Hutun mülkini çalup kıparuz

- 5 Feyz-i a desden olup  ab  uma   Ayn  imd d
 i  r n  env   m  H ss n gibi a  l  yaparuz

161²³⁰

[Gazel/Fuz l ]

f   il t n/ f   il t n/ f   il t n/ f   ilün

- 1   Alem old ²³¹  ad senden ben es r-i  am henüz
K ıldı   alem terk-i  am²³² bende  am-ı   alem henüz
- 2 C n ba ı lard  leb n  izh r-ı g ft r eyleyüp
Urmad n²³³    s  leb-i c n-ba  lı dan²³⁴ dem henüz
- 3 Perde-i  e m m ma k m itmi di bir ters -be e
Olmadan mehd-i Mes h  d men-i Meryem henüz
- 4 Secde-g h itmi ler ehl-i   a   mihr b-ı  a u ²³⁵
K ılmadan  ayli mel  ik secde-i    dem henüz
- 5 C na derdin cisme peyk n n rev n itmi di kim²³⁶
Cism ile c n irtib t  olmadan mu kem henüz
- 6 Ey Fuz l  eyledi her derde derm n ol  ab b
Bir benüm za mumdur anca  bulmayan merhem henüz

²³⁰ *Fuz l  Divanı*’nda bu gazel 7 beyittir. *Mecm  *’da 5. beyite yer verilmemiştir. Şiirde 3. beyit *Fuz l  Divanı*’nda 6, 4. beyit 3, 5. beyit 4. sıradadır (Parlatır, 2014, s.257).

²³¹ *Fuz l  Divanı*’nda “Old    alem” şeklinde geçmektedir (Parlatır, 2014, s.257).

²³² *Fuz l  Divanı*’nda “ lem itdi terk-i  am” şeklinde geçmektedir (Parlatır, 2014, s.257).

²³³ *Fuz l  Divanı*’nda “Urunmad n” şeklinde geçmektedir (Parlatır, 2014, s.257).

²³⁴ *Fuz l  Divanı*’nda “c n-ba  lı dan” şeklinde geçmektedir (Parlatır, 2014, s.257).

²³⁵ *Fuz l  Divanı*’nda bu beyit “Secde-g h itmi ti   a   ehli  a u  mihr b n ” şeklinde geçmektedir (Parlatır, 2014, s.257).

²³⁶ *Fuz l  Divanı*’nda “hükm” şeklinde geçmektedir (Parlatır, 2014, s.258).

[30a]

162

[Muhammes/Gâlib]

mef' ülü/ mefâ' ilü/ mefâ' ilü/ fe' ülün

I Zerrîn kadehi neyleyem ol sîm-bedensüz
Ansız içemem bâdeyi ol içse de bensüz
Çabuk büzüşür sâzı sözi bağı düzensüz
Her vech ile ol şüh güzel gerdeni bensüz
Hulkinda da hüsindeki gūyā ki dehsensüz

II Maḥviyyet ile hüsniyi var eylemesin āh
Olmaz tūruşı söyleyişi kâbil-i eşbāh
Bî-nuṭṭ şühūd oldum anuñ sırrına āgāh
Yoḡ yere ben isnād idemem ol yine efvāh
Hūn tūrur lebūñ biraz meşrebi densüz²³⁷

III Gülzār-ı ruḡunda göricek başka nümāyiş
Bülbül gibi gülüñ²³⁸ oldı terennüm-zen-i ḡā'hiş
Ḥandān olalum ya' nī degil mevsim-i nāliş
Bu beyt-i dil-ārā getürür ṭab' a güşāyiş
Zirā olamaz yār tehī gül de dikensüz

IV İnşād-ı bahāriyye idüp saña ey āfet
Yazsın varak-ı gülde işit ḡāme-i kudret
Söyler anı bir bülbül-i ḡoş-gūy-ı zarāfet
Ruḡsāruña ol şebze-i ḡaṭ verdi leṭāfet
Yoḡ revnaḡı bāḡuñ eger olursa çemensüz

V Evvel acısın çek ki biraz lezzet-i dehrüñ
Çoḡ neş'e virür telḡ-i mey-i 'işret-i dehrüñ
Çabuk dime teşrîfine ol āfet-i dehrüñ

²³⁷ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

²³⁸ Vezin gereği "gül" şeklinde yazılmalıdır.

Tîz gelse devâmı olamaz devlet-i dehrûñ
Yoğ lezzeti vaşluñ olıcağ hecr ü miğensüz²³⁹

VI Çok ehl-i dilüñ dest-i hevâ ‘ aqlını çeldi
Bîhüde görüp hem-çü şabâ boş yere yeldi
Şıkdum dişümi hâr-ı elem bağrumı deldi
Faşl oldı bahâr şayf [ile] hem köhnesi geldi
Dil istemedi ‘ azm-i reh-i gülşeni sensüz

VII Erbâb-ı sühan vaşfına nıgehbân olayum ben
Pertev gibi müstağrağ-ı ihsân olayum ben
Pür-feyż-i mağâsin heme hân olayum ben
Ğâlib çalışur peyrev-i ‘ irfân²⁴⁰ olayum ben
De’b-i şu‘ arâ şöyle ki tırmazdı sühansuz

[30b]

163²⁴¹

[Kıt’a/Fehim-i Kadîm]

fe‘ilâtün/ fe‘ilâtün/ fe‘ilâtün/ fe‘ilün

- 1 Sebeb-i rif‘ at olur ğam yime üftâde iseñ
Bir binâ tâ ki harâb olmaya ma‘ mür olmaz
- 2 Terk-i taqlîd iderek vâşıl-ı Hâk ol şüfî
Yoğsa her düzd ki berdâr ola Manşûr olmaz
- 3 Dil-i gürg zîb-i silâh²⁴² ile şecî‘ olmaz merd
Pençe-i şîr-i muşavverde belî zür olmaz
- 4 Dil ki hûn oldı naşîhat anı itmez ıslâh
Hüsni-i tedbîr ile mey bir dağı engür olmaz

²³⁹ Vezin ve anlam gereği “miğnetsiz” şeklinde yazılmalıdır.

²⁴⁰ peyrev-i ‘ irfân: tâbi‘ ü peyrev-i ‘ irfân

²⁴¹ Bu kıt’a Fehim-i Kadîm’e aittir (Üzğör, 1991, s. 548).

²⁴² Anlam olarak “zîb ü silâh” şeklinde yazılmalıdır.

[Gazel/Şeyhülislam Yahyâ]
fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

- 1 Dime ibrām ile [ol] serv dilā rām olmaz
‘ Āşıka mā'il olur böyle dil-ārām olmaz
- 2 Degme bir ağ ile gönül kuşu murğı şikār²⁴³
Anı şayda kara zülfün gibi bir dām olmaz
- 3 Maḥv ider revnağ-ı dīdārını zülf-i siyehün
Kangı gündür [ki] anuñ āḥiri aḥşām olmaz
- 4 Bende-i muḥlişe maḥşūşdur²⁴⁴ keremün
Luṭf kim ‘ām ola ol ‘āşıka in‘ām olmaz
- 5 Dāver-i devr-i zamān şāh-ı cihānuñ ‘ Āli²⁴⁵
Pāy-būse²⁴⁶ gibi ehl-i dile bir kām olmaz

[Koşma/Vāşıf]
11'li Hece ölçüsü

- I Bir güle bülbülem ‘ ĩsā ümmeti
Öyle bir gül gülistānda bulunmaz
Lebler gonca hergiz yoḡdur kısmeti
Böyle gonca bāğistānda bulunmaz

²⁴³ Şeyhülislam Yahyâ Divanı'nda bu mısra “Degme bir ağ ile olmaya gönül murğı şikār” olarak geçmektedir (Kavruk, 2001, s.162).

²⁴⁴ Şeyhülislam Yahyâ Divanı'nda bu kelime grubu “maḥşūş gerekdür” şeklinde geçmektedir (Kavruk, 2001, s.162).

²⁴⁵ Kaynaklarda bu gazelin Şeyhülislam Yahyâ'ya ait olduğu belirtilmektedir. Mecmûa'da mahlas olarak “Ali” yazılmıştır (Kavruk, 2001, s.162).

²⁴⁶ Şeyhülislam Yahyâ Divanı'nda bu kelime “Pāy-būsi” şeklinde geçmektedir (Kavruk, 2001, s.162).

II Boyı fidān olmuş kemāle yetmiş
Zülfi bölük bölük gerdānı tutmuş
Şahrā-yı sīnede sünbüller bitmiş
Böyle sünbül dāğistānda bulunmaz

III Şaçlar ebrū kaşlar kāmışlar gibi
Yanağ elma gerdān gümüşler gibi
Dişler incü lebler yemişler gibi
Böyle yemiş bir bostānda bulunmaz

IV ‘ Āşık oldum şıdķ-ı cāndan özine
Tursam karşıusunda baķsam yüzine
Gözler beñzer şanki āhū gözine
Böyle āhū hūristānda bulunmaz

V Gezsem İstanbullu Urum içini
Yedi kral ile Kırım içini
Kayseri Merzifon Çorum içini
Anuñ gibi nergistānda bulunmaz

VI Beni Neccār Ebū Mışrı Hākerī
Bosna Edirneyi tağ-ı tekfurı
Bağdādı Başrayı Diyār-ı Bekri
Belki böyle Kürdistānda bulunmaz

VII Çin-i Māçin ile Semerķandını
Koymasam şehirler gezsem kendini
Gözi Keşmīri Yemen [ü] Hindini
Belki mişli Hindistānda bulunmaz

VIII Vāşıf bir zamānda var buña avçek
Görmedi gözlerüñ böyle bir gökçek
Güzelüñ iyisi Gürcüdür gerçek
Bunuñ gibi Gürcistānda bulunmaz

[31a]

166

[Koşma/Nāzī]

11'li Hece ölçüsü

I Bī-vāye bī-kesem dār-ı ğurbetde
Ağlaram sızlaram kaldum lānesiz
Cüdāyum vaţandan dām-ı miñnetde
Neylesün bir murğ-i ğarīb dānesiz

II Götür haberümi yāre ey şabā
Hicrān yareleri dilde bī-devā
Yoğ mı 'ilāc söyle amān şabībā
Olmaz mı perişān gönül şānesiz

III Nāzī böyle imiş Hāğdan tecellī
Bu derdler derūnum aldı temelli
Yoğdur bir āşinām itsün tesellī
Def' olur mı dilden ğam terānesiz

167

[Müstezād/Müştaş]

*mef' ulü/ mefā' ilü/ mefā' ilü/ fe' ulün
mef' ulü/ fe' ulün*

1 Biz mäh-ı nur-ı ziver-i 'arş-ı şu' arāyuz
Engüş-t-nümāyuz

2 Biz nūr-ı kıbriyā ħürre-i ehl-i şafāyuz
Her ħalbe cilayuz

- 3 Meşhūr-ı cihānız velī bī-nām u nişānuz
Nādāna nihanuz
- 4 Hāk-i kademiz²⁴⁷ muhteşem-i faqr [u] fenāyuz
Şüretde gedayuz
- 5 Āriflere mefhūm oluruz cāhile mektūm
Hāl ehline ma‘ lūm²⁴⁸
- 6 Ma‘ nā-yı mezāyā-yı dil-i şīr-i Hudāyuz
Biz noқта-i bāyuz
- 7 Vaḥdetde nazār eylese ger çeşm-i mü’eddib
Biñ reşk oluruz hep
- 8 Biz bir nev-i envār-ı tecellā-yı Hudāyuz
Hūrşid-i beķāyuz
- 9 Bir Āşık-ı dīdār-ı hudāvend-i cilāyuz
Müştaş-ı cemāluz
- 10 Hayrān-ı temāşā-yı mez[ā]yā-yı beķāyuz
Cānāna fedāyız

168

[Koşma/Erzurumlu Emrah]

11’li hece ölçüsü

- I Melāḥat mülkinde ey şāh-ı ḥübān
Senüñ ḥüsnüñ gibi sulṭān bulunmaz

²⁴⁷ kademiz: kudūm

²⁴⁸ Vezin gereği “ma‘ lūmuz” yazılması gerekmektedir.

Ḥaḳ bu ḥüsni saña eylemiş ihsân
Cemâl-i pâküñde noḳşân bulunmaz

II Bir yere cem^ç olmuş cihân ḥübları
Ne mümkündür vaşfa zülfin telleri
Ya ḥürisün ya meleksün ey perî
Zirâ bu ḥüsünde insân bulunmaz

III Ḳangı güzel seni seyrân itmege
Yoluñda serini fedâ itmege
Gülşen-i ḥüsünüñde fiğân itmege
Emrah bülbül gibi nâlân bulunmaz

[31b]

169

[Koşma/Erzurumlu Emrah]
11'li Hece ölçüsü

I Ben derdüm söyleyem sen diñle kâtib
Vaşf-ı ḥâlüm güzel ḥâna böyle yaz
Ferâmüş itmesün beni gönülden
Merḥametli mihribâna böyle yaz

II Sefil²⁴⁹ **Emrah**inün işi ḥayâldür
Yârdan ayrılması ne müşkil ḥâldür
Saña şekvâ degil bir ^ç arz-ı ḥâldür
Başuñ için o sulṫâna böyle yaz

²⁴⁹ Erzurumlu Emrah'a ait bu koşma, Sivas'ta bir cönkte bulunmuş ve mahlası "Aşık Emrah" olarak yazılmıştır. 3 dörtlük olan koşmanın *Mecmûâ*'da sadece 2 dörtlüğü bulunmaktadır (Paçacioğlu, 1996, s. 188).

170²⁵⁰

[Gazel/Fuzûlî]

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

- 1 Nice yıllardur ser-i küy-ı melâmet beklerüz
Leşker-i sulţân-ı ırfânuz velâyet beklerüz
- 2 Sâkin-i hâk-i der-i meyhâne yüz şâm ü seher
İrtifâ' -ı kâdr için bâb-ı sa' âdet beklerüz
- 3 H'âb görmez çeşmimiz endîşe-i ağıyardan
Pâsbân-ı genc-i esrâruz muhâbbet beklerüz
- 4 Şanmañuz kim gicelerde²⁵¹ bî-hüdedür feryâdimuz
Mülk-i ı aşk içre hışâr-ı istiķâmet beklerüz
- 5 Yatdılar Ferhâd [ü] Mecnûn mest-i câm-ı ı aşk olup
Ey **Fuzûlî** biz onlar yatduķca şohbet beklerüz

171²⁵²

[...../Terkîb-i Bend]

mef' ulü/ mefâ' ilü/ mefâ' ilü/ fe' ulün

- 1 Şanmañ bizi kim silsile-i ı aql ile mestüz
Divânelerüz kayd-ı kalemden hem-destüz²⁵³
- 2 Şol rütbe muşırren gökler hubb-ı sevâddan
Kim mişl-i Mesîh şadr-ı tecerrüdde nişestüz
- 3 Erbâb-ı gurûra münekkerleriz ammâ²⁵⁴
Hâk olsa yine hâk-i kâdemden dağı pestüz

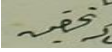
²⁵⁰ *Fuzûlî Divanı* 'nda bu gazel 8 beyittir. *Mecmûâ*'da 5. beyte yer verilmiştir (Parlatır, 2014, s.257).

²⁵¹ Vezin gereği kelime "giceler" şeklinde yazılmalıdır.

²⁵² Bu şiirin şairi saptanamamıştır.

²⁵³ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

²⁵⁴ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

- 4 Her yaremize bağ yine bir nağş-nümündür
Āyīne gibi gerçi ıazā ile Şikestüz
- 5 Birdür reh-i meyĥānede mescidde de olsağ
Bekrīniñ sücūduna yine āh-perestüz
- 6 Bengī gibi pek sāde görünmekdeyiz ammā
Bir neş'e-i keyfi[yyeti]n esrār-ı Elestüz
- 7 Ma' zür tüt evzā' ımuz ey Őūfi ki
Őām u seĥeri fark idemez rāddede mestüz
- 8 Biz mest-i mey-i bezm ' ayŐın biliriz²⁵⁵
Rüsivā-yı ĥarābāt[ī] vü rind-i ezeliyüz
- [32a]

172

[Gazel/Fāzıl]

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

- 1 Ağçe yok ortada başdan başa ' ālem müflis
Gerek ednā gerek a' lā kimi görsem müflis
- 2 Şırma perçemli gümüş tenli dilberler²⁵⁶
Sā' ir ādem gibi anlar dağı pür-ğam müflis
- 3 Müflis olmağ kiŐiye ĥađ bu ki ĥāyet müşkil
Bā-ĥuŐūsī ben gibi hem ' aŐıđ ol hem müflis
- 4 Pāre pāre olamam ağçe iĥün hırŐ itmem
Gösterür nāz u ĥınā şab'unı olursam müflis

²⁵⁵ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

²⁵⁶ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

- 5 Nuḳre-i eşke bedel zer gibi ider ḥande
Görmedüm ben hele **Fāzıl** gibi ḥurrem müflis

173

[Gazel/Aynî]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1 Geydi gördüm ki²⁵⁷ meh-cebīnüm bu gice rü'yāda fes
Şāh-ı ḥüsne tāc ile ta' bīr olur ma' nāda fes
- 2 On beşinde [böyle] bir yüzbaşı gelmez kışlaya
Geyse de her heftede biñ nev-civān dünyāda fes
- 3 Püskülinden her gice bīm-i ḥusūfa düşdi māh
Fer virince mihre gündüz 'ālem-i bālāda fes
- 4 Mülket-i Çini 'araḳ-çinindeki perçem deger
Ser-fürü itmez cihāna nāz u istignāda fes
- 5 Sūfi-i dil-mürdenüñ Ḥaḳ ḳavıḡın taş eylesün
[Geymemiş] rüz-ı 'ibādetde şeb-i iḥyāda fes
- 6 Baş açık yalın ayak gördi beni bildi o şūḥ
Çünkü vardur 'Aynīyā a'lāda fes ednāda fes

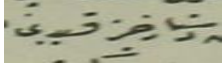
174

[Gazel/Fāruḳ]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1 Tāc vesen buldı ser-i zıll-ı Ḥudāda pāye fes
Şalsa eflāke n'ola böyle şerefle sāye fes

²⁵⁷ Bu kelime vezin gereği “gördüm” olarak okunmalıdır.

- 2 Reng-i sürhî sefk [i]çün düşmeni imâ eder
Hükmi-i şâhî hükmi irgürse kıvılmaya fes
- 3 Çekmesün fes-püş olan
Hüsni zâhir bir güzeldür istemez pîrâye fes
- 4 Şöyle pâye aldı kim şâh u vezîr ü mîrden
Kadrini kâlâ-yı lâhûruñ düşürdi pâye fes
- 5 Beñzemiş bu reng-i al [ü] püskül-i şeb-gün ile
Bir büt-i lâle-‘ izâr ü zülf-i ‘ anber-sâya fes
- 6 Gezdürür başında her ḥurşîd-rû maḥbûblar
Ger n’ola faḥr eylese mâh-ı cihân-ârâya fes
- 7 Gösterüp geh zülf ile püskül-i medd-i fesi püş
Fârukâ şaldı iki yüz dilberi sevdâya fes
- [32b]

175

[Gazel/Fâruk]

fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilün

- 1 Efser-i pür-zîver oldı dâver-i devrâna fes
Çarḥa istiğnâ n’ola nâz ile gîsûvâna fes
- 2 Tâc-veş tekrîm ile itmek revâdur zîb-i ser
Tâcdâr-ı vaşî‘dür lâyıḳdur istiḥsâna fes
- 3 Gerçi bir ra‘ nâ kıyâfetdür ser-â-ser ‘ âleme
Cümleden zîbâ yaḳışdı zümre-i ḥübâna fes

- 4 Bilmez idi kimse anı nidügin bu āna dek
Bā' iş oldı ḥüsn-i dilberde zuhūrāna fes²⁵⁸
- 5 Olmayup tāb-ı ruḥı cānāna tāb-āver meger
Çıpçızıl bir nāra düşmiş muḥtemeldür yana fes
- 6 Püskül-i dildāra mı dil virse zülf-i yāre mi
Ḥayret-i şıkkayn virdi **Fāruḳ**-ı nālāna fes

176

[Gazel/Fuzûlî]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1 Mesken ey bülbül saña geh şāḥ-ı güldür geh kafes
Nice 'āşıkısuñ ki āhuñdan tutuşmaz ḥār ü ḥas
- 2 Yār kūyında müselmānlar ger olsaydı yerüm
Kāfirem ger Ravza-i Rıdvāna eylersem heves
- 3 Kūh feryādı şadāsun virdi Ferhāduñ dimeñ
Naşş-ı Şīrīndür virür āvāz olup feryād-res
- 4 Nāḳa Leylin maḥmilin çekmiş beyābān seyrine
Eyle Mecnūn[1] bu ḥāletden ḥaber-dār ey ceres
- 5 Bir nefes ḳalmış ḥayātumdan habībüm şubḥ tek
N'ola ger bir mihr göstersen baña āḥir nefes
- 6 Ḥālī itdüm dil-hevā-yı iḥtilāṭ-ı ğayrdan
Bezm-i ğamda ney kimi hem-dem baña feryād-res²⁵⁹

²⁵⁸ Bu mısra da vezin çıkmamaktadır.

²⁵⁹ *Fuzûlî Divanı*'nda bu kelime "feryād bes" şeklinde yazılmıştır (Parlatır, 2014, s.262).

7 Ey **Fuzûlî** ger saña cem' iyyet-i dildür murād
Bağla bir dildāra göñlüñ ğayrıdan peyvendi kes

177
[Koşma/Nāzî]
11'li hece ölçüsü

I Beslemesün bāġbān ğonca bāġında
Hezār şīvelerle bir gül-i nev-res
Çünkü kıan itmeġe tıfıl çağında
Cellād-ı ġamzeler eylemiş heves

II Derd ile sīnemde yaralar nihān
Ey hüsn-i Yūsufum kıan ağlar Ken' ān
İstemez bezmde santur u kemān
Var iken sevdigüm sende o hūb ses

III Sefīne-i bahtum şeb-i miñnetde
Bırakdı ellerün baħr-i ħasretde
Naġmeler ile gel bāġ-ı şoħbetde
Ey tūṭî-i şīrīn oldı dil kıafes

IV Düşdi göñül n'etsün āh ile zāra
Çarpıldı nigāh-ı perī-ruħsāra
Naşıl dil virmesün **Nāzî** bî-çāre
Ne yapsın a begüm seni morlı fes

[33a]

178
[Gazel/Zühre]
mef' ūlū/ mefā' ilū/ mefā' ilū/ fe' ūlūn

1 Yā Rab beni ol āfet-i devrānum unutmuş
İsmim bile şormaz leb-i²⁶⁰ mercānum unutmuş

²⁶⁰ *Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri* kitabında "Ol ruhları gül lebleri" şeklindedir (Uraz, 1933, s.59).

- 2 Ağyār ile yār olmuş o meh-pāre işitdim
Bu bende-i meftūnını sulṭānum unutmuş
- 3 Yā n'oldı baña eylediği ' ahd ü amānlar
Cümlesüni ol serv-i hırāmānum unutmuş
- 4 Baḳmaz bile bu ' āşıḳ-ı nā-kāmına şimdi
Evvelki olan zevḳi o cānānum unutmuş
- 5 Aḥbāb şorar remz ile meclisde²⁶¹ bu kimdür
Zühdī²⁶² ḳulun[ı] yā ne ' aceb²⁶³ cānum unutmuş

179²⁶⁴

[Gazel/Ḥaşmet]

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- 1 O zālīm dāğ-ı ' aşḳı sīneme yaḳmış yaḳışdurmış
Çerāğ-ı ḥāşşına pertev virüp yaḳmış yaḳışdurmış
- 2 Şarıлмаḳ ister ' aşḳı yāre merhem gibi ammā [āh]²⁶⁵
Yine zālīm miyāna ḥançeri ṭaḳmış ṭaḳışdurmış
- 3 Ayağ u dest-i sākī [var] ola hengām-ı ' işretde
Miyān-ı ' ālem-i āba ğamı ḳaḳmış ḳaḳışdurmış
- 4 Bezimde ' aşḳı-ı zārı o mest-i naḥvete ağyār
Bir iki cām-ı gül-fām-ı meye çaḳmış çaḳışdurmış

²⁶¹ *Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri*'nde "Mecliste sorar remz ile ahaba" şeklindedir (Uraz, 1933, s.59).

²⁶² Bu gazel, M. Uraz'ın *Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri* kitabında bulunmuştur. Ancak şairin adı "Zühre" diye geçmektedir. Ayrıca 4. beyit bahsedilen kitapta bulunmamaktadır.

²⁶³ M. Uraz'ın *Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri*'nde "yā ' aceb" olarak geçmektedir (Uraz, 1933, s.59).

²⁶⁴ Gazelin tamamı 6 beyittir. *Mecmûâ*'da 5 beyit yazılmıştır (Arslan, M. Aksoyak İ.H, 2003, s. 123).

²⁶⁵ Bu beyit *Ḥaşmet Divanı*'nda 5. beyittir.

- 5 Çerāğ itdi beni **Haşmet** o zālīm bezm-i luṭfında
Fetīl-i dāğ-ı ʿ aşkı sīneme yakmış yakışdurmış

180²⁶⁶

[Gazel/Fıtnat]

mefāʿ ilün/ feʿ ilātün/ mefāʿ ilün/ feʿ ilün

- 1 Ğınā-yı kalbe sebeb devlet-i kanāʿ at imiş
Cihānda cāy-ı şafā kūşe-i ferāğat imiş
- 2 Mey-i mecāz ile olsun mı neşve-yāb-ı şafā
O kim bu bezmde mest-i mey-i haḳīkat imiş
- 3 İder bir āfete elbet[te] **Fıtnatā** meftūn
Belā-yı ʿ aşka sebeb ṭabʿ -ı şāʿ iriyyet imiş

181

[Gazel/Recaizade Mahmut Ekrem]

fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilün

- 1 Bu kühen meyḫānede esbāb-ı ʿ işret ḳalmamış
Yok şarāb ü cām ü āşār-ı muḫabbet ḳalmamış
- 2 Ol günehkārāne kim görmüş ʿ azāb-ı ʿ aşḳuñı
Rūz-ı maḫşerde ʿ iḳāb-ı nāra ḫācet ḳalmamış
- 3 Ğarḳ-ı envār-ı mesār itmiş tecellā-yı ruḫuñ
ʿ Ālem-i ḫāṭırda tārikī-i miḫnet ḳalmamış
- 4 Eylemiş şad çāk cismüm ḫārḫār-ı derd ü ğam
Zaḫm-ı tīg-i ğamze-i cānāna ḫācet ḳalmamış

²⁶⁶ Gazelin tamamı 5 beyittir. *Mecmûā* da 3 beyti alınmıştır. Nâbî'nin gazeline naziredir (Aslan, 2017, s.15).

- 5 Şerbet-i la' l-i lebün zehr-ābe nūş-ı ye'sidür
Hıızr için āb-ı hayāta [ğayrı] minnet kıalmamış
- 6 Bakınur eyler temāřā kıadd-i cān-āřūbuñı
řūr-ı sā' atden gōñülde havf u hařyet kıalmamıř
- 7 Ťurfe bir devrindeyüz dehrün ki **Ekrem** kimsede
Bādenün keyfiyyetin idrāke himmet kıalmamış

182²⁶⁷

[Gazel/Rāğıb Paşa]

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- 1 İdüp piçide zülfin hāl-i ' anber-fāma uydurmuş
Sevād-ı mülk-i hüsnnin mäh-rüyum řāma uydurmuş
- 2 Tekellüf ber-şaraf bir başka vādī eylemiş peydā
Kābā-yı sebzın ol serv-i revān endāma uydurmuş
- 3 Ne minnetler idüp bād-ı řabādan nāzlar çekmiş
Periřānlıkda zülfin tā dil-i nā-kāma uydurmuş
- 4 Degül tedbir ile bir ferd kādir maıv [u] işbāta
Suřūr-ı nüřa-i taķdire kimdür hāme uydurmuş

[33b]

183

[Müseddes/Bezmi]

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- I İşitdüm sevdigüm ra' nā bu günlerde kederlenmiş
Yeñi cevr ü cefā peydā idüp her-dem hūnerlenmiş
Senün destünnden ey dilber için ādem şekerlenmiş

²⁶⁷ Gazelin tamamı 5 beyittir. *Mecmūā*'da mahlas beyti bulunmamaktadır (Yorulmaz, 1989, s.123).

Seni görmek için şāhum rakībler hep siperlenmiş
Yañaguñ çevresi dilber siyāh beñler[le] birlenmiş
Baña emzirmediñ zālīm beyāz gerdān şekerlenmiş

II Hemān bülbül gibi söyler dili olsa māşā'llāh dir
Seni gören 'aқıllanmaz deli olsa māşā'llāh dir
O қаşlar zülfikār şekli 'Ali olsa māşā'llāh dir
Cemālīñ nūrını gören velī olsa māşā'llāh dir
Yañaguñ çevresi dilber siyāh beñler[le] birlenmiş
Baña emzirmediñ zālīm beyāz gerdān şekerlenmiş

III Cemālūñ şem'ini dilber söyündür ki uyandırma
Saña 'aşıқ olanlar bizüz cāndan uşandırma²⁶⁸
Çıkup karşumda nāz idüp ağızum[1] şulandırma
Taḥammül қalmadı cevre bu **Bezmī**yi uşandırma
Yañaguñ çevresi dilber siyāh beñler[le] birlenmiş
Baña emzirmediñ zālīm beyāz gerdān şekerlenmiş

184

[Gazel/Nāzī]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1 İtdiği cevre o māh cevri-i sitem-ḥūdur dimiş
Eyleyen diller esīr gerdende hindūdur dimiş
- 2 Yoқ mı bir şayyād 'aceb şayd-ı melāḥat idenüm
Nev-hilāl ebrūlarum baқ çeşmüm āhūdur dimiş
- 3 Bī-vefā dirler niçün nāmum tıyan üftādeler
Hiç dimezler meşrebi 'anқā güzel budur dimiş

²⁶⁸ Bu mısradā vezin çıkmamaktadır.

- 4 Ravza-i vaşlum ʔonanmış hep iekle sū-be-sū
Gül yüzüm nergis gözüm gīsū da şebbūdur dimiş
- 5 Bir nigāh-ı mestūme cānın viren ʔ aşıklar hep
Bend ider yüz biñ gönül zūlfümde bir mūdūr dimiş
- 6 ʔabʔ -ı Rüstem olsa ʔ aşık tīg-i ğamze bende var
Korķmasun illā ki Nāzī derdmend-hūdūr dimiş

185²⁶⁹

[Gazel/İbni Kemal]

fāʔ ilātün/ fāʔ ilātün/ fāʔ ilātün/ fāʔ ilün

- 1 Ravza-i hüsünüñi dilber şöyle tezyīn eylemiş
Kim görüp cennetde Rıdvan anı taḥsīn eylemiş
- 2 Bāğbān-ı hüsñ komasun güllerin açılmağa
ʔağıdup fülfüllerin sünbüllerin in eylemiş
- 3 Biz[e] germā-germ ile gelsün raķīb-i turş-rū
Sirke dökmiş üstine ol odı teskīn eylemiş
- 4 Şevķ-i laʔ līdür dōken gözüm kabağınuñ hemīn
Çeşm-i mesti bize yok yere niün kīn eylemiş
- 5 Dil lebūñ vaşf eylemiş görseñ ne şīrīn söylemiş
Ruḥlaruñ medḥinde şīʔ rin nice rengīn eylemiş

[34a]

186

[Gazel/Nābī]

mefʔ ulü / mefāʔ ilü / mefāʔ ilü / feʔ ulün

²⁶⁹ İbni Kemal'e ait bir gazeldir. Mahlas beyti yer almamıştır (Demirel, 1996, s. 186).

- 1 Engüşt-i nevāziş ki leb-i yāre yapışmış
Mikrāzdur ol [şem^ç -i] ziyādāra yapışmış
- 2 Dil ceybini çāk eyler iken pençe-i ğamdan
Yāri göricek dāmen-i inkāra yapışmış
- 3 Gördüm gül-i ter maḥkeme-i şahn-ı çemende
Dāmānumı çāk [itdi] diyü ḥāra yapışmış
- 4 Sīnemdeki ğamum ki nümūdār-ı ğamumdan²⁷⁰
Bir yāftedür ḥoḳḳa-i ^ç atṭāra yapışmış
- 5 **Nābī** hele uşlanmış olup ^ç aşka giriftār
Terk eylemiş āvāreligi kāra yapışmış

187

[Koşma/Muḥlis]
11'li hece ölçüsü

- I Ḳudretle dikilen bāğ u bostānuñ
Düşüyor güline ḥār yavaş yavaş
Şalınup gezdigüñ şol āsitānuñ
Geliyor başuña kār yavaş yavaş
- II Ḳāmet-i bālāya dil oldu meftūn
Ebrūların görenler olurlar mecnūn²⁷¹
Bil ki vāziyetden olursañ maḥzūn
Fırşat elde iken şar yavaş yavaş
- III ^ç Asel bu lezzeti leblerden almış
Ḳudret ḳalemiyle ḳaşların çalmış

²⁷⁰ *Nābī Divanı*'nda mısra "Sīnemdeki dāğum ki nümūdār-ı ğamumdur" şeklindedir (Memiş, 2014, 394).

²⁷¹ Bu mısradaki vezin çıkılmamaktadır.

Ṭarayup zülfini bir yana şalmış
Gerdāndan yanağa var yavaş yavaş

IV Reviş [ü] reftârı gâyetle nâzik
Āteş-i ‘aşk ile cigerüm ezik
Bu kadar cevri itme baña da yazık
Şarıyor eṭrāfum nâr yavaş yavaş

V Hâtırlı göziyle mestâne bakış
Ucında beñleri kudretten nakış
Ḳocaduñ **Muḥlişā** yoluñ pek yoḳuş
Artıyor şu günlerde²⁷² zâr yavaş yavaş

188²⁷³

[Gazel/Erzurumlu Emrah]

fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

- 1 Sırta çekmiş kendini ehl-i başiret ḳalmamış
Añladum ki dehrde şāḫib-i mürüvvet ḳalmamış
- 2 Zaḫm iderdüm dā’imā ol yâr için aḡyār ile²⁷⁴
Neylerem kim ḳolda²⁷⁵ tāb bāzūda ḳuvvet ḳalmamış
- 3 Gitdi ise nev-civānum senden evvelki ḫüsün²⁷⁶
Fi’l-ḫaḳīḳa bende de eski muḫabbet ḳalmamış
- 4 Ḳanḳı şeyḫüñ destini būs eyleyem **Emrahī** ben
Ben kerāmet umdıḡum pîrlerde²⁷⁷ himmet ḳalmamış

²⁷² Vezin gereḡi kelime “günler” şeklinde yazılmalıdır.

²⁷³ Erzurumlu Emrah’a ait bu gazelin tamamı 7 beyittir. *Mecmûâ*’da 4 beyit yazılmıştır.

²⁷⁴ *Emrah Divanı*’nda mısra “Rezm iderdüm dā’imā dil-dār için a‘ da ile” şeklindedir (Erkal, 2014, s.129).

²⁷⁵ *Erzurumlu Emrah Divanı*’nda bu kelime “belde” şeklinde geçmektedir (Erkal, 2014, s.129).

²⁷⁶ *Erzurumlu Emrah Divanı*’nda bu mısra “Ḳalmamışsa sevdiğim ger sende ammā ki ḫüsün” şeklinde geçmektedir (Erkal, 2014, s.129).

²⁷⁷ *Erzurumlu Emrah Divanı*’nda bu kelime “yerlerde” şeklinde geçmektedir (Erkal, 2014, s.129).

189
[Koşma/Figānî]
11'li hece ölçüsü

- I Begenüm giymezsün gül- pîrûheni²⁷⁸
Giyersün egñine çul yavaş yavaş
Ey gönül bu ' aşk[la] bu sevdâ seni
İder muhânnete²⁷⁹ kul yavaş yavaş
- II Gönül diñle naşîhatin ' âlimün
Muhânnet bâbına başma kademün
Emsâliyle konuşmayan âdemün
Olur altun ismi pul yavaş yavaş
- III Şoyunup libâsı gezdüm ' üryânî
Yedi iklim çâr-güşeyi her yanî
Yılıñ vaqti geçdi Baba Figānî
Ara kısmetüñi bul yavaş yavaş

[34b] 190
[Gazel/Nâzî]
mef' ulü/ mefâ' ilü/ mefâ' ilü/ fe' ulün

- 1 Gül zevk-i bahâr gülşen-i ezhâra mı maşşüş
Bülbül senün ol nağmelerün zâra mı maşşüş
- 2 Bu bezm-i çemen gulğul-ı şöhet-i yârân²⁸⁰
Güle mi bâdeye mi sâkıye mi yâre mi maşşüş
- 3 Söz yok diyecek hüsnuñe ey mâh senün ammâ
Cevr ü sitemün ' aşık-ı bîmâra mı maşşüş

²⁷⁸ Anlam gereği mısra “Begenüp giymezsün gül-pîreheni” şeklinde okunmalıdır.

²⁷⁹ Vezin gereği “muhânnet” kelimesi “muḥânet” olarak okunmalıdır.

²⁸⁰ Bu beyitte vezin çıkmamaktadır.

- 4 Devr olmak ile şābite kūyuñdan ey āfet
Vuşlat eri diyü şan' at-ı aǵyāra mı maḥşūş²⁸¹
- 5 **Nāzī** saña ger olsa da Loḳmān-ı şifā bī-hāsıl
Heyhāt gönül derdine bir çāre mi maḥşūş

191

[Gazel/Fıḫnat]

mef' ulü/ mefā' ilü/ mefā' ilü/ fe' ulün

- 1 İcrā-yı efsün²⁸² [zülf-i] siyehfāmına maḥşūş
İ' cāz-ı Mesīhā leb-i gülfāmına maḥşūş
- 2 Seyr it hele kālā-yı leḫāfetde o āfet
Bir cāme biçilmiş hemān endāmına maḥşūş
- 3 Luḫf u keremi zümre-i aǵyāre o şūḫuñ
Hep cevr ü cefā' āşıḳ-ı nā-kāmına maḥşūş
- 4 Yok lezzet-i güftārına söz dilberüñ ammā
Bir başka şafā var hele düşünāmına maḥşūş
- 5 **Fıḫnat** Cem-i devrāndur alan destine şanma
Keyfiyyet-i şahbā-yı Cemüñ cāmına maḥşūş

192

[Gazel/Rızā]

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1 Naǵme-sāz ol yine ey bülbül gülzāre ḫulūş
Naǵamātuñla açılsun gül-i bī-ḫār-ı ḫulūş

²⁸¹ Bu mısradaki vezin çıkmamaktadır.

²⁸² Vezin gereği “efsün” kelimesi “füsün” olarak okunmalıdır.

- 2 Mazhar-ı Hâzret-i zât oldı cemî' i eşyâ
Bir görür bir işidür vâkıf-ı esrâr-ı hülûş
- 3 Gel hemân peyrev-i Mûsâyı tecellî olagör
Tûr-ı dilden görünür pertev-i didâr-ı hülûş
- 4 Eyledi gonce-i ümmîd-i Rızâyı şâd-âb
Eşer-i nâme-i şebnem eşcâr-ı hülûş²⁸³

193

[Gazel/İzzet]

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

- 1 Kâkülüñ evşâfidur ta' rîf-i sünbül den ğaraż
Sünbülü medh itmedür tavşîf-i kâkül den ğaraż
- 2 Mağşaduñ düçâr-ı ümmîd itmedür vuşlât degül
Serv-i nâzum ' İzzete gâhî temâyülden ğaraż
- 3 Dûzağ u cennet degül ancak rızâ-yı pîrdür
Pâyına havf u recâ ile tevessülden ğaraż

²⁸³ Bu mısradâ vezin çıkmamaktadır.

SONUÇ

Mecmûa çalışmasında, edebiyat tarihine bir katkıda bulunmak düşüncesiyle Çorum ilinde bulunan “Hasanpaşa Yazma Eserler Kütüphanesi”nde 25231 numarasında kayıtlı *Mecmû'a-i Eş'âr* adlı el yazması eserin, 1b-34b arasında yer alan şiirlerinin transkripsiyonu ve incelemesi ortaya koyulmuştur. *Mecmû'a-i Eş'âr*'ın en özgün yanı sadece belli bir dönem şiirlerini değil çok uzun bir dönemdeki (15. yy.-20. yy.) şiirleri içermesi ve hem halk hem de divan edebiyatına ait şiirlere yer vermesidir. *Mecmû'a-i Eş'âr*'ın incelenen kısmında, 15. yy.'dan başlayıp 20. yy.'ın başlarına kadar birçok şaire (Ahmed-i Dai, Ö.1421?-Yozgatlı Seyrî, Ö. 1917) rastlanmaktadır. Ancak şairlerin çoğunluğu 19. yy. şairidir. *Mecmû'a-i Eş'âr*'daki şiirlerin arasına yazılmış 15 müfred beyit bulunmaktadır. Bunlardan bazıları anonimdir bazılarının ise şairi bellidir. Bu beyitler de metindeki orijinal yerlerine dokunulmadan diğer şiirler gibi sırasıyla yazılmıştır. Ancak bunlara numaralandırma yapılmamıştır. *Mecmû'a-i Eş'âr*'da divan şiirleri ağırlıdır. (137 divan, 56 halk şiiri) En çok Yozgatlı Nâzî'ye ait şiirlere rastlanılmıştır. (15 Koşma, 20 Gazel, 1 Muhammes) *Mecmû'a-i Eş'âr*'da, halk edebiyatına ait 56 şiir örneğinin bulunması ve birçok divan şiirinin de halk şairlerine ait olması bize bu eserin “cönk” özelliği taşıdığını da göstermektedir. *Mecmû'a-i Eş'âr*'daki şiirlerin çok büyük bir kısmı dünyevi konular üzerine yazılmıştır. 21 şiir dinî, 5 şiir toplumsal eleştiri, geriye kalan 167 şiir ise dünyevi konularda yazılmıştır. Eserin incelenen kısmında değişik şairlere yer verilmekle beraber daha çok Yozgat, Çorum, Amasya, Tokat vb. gibi birbirine yakın illerde doğan ya da en azından bir dönem bu illerde yaşamış olan şairlerin şiirlerinin bulunduğu tespit edilmiştir. *Mecmû'a-i Eş'âr*'ın tahlil edilen kısmında (1b-34b) 119 gazel, 6 müseddes, 4 müstezad, 2 muhammes, 2 murabba, 1 terkîb-i bend, 3 kıt'a; 55 koşma ve 1 semâî olmak üzere 193 şiir olduğu tespit edilmiştir. Eserin incelenen kısmında 83 şair ismi geçmektedir. İki şiirin (93 no'lu gazel, 171 no'lu terkîb-i bend) mahlas beyti içermemesi ve bu şiirlere hiçbir kaynakta rastlanılmaması sebebiyle şairleri tespit edilememiştir. *Mecmû'a-i Eş'âr*'da yer alan bazı şiirlere şairlerin divanlarında rastlanıldı. Bunların bazıları aynen yazılmış, bazılarının ise kimi kelimeleri değiştirilmişti. Bu durum dipnotlarda

belirtilmiştir. Bazı bilinen şiirler ise *Mecmû'a-i Eş'âr*'da bütün değil kısmen yer almıştır.

Tez çalışmasının birinci bölümünde şairler ve nazım şekilleri tanıtılmıştır. Özellikle edebiyat tarihinde fazla tanınmayan veya ismi geçmeyen şairler üstünde daha fazla durulmuştur. Amacım bu şairler hakkında benden sonra araştırma yapacak kişilere yardımcı olmaktır. İkinci bölümde ise şiirlerin içerik özellikleri incelenmiştir. İçerik özellikleri, dinî-tasavvufî unsurlar, aşk kahramanları, mitolojik şahıs ve unsurlar, tarihi şahsiyetler, kültürel unsurlar olmak üzere beş başlık altında incelenmiştir. Bu bölümdeki amaç ise Türk şiirinin etkisi altında bulunduğu kültürleri ortaya koymaktır. Üçüncü bölümde ise çalışmamı MESTAP (Mecmûaların Sistematik Tasnifi Projesi) çerçevesinde gerçekleştirdiğim için “MESTAP Tablosu” eklenmiştir. Dördüncü bölümde, metin tavsifi yapıp incelenen kısmın (1b-34b) tamamında yer alan şiirlerinin transkripsiyonlu metnine yer verilmiştir.

Bu çalışmada edebiyat tarihine katkıda bulunabilecek bazı tespitlerde bulunuldu. Örneğin, Derunî mahlaslı şaire ait 74. şiir 5 bentten oluşan “mütekerrir müseddes” kaynaklarda rastlanılmayan bir *Kerbela mersiyesidir*. Türk edebiyatının 1950 yılına kadarki döneminde hiç rastlanılmayan Faruk ve Muhlis mahlaslı iki şaire *Mecmû'a-i Eş'âr*'da rastlanıldı. Halk edebiyatının en büyük şairlerinden olan Erzurumlu Emrah'a ait olduğu düşünülen 20. sıradaki koşmaya yapılan araştırmada rastlanılamadı. Ayrıca Erzurumlu Emrah'ın divanında geçen pekçok şiirinin farklı yazımlarına rastlanıldı. Çalışmada, yukarıda yapılan saptamaların haricinde daha birçok örnek mevcuttur. Bunun için çalışmanın edebiyat tarihine az da olsa bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Mecmû'a-i Eş'âr'ın incelenen kısmının Türk edebiyatı, dili ve kültürü ile ilgili bundan sonraki yapılacak akademik çalışmalara katkı sağlaması en büyük temennimizdir.

KAYNAKLAR

- Ağyıldız, H. N. (2019). *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* (Araştırma Makalesi), Sakarya Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ak, C. (2001). *Şair Padişahlar*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Akkuş, M. (2018). *Nef'î Divanı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Akman, E. (2014). "IX. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri". *Aşık Tokatlı Nûri'nin Yeni Şiirleri ve Şiir Dili* (s. 282). Ankara: Bilkent Üniversitesi Yayınları.
- Albayrak, Nurettin. "Ferhâd ile Şîrîn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12: 388-389. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Andı M. F. ve Saraç M. (1997). *Âkif Paşa Divançesi*, İstanbul: İlmî Araştırmalar Yayınları.
- Arslan, M. ve Aksoyak İ. H. (2005). *Haşmet Külliyyatı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Aslan, M. (2017). *Nâbî Mektebine Mensup Bir Şair Olarak Fitnat Hanım* (6/ 14, s. 7-21.) İstanbul: Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi Yayınları.
- Ayan, G. (1998). *Lâmi'î Vâmık u Azrâ*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Bakı, E. A. (1945). *Ciloğlu Deli Bekir-Harabi*, Afyon: Doğan Basımevi.
- Bolay, Süleyman. Hayri. "Âdem". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1: 358-360. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.
- Canım, R. (2000). *Latîfî, Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratu'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*, Ankara: AKM Yayınları
- Cebeci, Lütfullah. "İsrâfil". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 23: 180. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- Çağman, Filiz. "Bihzâd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6: 147. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.

- Demirel, Ş. (2008). *Antepli Aynî Divanı'ndaki Tarih Manzumeleri Üzerine Üzerine Bir İnceleme*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Demirel, M. (1996). *İbn-i Kemal Divanı*, İstanbul: Yeni Zamanlar Dağıtım Yayınları.
- Develioğlu, F. (1999). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dilçin, C. (1983). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: TDK Yayınları.
- Elmalı, Hüseyin. "Hassân bin Sâbit". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 16: 399-400. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.
- Ercan, A. (1991). *14. yy.'dan Günümüze Çorumlu Şairler*, İstanbul: Teknografik Matbaacılık A.Ş. Yayınları.
- Erdem, M. (1991). *Bursalı Talip ve Divanı*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Ergin, A.Ş. (1996). *Yozgatlı Mehmet Said Fennî Divanı*, Ankara: Yozgat Belediyesi.
- Ergun, S. N. (1933). *XVII. Asır Saz Şairlerinden Kâtibî*, Ankara: Semih Lütü Sühulet Kütüphanesi.
- Erkal, A. (2014). *Erzurumlu Emrah Divanı*, Ankara: Birleşik Yayınları.
- Fırlalı, Ethem ve Üzüm, İlyas. "Hüseyin". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 18: 521. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019.
- Güldoğan, V. (2011). *Diyarbakır Müziği ve Folkloru*, Ankara: Genel Yayınları.
- Gündoğdu, M. K. (2015). *Geçmişten Bugüne Bitlis Güzideleri*, Ankara: Bitlis Eğitim ve Tanıtım Vakfı Yayınları.
- Güner, Y. (2016). *Leylâ Hanım Divanı'nın Gramatikal İndeksi*, (Yüksek Lisans Tezi), Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güngör, Şeyma. "Maktel-i Hüseyin". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 27: 456. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019.
- Gürbüz, M. (2012). *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII*, İstanbul: Turkuaz Yayınları.
- Harman, Ömer Faruk. "Lokman". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 27: 205. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.
- İsen, M. (1980). *Sehi Bey, Tezkire (Heşt Behişt)*, İstanbul: Tercüman Gazetesi Yayınları.
- Kavruk, H. (2001). *Şeyhülislam Yahya Divanı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Koca, T. (1990). *Bektaşî Nefesleri ve Şairleri*, İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayınları.
- Köksal, M. F. (2012). *Şiir Mecmûalarının Önemi ve Mecmûaların Sistemik Tasnifi Projesi, Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Köksal, M. F. (2019). *Yavuz Sultan Selîm'in Türkçe Şiirleri (ss. 267-326)*, Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi.
- Kurnaz, C. (1997). *Türküden Gazele: Halk ve Divan Şiirinin Müştarekleri Üzerine*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kur'ân-ı Kerîm (2014). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kutlar Oğuz, F. S. (2017). *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî Dîvânı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Levend, A.S. (1984). *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Levend, A.S. (2017). *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Macit, M. (2017). *Nedîm Dîvânı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Memiş, N. (2014). *Redif Kelimeler Bağlamında Nâbî Divanı'nın Çözümlemesi*, (Doktora Tezi), Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Paçacıoğlu, B. "Bir Cönk İncelemesi". *Türklük Bilimi Araştırmaları* 2, sy. 2 (1996): 187-207.
- Oğuz, M. Ö. "Çorum'da Bir Mecmûa". *Millî Folklor*, sy. 11 (1991): 39-41.
- Oğuz, M. Ö. (1992). *Yozgatlı Halk Şairi Nâzî*, Ankara: Feryal Matbaacılık Yayınları.
- Okçu, N. (2014). *Şeyh Gâlib Dîvânı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Öngören, Reşad. "İbrahîm b. Edhem". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 21: 293. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.
- Öz, Yusuf. "Varaka ile Gülşah". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 42: 516. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Özuygun, A. R. (2019). *Hasan Sezayi-i Gülşeni Divanı*, İstanbul: Buhara Yayınları.
- Özerverli, M. Sait. "Kadir Gecesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24: 124. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- Parlatır, İ. (2014). *Fuzuli Türkçe Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

- Parlatır, İ. (2016). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Rüşdi, M. (2016) *Nuhbetü'l-Etfal*, İstanbul: Elips Kitapları.
- Sağlam, A. (2020) *Nâilî'nin "Giderüz" Redifli Gazelinin Yolculuk Bağlamında Tahlili*, (Makale), Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- Sami, Ş. (2004). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Saraç, M.A.Y; Andı, M. F. (1997). *Akif Paşa Divançesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Saraç, M.A.Y. (2002). *Emrî Divanı*, İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Savi, Saime. İnal. "Senaî". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 36: 502-503. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Sinanoğlu, Mustafa. "Hamevî, Ahmed b. Muhammed". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 15: 456. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.
- Tenik, A. (2014). *Ahmed Kuddusi Hz. Divanı*, İstanbul: Borlu Ahmed Kuddusi Vakfı Yayınları.
- Topaloğlu, Bekir. "Esmâ-i Hüsna". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 11: 404-406. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Türkmen, Fikret. "Kerem ile Aslı". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 25: 283-284. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.
- Uludağ, Süleyman. "Hallâc-ı Mansûr". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 15: 377-381. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.
- Ural, O. (1976). *Dost Elinden Gelen Turna Erzurumlu Emrah/Hayati-Şiirleri*, İstanbul: Hürriyet Yayınları.
- Uraz, M. (1933). *Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri*, İstanbul: Sühulet Kütüphanesi Yayınları.
- Ünver, İ. (1993). Çevri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler, *Türkoloji*, 11(1), 2-32.
- Üzgör, T. (1991). *Fehim-i Kadim*, İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Yavuz, K. ve Yavuz O. (2016). *Muhibbi Divanı Tüm Şiirleri*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Bezm-i Elest". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 6: 106. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.

- Yazıcı, Tahsin. “Câm-ı Cem”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 7:42.
İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.
- Yıldırım, N. (2008). *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Yılmaz, M. (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yorulmaz, H. (1989). Koca Râgıp Paşa Divanı, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yurtsever, Murat (1990). *Bursalı İsmail Hakkı Divanı* (Doktora Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- Akman, Eyüp, “Nûrî”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 13 Nisan 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nuri-tokatli>
- Aksoyak, İsmail Hakkı, “Abdulhalim Gâlib”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 23 Aralık 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/galib-abdulhalim-galib>
- Aksoyak, İsmail Hakkı, “Vâsıf Osman Bey”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 19 Eylül 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/vasif-vasif-osman-bey>
- Alptekin, Ali Berat, “Gevherî”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 10 Nisan 2021, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/gevheri>
- Arslan, Mehmet, “İffet, Bursalı Seyyid Mehmed Emîn”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 27 Mayıs 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/iffet-bursali-seyyid-mehmed-emin>
- Arslan, Mehmet, “Hâfiz Mehmed Sebâtüddîn Efendi ”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 10 Kasım 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sebati-hafiz-mehmed-sebatuddin>
- Canım, Rıdvan, “Ahmed-i Dâî”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 17 Mart 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ahmedi-dai>
- Çakır, E. (2015). Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (Zahmî) Erişim tarihi Tarihi: 29 Ekim Mart 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/zahmi>
- Çakır, Emine, “Ziya, Yusuf”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 29 Ekim 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ziya-yusuf>
- Çeçen, Halil, “Fitnat Hanım”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 30 Kasım 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fitnat-hanim-zubeyde>
- Duman, Mustafa, “Turâbî md.”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 28 Şubat 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/turabi-yanbolulu-ali>
- Erdoğan, Mehtap, “Fatîm, Dâvud”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 30 Mayıs 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fatin-davud>
- Ergun, Pervin, “Kuddusi”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 14 Nisan 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kuddusi-ahmed>

- Görkem, Betül, “Derunî, Hüseyin Avni Başok” , Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 30 Mayıs 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/deruni-huseyin-avni-basok>
- Gümüş, İbrahim, “Necib”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 19 Aralık 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/necib>
- İnci, Petek Ersoy, “Seyrî, Yozgatlı”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 30 Aralık 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seyri-yozgatli>
- Kalpaklı, Mehmet, “Fevrî, Ahmed”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 30 Aralık 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fevri-ahmed>
- Karagözoğlu, Berna, “Kutup Şahi Hanedanlığı’nın Başkenti Golkonda’da Fars Dili ve Edebiyatı”, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, erişim tarihi 20 Ekim 2020, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/543736>
- Kaya, Doğan, “Ruhî”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 17 Mart 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ruhi-mdbir>
- Selçuk, Bahir, “Zekâî, Taşköprü-zâde Zekâî Ahmed Efendi”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 24 Mayıs 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/zekai-taskoprizade-zekai-ahmed>
- Oğuz, M. Öcal, “Zarî, Ahmet Kamil Tanrıdağ”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 21 Mayıs 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/zari-ahmet-kamil-tanridag>
- Saraç, Yekta, “Emrî, Emrullâh”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 2 Şubat 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/emri-emrullah>
- Sarı, Mehmet, “Türâbî, İbrahim”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 02 Şubat 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/turabi-ibrahim>
- Selçuk, Bahir, “Mehmed Fuâd Paşa, Keçeci-zâde”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 28 Temmuz 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mehmed-fuad-pasa-kececizade>
- Tek, Recep, “Figânî, Seyyid Ahmed”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 24 Temmuz 2020, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/figani-seyyid-ahmed>
- Yıldız, Ayşe, “Fehîm-i Kadîm”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim tarihi 06 Nisan 2021, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fehimi-kadim>

ŞAİRLER

A

Ahmed-i Dai, 5, 31, 32, 80, 181, 230, 230
Âkif, 3, 36, 50, 73, 74, 75, 77, 78, 81, 112, 113,
127, 128, 136, 137, 155, 156, 157, 158, 159,
162, 183, 184, 232
Ârif, 3, 194
Aynî, i, ii, 4, 46, 65, 233

B

Bâkî, 4, 35, 57, 81, 131, 188
Bezmî, 4, 42, 94, 119

C

Ceyhûnî, 4, 43, 59, 166, 182

D

Derûnî, 5, 42, 43, 76, 145, 146

E

Ejderî, 20, 45, 80, 178
Ekrem, 5, 45, 86, 130, 221, 222
Emrâh, 5, 14, 22, 23, 24, 31, 44, 48, 51, 52, 55, 70, 72,
73, 75, 76, 85, 87, 92, 105, 114, 115, 131, 132, 136, 138,
139, 141, 142, 197, 198, 212, 213, 226
Emrî, 5, 36, 151, 235, 239, 240

F

Fâruk, 20, 85, 160, 216, 217, 218
Fâtin, 6, 104, 238
Fâzıl, 6, 215, 216
Fehîm, 6, 208, 239
Fehmî (Fehmi Hüsan Dede), 6, 70, 95
Fehmî (Zileli Fehmi), 6, 72, 111

Fennî, 7, 32, 36, 67, 76, 77, 143, 152, 233
Fevrî, 7, 36, 73, 115, 238
Fıtnat, 7, 14, 35, 40, 60, 86, 221, 232, 238
Figani, 7, 28, 87, 227, 239
Fu'âd, 35, 72, 106
Fuzûlî, 8, 29, 30, 34, 36, 41, 51, 56, 71, 72, 76,
80, 84, 86, 97, 105, 107, 108, 147, 177, 206,
214

G

Gâlib (Abdulhalîm Gâlib), 8, 100
Gâlib (Mehmed Sa'îd Paşa), 8, 26, 43, 53, 71, 73, 84,
118, 207, 237
Gevherî, 8, 83, 196, 237

H

Hakkı, 8, 36, 54, 97, 236
Haşmet, i, ii, 9, 36, 220, 232
Hükmî, 9, 183

İ

İbn Kemâl, 9, 36, 230
İffet (İffet Mehmed Efendi), 10, 192
İffet (Bursalı Seyyid Mehmed Emîn
İsmet, 20, 170
İzzetî, 10, 51, 95, 235

K

Kâtibi, 10, 192, 233
Kâzım, 10, 33, 174
Kuddusî, 10, 116

L

Leylâ, 11, 24, 35, 70, 72, 92, 110

- M**
- Marâşî, 11, 33, 34, 50, 188
Muhibbî, 11, 36, 60, 61, 62, 69, 70, 74, 94, 103,
124, 134, 135, 140, 235
Muhlis, i, 20, 31, 231
Müşâk, 11, 24, 54
- N**
- Nâbî, 12, 35, 86, 138, 225, 232
Nâ'ilî, 12, 36, 201
Nazım, 12, 180
Nâzî, i, ii, 12, 22, 25, 28, 30, 32, 38, 40, 44, 49,
50, 52, 56, 61, 63, 65, 76, 78, 81, 82, 83, 85, 90,
91, 92, 93, 94, 100, 105, 106, 108, 130, 135,
136, 138, 142, 144, 145, 176, 177, 178, 185,
194, 205, 209, 211, 217, 223, 227, 234
Necâtî, 13, 65, 82, 191
Necib, 13, 28, 74, 238
Nedîm, 13, 32, 35, 36, 63, 78, 161, 234
Nefî, 13, 50, 62, 73, 112, 114
Neş'et, 13, 47, 48, 49, 94
Nûrî, 11, 64, 73, 74, 75, 78, 80, 111, 120, 127,
149, 159, 182, 196
- Ö**
- Ömer, 14, 149, 192
- P**
- Pertev, 14, 40, 77, 153
- R**
- Râgıb, 14, 86, 222
Râşid, 15, 77, 148, 149
Remzî, 15, 162
Rızâ, 15, 124, 133, 203, 229
Rûhî, 15, 130
- S**
- Sâbit (Sâbit, Alâaddin), 15, 130
Sâbit (Çorumlu Sâbit), 15, 202
Safâ, 16, 29, 136
Sâmî, 16, 125, 234
Sebâtî, 16, 42, 57, 154
Selîmî, 18, 109
Seyrî, 16, 191, 165
Sezâyî, 17, 36, 39, 53, 149
Subhî, 21, 201
- T**
- Tâlib, 17, 36, 121
Tevfik, 17, 189
Türâbî, 17, 36, 199, 204, 239
- U**
- Ulvî, 17, 127
- V**
- Vâsîf (Vâsîf Osman Bey), 18, 179
Vâsîf (Yağcıoğlu Ömer Kâhya), 18, 216
- Y**
- Yahyâ, 18, 215
- Z**
- Zahmî, 18, 140
Zârî, 18, 190
Zekâî, 19, 200
Zeyneb, 19, 29, 118
Ziyâ, 19, 197
Zühre, 19, 86, 219

